

МЕШОВИТА ГРАБА
Miscellanea
НОВА СЕРИЈА Књ. XXX

ISSN 0350-5650

INSTITUTE OF HISTORY

MISCELLANEA

NEW EDITION Vol. XXX

Editorial board

PETAR V. KRESTIĆ, ANDRIJA VESELINOVIĆ,
LJUDMILA KUZMIČEVA, GABRIELLA SCHUBERT
ALEKSANDAR KRSTIĆ

Editor-in-chief

PETAR V. KRESTIĆ, Ph.D.

Belgrade
2009

ISSN 0350-5650

ИСТОРИЈСКИ ИНСТИТУТ

МЕШОВИТА ГРАЂА
MISCELLANEA

НОВА СЕРИЈА Књ. XXX

Редакциони одбор
ПЕТАР В. КРЕСТИЋ, АНДРИЈА ВЕСЕЛИНОВИЋ,
ЉУДМИЛА КУЗМИЧЕВА, ГАБРИЕЛА ШУБЕРТ
АЛЕКСАНДАР КРСТИЋ

Одговорни уредник
др ПЕТАР В. КРЕСТИЋ

Београд
2009

САДРЖАЈ

Станоје Бојанин ИЗРАЧУНАВАЊЕ ПЕТРОВОГ МЕСОПУСТА, ПОКЛАДА И ПОСТА ПРЕМА РУКОПИСУ АСАНУ № 24	7
Срђан Катић ЗАПОВЕСТ О ПРОИЗВОДЊИ ШАЛИТРЕ У РУМЕЛИЈИ 1521. ГОДИНЕ	15
Татјана Катић ПРИХОДИ КАДИЛУКА ПРИЗРЕН ОД ТРГОВИНЕ СВИЛОМ, РУДНИКА КОРИШЕ И ОСТАЛОГ (1525-1544 ГОДИНЕ)	23
Драгана Амедоски ПОПИС ЦИЗЈЕ ВИЛАЈЕТА БОВАН ИЗ 1607. ГОДИНЕ	41
Гордана Гарић Петровић ПОСТАВЉАЊЕ ПАРОХИЈАЛНИХ СВЕШТЕНИКА: ОБАВЕЗЕ СЕЛА	55
Јована Шаљић О ЈЕДНОМ СУКОБУ СРБА И ТУРАКА У БЕОГРАДУ АВГУСТА 1834.	67
Милош Јагодић ДВА ИЗВЕШТАЈА АРТУРА ЕВАНСА О СТАРОЈ СРБИЈИ ИЗ 1883. ГОДИНЕ	77

Сузана Рајић ГУВЕРНАДУРСТВО ГЕНЕРАЛА ЈОВАНА МИШКОВИЋА 1890-1893.	97
Ненад Миленовић МИЛЕНКО ВЕСНИЋ НА КОНФЕРЕНЦИЈИ О БОЛНИЧКИМ БРОДОВИМА У ХАГУ 1904. ГОДИНЕ	119
Божица Младеновић СПИСАК СРПСКИХ ЂАКА НА ШКОЛОВАЊУ У ФРАНЦУСКОЈ У 1916. ГОДИНИ	135
Срђан Рудић – Биљана Вучетић О ЛАЖНИМ ДИНАСТИЈАМА И ВИТЕШКИМ РЕДОВИМА - НЕКОЛИКО ПИСАМА ИГОРА ЛАУНИЦА НИКОЛИ РАДОЈЧИЋУ -	143
Славица Мереник БИБЛИОГРАФИЈА МЕШОВИТЕ ГРАЂЕ (MISCELLANEA) I-XXX	163
ИМЕНСКИ РЕГИСТАР	177
ГЕОГРАФСКИ РЕГИСТАР	189
УПУТСТВО ЗА АУТОРЕ	195

Станоје БОЈАНИН
Историјски институт
Београд

**ИЗРАЧУНАВАЊЕ ПЕТРОВОГ МЕСОПУСТА,
ПОКЛАДА И ПОСТА
ПРЕМА РУКОПИСУ АСАНУ № 24***

Анстракт: У раду су објављена три текста из рукописа XV века (АСАНУ № 24) у којима је изложена основна техника израчунавања „Петровог месопуста”, „Петрових поклада” и „Петровог поста”. То су кратки састави који не припадају уобичајеним упутствима и коментарима који прате пасхалне таблице, док њихов језик и структура упућују на заједницу у којој је преовладала усмена реч. Они представљају важно сведочанство о начину рачунања времена у подацима веома оскудном фолклору средњовековне Србије и југоисточне Европе.

Кључне речи: Петровдан, пост Светих апостола, пасхалија, покретни празници, рачунање времена према празницима, народна и усмена култура.

У зборнику апокрифа, рукописа српске рецензије из последње четвртине XV века, писаног на хартији, „цепног формата” (135 x 100 мм), који се чува у Архиву Српске академије наука и уметности (АСАНУ), стара збирка № 24¹, на листовима 252б, 253а и 255б исписано је уз

---

* Рад настао као резултат истраживања на пројекту Министарства за науку и технолошки развој *Привредни, друштвени и културни развој српских земаља средњег века* (Ев. бр. 147030А).

¹ Наслов „зборник апокрифа” и оквирно датирање рукописа у XV век, Д. Богдановић, *Инвентар ћирилских рукописа у Југославији (XI-XVII века)*, САНУ, Београд 1982, № 348, 38. У другу половину XV века рукопис датирају Љ. Штавланин-Ђорђевић и М. Гроздановић-Пајић, *Ситнији списи Ђуре Даничића III: Описи ћирилских рукописа и издања текстова*, приредио Ђ. Трифуновић, Београд 1975, 021. Овом приликом се захваљујем господину Радоману Станковићу, археографском саветнику из Археографског одељења Народне библиотеке Србије (НБС) који је према постојећој необјављеној документацији

пасхалне таблице, руком истог писара, неколико краћих упутстава и коментара у намери да се олакша сналажење у црквеном календару током прве половине године која је обележена покретним празницима ускршњег циклуса. Овде није реч о непосредним коментарима пасхалних таблица који су по својој структури сложенији и садржајнији, као што су на пример, у штампаном Псалтиру с последовањем Ђурђа Црнојевића (1495. године)², Празничном Минеју Божићара Вуковића (1538. године)³ или у Пуној Синтагми Матије Властара⁴.

Временски оквир у који треба сместити празновање Васкрса и других покретних празника представљених у пасхалији, омеђен је непокретним празницима Божићем (25. децембар) и Петровданом (29.

водених знака рукописне збирке Архива САНУ наведено датирање ограничио на последњу четвртину XV века. Најпотпунији опис објавио је Љ. Стојановић, *Каталог рукописа и старих штампаних књига. Збирка Српске краљевске академије*, СКА, Београд 1901, 173-177, који га уопштено назива „зборник” и датира у прву половину XVI века. Рукопис је у једном од каснијих записа (из 1682. год.) назван „палеја”, Љ. Стојановић, *Стари српски записи и натписи I*, СКА, Београд 1902, 429 (фототипско издање 1982). У науци је углавном познат по палеји, апокрифним саставима, хроничи Георгија Амартола, или по записима и примерима тајног писма: М. Н. Сперански, *Историјска палеја, њени преводи и редакције у старој словенској књижевности*, Споменик СКА 16 (1892) 6; Н. Радошевић, *О словенским преводима Шестоднева у манастиру Хиландару и о рукопису Хил. 405*, Хиландарски зборник 10 (1998) 185; *Апокрифи старозаветни према српским преписима*, приредио и на савремени језик пренео Т. Јовановић, *Стара српска књижевност у 24 књиге*, књ. 23/I, Просвета-СКЗ, Београд 2005, 490, 491, 495, 496, 497, 498; Н. Ђ. Јанковић, *Астрономија у старим српским рукописима*, САНУ, Београд 1989, 40, 41, 54, 107, 130, 237 (у контексту традиције проучавања астрономије, настанка света, сунца и месеца и сл.); Ђ. Даничић, *Тайна буквица у старим рукописима*, ДСС 9 (1859) 175-176; Исти, *Запис из неколико рукописа*, Rad JAZU 1 (1867) 179. Љ. Стојановић, *Стари српски записи*, 251, 429.

² *Псалтир с посљедовањем Ђурђа Црнојевића 1494*, фототипско издање, Цетиње 1986, кв. 23-24; Б. Мијановић, *Пасхални циклус Ђурђа Црнојевића*, Цетиње 1994, 103-109, 113-130; опредељење за 1495. као годину објављивања књиге, *Пет векова српског штампарства 1494-1994: Раздобље српскословенске штампе XV-XVII век*, приредили М. Пешикан, К. Мано-Зиси, М. Ковачевић, Београд 1994, 165.

³ Пасхалија је фототипски објављена код Б. Мијановић, *Пасхални циклус*, 101-109.

⁴ *Матије Властара Синтагмат. Азбучни зборник византијских црквених и државних закона и правила. Словенски превод времена Душанова*, изд. С. Новаковић, СКА, Београд 1907, 426-453. Краћи осврт и коментар на састав П, глава 7, *О светои пасцѣ* из Синтагме, али у контексту израчунавања пролећне равнодневице, Н. Ђ. Јанковић, *Астрономија*, 121-122.

јун)⁵. Према датуму Ускрса израчунавала се дужина месница (месојеђа), означаване су припремне седмице пред Велики пост (недеља о Митару и Фарисеју, о Блудном сину, месопусна и сиропусна недеља), почетак Великог поста и време празника који следе иза Васкрса (Вазнесење, Педесетница, Сви Свети), као и почетак поста Светих апостола⁶. Подаци о времену „Петрова месопуста“ и „Петрових поклада“, дужини „Петрова поста“ (пост Светих апостола) и о седмичном дану када пада Петровдан уношени су у пасхалне таблице (бар један од наведених података)⁷, те су своје место нашли и у таблицама рукописа АСАНУ № 24 (л. 253б). Овде обављени текстови представљају краће коментаре који се односе на израчунавање поменутих дана из петровданског циклуса којим се завршавало полугодиште обележено покретним празницима⁸. У првом тексту објашњава се начин израчунавања „Петровог месопуста“ и одређивање дужине поста Светих апостола када је познат датум Ускрса, док се у друга два указује на узајамну повезаност појединих циклуса и датума у односу на Васкрс као централну временску одредницу прве половине године.

№ 1

О ПЕТРОВѢ МЕС(О)ПѢС(ТѢ) И ПОСТѢ И Д(Ь)НѢ⁹

О мес(о)пѢс(тѢ). НашѢѢ факѢѢ, и потомѢ пасѢѢ. и брѢи ѡт пасѢѢ до сѢшьствѢа с(вѢ)таго д(Ѣ)хѢа и приложѢи еѢѢ .Ѣ. д(ь)ни, тоѢи соѢт(ь) петровѢи покладѢи.

⁵ Р. Милошевић, *Православна пасхалија*, Смедерево 2005, 192-198.

⁶ *Исто*, 199-219. Уп. Л. Мирковић, *Хеортологија или историјски развитак и богослужење празника православне источне цркве*, Београд 1961.

⁷ *Типик архиепископа Никодима. Књига друга: Српскословенски текст разрешио Лазар Мирковић*, приредио Ђорђе Трифуновић, Београд 2007, 1776-1796; Триод из 1328. године, НБС № 645, л. 409 и даље; Требник из 1416/17, Пећ № 76, л. 95а-97а, или пасхалије из штампаних књига, нап. 3 и 4; уп. Р. Милошевић, *Православна пасхалија*, 198, 256-285.

⁸ У истом рукопису, уз пасхалне таблице, налази се и коментар о почетку циклуса покретних ускршњих празника који се односи на израчунавања месопуста и дужине трајања месница (месојеђа) пред Велики пост, С. Бојанин, *Меснице – средњовековни назив за зимски мрсни циклус*, Гласник Етнографског института LVII, Св.1 (2009), 107-116.

⁹ Приликом објављивања придржавао сам се углавном упутства за издавање текста при Старом српском архиву, задржавајући оригиналну интерпункцију и правопис. Речи и слова која су у рукопису исписана црвеним мастилом, овде су штампана великим словима.

**О ПЕТРОВЪ ПОСТЪ И Д(Ь)НЪ. И вѣрѣтъ покладѣ кои д(ь)нь више
кога м(е)с(е)ца. по синаѣарѣ. ѡт того д(ь)не брои д(ь)ни до .ѣ. ѡнѣа
м(е)с(е)ца, толико кс(ть) петрова поста, и тои ксть петровъ д(ь)нь. (л. 252б).**

„О Петрову месопусту и посту и дану.

О месопусту. Наѣи (јеврејску)¹⁰ пасху, и затим (хришћанску) пасху,
и број од (хришћанске) пасхе до Силаска Св. Духа и приложи томе још
седам дана. То су Петрове покладе.

О Петровом посту и дану. И наѣи у који дан кога месеца беху
покладе према синаксару (календару). Од тога дана броји дане до 29. јуна
и толико је Петрова поста, а тај (дан) јесте Петровдан”.

№ 2

**И СЕ ВѢЖДЪ ИЗВѢСТНО. Елико кс(ть) д(ь)нѣи ѡт месомѣста (sic!)
до пасхы с(ве)тыѣ. толикожде ес(ть) ѡт с(ве)тыѣ пасхы до мес(о)пѣс(та)
петровехъ пос(та), .нѣ. и пет(ь)десеть и седмъ. (л. 253а).**

„И ово знај као тачно! Колико има дана од месопуста до свете
Пасхе, толико је од свете Пасхе до месопуста Петрова поста – 57, педесет
седам (дана)”.

№ 3

**ѢКАЗ МЕС(О)ПѢС(ТЪ) С(ВЕ)ТЫХ(Ь) АП(О)С(ТО)ЛЬ. Вѣ кое число
м(а)р(та) велик(и) в(ь)то(рьни)к(ь). оу тож[де] число маѣа петров(ь)
мес(о)пѣс(ть). аще л(и) април(а) вѣдет(ь) велик(и) в(ь)то(рьни)к(ь). оу
тож[де] число ѡн(а) бывает(ь) мес(о)пѣс(ть) с(ве)тых ап(о)с(то)ль. и елико
вѣрѣтает се ѡт мес(о)пѣс(та) до .ѣ. м(а)р(та). толико бывает(ь) д(ь)ни
пос(та) с(ве)тых ап(о)с(то)ль. и вѣ кои д(ь)нь с(ве)ты .м. м(оу)ч(е)н(и)ци.
вѣ тѣж[де] д(ь)нь с(ве)ты ап(о)с(то)ли. И колико ес(ть) ѡт вѣскр(ь)сенѣа
до .ѣ. го д(ь)не маѣа. толик(о) кс(ть) петрова пос(та). а вѣ годищ[и]
нед(ѣ)ль .нѣ. д(ь)ни ж[е] .тѣѣ. часов(ь) .ѣ. (sic!) тысѣщ[ь] .ѣ. (л. 255б)**

---

¹⁰ Реконструисано према тексту из истога рукописа сличне структуре у којем се
чита израчунавања дужине месница (месојеѣа) и датума месопуста, исписаног
на истом листу (л. 252а), в. нап. 8.

„Указ¹¹ о месопусту Светих апостола.

У који је дан марта Велики уторак, истог дана маја је Петров месопуст. Ако ли у априлу буде Велики уторак, истог дана јуна је месопуст Светих апостола. И колико се нађе од месопуста до 9. марта, толико је дана поста Светих апостола. И у који су дан Светих четрдесет мученика, у исти дан су Свети апостоли. И колико је од Васкрса до 4. дана маја, толико је Петрова поста. А у години (има) 52 недеље, дана пак 365, и часова 9. 760”.

Приликом израчунавања „Петрова месопуста”, „Петрових поклада”, односно „месопуста Петрових поклада” или „месопуста Светих апостола” важно је знати када се слави Васкрс („хришћанска пасха”), празник којим отпочиње период мрсног циклуса који се завршава поменути данима. Према првом тексту (№ 1) неопходно је познавати дужину трајања Педесетнице, периода омеђеног Васкрсом и празником Силаска Св. духа на апостоле. Седам дана после, пада „Петров месопуст” (празник Свих светих се у тексту не помиње). Како је празник св. Петра и Павла непокретан, није тешко израчунати дужину поста Светих апостола „бројањем дана до 29. јуна”.

Присуство термина „Петров месопуст” и „Петрове покладе” показује да се називи „месопуст” и „покладе” нису употребљавали само да означе период завршних дана зимских месојеђа. У наведеном контексту њихово је значење опште и указује на завршетак сваког мрсног циклуса у години.¹² Сем тога, важно је приметити да је у саставима

¹¹ У контексту састава који је овде објављен реч „указ” има значење „упутства” или „објашњења”, као и у многим другим текстовима сличне намене, уп. Ђ. Трифуновић, *Азбучник српских средњовековних књижевних појмова*, Нолит, Београд 1990², s. v. Указ(аније).

¹² Уп. *Лексикон српског средњег века*, Београд 1999, 400, s. v. *Месојеђе, месопуст* (С. Бојанин). У називима „Петрове покладе”, „Петров месопуст”, „Петров пост”, „месопуст Петрова поста” и сл. може се препознати фолклорно наслеђе са краја средњег века – тим пре уколико се има у виду да се неки од наведених термина сматрају нераскидивим делом фолклора XIX и почетка XX века, уп. В. С. Караџић, *Српски рјечник истолкован њемачким и латинским ријечма*, Беч 1818, 588; *Рјечник JAZU*, svezak 45 (1930) 504; М. Недељковић, *Годишњи обичаји у Срба*, Београд 1990, s. v. *Петров пост*, 182-183, s. v. *Петрове покладе*, 184. У пасхалној табlici рукописне књиге Псалтир с последовањем из последње четвртине XVII века (АСАНУ № 155, л. 327б) утицај фолклора је препознатљив у уношењу сва четири „месопуста” годишњег циклуса. Они носе имена према предстојећим празницима: „месопуст Рождества”, „Велики месопуст”, „Петров

поменутог рукописа термин „месопуст” (без других епитета) означавао зимске покладе пред Велики пост и предстојеће Ускршње празнике.¹³

Следећа два текста, први краћи (№ 2) и други дужи (№ 3), сваки засебно и другачије, скрећу пажњу на међуусловљеност циклуса покретних и непокретних празника из црквеног календара, као и датума из циклуса који претходе и следе Васкрсу. У краћем саставу се скреће пажња на чињеницу да временски трају исто периоди када се не једе месо током Великог поста и сиропуста и време мрса које следи иза Васкрса – оба трају педесет седам дана (урачунати су први и последњи дан). Као временски граничници узети су датуми који обележавају употребу меса у исхрани: са једне стране то је месопуст пред Велики пост, а са друге крај ускршњег мрсног циклуса. Пренесено на практични план свакодневнице то је значило да онолико дана колико је забрањено јести месо пре, толико је дана дозвољено јести после Ускрса. Ова рачуница истовремено показује (мада на то није указано) да, иако су периоди поста и мрса пре и после Васкрса исте дужине, трајање зимских месница и поста Светих апостола је из године у годину различито (пошто је Васкрс покретни празник), а њихова дужина је међусобно условљена: уколико се Ускрс прославља раније, зимско месојеђе траје краће, а „Петров пост” је дужи. И обрнуто.¹⁴

Поменута условљеност празничних дана и циклуса разноврсније је представљена у трећем саставу. У њему се указује на узајамну повезаност између одређених датума и седмичних дана из посног циклуса (Св. четрдесет мученика – 9. март, Велики уторак) или оних који падају око Васкрса (4. мај), са данима „Петровог месопуста” и Светих апостола или дужином „Петровог поста”. Састав се завршава основним подацима о броју недеља (седмица), дана и сати који чине годишњи циклус.

Овде објављени текстови не представљају, како је напред речено, упутство за употребу пасхалних таблица или за израчунавање епакте,

---

месопуст” и „Богородичин месопуст” (уношење првог и последњег „месопуста”, као и самог празника Успења Богородице неубичајено је за пасхалију која покрива период од Божића до Петровдана). Месопуст пред Велики пост понео је назив „Велики”, вероватно према имену поста који следи, и(ли) према народном називу за Ускрс – „Велики дан”, „Великден”. За основне податке о поменутом рукопису, в. Д. Богдановић, *Инвентар*, № 1391, 98; уп. Љ. Стојановић, *Каталог*, 31.

¹³ В. горе текст (№ 2) и садржај упутства о израчунавању месопуста и дужине месница који је објављен у раду наведеном у нап. 8.

¹⁴ О међусобној вези између дужине трајања месојеђа и дужине поста Светих апостола, Р. Милошевић, *Православна пасхалија*, 202-203.

круга сунца, круга месеца и сл., и то их битно разликује од „учених“ коментара познатих из других средњовековних рукописних и штампаних књига. У њима су, под снажним утицајем говорног језика, упрошћено изложене основне „технике“ рачунања времена које се заснивају на добројавању/одбројавању дана или познавању календарске међуусловљености, односно међусобне повезаности појединих празничних дана и временских циклуса (можда не и увек тачно приказане, текст № 3). Познавање тих односа било је од непосредног практичног значаја, пошто је требало да олакша сналажење у црквеном календару светковина у друштву у којем се писменост није сматрала неопходном, док је истовремено време празника и поста морало бити поштовано.¹⁵

Да би се средњовековни коментари из рукописа АСАНУ № 24 могли јасније разумети у ширем контексту изучавања народне културе, скренуо бих пажњу на веома слично рачунање времена према празницима које је забележено у фолклору XIX века, где се, у неколико наврата, истиче иста календарска условљеност: „Колико је од Месних Поклада до Младенаца, толико је, те године, Петрова Поста”.¹⁶

¹⁵ На основу записа из XVI и XVII века (л. 285б и л. 291б) у којима се помињу Трговиште „у Расу” и село Себечево, може се закључити да се рукописна књига АСАНУ № 24 налазила дуже време у лаичкој, односно парохијској средини, в. Љ. Стојановић, *Стари српски записи*, № 866, 251; № 1797-1800, 429.

¹⁶ М. Ђ. Милићевић, *Живот Срба сељака*, СЕЗ 1, Београд 1894², 91 (поглавље: „Како сељаци знају када пада који светац”). Постојала су и другачија рачунања покретних празника према месечевим менама у односу на празник Св. Николе (6. децембар), која су, исто, сматрана за „народна”, Н. Ст. Казимировић, *Народна пасхалија*, *Летопис Тимочке епархије 3*, Зајечар 1925, 30-31; Р. Милошевић, *Православна пасхалија*, 220.

Stanoje Bojanin

**CALCULATION OF ST. PETER'S MEAT-FARE DAY
(*PETROV MESOPUST, PETROVE POKLADE* AND *MESOPUST
PETROVOG POSTA*) AND THE LENGHT OF ST. PETERS'S LENT
ACCORDING TO MANUSCRIPT № 24
IN THE COLLECTION OF THE ARCHIVES
OF SERBIAN ACADEMY OF ARTS AND SCIENCES**

(Summary)

Three short texts from the XVth century manuscript (Archives of Serbian Academy of Arts and Sciences No. 24), written as comments of the paschal tables, were published in this work. They contain instructions for calculating St. Peter's Meat-Fare Day, i.e. the eve of the Apostles' Fast (*Petrov mesopust, Petrove poklade* and *Mesopust Petrovog posta*) and the lenght of the Holy Apostoles' Fast. The strong influence of the vernacular is observable and recognizable even in the mere names of the aforementioned feasts. Those texts may not be classified as usual comments and "learned" instructions concerning the paschal tables, like those, for example, used for the calculation of the cycle of epact, of the lunar and solar cycles, golden number and others. They represent an important testimony on the elementary time calculation patterns in the popular and oral culture: days were reckoned either by counting to or counting off, or by putting an emphasis on mutual connection between certain feast days of the first half of the year preceding or following the Easter. Having knowledge of these connections represented the fact of straightforward practical importance since it was aimed at facilitating orientation on the Ecclesiastical Feasts Calendar in the society which considered literacy to be a non-obligatory issue, but obeying the feasting and fasting periods a compulsory one. The published data gain particularly in importance when they are compared to the almost identical time reckoning practice that existed in the folklore of the XIXth and of the beginning of the XXth centuries.

Keywords: St. Peter's Day, St. Peter's Meat-Fare Day (eve of the Apostles' Fast), The Apostles' Fast, Paschalia, movable feasts, reckoning time according to feasts, popular and oral culture.

Срђан КАТИЋ
Историјски институт
Београд

ЗАПОВЕСТ О ПРОИЗВОДЊИ ШАЛИТРЕ У РУМЕЛИЈИ 1521. ГОДИНЕ*

Апстракт: Документ представља наредбу Порте, издату на захтев закупца производње шалитре у Румелијском ејалету, која је упућена санџакбеговима, кадијама и субашама у Румелији. У њој се наводе дужности закупца, поменутих државних званичника и раје у вези с израдом шалитре, као и упозорења о најстрожем кажњавању свих злоупотреба које су се раније дешавале у вези с овим послом.

Кључне речи: Османско царство, Румелија, 16. век, шалитра, закуп

Од шалитре, сумпора и ђумура добијан је тзв. црни барут, који је био у употреби све до појаве бездимног барута средином XIX века. У Османском царству до средине XVI века главни састојак у барутној смеси био је сумпор, а потом то постаје шалитра чиме је експлозивна снага барута знатно повећана.¹

---

* Рад настао као резултат истраживања на пројекту Министарства за науку и технолошки развој *Српско друштво од друге половине 17. века до краја Првог светског рата. Постојаност и промене* (Ев. бр. 147027).

¹ Почетком седамдесетих година XVI века, у Темишварској барутани свака тура прављења барута садржала је 488 ока шалитре (72%), 120 ока ђумура (18%) и 66 ока сумпора (10%). *12 Numaralı Mühimme defteri (978 – 979 / 1570 – 1572) I*, Ankara 1996, h 418. О производњи шалитре у европском делу Османског царства види опширније Ђ. Петровић, Д. Бојанић Лукач, *Добијање шалитре у Македонији од половине XVI до половине XIX века*, Весник Војног музеја, 10 (1964) 23-56; М. Zdraveva, *Der Abbau von Schwefel und Salpeter in Makedonien zur Zeit der osmanischen Herrschaft und deren Verarbeitung zu Schwarzpulver*, Südost. Forschungen, 39 (1980) 105-115; G. Agoston, *Guns for the Sultan, Military Power and the Weapons Industry in the Ottoman Empire*, Cambridge 2005.

Шалитра је добијана лужењем земље богате органским остацима, које је било у изобиљу у делтама река и областима које су некада биле под морем, попут Панонског басена. Порти је било потребно много шалитре, па су отворани велики копови, које су опслуживали становници околних села. Постојало је неколико начина за добијање шалитре, а у Османском царству најчешће је примењивано кување у огромним бакарним казанима с поклопцем.² Када је загревањем земља богата шалитром постајала течна, по њој је посипан сумпор да би у ватри биле одстрањене разне нечисте твари. Након завршетка тог процеса у казану је остајала чиста шалитра, која је хлађењем попримала изглед белог мермера.

Као и сви остали државни приходи и монополи и производња шалитре издавана је у закуп и то најчешће за територију одређеног ејалета. Тако се и документ који представљамо у раду односи на закуп производње шалитре у ејалету Румелија. Ради се о заповести о производњи шалитре, коју је, на захтев закупца, издао нови султан Сулејман I Величанствени (1520-1566).³

Овај документ је важан, због тога што у објављеним збиркама закона из периода Мехмеда II (1444-1446; 1452-1481), Бајазита II (1481-1512) и Селима I (1512-1520) нема закона о изради шалитре,⁴ а сама заповест по структури и садржају има скоро све елементе једног кануна. Слични документи из овог периода су ретки, јер масовно коришћење ватреног оружја у османској војсци почиње тек у наредним деценијама. Из заповести се види да је, у то време, једина барутана у европским провинцијама Царства била у Истанбулу и да јој је испоручивана целокупна производња шалитре. Слободна продаја шалитре, а поготово кријумчарење у суседне земље били су најстроже забрањени.

Посао са шалитром очигледно је имао изузетну важност за Царство. Од њега није био изузет нико од државних званичника у провинцијама, а није се водило рачуна ни о статусу земљишног поседа на коме је шалитра пронађена. За злоупотребе или немар биле су предвиђене неуобичајено строге, најчешће смртне казне. Из садржаја

---

² За израду таквог казана било је потребно више од 200 килограма бакра. Због великих димензија они нису прављени у казанцијским чаршијама, већ је то најчешће чињено на самим коповима (С. Катић, *Османски документи о руднику Мајданпек XVI-XVIII век*, Мајданпек 2009, 93-98).

³ *Başbakanlık Arşivi İstanbul, Kâmil Kepeci Tasnifi*, 61, s 87-88.

⁴ А. Akgündüz, *Osmanlı kanunnâmeleri ve hukukî tahlilleri, 1. kitap Osmanlı hukukuna giriş ve Fatih devri kanunnâmeleri*, İstanbul 1990; 2. *kitap II Bâyezid devri kanunnâmeleri*, İstanbul 1990; 3. *kitap Yavuz sultan Selim devri kanunnâmeleri*, İstanbul 1991.

заповести види се да раја није лако прихватала рад на коповима шалитре и да је било случајева да их је уништавала палећи их или наносећи на њих свеж сточни измет.

Документ се чува у Архиву Председништва Владе Републике Турске у Истанбулу у архивској збирци Камил Кеpeci. Заведен је у регистар у којем су уписиване Портине заповести из 1521/22. године. Регистар је у прилично лошем стању, што се може видети и на самом факсимилу. Оштећена места представљала су велику препреку у транскрибовању, па су поједине речи прочитане само захваљујући контексту.

ТРАНСКРИПЦИЈА

s. 87

Hüve

[1] Rûmili sancağı beğlerine ve kâdîlarına ve subaşlarına hüküm yazıla ki Dârende-i [2] hükm-i şerîf (*isim yeri açıktır*) güherçileci olup hâliyâ güherçile işlemek için [3] hüküm taleb iduğı ecilden gönderildi.

İmdi buyurdum ki: hükm-i şerîfimle [4] vardıkda olıgelen âdet üzre güherçile bulunan yerlerde [5] güherçile işleye. Siz dahi her biriniz taht-i hükümetinizde güherçile işlemek [6] bâbında gereğı gibi mezkûre mu'âvenet idesiz. Ve siz ki sancağı beğlerisiz [7] subaşlarınıza ısmarlayup bu bâbda âdet-i kadîme üzre mu'âvenet [8] itdiresiz. Ve siz ki kâdîlarınız güherçile işlemek bâbında tâmam ihtimâm [9] üzre olup sâir mesâlihe kıyâs itmeyüp gice ve gündüz tedârükünde [10] olasız. Ve dâimâ güherçile işlenen yerlere kendü nefsiniz ile [11] varup işletdiresiz. Ve işlenen güherçile siz dahi mâlûm olup [12] hârice satılmakdan hazer idesiz. Ve hâzır olan güherçileyi [12] te'ehir itdiremeyüp İstanbul[a] gönderesiz. Ve her biriniz taht-i [13] hükümetinizde güherçile işlendiğı yerlerde olıgelen âdet üzre [14] hâcet olan toprağı ve odunu götürdü viresiz ve kazanları [15] bir yerden bir yere varmalu oldukda olıgelen âdet üzre [16] ulak dutuvirüp kazanları bir yerden bir yere iletirdesin [17] kimesneden akçe aldirmayasız. Ve güherçile işletecek yerlerin ahz [18] mukaddeme âdet-i kadîme üzre re'âyâ mu'âvenet etdiresiz. Ve sa'b [19] ve derbend ve mahûf ve muhâtara yerlerden âdet-i kadîme üzre adamlar [20] çıkardüp geçürdesiz. Fi'l-cümle güherçile işlenmesin bâbında [21] şimdiye değın olıgelen âdet üzre mu'âvenet itdirüp [22] ihtimâm-i kullî idesiz. Şöyle ki sizden nev'an ihmâl ve kusûr ola [23] muâteb olup azlınıza sebep olur gafil

olmıyasız. Amma şöyle [24] istimâ' olunur ki güherçile işleyen kimesneler bir bahâne ile halkdan [25] akçe salup hânedan hâneye akçe cem' iderlermiş. Gerekdir ki siz ki [26] kâdılarsız bu bâbda ihtimâm idüp kimesneden akçe aldirmayasız. [27] Hemen oligelen adet üzre nöbetle halkı çıkardup güherçile [28] işlenmesi bâbında muâvenet itdirüp işletdiresiz. Tertib [29] ayırlayup hizmeti ahara itdirüp teâdî itdirmeyesiz. Şöyle ki [30] mezkûr ve işçiler kimesneden akçe alınurlar ise giru sâhiplerine [31] alıviresiz. Memnu' olmazlar ise yazup ta'cıl arz idesiz. [32] Şöyle ki güherçileciler kimesneden akçe alup men' itmeyüp ve yahud [33] arz itmeyecek olursanız azlınıza sebepdir ve envâ'-ı itâba uğrayasız [34] bilmiş olasız. Ve güherçile işlenmesinde muâvenet bâbında sancakbeği köyleri [35] ve hâs halkı ve gayrı re'âyâ riâyet olunmayup muâvenet etdiresiz [36] Ve köy kethüdarları ve portoyerusları ve vilâyet halkı mu'în ü zahîr

s. 88 [1] ola. Temerrüd edenlerin haklarından gelesiz. Ve yazup bildiresiz. Ve güherçile [2] olan yerleri yakmayalar. Şöyle ki güherçile yerin yakacak olur ise [3] habs etdirüp bildiresiz ki siyâset oluna. Ve güherçile işlenürken [4] üzerine davar dahi getürmeyeler ve anlar dahi men' edesiz işlenen [5] güherçileyi onât vechile zabt ve hıfz etdirüp bekletdiresiz. [6] Şöyle bilasız ve mezkûr güherçileci birdir hem güherçile satacak [7] olursa sa'y idüp yazup bildiresiz ki siyâset olunup işledüğü güherçile [8] girift oluna. Şöyle bilasız.

Tahiren fi 19. Saferül'-muzaffer sene 927.

ПРЕВОД

У име Бога!

Санџакбеговима, кадијама и субашама Румелије написана је заповест:

Носитељ часне заповести (име није уписано) произвођач је шалитре и пошто је сада затражио [нову] заповест за израду шалитре она се шаље.

Дакле, ја сам благоизволео наредити следеће: Када стигне моја часна заповест, израђујте шалитру према постојећем обичају на оним местима где има шалитре. Такође, сваки од вас, на подручју своје управе, нека помаже реченом како треба у вези с прављењем шалитре. Ви санџакбегови, наредите вашим субашама да по овом питању помажу према старом обичају, а ви који сте кадије, будите крајње пажљиви у вези с израдом шалитре и немојте упоређивати овај посао са другим

пословима, већ се дању и ноћу старајте да се обавља. И увек ви лично изађите на она места где се добија шалитра и постарајте се да се она производи. О произведеној шалитри ви лично сакупите податке, и јако се чувајте тога да се она продаје напољу (ван граница државе). Немојте дозволити да се одуговлачи испорука шалитре која је царско добро, већ је шаљите у Истанбул. И сваки од вас на местима где се производи шалитра, а која су на подручју ваше управе, нека, према обичају обезбеди и преда потребну земљу и дрво.

А када казани треба да се пренесу из једног места у друго место, онда ви, према постојећем обичају изнајмите улаке и наредите да они пребаце казане из једног места у друго. И не дајте да се ни од кога узима новац. Приликом [отварања] места где ће се производити шалитра, наредите раји да помаже према старом обичају из ранијих времена. Кроз тешко проходне дербенде и кроз места која су страшна и опасна изведите према давнашњем обичају људе и наредите им да спроводе [шалитру]. Обратите сву потребну пажњу да људи помажу у изради шалитре, према адету, који је од давнина до сада постојао.

И да знате, ако код вас поново буде немарности и недостатака бићете кажњени и то ће бити узрок вашем смењивању. Зато немојте да будете немарни. Међутим, како се чује [на Порти] да лица која производе шалитру под разним изговорима сабирају од народа новац, скупљајући га од сваке куће, потребно је да ви који сте кадије будете пажљиви по овом питању и не дозволите да се новац узима од било кога. Можете само да, према постојећем обичају, изводите народ и наредите му да помаже при изради шалитре. Не чините насиља и не покушавајте да своју обавезу натоварите на другога.

Зато, ако су речени [произвођач шалитре] или његови радници од било кога узели новац, наредите да он буде враћен власницима. А ако не послушају, пишите и хитно саопштите [Порти]. Тако да ако су израђивачи шалитре од некога узели новац, а ви то нисте забранили, или пак ако о њима нисте јавили писано, то ће бити узрок вашег смењивања. А знајте и то да ћете доживети разноразне казне!

А што се тиче помоћи при изради шалитре, немојте поштовати сандџакбегова села, народ на хасовима и другу сличну рају! Натерајте их да помажу, а сеоске ћехаје (старешине), протојереји и народ вилајета нека буду помоћници и сарадници. Оне који се буду бунили казните и о томе писано обавестите.

Нека се не пале места где има шалитре! Ако их неко запали, ухапсите га и обавестите [Порту]. Над њим извршите смртну казну.

Док се израђује шалитра нека се на њу не дотерује ситна стока! То такође забраните. Наредите да се израђена шалитра како треба чува и пази. Тако да знате!

Поменути израђивач шалитре је један, па ако он буде продавао шалитру ви се потрудите, напишите и обавестите [Порту], да би над њим била извршена смртна казна, а шалитра коју је израдио заплењена. Тако да знате!

Написано 19. дана победоносног Сафера 927. године (29. 01. 1521).

Srđan Katić

**THE IMPERIAL ORDER ON SALTPETER PRODUCTION
IN RUMELIA IN 1521**

(Summary)

The order presented in this article concerns the saltpeter production in the *eyalet* of Rumelia. It was issued on renter's request by a new sultan, Süleyman the Magnificent, in the year of 1521. The order addressed to *sancakbeğs*, *kadis* and *subaşıs* refers to both their and *re'aya*'s obligations related to the saltpeter production. It shows that the whole quantity of produced saltpeter was being delivered into the gunpowder factory in Istanbul. Free sale of saltpeter and especially smuggling into the neighboring countries were strictly forbidden. Business with saltpeter was obviously very important for the Empire. All state officials in the provinces participated in it. Saltpeter was being exploited without consideration of the status and ownership of the land. Misuse or negligence was severely punished, usually by the death penalty. As we can see from the order, *re'aya* did not accept the work on saltpeter excavation sites easily. There were cases of saltpeter deposits destruction by setting fire or by covering the ground with fresh cattle excrements.

Keywords: Ottoman Empire, Rumelia, XVI century, saltpeter, lease.

Başbakanlık Arşivi İstanbul, Kâmil Kepeci Tasnifi, 61, s 87-88.

Татјана КАТИЋ
Историјски институт
Београд

**ПРИХОДИ КАДИЛУКА ПРИЗРЕН
ОД ТРГОВИНЕ СВИЛОМ, РУДНИКА КОРИШЕ И ОСТАЛОГ
(1525-1544 ГОДИНЕ)***

Анстракт: Рад представља превод званичног финансијског документа Османског царства који садржи део државних прихода убираних на територији Призренског санџака у периоду од 1525. до 1544. године. У самом тексту османског извора, као и у уводу рада, износе се подаци о руднику Кориша, крај Призрена, који досада нису били познати историографији. Документ садржи и податке о закупу ваге за мерење свиле.

Кључне речи: Османско царство, финансијски дефтери (*maliye defterleri*), рударство, сребро, Кориша, Призрен, свила.

Финансијски дефтери (*Maliye* односно *Maliyeden müdevver defterleri*, скраћ. MAD), који се чувају у Архиву Председништва Владе у Истанбулу, најважнији су извори за економску историју Османског царства. Они садрже детаљан приказ свих расположивих извора државних прихода, начине њиховог коришћења, издавања у закуп, податке о закупцима и њиховим обавезама. Великог су формата и обима, од неколико стотина до више хиљада страна.

Попис закупа једног дела државних прихода санџака Призрен, представљен у овом раду, налази се у MAD 656, на странама 309-314.¹ Углавном обухвата заостала дуговања или појединачне рате закупа ваге за мерење свиле, призренске воскаре, непотраживане и изгубљене имовине и, што је за нас најзанимљивије, податке о руднику Кориша.

---

* Рад настао као резултат истраживања на пројекту Министарства за науку и технолошки развој *Српско друштво од друге половине 17. века до краја Првог светског рата. Постојаност и промене* (Ев. бр. 147027).

¹ MAD 656, на 388 страна формата 44cm x 16cm региструје приходе из европског дела Царства.

У домаћој историографији није писано о руднику крај Призрена, иако су на његово постојање посредно указивали поједини подаци.² Да је рудник заиста постојао потврђено је 60-их година XX века, када су објављени први преводи османског *Извештаја о давнашњем закону за рудник Призрен из 1488. године*, на француском³ и српском⁴ језику, а тридесетак година касније и на турском језику⁵.

На основу одредби наведеног закона који је био на снази „од давних времена“, тј. пре пада у турске руке, јасно је да се ради о руднику сребра, али његов тачан положај није било могуће утврдити. Сада је, на основу података из документа чију транскрипцију и превод доносимо, јасно да се тај рудник налазио у непосредној близини села Корише. Из истог се такође види да је до 1535. године управљање рудником било у рукама хришћана, док се у наредном периоду као управници и закупци рудника, јављају муслимани. Уписани новчани износи не пружају могућност утврђивања висине закупа, јер се односе на старе дугове појединих закупаца и управника рудничких хасова.

Питање закупа расветљава један други османски извор. То је сумарни попис вилајета Румелија из 1530. године,⁶ у коме је регистрован трогодишњи закуп рудника Кориша, рудничких хасова и неколико мањих прихода у износу од 165.000 акчи.⁷ Исти извор бележи и коришки панађур поред цркве посвећене Богородици (Госпођина црква, тур. *Kenisa-i*

---

² У светоарханђеловској хрисовуљи помињу се опустела насеља испирача злата код Призрена. Краљ Вукашин ковао је у призренској ковници сребрњаке. Године 1370. ковницу је издао у закуп тројици Дубровчана. Претпоставља се да је новац у Призрену ковао и Ђурађ I Балшић, а то се поуздано зна за Вука Бранковића. Налази сребрних гроша из Призрена, с именом града на ћирилици и ликом Христа нумизматички су описани. Јиречек К., *Историја Срба*, II, Београд 1952, 173, 202-203; Иванишевић В., *Новчарство средњовековне Србије*, Београд, 2001, 67, 143, 284.

³ Beldicaeanu N., *Les actes des premiers sultans conservés dans les manuscrits turcs de la Bibliothèque Nationale à Paris, T. II: Reglements miniers, 1390-1512*, Paris-Le Haye, 1964, 218-221.

⁴ Rizaј S., *Rudarstvo Kosova i susednih krajeva*, Priština, 1968, 247-248. Превод Скендера Ризаја је на више места погрешан, због чега је боље користити најновије и најпрецизније турско или француско издање.

⁵ Akgünüz A., *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri, 2. kitap II Bâyezid devri kanunnâmeleri*, İstanbul 1990, 472-475.

⁶ *167 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm-ili Defteri (937/1530)*, II, Dizin ve Tıpkıbasım, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın nu: 69, Defter-i Hâkânî Dizisi: IX, Ankara 2004.

⁷ Нав. дело, 371.

Gospodin),⁸ који је издаван у трогодишњи закуп за 1000 акчи.⁹ Кориша је имала и свој житни трг, чији је приход такође издаван у закуп.¹⁰

Рудник Кориша регистрован је и неколико година раније, у сумарном попису Призренског санџака из 1518. године¹¹. Спадао је, као и остала природна богатства, у султанова добра, а попут других османских рудника имао је свој хас – одређен број села чији су становници били задужени да обављају помоћне службе, најчешће да снабдевају рударска и топионичарска постројења дрветом и ђумуром.¹² Хасу рудника Корише припадали су: само село Кориша, затим Плањане, Стретиновце (Нова Шумадија) и Свети Петар (Кабаш).¹³

Вага за свилу била је највећи извор прихода Османске државе у Призренском санџаку. Према наведеном попису из 1530, трогодишњи закуп износио је 355.000 акчи.¹⁴ Призрен је био центар трговине балканском свилом и њему су била подређена мања тржишта попут Пећи и Тетова. Према су оба места била изван призренског санџака, припадала су Дукађинском, односно Паша санџаку; потврде о закупу тамошњих вага издавао је призренски кадија, што је доказ јединства економског простора, који превазилази унутардржавне, војно-административне границе. Занимљиво је да је на шеријатском суду као јемац за закуп ваге у Пећи наступио призренски митрополит, а да се као закупац тетовске ваге појавио један локални свештеник.

У документу који доносимо, главни закупац већине наведених прихода, био је извесни Мустафа, који је директно, или издајући их у подзакуп, убирао приходе од трговине свилом, воскаре и царског фиска (бејтулмала).

⁸ Црква Пресвете Богородице – Покрова Св. Богородице, на крајњем источном делу села. *Задужбине Косова*, Призрен-Београд 1987, 462.

⁹ *167 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm-ili Defteri (937/1530)*, II, 371.

¹⁰ О постојању житног трга сведочи баџ на житарице (такса за трговачки промет на велико), чији је закупац тридесетих година XVI века био емин Мустафа. Вид. напред у документу, у оквиру ставки за рудник Коришу.

¹¹ Оригинал пописа чува се у Истанбулу у Архиву Председништва Владе под сигнатуром *Defterhâne-i Âmiri Tahrîr Defteri, no. 92 (TD 92)*.

¹² Опш. вид. С. Катић, *Потрошни материјали у османском рударству и металургији*, Историјски часопис LVIII, 197-207.

¹³ *TD 92, 2*.

¹⁴ *167 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm-ili Defteri (937/1530)*, II, 371.

ТРАНСКРИПЦИЈА:

[309]

Der livâ-i Prizrin

Der zimem-i mezkûrîn ‘an mahsûl-ı rûsûm-i mîzân-i harîr der Prizrin

Der zimmet-i Bâlî Sinân emîn ‘an tahvîl-i Mustafâ emîn mültezim, ‘an kıst-ı mîzân-i harîr der Prizrin, ‘an gurre-i Rebî‘ü’l-evvel sene 932 (16. XII 1525)

‘An bakıye-i muhâsebe-i hod 1.000

Der zimmet-i Mustafâ emîn mültezim ‘an mahsûl-ı mîzân-i harîr der Prizrin ‘an gurre-i Rebî‘ü’l-evvel sene 938 (13. X 1531)

‘An bakıye-i muhâsebe-i hod 5.752

‘An bakıye-i muhâsebe-i hod. 752

‘An irsâliye-ı Hızâne-i ‘Âmire be-nakl-ı

Hüsâm ‘an çavuşân-ı Dergâh-ı ‘Alî 5.000

Der zimmet-i Nikola Todor ‘an kıst-ı resm-i mîzân-i harîr-i Prizrin ‘an gurre-i Rebî‘ü’l-evvel sene 941 (10. IX 1534)

Habs şüd der zindan-i İstanbul fi 9 Muharrem sene 946 (27. V 1539)

‘An kıst-ı selâse sinin mea rûsûm ve teslîmât 103.270

Minhâ

Der zimmet-i Mustafâ emîn mültezim ‘an bakıye-i muhâsebe-i hod ki der zimem baş behod bud ve teslîmât 10.000

Der zimmet-i ‘Alî emîn ‘an ziyâde-i mevâcib-i hod 200

Be-havâle der zimmet-i ‘âmil el-mezbûr 93.070

Der zimmet-i Mustafâ emîn mültezim ‘an kıst-ı mîzân-i harîr der Prizrin ‘an gurre-i Rebî‘ü’l-evvel sene 944 (8. VIII 1537) 149.618

‘An bakıye-i muhâsebe-i hod ki der zimem baş behod ve teslîmât 51.596

‘An kesr-i iltizâm 98.022

Der zimmet-i Mevlânâ Mahmûd b. Ahmed Eş-şehriye Göçücüzâde kâdî-i Prizrin ‘an mahsûl-i mîzân-i harîr der Prizrin ‘an gurre-i Za (Zi’l-ka‘de) sene 950 ilâ gâye-i şehr-i mezbûr (26. I – 24. II 1544) zabtkerde ve berâ-yı isâlkerde be Hızâne-i ‘Âmire kabzkerde ve teslîmkerde ber mûceb-i muhâsebe-i hod. 4.798

[310]

Der zimem-i mezkûrîn ‘an mahsûl-i kokoz-i kazâ-i Bihor ve gayruhu

Der zimmet-i İçvetko veled-i Vuk ‘an kıst-ı kokoz-i kazâ-i Bihor ve Prizrin der nâhiye-i Tırgovişte ‘an 26. Rebî‘ü’l-evvel sene 926 (16. III 1520) ‘an kıst-ı selâse sinin mea rûsûm ve teslîmât 2.309

[311]

Der zimem-i mezkûrîn ‘an mahsûl-i resm-i mîzân-i harîr der kazâ-i İpek ve gayruhu

Der zimmet-i Mahmûd b. Yûsuf ulûfe-i râb‘i-i yesâr el-havâle ‘an tahvîl-i Peyo b. Todor ‘an kıst-ı resm-i mîzân-i harîr der kazâ-i İpek ve Kalkandelen an 15. Zi’l-ka‘de sene 937 (30. VI 1531) ber mûceb-i hucec-i Mevlânâ Bedreddîn kâdî-i Prizrin. 300

Kefîl bi’l-mâl Mihadin midrepolit ‘an mahale-i Prizrin

Der zimem-i mezkûrîn ‘an mahsûl-i mîzân-i harîr-i Kalkandelen

Der zimmet-i papas Nikola Bratovan veled-i Mirko ‘an mahale-i Progor der nefis-i Kalkandelen ‘an kıst-ı resm-i mîzân-i harîr-i kazâ-i Kalkandelen ‘an 15. Zi’l-ka‘de sene 938 (19. VI 1532) ‘an kıst-ı selâse sinin mea rûsûm ve teslîmât 81

[312]

Der zimem-i mezbûrîn ‘an mahsûl-i şem‘-hâne-i kazâ-i Prizrin

Der zimmet-i Süleymân b. ‘Abdullâh ‘an mahale-i tabağlar der nefis-i Prizrin ‘an kıst-i şem‘-hâne-i kazâ-i Prizrin ‘an gurre-i Şevvâl sene 933 (1. VII 1527) ‘an kıst-i selâse sinin mea rûsûm ve teslîmât 370
Kefil bi’l-mâl ve bi’n-nefs Mustafâ b. Rızâcî Hâcî

Der zimmet-i Mustafâ emîn ‘an tahvîl-i kâtib Mustafâ ‘an kıst-i şem‘-hâne-i kazâ-i Prizrin ‘an gurre-i Şevvâl sene 936 (29. V 1530) ber müceb-i muhâsebe-i hod ‘an irsâliye be-nakl-ı ‘Alî ‘an ebnâ-i sipâhîyân havâle el-vâkı‘ fî 11 Ca (Cemâziye’l-evvel) sene 941 (18. XI 1534) 2.000

Der zimmet-i Mustafâ emîn ‘an tahvîl-i kâtib ‘an kıst-ı şem‘-hâne-i kazâ-i Prizrin ‘an gurre-i Şevvâl sene 939 (26. IV 1533) ber müceb-i muhâsebe-i hod irsâliye ‘an yed-i Mustafâ ‘an silâhdarân, fî evâ’il-i Receb sene 942 (26. XII 1535 – 4. I 1536) 1.000

[313]

Der zimem-i mezkûrîn ‘an mahsûl-i beytü’l-mâl ve gayruhu-i kazâ-i Prizrin

Der zimmet-i Mustafâ emîn ‘an tahvîl-i Süleymân ‘an kıst-ı beytü’l-mâl ve mâl-ı gâ’ib ve gayruhu-i kazâ-i Prizrin ‘an gurre-i Şevvâl sene 936 (29. V 1530) ber müceb-i muhâsebe-i hod 500

Der zimmet-i Mustafâ ‘an silâhdarân havâle-i tahvîl-i Süleymân ‘an kıst-ı beytü’l-mâl ve mâl-ı gâ’ib ve gayruhu der kazâ-i Prizrin ‘an gurre-i Za (Zi’l-ka‘de) sene 939 (25. V 1533), ‘an irsâliye-i Hızâne-i ‘Âmire fî evâ’il-i Receb sene 942 (26. XII 1535 - 4. I 1536), ber müceb-i muhâsebe-i Mustafâ emîn 2.102

Der zimmet-i kâtib Murâd ‘an tahvîl-i Ahmed Hatvani ‘an kıst-ı beytü’l-mâl ve yave ve kaçkun-i kazâ-i Prizrin ‘an gurre-i Şevvâl sene 945 (20. II 1539). 300

[314]

Der zimem-i mezkûrîn ‘an mahsûl-i hâsshâ-i ma‘den-i Korişa

Der zimmet-i Bojan emîn ‘an tahvîl-i İstamad ‘an kıst-ı hâsshâ-i ma‘den-i Korişa ve gayruhu der nezd-i Prizrin ‘an 28. Oynus el-vâkı’ fî 17 Ramazân sene 932 (27. VI 1526) ber mûceb-i muhâsebe-i hod. 4.350

Der zimmet-i mezkûrîn ‘an tahvîl-i Belça b. İvan ve Peyo ‘an kıst-ı mahsûlât-i hâsshâ-i Korişa ‘an 28. Oynus el-vâkı’ fî 24 Zi‘l-ka‘de sene 938 (28. VI 1532) 1.020

Der zimmet-i Mustafâ emîn mültezim bâc-i galle ki makbûl şude 20

Der zimmet-i ‘Alî b. Yûsuf ‘an ebnâ-yı sipâhîyân havâle ‘an kesr-i teslîmât ber mûceb-i hucec-i Mevlânâ kâdî-i Prizrin 1.000

Der zimmet-i mezkûrîn ‘an tahvîl-i Mûsâ ‘an kıst-ı mahsûlât ve rûsûm-i hâsshâ-i Korişa an 28 Oynus el-vâkı’ fî 27 Zi‘l-hicce sene 941 (29. VI 1535) 4.628

Der zimmet-i Mustafâ emîn mültezim ber mûceb-i muhâsebe-i hod ve teslîm 178

Der zimmet-i Mehmed emîn 3.990

Der zimmet-i ‘Alî emîn 460

ПРЕВОД:

[309]

У санџаку Призрен

Задужења наведених на име прихода од таксе на вагу за мерење свиле у Призрену

Задужење емина¹⁵ Бали Синана, које спада у тахвил¹⁶ емина закупца Мустафе, за порез на вагу за мерење свиле у Призрену, од првог дана ребија првог 932. (16. XII 1525).

Заостали дугови његовог рачуноводства 1.000

Задужење Мустафе, емина закупца, на име прихода од ваге за мерење свиле у Призрену, од првог дана ребија првог 938. године (13. X 1531)

На име преосталих дуговања његовог рачуноводства 5752

Заостали дугови његовог рачуноводства 752

Послато Царској благајни, посредством Хусама, чауша Високе Порте 5000

Задужење Николе Тодора на име пореза на призренску вагу за мерење свиле, од првог дана ребија првог 941. године (10. IX 1534)

Ухапшен је и налази се у тамници у Истанбулу,
[заведено] 9. мухарема 946 (27. V 1539)

Трогодишњи закуп са порезима и ратама 103.270

Од овога:

Задужење емина закупца Мустафе, на име заосталих дугова његовог рачуноводства, који спадају у његова лична дуговања, и рате 10.000

Задужење емина Алија, на име вишка његовог рачуноводства 200

Пренето у задужење реченог скупљача прихода 93.070

¹⁵ Емин, управник државних добара или прихода; могао је да се појави и у улози закупца тих истих прихода.

¹⁶ Технички термин, означава време закупа, односно време уживања закупа одређене мукате; период у коме купац има право да ужива закупљене приходе.

Задужење Мустафе, емина закупца, на име пореза на вагу
за мерење свиле у Призрену, од првог дана ребија првог 944. године.
(8. VIII 1537) 149.618

Од заосталих дугова његовог рачуноводства,
за које је лично задужен и рате 51.596
Од издвојеног за закуп 98.022

Задужење призренског кадије Мевлане Махмуда, сина Ахмеда Шехрије
Гочуцизадеа¹⁷, за приход од ваге за мерење свиле у Призрену, од првог
дана зилкаде 950. године до краја истог месеца (26. I – 24. II 1544),
узашћено је и задржано како би било послато Царској благајни.
Предато, на основу његовог рачуноводства 4798

[310]

Задужења наведених на име прихода од кокоза¹⁸ у кадилуку Бихор и другде

Задужење Цветка, Вуковог сина, на име пореза на кокозе кадилука Бихор
и Призрен, у нахији Трговиште, од 26. ребија првог 926. године
(16. III 1520)
Трогодишњи закуп са порезима и ратама 2309

[311]

Задужења наведених на име пореза на вагу за мерење свиле у кадилуку Пећ и другде

Задужење скупљача државних прихода¹⁹ Махмуда б. Јусуфа, улуфеџије²⁰
левог крила 4. [буљука], које спада у тахвил Пеје Тодоровог, за закуп

---

¹⁷ Син гочуџије, тур. *göçüçü*, службеник који брине о транспорту султановог шатора и тугова у време похода.

¹⁸ Вероватно кокон, чаура свилене бубе, на шта нас упућује чињеница да је поменути приход уписан у оквиру прихода од мерења свиле у Призрену, Пећи и Тетову.

¹⁹ Тур. *havale*.

²⁰ Припадник султанове стајаће коњице.

пореза на вагу за мерење свиле у кадилуцима Пећ и Тетово (Калканделен), од 15. зилкаде 937. године (30. VI 1531), на основу хуцета²¹
Мевлане Бедредина, призренског кадије 300
Јемац имовином митрополит Михадин²², из призренске махале

Задужења наведених за приход од ваге за мерење свиле у Тетову

Задужење свештеника Николе Братована, Мирковог сина, из махале Прогор у самом Тетову, за закуп пореза на вагу за мерење свиле у тетовском кадилуку од 15. зилкаде 938. године. (19. VI 1532)
Трогодишњи закуп са порезима и ратама 81

[312]

Задужења наведених за приход од воскаре призренског кадилука

Задужење Сулејмана б. Абдулаха из Табачке махале у самом Призрену, закуп воскаре призренског кадилука од првог дана шевала 933. године (1. VII 1527)
Трогодишњи закуп са порезима и ратама 370
Јемац имовином и лично Мустафа б. Ризаци Хаџи

Задужење емина Мустафе, које спада у тахвил писара Мустафе, на име закупа воскаре у кадилуку Призрен, од првог дана шевала 936. године. (29. V 1530) Према његовом обрачуну послато по спахији²³ Алију, скупљачу државних прихода, догодило се 11 цумаде прве 941. године. (18. XI 1534) 2.000

Задужење емина Мустафе, које спада у тахвил писара, на име закупа воскаре призренског кадилука, од првог дана шевала 939. године (26. IV 1533). Према његовом обрачуну послато по силахдару²⁴ Мустафи, у првој декади реџепа 942. (26. XII 1535 – 4. I 1536) 1.000

---

²¹ Судско решење које кадија издаје на захтев странке.

²² Или Никадин (Никодим?).

²³ Припадник султанове стајаће коњице.

²⁴ Припадник султанове стајаће, престоничке коњице.

[313]

Задужења поменутих од прихода бејтулмала²⁵ и осталог у кадилуку Призрен

Задужење емина Мустафе, које спада у тахвил Сулејмана, на име закупа бејтулмала, изгубљених ствари и другог у кадилуку Призрен, од првог дана шевала 936. године (29. V 1530)
На основу његовог рачуноводства 500

Задужење силахдара Мустафе, пренето у Сулејманов тахвил, на име закупа бејтулмала, изгубљених ствари и другог у кадилуку Призрен, од првог дана зилкаде 939. године. (25. V 1533)
Од послатог у царску благајну, у првој декади рецепа 942. (26. XII 1535-4. I 1536), према рачуноводству емина Мустафе 2.102

Задужење писара Мурата, које спада у тахвил Ахмеда Хатванија, за закуп бејтулмала, залутале стоке и одбеглих лица у кадилуку Призрен, од првог дана шевала 945. године. (20. II 1539). 300

[314]

Задужења наведених за приходе од хасова рудника Кориша

Задужење емина Божана, које спада у тахвил Стамата, за закуп хасова рудника Кориша и другог, у близини Призрена, од 28. јуна, који је 17. рамазан 932. године. (27. VI 1526)
Према његовом обрачуну 4.350

Задужење поменутих, које спада у тахвил Белче Ивановог и Пеје, од закупа прихода хасова Корише, од 28. јуна, што је 24. зилкаде 938. (28. VI 1532) 1.020

---

²⁵ Назив за приватну султанову благајну у коју су се сливали приходи од непограживане заоставштине, имовине одсутних, несталих или непознатих лица, надокнаде за проналазак изгубљене стоке, одбеглих робова и другог.

Татјана Катић

Задужење емина Мустафе, мултезима, прихваћени бац² на житарице 20

Задужење скупљача државних прихода, спахије Алија б. Јусуфа, од издвојеног за рате, према хуцетима Мевлане, кадије Призрена 1.000

Задужење поменутих, које спада у тахвил Мусе, за закуп прихода и пореза хасова Корише, од 28. јуна, који је 27. зилхице године 941 (29. VI 1535) 4.628

Задужење емина Мустафе, мултезима, на основу његовог обрачуна и предатог 178

Задужење емина Мехмеда 3.990

Задужење емина Алија 460

---

²⁶ Тржишна такса за промет на велико. Разлог због кога се у Кориши наплаћивао бац на житарице је тај што су се оне увозиле из других места, пошто је локално становништво било запослено у руднику, и земљорадња му није била примарно занимање.

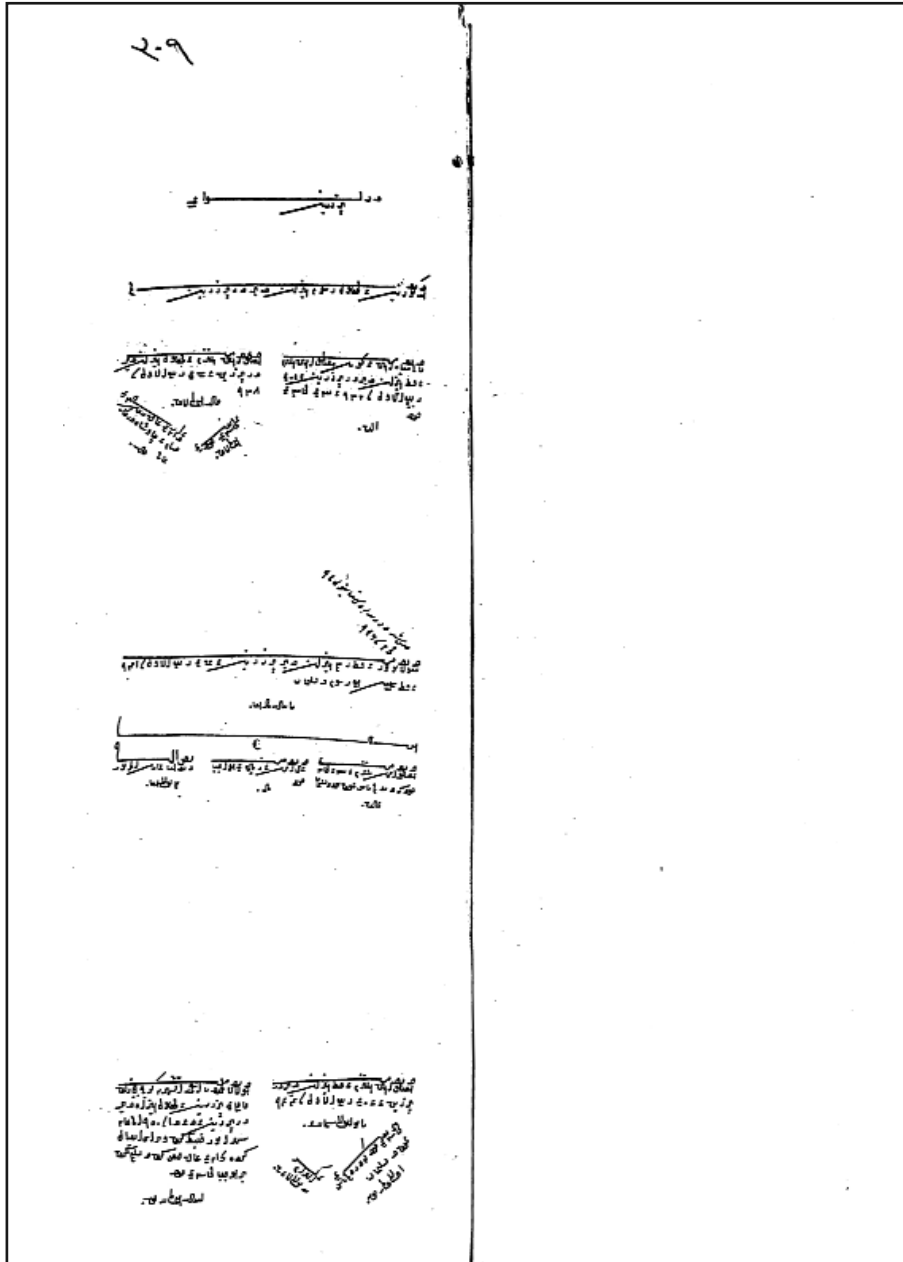
Tatjana Katić

**THE PRIZREN KADILIK'S INCOMES
FROM SILK TRADE, KORIŠA MINE AND OTHER
(FOR THE YEARS 1525 - 1544)**

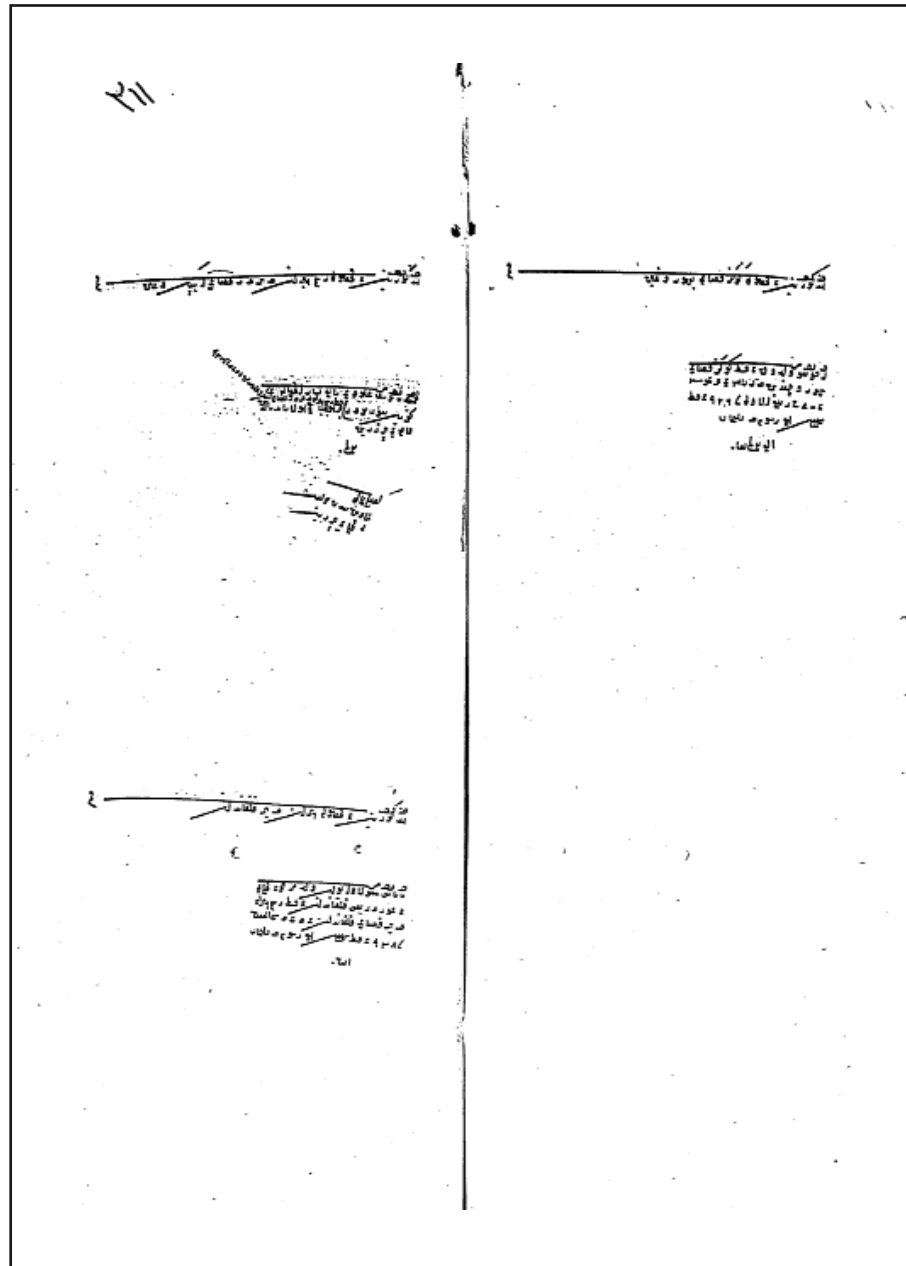
(Summary)

This article presents an accounting register made by Finance Department of the Ottoman Empire (*Maliyeden mudevver defteri, no 656*) which contains data on incomes, expenditures and treasury payments, concerning farming of some public revenues in the Prizren *sancak*. These are: silk weighing scale, Prizren chandlery, estates of persons dying without heirs, lost property, property of an unknown owner, and, what is the most important, the Koriša silver mine near Prizren. Data from this register, as well as from some other Ottoman registers of which the earliest information was from 1488, testified that the mine had its own *işçi has*, consisted of the following villages in 1518: Koriša, Planjane, Stretinovce (Nova Šumadija) and Sveti Petar (Kabaš); in 1530. the total amount of 165.000 *akçe* was paid for three-year lease of the mine, *işçi has* and some less significant income sources; also, until 1535, the Koriša silver mine had been managed by Christians. In the following period Muslims were mine managers, contractors and renters.

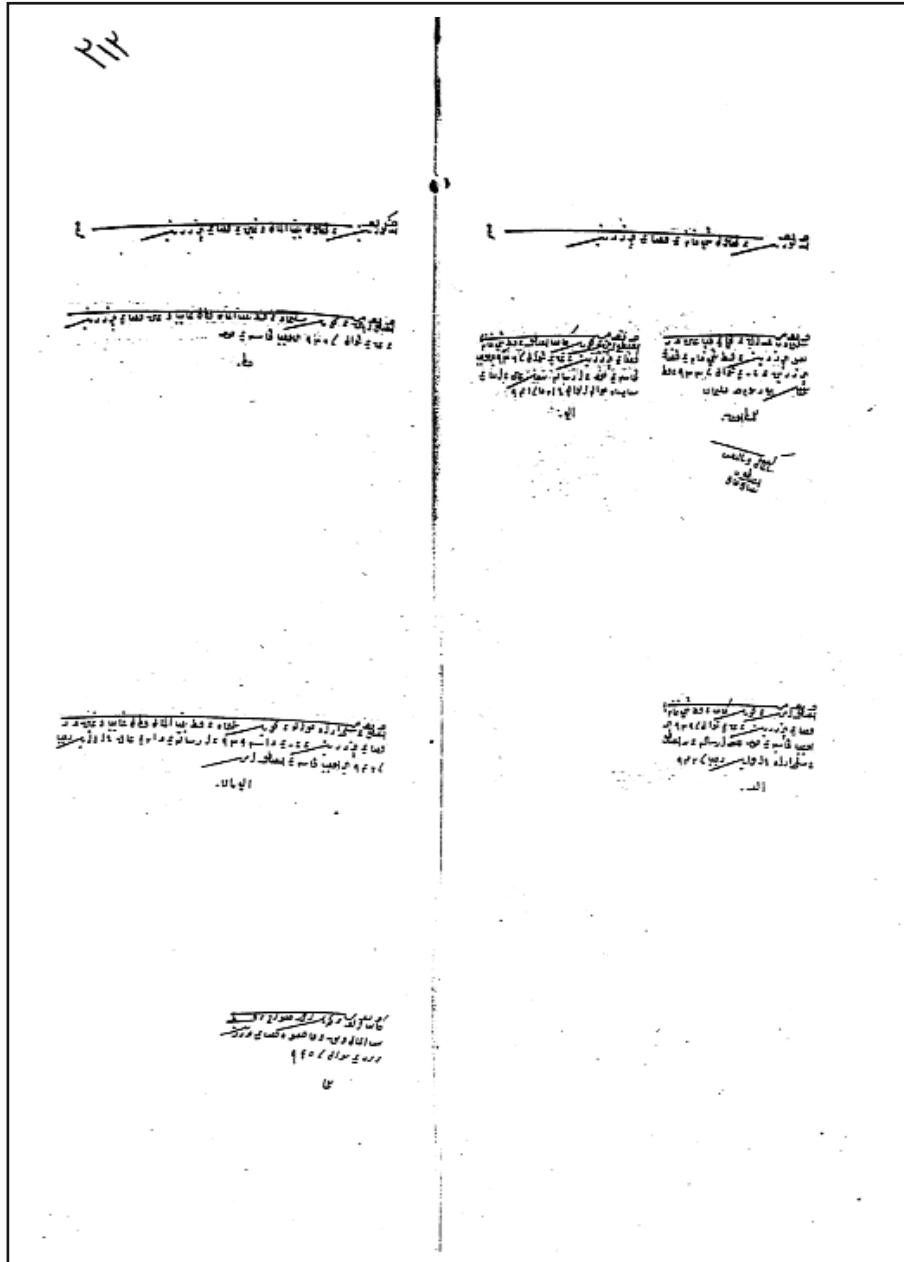
Keywords: Ottoman Empire, accounting registers (*maliye defterleri*), mining, silver, Koriša, Prizren, silk.

Başbakanlık Arşivi İstanbul,
Maliye defteri – Maliyeden müdevver defteri [MAD] 656.

Başbakanlık Arşivi İstanbul,
Maliye defteri – Maliyeden müdevver defteri [MAD] 656.

Başbakanlık Arşivi İstanbul,
Maliye defteri – Maliyeden müdevver defteri [MAD] 656.

110

The document is a handwritten record, likely a tax or revenue ledger, written in Ottoman Turkish. It features a vertical line down the center, separating the left and right columns. The right column contains several entries, each consisting of a line of text followed by a horizontal line, possibly indicating a total or a specific category. The text is written in a cursive script. The left column is mostly blank, with the number '110' written in the top left corner. The document appears to be a page from a larger book or ledger.

Başbakanlık Arşivi İstanbul,
Maliye defteri – Maliyeden müdevver defteri [MAD] 656.

Драгана АМЕДОСКИ
Историјски институт
Београд

ПОПИС ЦИЗЈЕ ВИЛАЈЕТА БОВАН ИЗ 1607. ГОДИНЕ*

Анстракт: Циљ овог рада јесте да представи попис обвезника цизје вилајета Бован почетком XVII века. Поред броја становника обухваћених цизјом и прихода прикупљених од њих, овај извор показује и да је дошло до досељавања новог становништва у овој области. На то указује велики број имена која не припадају српском ономастикону, већ су старовлашког порекла. Међу досељеницима је било и оних из бугарских, албанских и македонских крајева.

Кључне речи: Бован, цизја, Крушевачки санџак, Османско царство, XVII век

Термин цизја, главарина или харач подразумева порез који су плаћали одрасли и за рад способни мушкарци немуслимански. Спадала је у шеријатске дажбине. Плаћањем цизје немуслимански су стицали слободу вероисповести и заштиту живота и иметка, за себе и своју породицу. Зато су се и сматрала штићеницима (тур. *zimmi*). Примањем ислама ова обавеза је отпадала.¹ Неки слојеви становништва били су ослобођени цизје због вршења одређених служби: акинџије, војнуци, мартолоси, кнезови и примићури, рудари, дербениџије и други. Плаћања цизје била су ослобођена и свештена лица, сиромашни, слабоумни, стари и жене. Од муслимана једино су је плаћали Цигани.² Један од главних фактора за утврђивање висине цизје биле су постојеће прилике и економски услови појединих области. Поред тога, износ цизје био је одређиван према

---

* Рад настао као резултат истраживања на пројекту Министарства за науку и технолошки развој *Српско друштво од друге половине 17. века до краја Првог светског рата. Постојаност и промене* (Ев. бр. 147027).

¹ Н. Hadžibegić, *Glavarina u osmanskoj državi*, Orijentalni institut, Sarajevo 1966, 1-2.

² *Исто*, 13-38.

имовинском стању појединца, а такође је постојала могућност и да се она плати у више рата.³

Порта је уредно пописивала поданике османске државе на које се односио овај порез. Пописи ове врсте садржали су само имена насеља и становника оптерећених цизјом. Сходно томе, у њима се не налазе села насељена искључиво муслиманима, као ни села потпуно ослобођена цизје, уколико их је било. Ови пописи посебно су значајни за изучавање насеља и становништва одређених области у XVII веку, будући да се крајем XVI, односно почетком XVII века престаје са вођењем катастарских пописа.

Попис који у продужетку саопштавамо представља део јединственог пописа цизје вилајета Крушевац и Бован који садржи 31 страну, а чува се у Архиву Председништва владе у Истанбулу, у архивској серији *Maliyeden müdevver* (MAD) под бројем 1232, на странама 24-31. Попис је написан сијакатом, а састављен је 1607. године.

Нахија Бован је 1536. године имала 881 обвезника цизје.⁴ Тај број се до 1570. године смањивао на 764.⁵ До 1607. године, када је сачињен овај попис, број обвезника смањивао се на 254.⁶ Уочљиво је константно смањење укупног броја хришћана током целог XVI века. Друга ствар коју показује овај попис јесте да је, по свему судећи, дошло до досељавања новог становништва. На то указује велики број имена која не припадају српском ономастикону, већ су старовлашког порекла, а којих у претходним пописима скоро да и нема. То су имена попут следећих: Андон, Апостол, Наста, Риза, Јани итд. Међу досељеницима се налазе и они из бугарских, албанских и македонских крајева. О томе нпр. сведоче име Влчо, које је још у XVI веку било архаизам на српским етничким просторима, затим албанска имена као Ђон, Нина, Вата, којих у ранијим пописима нема, као и називи имена одакле потичу (Кроја, Дебар), наведени уз поједина лица уместо патронима.

Пописом је обухваћено 27 села, од тога је за три констатовано да су опустела, односно да су се становници разбежали (Пирковац, Тркан, Мрштаљ (?)), што потврђује нашу претпоставку да је дошло до демографских кретања и промена у етничком саставу становништва овога краја.

---

³ О томе више видети у: Н. Hadžibegić, „Džizja ili harač”, *Prilozi za orijentalnu filologiju* III-IV/1952-53. (1953), 55-135, *POF V/1954-55*. (1955), 39-102.

⁴ İstanbul, Başbakanlık Arşivi (BBA), *Tapu tahrir defteri* (TTD), 179, 291-318.

⁵ BBA, TTD, 567, 151-167.

⁶ У наведени број хришћанских домаћинстава из 1536. и 1570. године нису урачунате удовице и баштине, већ само домаћинства која су плаћала потпун износ цизје.

ПРЕВОД

[24]

Попис цизје хришћана вилајета Бован

Село Пруговци⁷

Ђурета Стане, Тодор Петре, Влчо Јани, Јован Дуја, Тодор Петре, Димо Јани, Никола Пејо, Тодор Петре, Андон Јани, Јован Петре, Јован Богдан, Јован Миладин, Тодор Петре, Влчо Петре, Димо Јани, Продан Ивко, Никола Петре, Андон Јани, Димо Пејо, Јован Петре, Харило⁸ Апостол

Укупно: 21

Село Бован⁹

Миладин Ковач, Љуба Пеја, Дамјан Наста, Марика Јарина,¹⁰ Тодор Јани, Шаин¹¹ Ока, Димо Пејо, Јован Андрија, Андон Петре, Влчо Андрија

Укупно: 10

Село Смиловци¹²

Бојка Кумаш, Вук Пејо, Никола Јани, Тодор Петре, Влчо Андрија, Димитри Боја, Велиша Јован, Рајин Петре

Укупно: 8

---

⁷ Данас село Пруговац, североисточно од Алексинца.

⁸ Грчко име (као нпр. *Харитон*).

⁹ Данас село Бован, северно од Алексинца.

¹⁰ Грчко име које се и данас јавља.

¹¹ Имена која се завршавају на –ин, Т. Maretić, „О narodnim imenima i prezimenima u Hrvata i Srba”, *RAD JAZU*, Zagreb 1886, 118.

¹² Данас село Смиловац, североисточно од Ражња.

[25]

Село Краљево Поље,¹³ припада Корману (?)¹⁴

Иванко Петко, Бојо Пејо, поп Андрија, Лазар Панајото, Јован Андон, Савив¹⁵ Лазар, Димо Петре, Андрија Пејо

Укупно: 8

Село Огло Глава¹⁶

Лазар Цветко, Куманов Петре, Тодор Матеј, Ђон Андрија, Влчо Андрија, Верко Андрија, Влчо Андрија, Тодор Петре, Влчо Андрија, Тодор Петре, Димо Пејо, Никола Матеј, Ђон Андрија, Влчо Петре, Димо Андрија, Степан Вујо, Влчо Петре, Димитре Андрија, Јован Михал, Тодор Матеј, Јован Срдив

Укупно: 21

Село Шуматовци¹⁷

Сретоје Павле, Тодор Петре, Јован Андрија, Влчо Петре, Димо Нана, Пејо Језмир, Витодан (?) Тодор, Филип Неделко, Тодор Јован

Укупно: 9

Село Бобовиште¹⁸

Боја Степан, Влчо Петре, Влчо Јован, Андон Јован, Пејо Петре, Белоје Матеј, Јован Пејо, Тодор Матеј, Влчо Коста, Димо Никола

---

¹³ Данас село Краљево, северно од Алексинца.

¹⁴ Неустановљено. Осим ако се не односи на село Корман, које се налази с друге стране Јужне Мораве, западно до Алексинца.

¹⁵ Имена која се завршавају на –ив, Т. Maretić, „О narodnim imenima i prezimenima u Hrvata i Srba”, 119.

¹⁶ Данас локалитет Обла глава, источно од села Суботинац, северно од Алексинца.

¹⁷ Данас локалитет Шуматовац, северно од села Глоговац, југоисточно од Алексинца.

¹⁸ Данас село Бобовиште, северозападно од Алексинца.

[26]

Недељко доселац, Тодор Матеј, Стојан Куман, Тодор Петре, Влчо Матеј,
Јован Петре

Укупно: 16

Село Алексинце¹⁹

Стојан Јован, Јани Јован, Јован Ђура, Рајин Рока,²⁰ Никола Петре, Радиша
доселац, Ивуло (?) Петре, Влчо Андрија, Никола Пејо

Укупно: 9

Село Дражевце²¹

Марко Мартире,²² Јован Петре, Никола Петре, Тодор Петре, Димо Матеј,
Тодор Матеј, Никола Пејо, Јован Михал, Тодор Андрија, Димо Андрија,
Маринко Матеј, Тодор Петре, Димитри Андрија, Влчо Андрија, Димо
Јани, Јован Михал, Мало Матеј, Јован Андрија, Тодор Матеј, Влчо Јован,
Пејо Павле, Тодор Матеј, Никола Пејо, Тодор Јован, Јован Петре, Вата
Кроја, Петре Матеј, Јован Петре, Коста Јован, Мало Петре, Мало Јани

Укупно: 31

Село Добрујевце²³

Паун Петре, Димо Пејо, Јован Андрија, Никола Матеј, Тодор Петре,

---

¹⁹ Данашње место Алексинац.

²⁰ Имена која се завршавају на –а, Т. Maretić, „О narodnim imenima i prezimenima u Hrvata i Srba”, 85.

²¹ Данас село Дражевац, југоисточно од Алексинца.

²² Можда варијанта имена Мартирије.

²³ Данас село Добрујевац, југоисточно од Алексинца.

[27]

Ђурин Сава, Димо Петре, Павле Срдина²⁴

Укупно: 8

Село Попшинце²⁵

Михал Јован, Никола Петре, Влчо Пејо, Тодор Петре, Тодор Петре, Влчо Матеј, Тодор Петре, Јован Андрија, Димо Петре, Јован Тодор, Вука Јован, Јован Петре

Укупно: 12

Село Станци²⁶

Марко Јован, Павле Пејо, Никола Матеј, Тодор Петре, Влчо Андрија, Јован Петре, Димо Матеј, Јован Андрија, Влчо Нана, Тодор Михал, Никола Матеј, Тодор Пејо, Јован Андрија, Коста Михал, Тодор Матеј, Димо Матеј, Тодор Матеј, Димо Петре, Влчо Андрија, Рајич Петре, Велисав Вук, Димо Матеј

Укупно: 22

Село Мајуре²⁷

Новак Дура, Преја Дебре, Коста Јани, Никола Петре, Димо Андрија, Бело Јован, Рајин Вака

Укупно: 7

---

²⁴ Имена која се завршавају на –ина, Т. Maretić, „O narodnim imenima i prezimenima u Hrvata i Srba”, 118.

²⁵ Данас село Попшица, југоисточно од Алексинца.

²⁶ Данас истоимено село, источно од Алексинца.

²⁷ Данас село Мађере, северозападно од Ражња.

[28]

Село Липовце²⁸

Дабижив Раја, Јаков Пејо, Никола Нана, Никола Пејо, Тодор Петре, Димо Јани, Јован Андрија, Влчо Андрија, Димитри Андрија, Димо Јани, Никола Јани, Јован Петре, Димо Пејо, Јован Андрија, Никола Јани, Степан Андрија, Влчо Матеј, Димо Пејо, Влчо Петре, Димо Матеј, Проја Вака, Димо Јани, Никола Јани, Тодор Петре, Јован Андрија, Риза Петре

Укупно: 26

Село Злокућан²⁹

Риста Лав (?)³⁰ Петар, Јован Петре, Иван Петре, Димо Риза

Укупно: 4

Село Рутевивце³¹

Димо Срда (?), Димо Петре, Јован Пејо, Јован Пејо [sic], Никола Петре, Вака Батрика

Укупно: 6

Село Бујмир³²

Радука Ивко, Тодор Пејо, Никола Матеј, Јован Андрија, Тодор Петре, Јаков Јован, Велари³³ Јован, Лазар Бугар

Укупно: 8

---

²⁸ Данас село Липовац, северозападно од Алексинца.

²⁹ Неубицирано.

³⁰ Можда погрешно написано име Ристислав или Растислав.

³¹ Данас село Рутевац, северозападно од Алексинца.

³² Данас село Бујмир, југоисточно од Алексинца.

³³ Име које се јавља код Грка и Румуна.

[29]

Село Суботинце³⁴

Марко Селари,³⁵ Тола Нана, Живко Јован

Укупно: 3

Село Рујиште³⁶

Стојан Петре, Никола Матеј, Тодор Петре, Дано Матеј, Тодор Петре

Укупно: 5

Село Мокреш³⁷

Вук Јован, Новак Јован, Петко Јован

Село Прасковче³⁸

Стојан Петре, Павле Степан, Никола Матеј, Петре Јован

Село Глоговце³⁹

Филип Живко, Лазар Братована,⁴⁰ Петре Петко, Јован Павле, Никола Јован

Укупно: 5

Село Мозгова⁴¹

Јаков Јован, Велари Јован, Лазар Бугар, Филип Јован

Укупно: 4

---

³⁴ Данас село Суботинац, северно од Алексинца.

³⁵ Ово име се и данас среће код Грка и Румуна.

³⁶ Данас село Рујиште, северозападно од Алексинца.

³⁷ Неубицирано.

³⁸ Истоимено село северозападно од Алексинца, јужно од Ражња.

³⁹ Данас село Глоговица, југоисточно од Алексинца.

⁴⁰ Писар је уместо Братован погрешно написао Бартован.

⁴¹ Данас варошица Мозгово, северно од Алексинца.

[30]

Село Кикинце⁴²

Живко Вељко, Марко пресељац, Тодор Матеј, Барта Јован

Укупно: 4

Село Пирковац,⁴³ одавно побегли

Село Тркан,⁴⁴ одавно побегли

Село Мрштаљ(?),⁴⁵ одавно побегли

Издато 22. шабана 1016 (12. децембра 1607)

Потпис

---

⁴² Данас село Ћићина, северозападно од Алексинца.

⁴³ Данас истоимено село, југоисточно од Алексинца.

⁴⁴ Данас потес Тркање, северно од Бовна.

⁴⁵ Неубицирано.

Dragana Amedoski

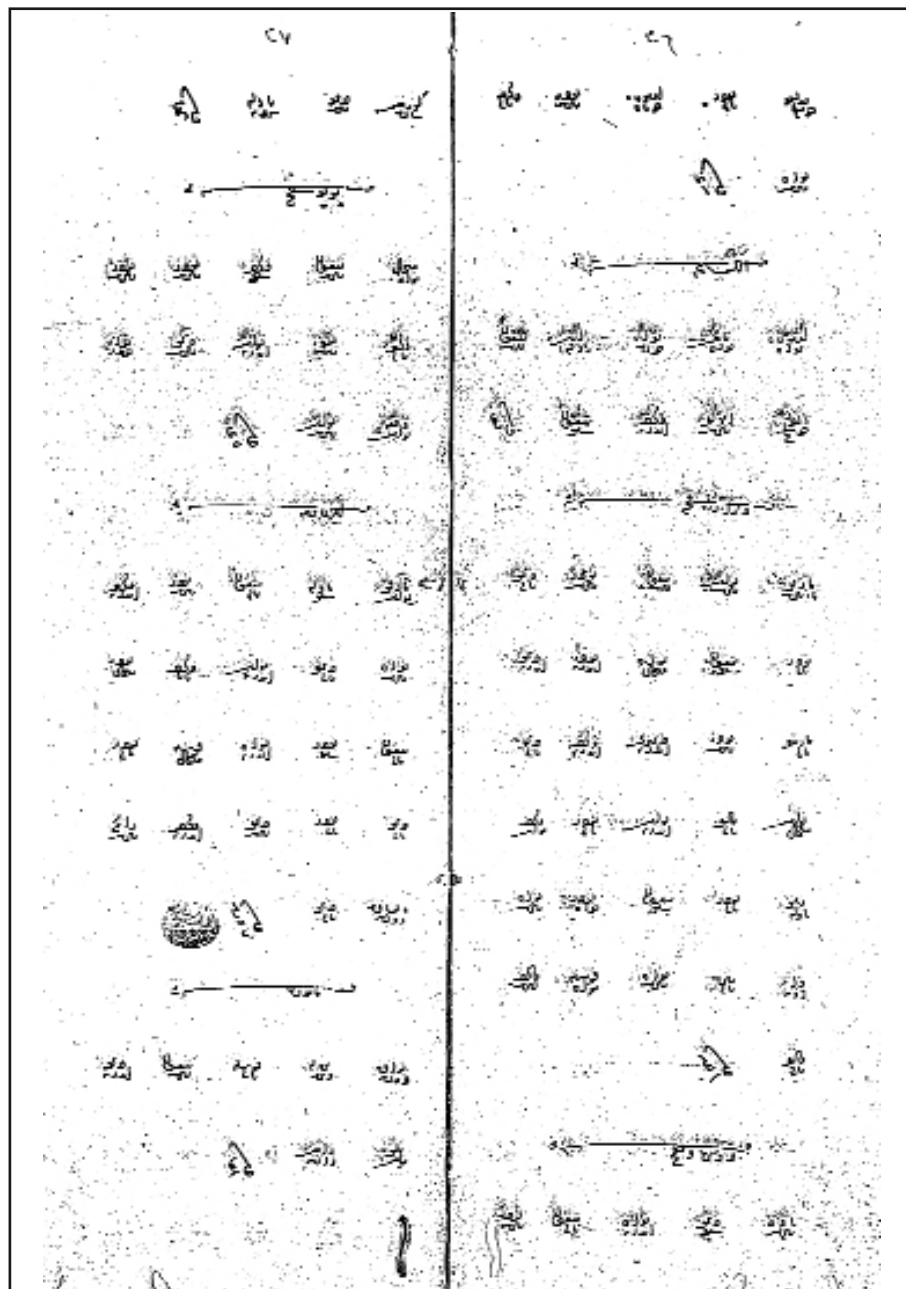
THE SURVEY OF CIZYE OF BOVAN FROM 1607

(Summary)

Survey which is given in this paper is a part of unique survey of cizye of Kruševac and Bovan made in 1607. The aim of the work was to show development of a number of tax payers during 16th century finishing with this survey which was made in the beginning of 17th century. Besides the number of citizens and villages comprised by paying cizye, this source shows that there were in-migrations of new population in this area. This fact is confirmed by great number of names which doesn't belong to Serbian onomastics, which were not perceived in earlier surveys. These are names such as: Andon, Apostol, Nasta, Riza, Jani etc. Among immigrants there were those from Bulgarian, Albanian and Macedonian territories. 27 villages were included in this survey, while 3 of them were deserted. Actually citizens escaped, which approves our presumption that there were demographic movements and changes in ethnic composition of this area.

Keywords: Bovan, cizye, the sancak of Kruševac, Ottoman Empire, XVII century

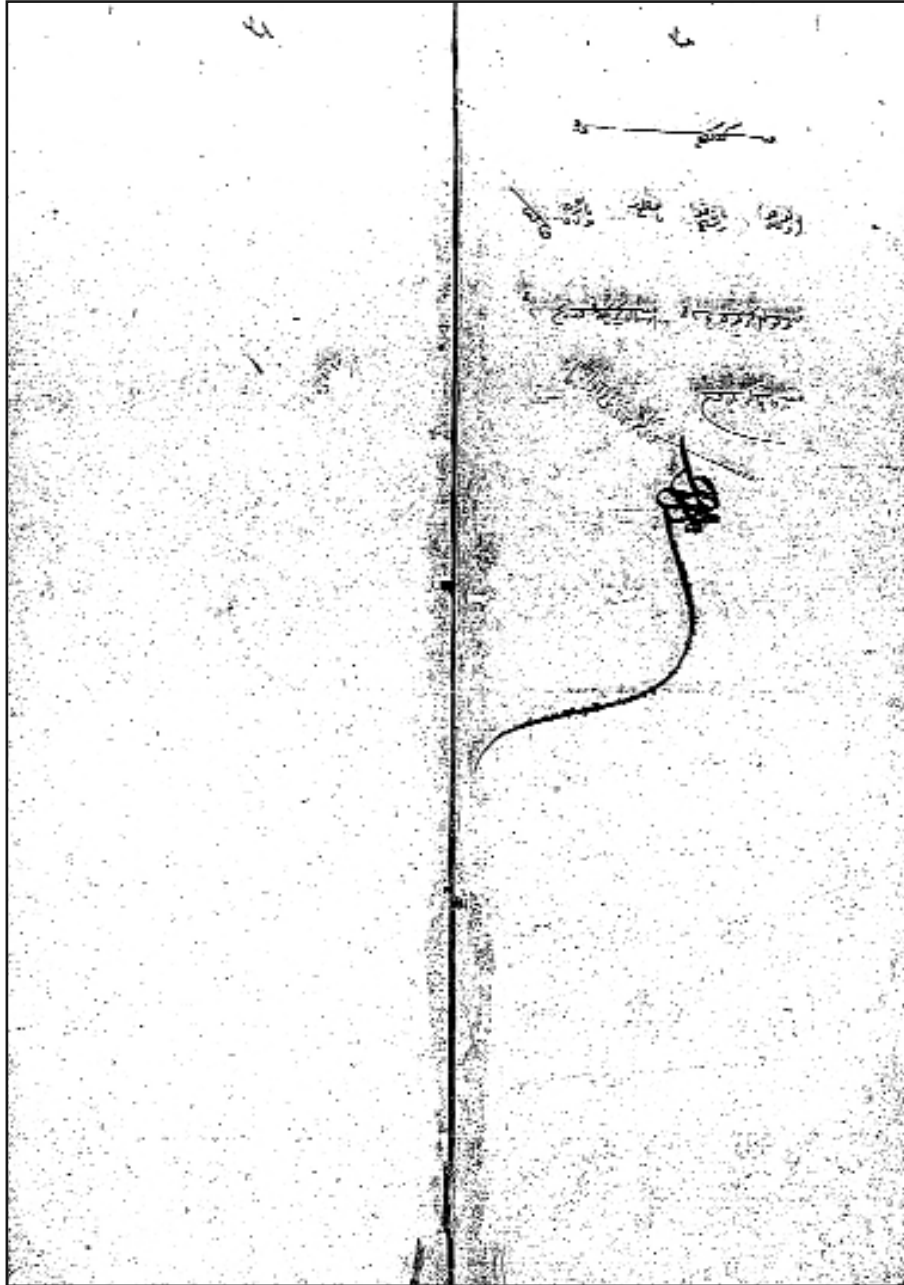
٢٥	٢٦
<p>١٠٠٠</p>	<p>١٠٠٠</p>
<p>١٠٠٠</p>	<p>١٠٠٠</p>
<p>١٠٠٠</p>	<p>١٠٠٠</p>
<p>١٠٠٠</p>	<p>١٠٠٠</p>
<p>١٠٠٠</p>	<p>١٠٠٠</p>
<p>١٠٠٠</p>	<p>١٠٠٠</p>
<p>١٠٠٠</p>	<p>١٠٠٠</p>
<p>١٠٠٠</p>	<p>١٠٠٠</p>
<p>١٠٠٠</p>	<p>١٠٠٠</p>
<p>١٠٠٠</p>	<p>١٠٠٠</p>
<p>١٠٠٠</p>	<p>١٠٠٠</p>
<p>١٠٠٠</p>	<p>١٠٠٠</p>
<p>١٠٠٠</p>	<p>١٠٠٠</p>
<p>١٠٠٠</p>	<p>١٠٠٠</p>
<p>١٠٠٠</p>	<p>١٠٠٠</p>

[MAD] 1232, 26, 27

The image shows two pages of a handwritten tax register. The left page is numbered '29' at the top, and the right page is numbered '28'. Each page contains several rows of entries, likely representing different households or land parcels. Each entry consists of a line of text in Ottoman Turkish script, followed by a horizontal line and then a numerical value. Some entries include small diagrams or symbols, such as a circle on the left page and a triangle on the right page. The handwriting is in dark ink on aged, slightly textured paper. The entries are organized into columns, with the text on the left and the numbers on the right of each row.

[MAD] 1232, 28, 29

[MAD] 1232, 30, 31

Гордана ГАРИЋ ПЕТРОВИЋ
Историјски институт
Београд

ПОСТАВЉАЊЕ ПАРОХИЈАЛНИХ СВЕШТЕНИКА: ОБАВЕЗЕ СЕЛА

Анстракт: У раду ће бити приказане обавезе парохијана према парохијалним свештеницима на основу тзв. *кауције* којом су се парохијани Великог Села у Београдској епархији 1733. године потвдили да ће обезбедити приходе, посед и изузеће од фискалних и радних обавеза према држави свог пароха Николе.

Кључне речи: Српска православна црква, свештенство, парохије, Београдска епархија, Велико село

Попут епархијских сабора, на којима је народ једне епархије давао предлоге за избор својих епископа, парохије су, као локалне заједнице, на сличан начин учествовале у избору својих пароха. Ретки документи из прве половине 18. века, који се односе на ово питање показују да су парохијани имали много већу улогу у том избору, од оне предвиђене црквеним канонима.¹ Још 1713. године, на Народно-црквеном сабору одржаном у Карловцима, народ је од архијереја захтевао да „кад би кога место заискало дијака достојна на свешченство с писмом сведочним, поставите га на онога места прошение”.² Тринаест година касније, на

¹ Црквени канони предвиђају учешће мирјана у избору архијереја и јереја. Утицај на избор, народ је вршио тако што се, пре рукополагања, изјашњавао да ли кандидат заслужује дужност која му се поверава. (Н. Милаш, *Православно црквено право по општим црквено-правним изворима и посебним законским наредбама које важе у појединим аутокефалним црквама*, Београд 1926, 237-238, 377.)

² Једно такво недатирано писмо издао је митрополит Мојсије Петровић за митровачког свештеника Суботу, у коме наглашава да није могао да пренебрегне молбе варошана, те је реченог свештеника благословио да попује у Митровици, заједно са попом Живаном. (Д. Руварац, *Допуна чланку: О кауцијама за новоуспостављена парохијска места у првој половини XVIII. века у карловачкој митрополији*, Богословски гласник 18 (1910) 293; Д. Руварац, *Историјске белешке*, Архив за историју српске православне карловачке митрополије 1 (1911) 159.)

Сабору одржаном такође у Карловцима, усвојен је предлог Будимске општине да се сви епископи и митрополити обавежу да ће, између осталог, постављати за свештенике оне који су учени и које народ жели.³

Парохије су захтеве да им се доделе одређени свештеници слале својим епископима у виду писмених представки или преко егзарха у време када су ови вршили канонске визитације. Писане молбе, као што је она коју су 1727. године становници Гроцке послали митрополиту Мојсију, као надлежном епископу, након смрти њиховог дотадашњег пароха Јована, нису сачуване.⁴ За разлику од њих, захтеви који су изношени пред егзархе, остали су забележени у извештајима о визитацијама Београдске епархије обављеним почетком тридесетих година 18. века. Тако су становници Горње Мутнице, тражили да им се за свештеника при њиховој сеоској цркви одреди парафински свештеник Стефан. Егзарх је у извештају састављеном 1734. године, тим поводом записао: „...и желеють его Христиани, точію на расъжденію Вашего П. остаеть, понеже ако преселит се ва Парафинъ с вамилиом, то немирна бѣдетъ егова фамиліа; ащте ли останетъ ѿ Мутници, то его оставляють Христиани мирна са васем домоомъ еговимъ”.⁵

Издржавање парохијалног свештенства је од најранијих времена било једна од обавеза парохијана. Свештеници су могли имати приход у виду установљене годишње новчане надокнаде, комада земље, установљене даће од плодова земље или стоке, као и епитрахиљске приходе.⁶ Обавезе везане за издржавање свештеника, навођене су у свештеничким синђелијама које је издавао патријарх Арсеније III, а касније и митрополити Мојсије Петровић и Вићентије Јовановић.⁷ Сачувана грађа нам не пружа могућност да поуздано утврдимо у ком тренутку је уведена пракса да села издају писмене потврде, тзв. *кауције*, да ће испуњавати поменуте обавезе.⁸ Ове писане потврде помињу се у

---

³ Д. Руварац, *О кауцијама за новоуспостављена парохијска места у првој половини XVIII. века у карловачкој митрополији*, Богословски гласник 18 (1910) 50-51.

⁴ АСАНУ, ИЗ 13173 (КИ бр.1707).

⁵ Д. Руварац, *Митрополија београдска око 1735. године*, Споменик СКА 42 (1905) 106-107.

⁶ Н. Милаш, *Православно црквено право*, 574-575.

⁷ АСАНУ, ИЗ 13173 (КИ бр.1930); Д. Руварац, *Старе синђелије*, Споменик СКА 55 (1922) 38, 40; Д. Руварац, *Синђелије патријарха Арсенија Црнојевића*, Споменик СКА 55 (1922) 5.

⁸ Најстарији такав документ, који је објављен, је *кауција* села Добановаца у Сремској епархији издата 1731. године. (Д. Руварац, *О кауцијама*, 51-52.)

формулару синђелија које је свештеницима издавао митрополит Вићентије Јовановић. С почетка његовог архипастирства потичу и прве у целини сачуване *кауције*, и то Добановаца у Сремској епархији из 1731. и Великог Села у Београдској епархији из 1733. године. Ове две *кауције*, као и оне из каснијег периода, имају исту структуру која подразумева уводни део у коме се износи формална молба митрополиту, са којим је у међувремену већ постигнут договор о постављању одређеног свештеника, и главни део у коме се наводе обавезе парохије.

У уводном делу *кауције*, коју је (21. фебруара) 4. марта 1733. године Велико Село предало митрополиту Вићентију Јовановићу, становници овог насеља моле да им се, након одласка дотадашњег пароха Стефана, за новог одреди поп Николај. Централни део документа се односи на обавезе према новопостављеном свештенику које је Велико Село преузело на себе. Ешкут Станко Петровић и угледни становници села Неда Мирковић, Димитрије Живковић, Никола Лаушевић, Стаја Марковић, Недељко Вукомановић, Ћирко Стаић и Милија Костић својим потписима су јамчили да ће измиривати све новчане обавезе према свештенику, доделити му посед и поштовати његово изузеће од фискалних и радних обавеза према држави.

Међу преузетим обавезама, на првом месту је истицано измиривање бира и прихода од епитрахилја.⁹ Бир је био редовни годишњи приход свештеника, који је убиран *по кревету*, што значи да су га плаћали сви брачни парови, као и удовци и удовице.¹⁰ Он је 1724. године износио 50 новаца или 25 ока жита, док је две године касније, његов износ смањен на 15 ока жита за сиромашне, а за богате је повећан на 4 марјаша (1 форинту и 14 новаца).¹¹ Према новом Свитку донетом на Народно – црквеном

⁹ Бир, који је представљао годишњи приход свештеника у виду дела плодова, постојао је још у старозаветној цркви, из које је пренет и у новозаветну. Епитрахилјски приходи који представљају награду за обављање одређених богослужења, нису постојали у старије доба цркве. Временом они прелазе у обичај. Да би се спречиле злоупотребе, њихов износ утврђује, прво црквена, а потом грађанска власт. (Н. Милаш, *Православно црквено право*, 576-577.)

¹⁰ Д. Руварац, *Мојсије Петровић, митрополит београдски 1713-1730, прилог историји Српске цркве*, Споменик 34 (1898) 198-199; Р. Грујић, *Прилози за историју Србије у доба аустријске окупације (1718.-1739.)*, Споменик 52 (1914) 94-95.

¹¹ Ока је крајем 16. и почетком 17. века износила 2 ½ фунте или 1400 грама. Крајем 17. века у Аустрији је ока износила 2 фунте или 1220 грама. При крају 18. и почетком 19. века, једна ока је била исто што и 2 ¼ аустријске фунте или 1260 грама. (М. Влајинац, *Речник наших старих мера у току векова IV*, Београд 1974, 661-662, 666.)

сабору 1735. године, висина бира је остала иста за имућне и сиромашне парохијане, док је за оне средњег имовног стања одређен износ од 57 новаца.¹² Уз бир, свештеницима су припадали и приходи од епитрахила, тј. награде за вршење светих тајни и молитословља.¹³ Њихова висина је утврђена Столарним свитком из 1724. године, Уредбом митрополита Мојсија Петровића и Архијерејског сабора из 1726. године и Свитком донетим на Народно – црквеном сабору одржаном 1735. године у Карловцима. Овим документима су одређени износи венчаница и надокнада за крштење, знамење, освећење воде, заветницу и параклис (молебствије), подушје, спровод, четрдесетодневни помен, освећење кољива и сечење колача, као и за читање јеванђеља и псалтира.¹⁴

---

¹² Л. М., *Србскій Споменници*, Седмица 1 (1852) 38.

¹³ Црквеним канонима и различитим прописима одређено је да молитословља и црквене тајне у једној парохији може вршити само надлежни парохијални свештеник, изузев оних које је су биле у искључивој надлежности епископа. (Д. Перић, *Црквено право*, Београд 1999, 153)

¹⁴ Венчаница за први брак је 1724. износила марјаш (28 ½ нов.), 1726. два марјаша (57 нов.) а 1735. једну форинту. За друго венчање, венчаница је 1724. била два марјаша, 1726. четири а 1735. две форинте. Венчаница за склапање трећег брака је, у првом наврату, повећана три пута, са три на девет марјаша, да би 1735. године износила чак три форинте. Износ венчанице другобрачног и трећебрачног супружника који склапају брак са супружником који до тада није био у браку није посебно утврђен 1724. године. Уредбом из 1726. њен износ је одређен на 4 ф. а према Свитку из 1735. парохијани који су имали више од 500 форинти плаћали су ову врсту венчаница 4 форинте а сиромашни 2 форинте. Накнада за крштење, која је 1724. износила 30 новаца, 1726. године је препуштена куму на вољу, што је потврђено и Свитком из 1735.

Према свим поменутиим уредбама свештеник је добијао по 12 новаца за свећења водице, заветницу и параклис (молебствија). Исти износ је 1724. био предвиђен и за прекаду и знамење. Прекада се касније не помиње док је 1735. године предвиђено да за знамење, освећење воде и молитву у дому, имућнији родитељи издвоје 28 новаца а сиромашнији 14. Уредбом из 1726. и свитком из 1735. одређена је и висина надокнаде за вршење опела деци старости до седам година, од 120 новаца, у коју је урачунат спровод, освећење воде, подушје и помен.

Уредба из 1724. године предвиђала је да сарандар, дар за помен покојнику, износи је 12 марјаша (3 ф. и 42 нов.). Две године касније, ову је суму премашила надокнада за читање целог јеванђеља која је повећана са 4 марјаша на 4 форинте. Свитком из 1735. утврђено је да се за читање једне главе јеванђеља плаћа 1 форинта и 15 новаца. Према Уредби из 1726. предвиђено је да богати парохијани дају 4 форинте за подушје. Као и у случају бира

О висини годишњих прихода свештеника у Београдској епархији, којој је припадало Велико Село, у овом периоду, немамо прецизних података. Да овај приход није био велики говори нам молба представника свештенства Сабору одржаном у Београду 1730. године, да се повећају таксе за вршење свештених радњи, што је и учињено на Сабору одржаном 1735. године. Свештеници су, такође, захтевали и да се повећа број домова по свештенику, тако да један свештеник опслужује најмање 50 домова.¹⁵ Међутим, велики број домова у парохији није увек обезбеђивао и довољан приход за свештеника, о чему сведочи и жалба пароха Павела митрополитовом егзарху да нема довољно прихода од звиждске парохије, која је 1733. године имала 211 домова.¹⁶ Према извештају сачињеном 1736. године, у Кључу и Крајини, деловима Вршачке епархије, просечни годишњи приход свештеника износио је 28 новаца по дому.¹⁷ Иако се у извештајима аустријских чиновника помињу честе злоупотребе свештеника приликом сакупљања прихода, извештаји о имовном стању свештенства не говоре томе у прилог.¹⁸

и овде су парохијани подељени према имовном стању, па су средњи плаћали 3 ф, док су сиромашни плаћали 2 марјаша, двоструко мање у односу на износ који је 1724. предвиђен за све парохијане. Подела на богате и сиромашне уведена је и у вези с плаћањем спровода. Тако је надокнада од 1 марјаша и 50 новаца, коју су плаћали сви парохијани, замењена надокнадама од 1 марјаша за сиромашне и 80 новаца за богате. Свитком из 1735. године предвиђена је јединствена цена за спровод и подушје, која је за богате износила 5 форинти и 14 новаца, за средње 3 форинте и 50 новаца и за сиромашне 80 новаца. За веома сиромашне предвиђено је да се сваком свештенику који је био на опелу да по 12 марјаша. Једина надокнада која је Уредбом из 1726. смањена, била је надокнада за освећење кољива и славског колача. Она је смањена са 20 на 16 новаца, што је потврђено и 1735. Према Свитку из 1735. предвиђене су још и накнаде за литургију од 28 новаца, четрдесетодневни помен и кољиво од 1 форинте и 14 новаца, читуљу током целе године од 1 форинте и 20 новаца, за освећење воде током целе године од 4 форинте и 25 новаца. (Д. Руварац, *Мојсије Петровић*, 198-199; Р. Грујић, *Прилози за историју Србије*, 94-95; Л. М., *Србскій Споменци*, 38-39.)

¹⁵ Р. Грујић, *Прилози за историју Србије*, 101.

¹⁶ Д. Руварац, *Митрополија београдска*, 121.

¹⁷ Међутим, између појединих парохија постојале су велике разлике. Тако је сиколски свештеник Георгије од 50 кућа имао приход од 40 ф (80 новаца по дому), док је буковачки свештеник Теодор од 80 кућа добио само 6 ф (7 ½ новаца по дому). (Р. Грујић, *Прилози за историју Србије*, 183-191.)

¹⁸ Једини случај, забележен у већ поменутих визитацијама, био је спор између становника Голупца и њиховог новог пароха Атанасија Протопоповића, који је за крштење узимао по марјаш или два, иако је уредбом то препуштено кумовој вољи, а за остало и више. Егзарх је измирио парохијане са свештеником, након што је овај обећао да ће узимати колико је прописано. (Д. Руварац, *Митрополија београдска*, 118.)

Током канонских визитација забележено је неколико парохија у којима верници нису плаћали обављање свештених радњи. У вези са тим, жалили су се свештеници у рабровачкој, затоњској и звиждској парохији.¹⁹ Избегавање плаћања ових надокнада, навело је архијереје да у свештеничким синђелијама упозоравају своје вернике да: „что есть уреченыйъ приходъ с(вя)штенической, безъ роптанія, со любовію долженствуете въ подобное время издавати.”²⁰

Поред обављања службе у парохији, свештеници су заједно са својим укућанима обављали и све пољске радове и одржавали своја домаћинства попут осталог сеоског становништва. Њихов опстанак су, поред прихода од парохија, који су често били несигурни и мали, омогућавали и приноси са обрадивих површина, због чега су се становници Великог Села обавезали да ће, поред редовног намиривања бира и прихода од епитрахилџа, свештенику дати њиву, ливаду и башту, и да ће му помоћи при градњи куће.²¹

За разлику од остатка српског становништва у Хабзбуршкој монархији, које је имало различите фискалне и радне обавезе према држави, црквени сталеж, у који је спадало и мирско свештенство, био је Привилегијом из 1690. године ослобођен десетка, данка и квартира.²² Ове повластице су пренете и на парохијалне свештенике у Београдској епархији и осталим деловима северне Србије након што су ушли у оквире Хабзбуршке монархије 1718. године.²³ За разлику од свештеника и чланова њихових домаћинстава, остало становништво новоосвојених подручја Србије и Баната, које није припадало војном сталежу, било је обавезно да плаћа контрибуцију (таксу на земљиште) и различите врсте десетака. Контрибуција је била војни порез, док су десетци и различите таксе улазиле у камералну касу.²⁴

---

¹⁹ Г. Витковић, *Извештај, написао 1733. Максим Радковић, егзарх београдског митрополита*, Гласник СУД 56 (1884) 140-141, 147; Д. Руварац, *Митрополија београдска*, 121.

²⁰ АСАНУ, ИЗ 13173 (КИ бр.1930).

²¹ На сличну обавезу наилазимо и у кауцији из каснијег периода, коју су 1765. године положили становници Товарника да би им се поставио за свештеника Михаило Милошевић. Они су се обавезали да ће Михаила „за свјашченика примити и чесно држати, покорни грунтом намиривати...” (Д. Руварац, *О кауцијама*, 53.)

²² Ј. Радонић – М. Костић, *Српске привилегије од 1690 до 1792*, Београд 1954, 92.

²³ Д. Руварац, *Митрополија београдска*, 106, 122, 154-197; Г. Витковић, *Извештај*, 219, 231, 256, 266; Р. Грујић, *Прилози за историју Србије*, 183-191.

²⁴ Д. Павловић, *Финансије и привреда за време аустријске владавине у Србији (од 1718-1719) по грађи из бечких архива*, Глас СКА 64 (1901) 36, 40, 44-45.

Изузеће од наведених обавеза односило се на цео свештеников дом, што значи да је оно важило и за све одрасле мушке рођаке који су живели у заједници са свештеником, најчешће оца и браћу.²⁵ Ипак, у неким селима није поштовано ово изузеће. Тако је отац вишњичког свештеника Николаја био ослобођен од кулука, али је морао да држави плаћа 10 форинти, док су отац и браћа Павла Јовановића, свештеника који је вршио службу у неким од села ресавске парохије, били у обавези да дају *порцију* и кулук. *Порцију* је давао и отац Георгија Веселиновића, свештеника у Радбину, као и браћа Михаила Велимировића, свештеника у Сиколи.²⁶ Износ пореза и обавезе сваког дома у одређеном селу одређивали су тамошњи кнезови и кметови, па је на њих падала и одговорност за непоштовање повластица које су се односиле на свештенички дом.²⁷ Из тог разлога, напори црквених власти, да се сви свештеници и њихове породице ослободе од давања, били су усмерени на села и сеоске кнезове а не на администрацију. Свештеници су добијали митрополитову писмену потврду да не подлежу никаквим финансијским нити радним обавезама. Како једну такву потврду, издату Николи Илијином, нису уважили становници Градишта, егзарх Јован Михаиловић је, приликом визитације 1733. године, казнио парохију, оставивши је без свештеника а попа Николу је послао на школовање у Пожаревац. Ова мера је донекле уродила плодом, јер је наредне године један Николин брат био ослобођен обавеза, након чега се Никола вратио у Градиште.²⁸ Мера која је предвиђала удаљавање свештеника из парохије, је изгледа била уобичајена казна за заједнице које се нису држале преузетих обавеза. Добановчани су 1731. године дали писану *кауцију* за свештеника Пантелејмона Љубинковића у којој је предвиђено, уколико не испуне преузете обавезе, митрополит „и овога и остале свјаштенике за достојнују кашчигу нашу да имат дигнути, нам не свјашченствовати дондеже паки обратити се будем по овоме нашем објешчанију”.²⁹

²⁵ Г. Витковић, *Извештај*, 261; Д. Руварац, *Митрополија београдска*, 112, Р. Грујић, *Прилози за историју Србије*, 185.

²⁶ Под *порцијом* се у извештајима подразумева контрибуција. (Г. Витковић, *Извештај*, 261; Д. Руварац, *Митрополија београдска*, 112.)

²⁷ Кметови су под контролом својих провизора одређивали висину фискалних обавеза према држави сваког појединца у селу. Тако бадањски кнез Марко са сеоским кметовима није хтео да ослободи тек рукоположеног свештеника Димитрија и његову браћу од *порције*. (Д. Павловић, *Аустријска владавина у северној Србији од 1718-1739*, Београд 1901, 125; Д. Руварац, *Митрополија београдска*, 174.)

²⁸ Д. Руварац, *Митрополија београдска*, 109.

²⁹ Д. Руварац, *О кауцијама*, 52.

Издавање *кауције* од стране Великог Села, била је највероватније једна од неопходних мера, обзиром на то да је претходни парох у овом селу, Стефан прешао, уз допуштење митрополита Мојсија, у Хасан-пашину (Смедеревску) Паланку, када су, по његовим речима, парохијани престали да му дају бир а сланачки монаси почели да на њега врше притисак.³⁰

Као центар самосталне парохије, Велико Село се први пут помиње у *тефтеру* који је водио митрополит Мојсије Петровић, по доласку у Београдску епархију 1713. године. Поред великоселске парохије у истој бележници се помињу још и парохије у Вишњици, Гроцкој, Миријеву, селу Раковици, као и парохије манастира Сланаца и Раковице. Уз парохије су наведена имена свештеника који су вршили службу у њима, међу којима и попа Стојана из Великог Села, које је тада имало 28 домова. У том периоду је великоселској парохији највероватније придало и село Чагљан са девет домова.³¹ Нова померања становништва до којих је дошло у аустро-турском рату 1716-1718. године, за последицу су имала нестанак још неких насеља у околини Београда, међу којима и Чагљана. У повлачењу дела популације, вероватно је учествовао и великоселски свештеник Стојан, на чије место је, по завршетку рата, митрополит Мојсије поставио новорукоположеног свештеника Стефана. И сам Стефан, је највећи део детињства провео у сеобама, од родног Драгачева, преко Сомбора до Сечуја, и назад до Кобиља (Ковиља) у Бачкој, да би након посвећења за свештеника, 1719. године добио парохију у Великом Селу.³²

Након Стефановог одласка Велико Село је ушло у оквире парохије манастира Сланаца. Како је држање парохије, за манастире представљало сталан и сигуран извор прихода, у околини Београда су, у овом периоду, своје парохије имали, поред Сланаца, и манастири Винча, Раковица и Тресије. Манастир Винча је одмах по обнови 1727. године, добио своју парохију, у коју су ушла села Винча и Ритопек, која су се раније налазила у сланачкој парохији. Губитак ових насеља и прихода од њих, сланачки монаси су надокнадили припајањем Великог Села својој парохији.³³

За разлику од већине осталих села која су припадала манастирским парохијама, Велико Село је имало свој парохијални храм посвећен Благовештењу, изграђен 1705. године.³⁴ Међутим, након одласка

---

³⁰ Г. Витковић, *Извештај*, 224.

³¹ Д. Поповић, *Грађа за историју Београда од 1711-1739*, Споменик СКА 78 (1935) 37, 56.

³² Г. Витковић, *Извештај*, 224.

³³ Д. Руварац, *Митрополија београдска*, 148.

³⁴ Г. Витковић, *Извештај*, 201.

свештеника Стефана, у њему се није више редовно вршила служба, због чега се село обратило митрополиту Вићентију Јовановићу са молбом да поново успостави парохију у којој ће служити мирски свештеник.

Кауција Великог Села данас се чува у Архиву САНУ у Карловцима под сигнатуром 1733/6 у оквиру фонда „Б”. Под истом сигнатуром се налази и писана потврда, којом су кнез и кметови села Сланаца гарантовали да пристају да мирски свештеник Николај служи заједно са сланачким монасима у парохији коју су чинила села Сланци, Ошљани и Велико Село и да ће са њима делити приход од поменутих села.³⁵

Текст кауције је писан на папиру, ћирилицом, на српскословенском језику. Документ су писале три руке. Увод и централни део документа писала је једна рука, лепим и читким рукописом. Потписи су писани другом руком а уз њих су са леве стране ешкучице и остали сељани уписали равнокраке крстове различите величине. Датум и место издавања *кауције* писани су трећом руком, мање сигурним и читким рукописом. Трећи рукопис је идентичан са рукописом већ поменутог јемства које су у митрополитској резиденцији положили становници Сланаца, и вероватно припада некој личности са митрополитовог двора.

У тексту приређеном за објављивање извршене су извесне промене у односу на оригинални текст. Слова ѿ, ѡ и ѣ замењена су са о и у, а ѡ са ја, док су акценти и титле изостављени. Разрешене скраћенице су дате у угластим заградама.

Преос[ве]щеннѣйшій, и преимущественнѣйшій, Г[оспо]д[и]не,
Г[оспо]д[и]не, Архиепи[ис]копе и Митрополите Намъ Архипастырю
прем[и]л[ос]тивѣйшій:

Архипастырству вашему всемирненѣйше предлагаемъ яко мы ниже подписати, по преселеніи нашего бывшаго с[вя]щенника Стефана, живемъ безъ нуріалнаго с[вя]щенника, кой бы намъ с[вя]щенную службу исполнялъ по закону нашему и безъ того, зане многажды лишаемся службы б[о]жия, и с[вя]тыхъ таинъ ц[е]рковныхъ. Сего ради с[и]нолѣпно припадающе вашему с[вя]тытелств[в]у умилно молимся что бы намъ въ мѣсто онаго нашего с[вя]щенника паки другаго наредили, и поставили: то есть Николая.

³⁵ Овај документ је објавио Д. Поповић у књизи *Грађа за историју Београда од 1717 до 1739* под редним бројем 110 на старни 272.

Гордана Гарић Петровић

А за его содержаніе, и состояніе припадающе единому с[вя]щеннику, н[и]нѣ писменно обещаемъ предъ вашимъ Архипастырствомъ что будемъ и хоцемъ нашему с[вя]щеннику всецѣлый потребный грунтъ за довольно опредѣлити и дати ниву, ливаду, башту, и место за домъ и прочая, и помощи ему соградити домъ и такова содержания и всесовершенно, приходъ его, ему безъ всякаго прекословія издавати и его и грунтъ неговъ имати свободанъ отъ всякаго данка, и тегобе селске со цѣлымъ домомъ неговим, нити порціе, квартира, десетка, кулука, и прочаго земельного поробошения, допустытъ на него, и его содержание и домъ налагати: аще бы убеждали го[с]подствующыхъ, его, данъ даяти то по времени. Томи обещаемъ его отбраняти и недопущати, паче лишшеже на себе самыхъ таковой данъ пріимити и исправляти. Нима да не бы чрезъ сего общимъ правицамъ нашимъ и законномъ напротивъ сотворитися упустыли отъ коего единъ кратъ Б[о]гомъ и Ц[а]ремъ освобождени суть, и въ будущее время в память большую да будетъ. Со симъ уготованіемъ нашимъ за свидѣтельствующе есмы.

Вашего Архипастырства

Преданнѣйшій раби и чада

Ва место кніза ешкуть

- + Станко Петровић
- + Неда Мирковић
- + Дмитаръ Живковић
- + Никола Лаушевић
- + Стая Марковић
- + Неделко Вукомановић
- + Ћирко Стаић
- + Милия Костић

Во Великом Селе 21. фебр. 1733.

(АСАНУК, МП „Б”, 1733/6)

Gordana Garić Petrović

**APPOINTMENT OF PARISH PRIESTS:
VILLAGE OBLIGATIONS**

(Summary)

Subsistence of parish clergy has been one of parishioners' obligations since the most remote times. Preserved material does not offer us the possibility to confirm with certainty when exactly was the practice of issuance of the written certificates by the villages, the so-called guaranties (kaucije), established, stating that they would fulfill the aforementioned obligations. The first guaranties preserved in their entirety were issued by the inhabitants of the village of Dobanovci in the Eparchy of Srem (in the year of 1731), followed by those of Veliko Selo in the Eparchy of Belgrade (in 1733). These two guaranties, as well as those dating from a later period, manifested the same structure that included the introductory paragraph in which the formal request to the metropolitan was submitted, with whom the agreement concerning the appointment of certain priest had already been made in the meantime, while the parish obligations were enlisted in the principal segment of the guaranty. The inhabitants of Veliko Selo bound themselves to pay the bir (fix annual priest income which was collected by bed) to the new parish priest, Nikola, on a regular basis, but also to offer him the recompense for performing priestly duties, as well as field, garden and meadow together with their help with house construction works. By means of this document, the parishioners also offered guarantees to the priest that he would be exempted from all the fiscal and working obligations towards the state, which the rest of the population was bound to fulfill. Issuance of the guaranty on behalf of the inhabitants of Veliko Selo was, in all probability, one of the indispensable measures, due to the fact that the former priest Stefan moved to Hasan-Pasha's Palanka (Palanka of Smederevo), with the permission of Metropolitan Mojsije; this event occurred at the time when, judging on his own words, the parishioners ceased to pay the bir to him and the monks from the Slanci started putting pressure on him. The guaranty of Veliko Selo is being kept in the Archives of the Serbian Academy of Arts and Sciences of Karlovci under call number 1733/6 in the "B" holdings. Under the same call number the written certificate is kept, in which the duke and peasants of the village of Slanci guaranteed that they accepted secular priest Nikola to perform a religious service together with the monks of Slanci in the parish composed by the villages of Slanci, Ošljani and Veliko Selo and to divide with them the income from the aforementioned villages.

Key words: Serbian Orthodox Church, Clergy, Parish, Belgrade Diocese, Veliko Selo

Јована ШАЉИЋ
Историјски институт
Београд

О ЈЕДНОМ СУКОБУ СРБА И ТУРАКА У БЕОГРАДУ АВГУСТА 1834.*

Анстракт: У раду је објављено писмо београдског везира Мехмед Веџихи-паше кнезу Милошу о сукобу између Срба и Турака у Београду. О догађају је кнеза обавестила и српска варошка управа. Иако се извештаји српске и турске стране о сукобу разликују, самим тим представљају значајан допринос објективном сагледавању међусобних односа два народа.

Кључне речи: Београд, сукоб Срба и Турака, Мехмед Веџихи-паша, кнез Милош, Београдски суд, Српске новине.

У првом периоду кнез Милошове власти, од 1815. до 1839. године, Београд, као и цела тадашња Србија, одликовали су се разноликим етничким и верским саставом становништва. Срби и Турци као две етнички највеће групације, поред расне, верске и културне разлике, имали су различите социјалне, економске, и пре свега, политичке циљеве. У таквој констелацији снага, а за време постојања двојне српско-турске управе, потпомогнута дипломатским офанзивама кнеза Милоша као и све већим слабљењем османске централне власти, српска управа ће све више потискивати османску, док ће се број Турака у земљи и самом граду константно смањивати у корист Срба, а односи међу њима постајати све затегнутији.

Кнез Милош је веће интересовање за Београд и његов прелазак под српску управу почео показивати тек 1829. и 1830. године.¹ У то време

* Рад настао као резултат истраживања на пројекту Министарства за науку и технолошки развој *Између европских узора и спереотипа: Српска национална интеграција 1804-1918*. (Ев. бр. 147036)

¹ В. Стојанчевић, *Односи Срба и Турака у граду 1815-1830.*, у: „Историја Београда“, Београд 1995, 91.

Срби су чврсто стајали на становишту да је београдска варош насеље за себе и да би Турци требало под својом управом да задрже евентуално београдску тврђаву.² Увиђајући његов стратешки а самим тим и трговачки, привредни значај са којим би се Србија могла убрзано економски уздићи, кнез Милош почиње све више да инсистира на потпуном преласку Београда у српске руке. Тако он, између осталог, пише својим депутатима у Цариград: „Вама је познато да нам притјажаније Београда више вреди од читавог предела једног, на пример Пазарског или Старовлашког. По томе се види колико би желателно било за Србију да нама припадне Београд,³ „Београд је једино место у Србији у коме могу процветати српска трговина и уметност...за трговину нема места у Србији, које би се могло поређивати са Београдом; одбачени у лугове како ћемо се скоро цивилизирати?“⁴

Хатишерифом из 1830. године питање уступања београдске вароши је решено с тим да се Турци морају иселити и продати своја имања Србима. Јавно читање хатишерифа на Ташмајдану као и велико славље којим је овај догађај пропраћен натерали су Турке да убрзано продају своју имовину. Но, након тога, Турци су уз подршку своје власти почели да отежу са иселјавањем из вароши па чак и да траже повраћај своје већ продате имовине због чега ће се у Београду као и на Порти развити одсечан српско-турски политички дијалог око исправности тумачења ове одредбе хатишерифа.⁵ На крају је допунским хатом из 1833. одлучено да Турци остају у београдској вароши и предграђу београдске тврђаве, и да ту, као и Срби, „имају савршену слободу трговања.“⁶

Овакав обрт догађаја, и у том тренутку, по Србе, неочекиван наставак саживота са „мрским непријатељем“, морао је имати за последицу додатно заоштравање ионако лоших односа два етнички, економски и културно различита народа. У Београду, као и у другим деловима Србије све чешће је долазило до већих или мањих међусобних сукоба. Протести турски због оправке путева у граду, подизања звона и лупања добоша, сукоби на капијама и варошким улицама постају малтене свакодневни догађаји о којима је кнез Милош детаљно обавештаван што од стране српске управе у вароши, што од представника турске власти.

---

² П. Милосављевић, *Политичка историја Београда од 1804. до 1914. године*, у: „Историја Београда“, Београд 1995, 167.

³ В. Стојанчевић, нав. дело, 91.

⁴ М. Гавриловић, *Милош Обреновић*, III, Београд 1912, 474.

⁵ В. Стојанчевић, исто, 93.

⁶ Исто,

Један такав догађај одиграо се августа 1834. године када је српски пандур хтео да наплати харач од гавазбашиног⁷ сеиза⁸. Избила је мала буна, 50 наоружаних Турака продрло је у магистрат и одвело сеиза. Потом је дошло до сукоба у коме је учествовао и војвода, па је том приликом било рањено пет Срба.⁹ Српске новине од 1. септембра 1834. извештавају о овом догађају: „По Сербіи разнео се гласъ, да је 12га текућега мѣсеца было велико крвопролитіе између Срба и Турака у Бѣограду...како е сада време куплѣню арача, и како се овај узима одъ свакога христьянина, то пандуръ арачлискій, Србинъ, зашите на піяцы арачь и одъ сеиза гавазь-башина, кои е христьянинъ; овај не хтѣне дати арача, и у тому заподенесе вика... стечесе веће мложество и Срба и Турака; сеизъ потегне ножъ и нагне бѣгати крозь народъ; стигне выше србски пандура, увате га и одведу Суду нашему подъ затворъ. Кадъ Честитый Везирь представлѣніе учини Суду Бѣоградскому, преко свога Гавазь-баши, да се пусти нѣгов сеизъ; а Судъ га и одпусти.“¹⁰ Догађај се на овоме није завршио већ су се страсти, касније у току дана, додатно распламсале о чему Српске новине даље пишу: „Гавазима Дели-Мехмеду и Ахмету учини се ово противно што се сеизъ гавазь-башинъ затвара; дођу по подне у меану Ђорђа Нанића, на варошь-капи; ту затеку два србска пандура ручајућа, на еднога одъ нѣи мрзіо је Дели-Мехмедъ поодавна тога ради, што му овај идући по патроли ніе давао ноћу скитатисе по меанама и улицама, и обрецне се на нѣга; пасторак меанцинь Миленко рекне Дели-Мехмеду, да гостима нѣговимъ мира да...а овај потегне ножъ и постѣче Миленка по нози; Миленко опали пушку на гавазе, а гавази нагну бѣгати...на то дотрчи войвода са стражомъ, и узме гавазе са собомъ, и пође у варошь; но булюкъ-баша са капиє дотрчи, и викне: „удрите, шта гледате?“...у тому буду пет Срба ножевима ранѣни одъ Турака...“¹¹ У то време, овај и слични сукоби ретко су били препуштани на решавање српским и турским варошким властима а кнез Милош је, као што смо напоменули, био обавештаван о сваком детаљу живота у престоници. Тако протокол Београдског суда извештава Милоша о овом догађају кроз два писма

⁷ Гавазбаша, кавазбаша (тур. *kavvâs başı*) - главни стражар.

⁸ Сеиз (тур. *seyis, se'is*) - дворски слуга који брине о коњима и коњушници султана или другог достојанственика, коњушар.

⁹ Р. Љушић, *Кнежевина Србија 1830-1839*, Београд 2004, 351; види такође М.С.Петровић, А. Симић, *Београд пре сто година*, Београд 1930, 51.

¹⁰ *Новине Србске*, бр. 35, 1. IX 1834.

¹¹ Исто.

датирана на 11. и 12. август 1834. у Београду и насловљена на „Његову светлост“. У првом се говори о „буни у Београду поводом свађе између пандура арачког и гавазбашина сеиза“ а друго је „Извештај о сукобу између Срба и Турака у Београду.“ Први извештај описује догађај са пијаци нешто детаљније него што је то случај са Српским новинама: „Пандур арачлиски удеси данас пре подне на пијаци сеиза гавазбашина, од кога је он пре неколико дана у граду арач поискавао...Данас се исти пандур на пијаци са истим сеизом при необично многољудном пазару сретне, арач му поиште, нашто сеиз изтргне нож и кроз народ бранећи се ножем нагне бегат. Људство не знајући шта је и како је, склепта се за сеизом. У тому и пандури приспеду, нагнаду га у једну меану, ту га пригуше, песницама пробубају, свежу и у апс овде доведу. Чујући гавазбаша о том из града, подигне се и за њим до 50 Турака, а војвода од своје стране дође код Магистрата и поишту свог сеиза начином полунасилственим, а полуповенителним, и да се није десио г. Х. Никола Брзак те им сеиза одма пусти, и да се мало даље са пуштањем сеиза оклевало, сви су Турци врло наоштрени били, била би за житеље овога града ужасна следства...Затим ч. везир зовне г. Х. Брзака к себи и ту своје негодовање, да се од сеиза гавазбашина арач истражује објави... Све ово вашој светлости усуђујемо се препокорно јавити.“ Други извештај описује поменути сукоб из механе, касније тога дана, у коме су учествовала два турска гаваза, два српска пандура и један гостионичар, Србин, а који се завршио крвопролићем: „...и ту се начини мешаније и сече у ком наши пет људи рањени буду. Пандуру Вучку отму нож и пушке мале, а Петрићу једну малу пушку у тој гунгули однесу Турци. Непријатни овај догађај препокорно усуђујемо се, чрез народног мензула светлости вашој поднети.“¹²

Овако је догађај видела и кнезу јавила српска страна. Међутим, да су и Турци имали своје, умногоме другачије виђење сукоба, показује писмо београдског везира Мехмед Вецихи-паше упућено кнезу Милошу 12/25. августа 1834. године, чији превод са османског турског језика овде прилажемо уз факсимил документа и латиничну транскрипцију,¹³ а у коме везир описује овај случај указујући на насилно понашање српских пандура и пребацујући кривицу на српску страну. Овако различити погледи на један исти догађај и супротстављени извештаји у којима свака

---

¹² Б. Перуничкић, *Београдски суд 1819-1839*, Београд 1964, 613-615.

¹³ Писмо се чува у Архиву Србије, фонду Књажевска канцеларија – КК – Београд (1815-1839), у збирци *Турци са стране кнезу Милошу* под сигнатуром XXX – 957 и деловодним бројем 0053

страна окривљује ону другу, свакако не представљају необичност тога времена, али се њихов значај огледа управо у објективнијем сагледавању друштвених прилика и међусобних односа два, у то доба доминантна а ипак непомирљива народа, пружајући нам самим тим јаснију слику свакодневног живота града.

Транскрипција:

[1] Rütbetlû menziletlû asâletlû meveddetlû sûtûde-şiyem Miloş Bey cenâbları,

[2] Bizim Belgrad'a geldiğimiz gündenberi ehl-i İslâm ile Sırplu beyninde bir güne nizâ' olmayub ve dâ'iremizde olan adamlarımız [3] dahi sizin me'mur ve adamlarınızla dâimâ güzel görüşüb ve geçinmekteler iken dünkü gün harc tahsîlini me'mûr [4] adaminiz bizim seyisleri tutub döverek ve sökerek hapse götürmüşler. Seyisin böyle dövüldüğünü [5] ve hapse götürüldüğünü bizim kavvâslar görüb seyisi pandurların elinden kurtarmışlar. Ne hâl ise bu maslahat [6] böyle geçmiş iken bu gün yine pandurlar bizim Biniş seyisini tutmuşlar. Sonra seyis-i mersûm kaçmış [7] kurtulmuş. Sonra kavvâsbaşının seyisini tutmuşlar ve döverek sökerek hapse götürürler iken mersûm [8] seyis dahi silâh davranub bi-l-cümle sizin pandurlar seyisin üzerine silâh ile hücûm etmişler. [9] Bizim adamlardan dahi rastgelüb seyisi kurtarmışlar ise de işbu seyislerin cümlesini pandurlar [10] dövüb sökmüşler. Bundan sonra çârşûda iki nefer-i kavvâsımızın üzerine pandurlar hücûm ederek [11] ve çârşûlî dâhî kimi deynek ve kimi sırt ile kavvâsların üzerlerine hücûm etmişler. Ne hâl ise [12] bizim voyvoda ile knez Brzak yetişüb kavvâsları kurtarmışlar. Fimâlehülillah şimdiye kadar [13] hiç böyle râbıtasızlık olmamış iken şimdi böyle olmasına istiğrâb olunur. Cenâbınız arâlıkta [14] ehl-i İslâmın silâhların çıkarılmasını istid'â ederseniz böyle pandurlar benim adamlarımı döverlerken [15] ehl-i İslâm ne vechile silâhlarınızı çıkarın dinleyebilir? Ve bu pandurların böyle benim adamlarımı [16] dövmeleri ve seyislerimi tutub döverek sökerek hapse götürmeleri husûsuna cenâbınız râzı olur musunuz? [17] Eğerce merâmları seyislerden harc almak ise ol emirde harç parası almak Devlet-i 'Âliyenin memhûr harç [18] kâğıdını vermek ile olabilir. İkincisi şimdiye kadar vüzerânın hizmetinde olan seyislerden [19] hiç bir memleketde harç almazlar. Ya'ni bu şeyler pekçe râbıtasız işler olub galibâ bunların böyle [20] olması sizin bu

tarafda râbitalıca adamınız olmayub ve pandurları zabt edemediklerinden nişâne ediyor [21] ve yâhûd burâya göndermiş olduğınız Karagörgi dâmâdı yapıyor zira ol adam bir râbitasız adam olmakla [22] işte buraya geldi. Böyle râbitasızlıklar yapıyor. Ne hâl ise böyle işler râbitasız şeylerdir. Siz de [23] bunlara râzı olmazsınız. Burada dâimâ oturmak üzere (memleket) mi olur? Bu hisse onun gibi bir râbitalı [24] knez mi olur? Buraya me'mur edüb gönderseniz güzel olur. Bir de şu benim kavvâslarımı ve seyislerimi [25] döven pandurları ve sâ'irlerini terbiye etmeniz me'mûlümüzdür. İki millet aralarında böyle şeyler münâsib olmaz. [26] Ve Devlet-i 'Âliyenin de buna râzı değildir. İşte keyfiyet ma'lûmunuz oldukda burada dâimâ oturmak ve bunları [27] zabt ü rabt etmek üzere bir râbitalıca adamınızı me'mûr eylemeniz me'mûlümüzdür.

19 Rebî-ül-âhir 1250

Mühür: Vecihi Mehmed

Hâşiye:

[1] Ve pandurlar kavvâslara iki def'a puşka etmişler [2] gerçi kûrşûnları kavvâslara dokunmamış [3] lâkin böyle silâh edilmesi şurûtun [4] mugâyiri ve iki devletin rızâlarının [5] muhâlifî olup bu keyfiyet cenâbınızın [6] dahi râzı olmayacağınız iş [7] olmağla artık bunların icrâ'sını [8] cenâbınızdan me'mûl ederim. Eğerce [9] bizim adamlarımızda da kabâhat var ise [10] tahkîk olunsun icrâ' ederim.

Превод:

Његовој екселенцији, моме слављеном, вољеном, високопоштованом Милош бегу од рода племенита,

Од дана нашега доласка у Београд између Срба и муслимана никада свађе није било. И док су моји људи са Вашима увек лепо причали и живели у слози, јуче је Ваш сакупљач харача ухватио нашег сеиза, тукао га, вукао и одвео у апс. Овакво пребијање и хапшење нашег сеиза видели су наши гавазии и сеиза спасили из руку пандура. Било како било, тако је прошла та ствар. Данас, пак, пандури поново ухватише нашег бињиш сеиза,¹⁴

---

¹⁴ Бињиш сеиз (тур. *biniş-seyisi*) - особа која води коње и брине о њима када султан или други достојанственик иде на јахање.

међутим, нешто касније поменути сеиз је побегао и спасао се. После ухватише гавазбашиног сеиза и док су га батинали и водили у апс наведени сеиз лати се оружја. И сви ваши пандури латише се оружја и нападоше га. Утом наиђоше наши људи, ослободише сеиза али их пандури све дохватише и почеше да батинају. Након овога пандури у чаршији нападоше и два наша гаваза а и чаршилије навалише на њих па кога мотком кога ножем. Како било, у том су стигли наш војвода и кнез Брзак и спасили гавазе. Како до сада, хвала Богу, овакве збрке није било, ова ствар је сасвим зачуђујућа. Ако Ваша екселенција у међувремену захтева да се муслиманима одузме оружје, како муслимани могу да послушају да баце оружје док пандури овако пребијају моје људе? Да ли се и Ваша светлост слаже да ови пандури туку моје људе, хватају моје сеизе и уз батине их воде у затвор? Ако је њихова намера била да од сеиза узму харач, у том случају може, ако им се да папир са печатом Високе Порте о наплати харача. Као друго, до сада ни у једној земљи није било да се од сеиза у везировој служби харач узима. Дакле, ово су прилично нерегуларне ствари, а вероватно је то тако што Ви овде немате исправних људи и што пандури показују да се не могу у дисциплини држати. Или то чини Карађорђевић зет кога сте овамо послали, јер је то човек неисправан, а ето овде је дошао и на тај начин чини неваљалства. Како било, ово су нерегуларне ствари. Ни Ви се са њима не можете сложити. Може ли ово бити држава у којој се живи? Може ли бити кнез човек попут њега исправан? Било би добро када бисте наложили и овамо послали [човека]. Поред тога, надамо се да ћете преваспитати пандуре и остале који туку моје гавазе и сеизе. Овакве ствари нису прикладне за односе између два народа. Ни Висока Порта се са овиме не слаже. Ето, како Вам је познато, надамо се да ћете наложити [и послати] исправног човека који ће завести ред и дисциплину и стално овде боравити.

12/25. август 1834.

Печат: Вецихи Мехмед

Напомена:

И пандури су на гавазе два пута пуцали, додуше, нису их погодили. Међутим, овакво потезање оружја је супротно условима и жељама две државе. Надам се да ће се и Ваша екселенција са овиме сложити и да ће се и са Ваше стране ово спровести. Уколико и код мојих људи постоји кривица, наложићу да се истражи.

Jovana Šaljić

**ABOUT THE CONFLICT BETWEEN SERBS AND TURKS
IN AUGUST 1834 IN BELGRDE**

(Summary)

During the first ruling period of the Prince Milos from 1815 until 1839, a distinguished feature of Serbia and Belgrade was the diverse ethnic and religious population composition. A major part of population consisted of Serbs and Turks who had different social, economic and above all, political goals. Diplomatic efforts of the Prince Milos and weakening of the Ottoman central power led towards the bigger suppression of the Ottoman administration and the mass migration of the Muslim population from Serbia as well. Imperial decree from the year 1830 had resolved the issue of ceding of Belgrade town, provided that the Turks must move out and sell their property to Serbs. With the support of their government, they began to complicate the moving and even asked for their already sold property to be given back to them. Because of this, a curt Serbian – Turkish political dialog took place. It was decided by the additional Imperial decree from 1833 that Turks would remain in Belgrade town and in the suburb of Belgrade fortress. This kind of unexpected continuation of joint life with “an odious enemy” had to have as a consequence the additional tension of already bad relations between two ethnically, economically and culturally different people. Bigger or smaller mutual conflicts were occurring very often in Belgrade and in other parts of Serbia about which the Prince Milos had been informed in detail whether by the Serbian town administration or by the Turkish representatives. One event of that kind happened in August 1834 when the Serbian policeman wanted to collect taxes from the head of the guard’s horse keeper. A general conflict happened then during which five Serbs had been injured. Serbian and Turkish sides presented Prince Milos with different views of this conflict. In the work was described how this event was presented by the Serbian side that had indicated the violent behaviour of Turks, in two letters registered in the Protocol of the Court in Belgrade as well as the facsimile with transcripts and the translation of the letter of Belgrade vizier, Mehmed Vedzihi-pasha addressed to the Prince Milos in which he had expressed his dissatisfaction while accusing the Serbian side to be responsible for the conflict.

Keywords: Belgrade, Conflict between Serbs and Turks, Mehmed Vedzihi-Pasha, Prince Miloš, Belgrade Court, Serbian Papers

Handwritten text in Ottoman Turkish script, likely a title or header, written in a circular or semi-circular arrangement.

دقیقتی مندیله اصالتی مودته شویم میولا تک جابلای
بنج بقده کلدی کونیندی اهد اسلم ایله صریح بیله بلون شیخ اولوب و دایم زور اورد
دی سزک مودر و دملیلمه دایم کوزن کورسوق و کیمیکله لایله و دایم کون جرح خصیلمه مودر
اولدی بنج سالیس طونوب دودرک و سولورک حیسبه قدرتمک و سالیس بوبله و کلیم
و حیسبه کوزریمینی بنج قاضی کوروب سالیس بنددیرک اندی قدر نارسد کمال بی بصلت
بوجه کیمیک ایله بولون بینه بنددیرک بنج شیخ سالیس قاضی کورمک حله کور ایله مودر
قوزنور حله قاضی سالیس قاضی کورمک و دودرک سولورک حیسبه کورمک ایله مودر
سالیس دای سلام طونوب باقمه سزک بنددیرک سالیس اوزرینه سلی ایله کیمیک
بنج اولدور دای راست کلوب سالیس قوز نارسد ایله ایستو سالیس حله مودر
دولوب سولورک بونون حله جار شوم ایلی نفر قاضی اوزرینه بنددیرک کیمیک ایله
و جار شوی دای کیمی دایم صریح ایله قاضی اوزرینه کیمیک ایله کمال
بنج بوجه ایله کیم بوزانه بششوب قاضی قدر نارسد قاضی ایله سدیله قدر
کیم بوجه رابطه مودر اولایمیکه سدی بوجه اولسنه استغاب اولور صابلی اولدور
اهد اسلم مودر کیمیک جفا شنی استغاب ایله بوبله بنددیرک ج اولدی دودرک
اهد اسلم مودر کیمیک جفا شنی استغاب ایله بوبله بنددیرک ج اولدی دودرک
دولورک و سالیس طونوب دودرک سولورک حیسبه کورمک حیسبه صابلی راضی اولدور
ایله مودر سالیس ایله اولدور جرح المودر اولدور جرح باقمه ایله کورمک مودر جرح
کامندی دایم ایله اولدور کیمیک سدیله قدر و زلف کورمک ایله سالیس
کیمیک برکات حیح المودر بیقی بوستور کیمیک رابطه ایله اولوب و بنددیرک صابلی ایله مودر
اولدی سزک مودر رابطه مودر اولدی کورمک اولوب و بنددیرک صابلی ایله مودر
و باقمه مودر کورمک اولدی کورمک کورمک کورمک کورمک کورمک کورمک کورمک
ایسته بوزانه کلدی بوجه رابطه مودر کورمک کورمک کورمک کورمک کورمک
بونک راضی اولدور کورمک دایم اولدور مودر کورمک کورمک کورمک کورمک
کوزی اولور بوزانه مودر ایله کورمک کورمک کورمک کورمک کورمک کورمک
دوگه بنددیرک و سالیس مودر ایله کورمک کورمک کورمک کورمک کورمک کورمک
و دودرک مودر کورمک کورمک کورمک کورمک کورمک کورمک کورمک کورمک
صیلا و رابطه ایله اولدی مودر ایله مودر مودر مودر مودر مودر مودر

Милош ЈАГОДИЋ
Филозофски факултет
Одељење за историју
Београд

ДВА ИЗВЕШТАЈА АРТУРА ЕВАНСА О СТАРОЈ СРБИЈИ ИЗ 1883. ГОДИНЕ*

Анстракт: У раду су представљена два критички приређена извештаја Артура Еванса о Старој Србији из 1883, упућена Министарству спољних послова Велике Британије. У њима су, на основу непосредног увида, описане политичке, друштвене и привредне прилике у Скопском санцаку и делу Старе Србије северно од Шар планине. Посебно су значајни као извор за познавање постојећих односа између различитих верских и националних заједница на том простору.

Кључне речи: Косово, Вилајет, Турска, Арнаути, Срби.

Одлукама Берлинског конгреса, Косовски вилајет¹ је 1878. године постао *de facto* крајња северозападна провинција Османског царства. Његов стратешки значај за државу је тиме порастао, будући да се налазио на границама четири државе (Аустро-Угарске, Србије, Црне Горе и Бугарске) чије претензије према Турској нису биле непознате. На том

---

* Рад настао као резултат истраживања на пројекту Министарства за науку и технолошки развој *Друштвене институције српског народа од 16. до 20. века: континуитет и дисконтинуитет* (Ев. бр. 147015).

¹ Косовски вилајет је формиран у јануару 1877; обухватао је Новопазарски, Нишки, Приштински, Призренски, Скопски и Дебарски санцак. Територија Нишког санцака је 1878. највећим делом припојена Србији; Дебарски санцак је 1879. ушао у састав Битољског вилајета; подручје у којем су се налазили аустро-угарски гарнизони је 1880. конституисано као Пљеваљски санцак, а остатак старог Новопазарског санцака је задржао име, али је центар био пребачен из Новог Пазара у Сјеницу; исте године је Призренски санцак припојен Битољском вилајету, у чијем је саставу остао до 1888; године 1881. формиран је нови, Пећки санцак. Центар вилајета је до 1888. био у Приштини, а од тада до ослобођења 1912. у Скопљу. М. Јагодић, *Српско-албански односи у Косовском вилајету (1878-1912)*, Београд 2009, 4-7.

простору је од 1878. до 1881. деловала албанска Призренска лига. Створена, наоружана и на сваки начин помагана из Цариграда, она је имала за циљ да практично спречи реализацију одредби Берлинског уговора у погледу територијалних проширења Црне Горе и Грчке на рачун Османског царства у областима где се то сматрало могућим. Лојалност албанског муслиманског становништва Косовског вилајета према Турској била је недвосмислено доказана током ратова 1876-1878. За време Лигиног деловања, они су били предмет посебне пажње султана и Порте. Поред обилних новчаних поклона главарима из Цариграда, власти су постепено попуштале Албанцима у погледу њихових грађанских обавеза и дозвољавале су им да на територији Вилајета стварају неку врсту сопствене управе, паралелне са постојећим органима државних власти. Када су, међутим, спорна територијална питања била решена, Лига је постала излишна. Уз то, у међувремену су се и међу муслиманским Албанцима из Косовског вилајета почеле да појављују извесне аутономистичке тенденције, што свакако није било у складу са интересима Турске. Из тих разлога је Порта у пролеће 1881. послала генерала Дервиш пашу да угуши Лигу и успостави законити поредак на територији њеног деловања. Он је са 15 000 војника стигао 15. априла 1881.² у Феризовић (Урошевац), одакле је позвао албанске главаре на предају; позиву се одазвале неке старешине из Новог Пазара, Митровице, Приштине и Тетова, али су Албанци из Пећи, Ђаковице и Призрена остали непокорни. До сукоба између Дервиш пашиних трупа и Албанаца је дошло 20. априла 1881. код села Штимља на путу Феризовић-Призрен, и у њему су Албанци били поражени. Након тога је Дервиш пашина војска полако заузимала вароши у Косовском вилајету, заводећи у њима ред.

Мере које је Дервиш паша примењивао у Косовском вилајету приликом гушења Лиге су врло важне за разумевање политике Порте према тамошњем албанском становништву. Разоружање Албанаца није спроведено. Кажњавања Албанаца који су користили рад Лиге за злочине против хришћана није било. Хапшења и прогонства су била ограничена на главаре који су пружили отпор војсци. Према онима који су пред Дервиш пашом изјавили лојалност султану, поступало се благо. Највиђеније албанске старешине су именоване на високе функције: Али паша Шабанагић Гусињски је 1881. постављен за мутасарифа новоствореног Пећког санцака, Хасан Дерала из Тетова је дошао на чело Призренског санцака, а Иљаз паша на чело Дебарског санцака. Али паша Гусињски и Хасан Дерала су после именовања, у јесен 1881, отпутовали

---

² Сви датуми су по новом календару.

у Цариград на поклоњење султану, што је требало да представља знак посебне владарске милости и успостављање непосредне везе између Абдул Хамида и албанских главара.

Турски интерес је био да, и после гушења Лиге, сачува доказану албанску оданост исламу, султану и држави. С обзиром на гранични положај Косовског вилајета, они су имали улогу спољашњег одбрамбеног бедема државе. Осим тога, од њих се очекивало да и у будућности репресивно делују према српском хришћанском становништву са којим су живели измешани, а чија је оданост Османском царству била у најмању руку сумњива. Држава је свакако морала да чини извесне уступке албанском становништву како би на дужи рок осигурала његову кооперативност. Они су се огледали у толерантном ставу према изгредима учињеним против самих државних власти, лабавости у спровођењу закона и придобијању племенских главара. С друге стране, муслимански Албанци Косовског вилајета су у Турској царевини видели заштиту од нежељеног потпадања под власт неке од суседних хришћанских држава. Ова својеврсна заједница државних и локалних интереса, обезбеђивала је Албанцима у Косовском вилајету неформално ексклузиван статус у држави.³

Турска је после Берлинског конгреса активно спроводила политику верске хомогенизације становништва Косовског вилајета. Мухацири избегли из Србије током рата 1877 -1878. насељени су углавном у делу Вилајета северно од Шар планине; косовски валија је имао јасне инструкције од Порте да спречава њихову евенталну репатријацију. Наличје ове политике се састојало у подстицању исељавања српског православног становништва. Методи спровођења су се састојали из сваковрсних притисака и злочина којима су Срби били изложени, а које су некажњено чинили поједини Албанци и други муслимани. Историја српског народа у Старој Србији од 1878. до 1912. је стога била историја страдања и трпљења.⁴

---

³ Опширно о Призренској лиги: Б. Стули, Албанско питање (1875-1882), Рад ЈАЗУ 318 (1959), 287-391; Ј. Хаџи-Васиљевић, Арбанаска лига – арнаутска конгра – и Српски народ у Турском Царству (1878-1882), Београд 1909; Б. Храбак, *Призренска арбанаска лига 1878-1881*, Београд 1998; S. Skendi, *The Albanian National Awakening 1878-1912*, Princeton University Press 1967, 31-110; М. Јагодић, *наведено дело*, 17-30.

⁴ М. Јагодић, *наведено дело*, 183-304.

* * *

Познати енглески археолог Артур Џон Еванс⁵ путовао је Старом Србијом током јула и августа 1883. године. У жељи да скрене пажњу британске јавности на тежак положај хришћана у тим крајевима, пре свих православних Срба, објавио је утиске са путовања у листу *Manchester Guardian* 1. септембра 1883. у чланку под насловом „Владавина терора у Старој Србији“.⁶ Користећи се тада стеченим сазнањима, Еванс је о истој теми опет писао у британској штампи, у листовима *Manchester Guardian* и *The Times*, у септембру и октобру 1885, када је било отворено питање уједињења Бугарске и Источне Румелије и пружања евентуалних компензација Краљевини Србији.⁷

Еванс је о свом путовању по Старој Србији 1883. године саставио два извештаја која овде објављујемо. Први је датиран само са „јул 1883“ и односи се углавном на Скопски санџак; други је датиран са „11. август 1883, Скопље“ и односи се на области северно од Шар планине, са нешто ширим освртом на Призрен, Ђаковицу и Пећ. Послао их је исте године

---

⁵ Артур Џон Еванс рођен је 1851. године. Студирао је на Оксфорду и у Гетингену, а археологију је предавао на Брајнс колеџу у Оксфорду. Реноме је стекао откривши градове Кносос и Фестос на Криту 1883. Од 1884. до 1908. био је директор Асмолем музеја у Оксфорду. Од 1916. до 1919. обављао је дужност председника Британског краљевског археолошког друштва. За Балкан се заинтересовао током седамдесетих година 19. века; пешке је обишао западни део полуострва 1875. Као резултат тога путовања, настала је његова књига *Through Bosnia and the Herzegovina on foot during the insurrection, August and September 1875*, London 1877. (преведена на српски и објављена под насловом *Пјешке кроз Босну и Херцеговину током устанка августа и септембра 1875*, Сарајево 1973). Године 1877. се вратио на Балкан; у Дубровнику је учио српски језик, а као дописник листа *Manchester Guardian* путовао је по Босни, Лици, Црној Гори и Албанији и извештавао о актуелним догађајима. Своје дописе је објединио и објавио у књизи *Illyrian Letters*, Лондон 1878. (преведена на српски језик и објављена под насловом *Илирска писма*, Сарајево 1967, Бања Лука 2008²). Његова интересовања за прилике на Балкану нису престала ни касније. Са Ситон Вотсоном је 1916. организовао Српско друштво у Великој Британији. Умро је 1941. А. Раствовић, *Велика Британија и Србија 1878-1889*, Београд 2000, 14, 114; *Српски биографски речник 3*, Нови Сад 2007, 694.

⁶ А. Раствовић, *наведено дело*, 141.

⁷ Исто, 141-142; С. Г. Марковић, *Гроф Чедомилъ Мијатовић. Викторијанац међу Србима*, Београд 2006, 130-131.

Едмунду Фицморису, подсекретару за спољне послове у влади Велике Британије и британском амбасадору у Цариграду Џорџу Хјуџу Виндхему. Извештаји су упућени из Форин офиса 12. маја 1884. као одговор на једно посланичко питање о стању у Македонији, постављено Фицморису у доњем дому енглеског Парламента. Значај Евансових извештаја лежи у чињеници да их је писала особа упућена у балканске проблеме тог доба, и то на основу двомесечног личног и непосредног увида. Узети скупа, они представљају драгоцену сведочанство о турској управи, политици, привреди и становништву тих крајева. Штампане извештаје смо пронашли у Државном архиву Републике Македоније (Државен архив на Република Македонија), у фонду Паблик рекорд офис (микрофилмована британска грађа), на ролни микрофилма број 30; оригинална сигнатура докумената у лондонском архиву је The National Archives, Foreign Office, Confidential print Turkey, Macedonia, Correspondence 1881-1884, 424/136. Први извештај је објављен у збирци архивске грађе *English documents on the Albanian League of Prizren and the Start of the Disintegration of the Balkans (1877-1885) II*, ed. S. Rizaj, Prishtinë 1996, 398-399, али фалсификован и тенденциозно скраћен, на шта смо указали на одговарајућим местима у тексту извештаја. Приликом приређивања, нисмо чинили никакве интервенције у оригиналном тексту. Напомене означене звездицом (*) писао је аутор.

Some Observations on the present state of Dardania, or Turkish Serbia (including the Vilayet of Kossovo and part of the Vilayet of Monastir), by Mr. A. Evans, July 1883.⁸

The present distribution of vilayets in the Upper Albanian or Old Serbian region⁹ is altogether artificial and apparently unintelligible. Thus, while Uskup (Skoplje) and Prishtina are included in the Vilayet of Kossovo, the neighbouring and geographically inseparable districts of Tetovo (Kalkandelen)¹⁰ and Prisrend¹¹ are placed under distant Government of

---

⁸ У збирци *English documents on the Albanian League of Prizren II*, 398 су изостављене речи „or Turkish Serbia“, а термин „Kossovo“ је свуда преобликован у „Kossova“.

⁹ „Old Serbian region“ изостављено у збирци *English documents on the Albanian League of Prizren II*, 398.

¹⁰ Тетовска каза; била је у саставу Призренског санцака.

¹¹ Призренски санцак; састојао се из каза Тетово, Љума и Призрен.

Monastir¹²! This partitionment has very probably a military object, since in the case of an Albanian movement in the Shar ranges the troops of two vilayets could be employed to crush it without any derangement of the normal distribution of forces. But it is also not impossibility due to a not unnatural dread on the part of the Porte of placing too large an Albanian district under the command of any one Pasha who might be tempted to play an ambitious game. Although the recent disturbances regarding the Montenegrin Frontier question were local and mainly confined to the catholic mountaineers of the Scodra district they certainly have found an echo on this side of the Shar Dag, and the Turkish authorities found it advisable to send several additional battalions to Gusinje and other points. At the present moment the Albanian League may be said to be dormant, but there is ample evidence of the prolongation of the movement of which it was a symptom. It may be said with truth that in the Vilayet of Kossovo and the neighbouring Old Dardanian districts, wherever the Albanian element preponderates Turkish authority exists because it is not exercised. Even in the Mutessariflik of Uskup¹³, the most peaceable part of the country, no Turkish official dares venture into one of the Albanian mountain villages unsupported by a considerable troop. These Albanian mountaineers are well-armed mostly with Government Martini-Henrys, and they are continually tyrannizing over their Christian neighbours; but though they constitute an eventual menace to the Turkish Government, there is no apparent disposition and there has been no serious attempt to disarm them. The local Turkish officials, and this is a significant symptom, rather cultivate their goodwill. They (the Turks) speak with more than tolerance of the Albanian idea of forming a vassal State under the Sultan, and I have heard the Turkish officers here openly execrate Dervish Pasha, whose treacherous seizure of the Albanian Chiefs at Uskup put a temporary extinguisher on the "League". It must, however, be remembered, that while Pashas, Mutaessarifs and Mudirs¹⁴ are perpetually changing, the Mahommedan religious officers sit *en permanence* in the divans of the konak and the local Medjliss¹⁵, and exercise a very real control over the administration. The Mahommedan religious influence is all on

---

¹² Битољски вилајет.

¹³ Скопски санџак; обухватао је казе Скопље, Куманово, Крива Паланка, Кочане, Кратово, Штип и Радовиште. Управник санџака је имао звање мутасариф.

¹⁴ Управник нахије.

¹⁵ Идаре меџлис; административно веће мешовитог верског састава са постављеним и изабраним члановима. Постојало је на нивоу вилајета, санџака и казе; његови чланови су имали саветодавну улогу у управи овим административним областима.

the side of the Albanian true believers, and any functionary who should ignore it sets in motion a whole machinery of intrigue ramifying to Stamboul.¹⁶

The Albanians of this part are a rougher and more fanatical set than those of the Adriatic coastlands, and to give them complete local autonomy would be simply giving them free hand to tyrannize, even more than at present, over the industrious Christian population of the Dardanian lowlands. I use the term “Dardanian“, because the districts of which I am speaking (those, namely embraced in the present Kossovo Vilayet and the northern strip of the Monastir Vilayet, including Kalkandelen and Prisrend, and which lie between Albania proper and Serbia) answer nearly exactly to the old Illyrian Kingdom and later Roman province of Dardania. Although, owing to the great Serbian exodus under Arsenius Tzerbojevich¹⁷, there has been a great Albanian immigration into this Dardanian region during the last three centuries, it is certain that, at least in the southern districts, the Slavonic element, though less self-assertive, still largely preponderates. The rich plains about Uskup are tilled almost exclusively by Slavonic peasants (falsely called Bulgars – really, as their language shows, very pure blood Serbs), and Serbian is the language of the market-place. Even about Prisrend, where the Albanian element is larger, a large number of so-called Arnaouts still speak Serb, while at Novipazar the Serbian language is overwhelmingly preponderant. In the mountain ranges alone can the population be fairly called Albanian.

My observations on the present occasion have been hitherto chiefly confined to the part of Dardania of which Uskup is the principal centre. It has, however, been pretty thoroughgoing, as I have had occasion to visit over fifty villages. This is by far the most tranquil and orderly region of the Kossovo Vilayet, and I found it entirely free from any kind of brigandage. The nearest bands, at present, are in the neighbourhood of Prilep and seem to be under the direction of the famous Niko. They have no political significance, and are equally detestable to Turk and Christian. Nor could I find any trace of a political conspiracy or movement among the Rayah population of the Skoplje (Uskup) and the neighbouring districts. Any such movement would be, indeed, hopeless and suicidal, as the Christian population, for the most part, inhabits the plain country and the lower ranges, and is kept in check by the armed Arnaouts of the surrounding highlands, as well as by the Turkish troops. Indeed, any such movement is, under present circumstances, so hopelessly out

---

¹⁶ Овде се завршава део извештаја објављен у *English documents on the Albanian League of Prizren II*, 399.

¹⁷ Арсеније III Чарнојевић (1633-1706) патријарх српски (1680-1706); предводио велику сеобу Срба у Угарску за време Бечког рата 1690.

of the question, that I see no reason to doubt the statement of the trustworthy natives, that the recent so-called conspiracy, by which the Turks have profited to seize many of the most intelligent and respected members of the community, existed only in the lying reports of Government spies and *agents provocateurs*.

As to this affair, the accounts that I have heard on all sides are most heart-rending. Such was the brutality with which these wholesale arrests were conducted that, in some cases, mere children were seized on political charges, and have since been at lost to their parents and relations as if the grave had swallowed them. To give a single instance: A boy of Uskup, Toder Mileo by name, aged 17, had written a letter to a friend in Bulgaria, in which he described some of the vexations to which the Christians are subjected. This coming to the ears of the authorities, he was seized and carried off to Prishtina, and, after being detained some time in prison there, was transported (with about 300 others) to Asia.¹⁸ All communication between the prisoners in Asia and their families has been cut off, and the only reports as to their condition that have reached their friends are due to a Serbian schoolmaster, who succeeded in escaping.¹⁹ It

---

¹⁸ У Приштини је почетком 1882. био успостављен војни суд ради учвршћивања законитог поретка у Вилајету. Најпре је судио албанским главарима који су пружили отпор Дервиш паши, а потом је био искоришћен за обрачун са истакнутијим Србима (најчешће трговцима, учитељима и свештеницима). Били су осуђени уз помоћ лажних сведочења и послати на робију у Малу Азију. На тај начин су се власти обрачунавале са елитом српског народа у Старој Србији. *Косово и Метохија у српској историји*, Београд 1989, 226-227; Ђ. Микић, *Политичка, културна и привредна стремљења*, Историја српског народа VI-1, 293-294; Ј. Х. Васиљевић, *Покрет Срба и Бугара у Турској после српско-турских ратова 1877-1878. године и његове последице (1878-1882)*, Београд 1908, 45-49; В. Бован, *Јастребов у Призрену*, Приштина 1983, 171-172; С. Недељковић, *Културно-просветна и национална политика Србије према Косову и Метохији од 1856. до 1897. године*, необјављена докторска дисертација, Филозофски факултет Универзитета у Београду 2008, 169-171; М. Јагодић, *наведено дело*, 144-145; П. Костић, *Аутобиографија*, приредила В. Митровић, Призрен 1997, 93-96; Ј. Поповић, *Живот Срба на Косову 1812-1912*, Београд 1987, 247-248; Т. Станковић, *Путне белешке по Старој Србији 1871-1898*, Београд 1910, 14-16; *Савременици о Косову и Метохији 1852-1912*, приредио Д. Батаковић, Београд 1988, 94-100; *Грађа за историју македонског народа из Архива Србије IV-1*, приредио К. Џамбазовски, Београд 1985, бр. 111, 113.

¹⁹ Реч је о наставнику Призренске богословије Ђорђу Камперелићу. Ухапшен је априла 1882. под оптужбом да је агент Краљевине Србије и да је радио на наводном организовању устанка у Старој Србији. Био је осуђен на десет година тешке робије у Акри (Сирија), али је приликом спровођења у затвор успео да побегне из Александрије у Египту, те је преко Крфа, Црне Горе и Аустро-Угарске стигао у Београд у марту 1883. Види литературу и изворе наведене у претходној напомени.

appears that several have already fallen victim to the rigour of their imprisonment, and whatever reports to the contrary may have been spread by the Turkish authorities, not a single individual has hitherto been liberated. So far, indeed, is this from being the case, that the threat of further arrests is now continually made use of as a mean of extortion. The chief places of detention seem to be Trebisonde, Djarbekir, Konjeh and Acre, and several are still imprisoned in Salonica. Of the two chief informers, one is a Vlach of Prishtina, who has since made himself Mahomedan, and swaggers about as “Omar Effendi”.²⁰ He has been decorated by the Sultan, and he has just received a sum of money to make a pilgrimage to Mecca. The other is no less a personage than the Fanariote Archbishop of Skoplje, Paysios²¹ – for the Porte still appoints here its “spiritual Pashas”.

Were there any reasonable prospect of a successful uprising, the motives for it are certainly very strong. Since the conclusion of the Treaty of Berlin, the Christian population of Dardania has been tyrannized over as it never has been before within the memory of man. No words of mine can sufficiently describe the abject slavery in which the peasantry of this region is at present held. In village after village that I visited, wherever the inhabitants had an opportunity of speaking to me out of official hearing, I heard everywhere the same tale; and all to which I myself was a witness corroborated its truth. The zaptiehs,²² the visible agents of the Turkish Government, are practically omnipotent. On the slightest provocation the peasants are beaten or hauled off to the filthy dungeons of Velles, Uskup or Prishtina. The Turkish functionaries live at the villagers’ expense, in the way in which food etc. is thus “requisitioned” would lead any one suddenly planted here to imagine that the country was in the military occupation of some invader. The most crying grievance, however, is the forced labour, or “angaria”, which is exacted here with merciless brutality. Some new military magazines and a new road to Kumanova being in course of construction, the “angaria” is just now

---

²⁰ Никола Ђуришић, Цинцарин из Битољског вилајета, био је у служби владе Србије. Са њом, али и са неким другим Србима из Приштине, дошао је у сукоб око новца, потом је прихватио понуду турских власти да прими ислам (узео је име Омер) и послужио је као сведок на процесима пред војним судом у Приштини. Види изворе и литературу наведене у напмени 18.

²¹ Пајсије (1806-1892) митрополит скопски (1868-1891); о њему видети више у Ј. Х. Васиљевић, *Скопски митрополит Пајсије (1868-1891)*, Сремски Карловци 1935. и Р. Грујић, *Скопска митрополија. Историјски преглед до обновљења српске патријаршије 1920 г.*, Скопље 1935, 247-250.

²² Жандармерија.

exceptionally heavy, and I found villages the male population of which has had to undergo seven entire weeks of forced labour during the last four months. The value of hired labour here is about 6 to 10 piasters per diem, so that the money value of the labour thus exacted represents at a moderate estimate 294 piasters a head, or nearly 900 piasters in the year. But the manner of enforcing this “angaria“ considerably adds to its oppressiveness. No consideration is shown for the necessities of field labour, and men are literally beaten in from the plough or the harvest field. In most villages here the “metayer“ system prevails – half the produce being paid to the Turkish landholder; in some of the mountain villages, however, the land is the peasant’s own. It is, however, saddled with a land tax (varying according to the estimated value of each “dulum“), known as the “vergija“, in addition to the payment of the Sultan’s tithe. A poll tax of from 40 to 60 piasters (or more) is paid by every Rayah man and male child over 10 years of age, and is still known as the “haratch“. The taxation itself, I imagine, is not so oppressive as the method of levying it and adding to it by irregular means. As a sample of a wholesale way in which the peasantry are “requisitioned“, I may mention that on a market day, when all means of transport were specially needful to the villagers, I saw no less than twenty wagons with their drivers impressed by the Turks in a single large Bulgarian village.

In a large number of villages I found the churches fallen to ruin or non-existent altogether, and to my inquiries why they were not built or restored I received the never failing reply that their Turkish (i. e. Mahomedan) neighbours would not allow it. This intolerance is not to be set down to the higher Turkish authorities, but to the local fanatics, whom, however, it is no part of their policy to thwart. In the matter of schools, however, these higher authorities seem only too prone to act as the champions of obscurantism. It is now only a few weeks since they made a raid on the Bulgarian school at Uskup, and seized and confiscated all the school books relating to history or geography. Henceforth the masters have had to content themselves with Church books. Everywhere the Christian schoolmaster is regarded as a suspected person, and with no class of the population is the dread of violence so constantly present.

Although a large part of the plain is vacouf of the mosques of Uskup, authorities deny that the Christian churches or the monasteries can hold lands in their own name. On the death of the Hegumen²³ of the monastery of Boujanski²⁴, a few weeks since, the authorities at Uskup profited by the

---

²³ Игуман.

²⁴ „Бујански“ манастир у околини Скопља нам није познат. Можда је Еванс погрешно забележио „Бујански“ уместо „Бањански“, односно манастир Св. Никите крај села Бањани у Скопској Црној Гори североисточно од Скопља.

occurrence to seize and confiscate the lands of the monastery. The protest of the Orthodox community was unavailing, and finally, to save the monastery from entire destitution, they had to repurchase the lands. The law of the land is still the Mahommedan religious law, and the complaints as to the non-admittance of Christian evidence are universal. As to the sentiments of the Christian population, I cannot do better than reproduce the words of a village Elder: "There is no justice for us. We toil day and night, but the Turks take all our earnings, and even then they will not let us alone. We can't send our children to fetch water at the fountain but they are stoned or otherwise ill-treated. I tell you we will take off our caps to any King who comes to us. The yoke ('zulum') is more than can we beare".²⁵

July 1883

Further Report by Mr. Evans on the Present State of Dardania, etc.,
August 11, 1883.

The preceding observations on the present condition of Dardania have been mainly confined to the district south of the Shar range, and of which Skopia (Uskup) forms the principal centre. The remaining part of the country - the Kossovo district proper, the plain of Metochia, including the towns of Prisrend, Djakova and Ipek (Peč) – is at present in a state of almost complete anarchy, and requires separate consideration; while in the more southern tract, for good or evil, Turkish government may still be said to exist, and while in the Mutessariflik of Uskup, at any rate, praiseworthy efforts are made to check non-official robbery and murder, I can only describe the state of things north of the Shar as a reign of terror. It is only at Prishtina itself, the seat of the Vali, Mitrovitza and the immediate neighbourhood of the Macedonia Railway²⁶, that the Turkish government can be said to be really existent. The exploration of this region is at present a matter of considerable risk, and though, with adequate precautions, it is possible for an Englishman (our nationality being favourably regarded by the Albanians) to visit some of the towns, many of the country districts are at the present moment as inaccessible as if they were in Central Africa. Under these circumstances, anything like a complete view of the state

---

²⁵ Упореди цитат са А. Растовић, *наведено дело*, 141-142.

²⁶ Пруга Митровица – Солун.

of the country is out of the question, and I must content myself with samples derived from a journey through some of the most interesting districts.

The day I arrived at Prisrend there were three cases of robbery with violence and murder in the immediate vicinity. From one village eighty sheep, together with the dogs and shepherds, were carried off by Arnaouts from Ljuma. A drove of horses was attacked on the road, three of the drivers more or less severely wounded, one of the marauders being killed. A Turk was waylaid and killed also by the Arnaouts, with five desperate gashes. In no case were the offenders brought to justice.

I found the Christian population, especially the Orthodox Serbs, in the most abject state of misery and degradation. The Serb seminary for teachers²⁷ still exists, as it is under the direct protection, and in the immediate vicinity of the Russian Consulate. The boys' and girls' school, however is closed, as the schoolmaster was seized and transported to Asia,* while his wife, who taught the girls, fled to Serbia, and the terrorism is such that no one dares to take their place.²⁸

The state of things in the Serb villages about is worse still; whereas in the Uskup district it is at any rate the Government, or its official, who demand forced labour and requisitions. Here the Arnaouts, without any official commission, exact this "angaria", as it is called, for themselves. A few days since an Arnaout of the village of Kabaš ordered a Serb of the village of Koriš to work in his field for him; on the Serb not coming, the Arnaout hunted him down and murdered him. As the name and abode of the malefactor were perfectly well known, the villagers ventured to complain to the "authorities" at Prisrend. Zaptiehs were accordingly sent, but instead of going to Kabaš at all, they betook themselves to the Serbian village; lived at free-quarters on the villagers for two or three days, and then returned to the konak with the usual report that the murderer had managed to escape. In the case of a similar recent murder in the village of Krouša by the Arnaout Bairaktar²⁹ of the neighbouring

---

²⁷ Призренска богословија, отворена 1871; премештена у Ниш услед рата 1999, где ради и данас.

* He has since escaped and returned to Serbia, of which he is a native.

²⁸ Очигледно је да Еванс у овој реченици говори о Ђорђу Камперелићу. Он је завршио Богословију у Београду 1873. Пре него што се вратио у Призрен исте године, примио је српско поданство и са српским пасошем отпутовао у Турску, али га од тада ниједном није обновио, Архив Србије, Министарство иностраних дела – Политичко одељење, ролна микрофилма 62, 1882, П, Посланик у Цариграду, Ј. Грујић, министру иностраних дела М. Пироћанцу, през. бр. 59, 28. 12. 1882/9. 1. 1883. Чини се, међутим, да је Еванс погрешно разумео да је Камперелић био наставник у основној школи.

²⁹ Старешина бајрака, одређене области из које су муслимански Албанци одлазили у рат као нерегуларна јединица турске војске. Овде је реч о Малохочком бајраку. О томе више видети у И. С. Јастребов, *Стара Србија*, Приштина 1995, 52-53.

village of Malahoča, zaptiehs were nor even sent, and this worthy has been since allowed to occupy himself with the task of levying black mail of about 200 piasters a head on various Christians of the neighbourhood. Old men say here that the “Zulum“ (Turkish yoke) has never been so bad as now. Cases of beating are almost daily occurrence, and the Arnaouts settle on the Christian villages in gangs, and live at free-quarters for days at a time. The Government does nothing, and is, in fact, inspired and directed by the worst of the local fanatics.³⁰ Christian evidence is not accepted, and the only code recognized is the Mahommedan sacred law.

The condition of the Catholic Albanians here, who are more or less under the aegis of Austria, is distinctly better than that of the Pravoslaves, but still have to suffer endless vexations; and such is the present reckless temper of the Arnaout population here, that the Austrian Vice-Consul was himself shot at last autumn in the streets of Prisrend. Within the last few days the chief entrance to the Roman Catholic churchyard here had been walled up by the native fanatics, acting through the Turkish authorities. The church bell can not be rung. The women have to go about veiled, as if they were Mahommedans. Twenty Miridites have recently been seized and imprisoned here for refusing to pay the military tax, the right of military service in lieu of this tax being, as is well known, one of their oldest privileges. Although the right of Catholic Albanians to possess arms has hitherto been acknowledged, a Catholic here who had bought a gun of Austrian fabric was seized and thrown into prison, and has not since been allowed either to see his friends or to receive food or money from them. Don Marco (the hero of the well known episode of the transportation of the Albanian Crypto-Catholics some thirty years ago) is at present the Catholic priest here, and, considering the martyrdom which he has himself endured, his opinion may be worth quoting: “Since the Treaty of Berlin the state of the Christian population here has been worse than I can ever remember it. Bad, however, as the condition of the Catholics is, that of the Greeks (i. e. Orthodox Serbs) is infinitely worse. The savagery with which they are treated is fearful: they are beaten and murdered with perfect impunity, and the forced labour that they have to undergo at the hands of the Arnaouts passes belief.“

At Djakova the state of the public security was such that the Mudir³¹ dared not allow us (myself and my wife) to show ourselves in the street; and it was subsequently, through the intercession of a local Aga, that we were allowed to visit a part of the Bazaar. Two days before a murder had been

---

³⁰ Упореди са А. Раствојић, *наведено дело*, 141.

³¹ Еванас је вероватно погрешно употребио термин мудир, уместо кајмакам. Ђаковица је била средиште казе (у саставу Пећког санџака), којом управља кајмакам, а не нахије, којом управља мудир.

committed in the principal street in the presence of Turkish zaptiehs, who discreetly turned their backs and walked away. The Christians here are terrorized over even worse than at Prisrend. As a sample of the ferocious spirit of the inhabitants, I may mention an incident, related to me on good authority, that occurred here few weeks since. A Turk who had an illicit connection with a girl falsely accused an old Christian man (of 65) as being the real culprit. The man was not even brought to trial; the native fanatics set upon him, and literally hacked him to death. After this his body was impaled, and the impaled corpse was finally used by the Arnaouts as a butt for their rifles. So far from molesting ourselves, however, many of the Arnaout Notables came to visit us and our quarters, and showed themselves friendly, though excessively curious.

The old Serbian monastery of Dečani (the church of which is the most valuable art momentum of the whole interior of the Balkan Peninsula) we found in the most pitiable condition. It is impossible to walk a hundred yards from the walled enclosure of the monastery without an armed guard. The wild Arnaouts are continually settling on the monks and living at free quarters; only last year they burnt one of the outbuildings of the monastery, and fired volley after volley into the interior; one of the monks had had his hair and beard cut off three times, and had once literally had the knife at his throat. The most recent extortion to which they have been subjected by the Albanians is the system of forced "loans", never repaid. The peculiar significance of the state of things here lies in the fact that the monastery is imperial vacouf, protected and privileged by the authority of innumerable Firmans.³²

In the Ipek (Peč) district the state of things is, if possible, worse than that of Djakova. Ali Pasha, of Gussinje,³³ is the Governor here, civil and military, but though powerful enough in his native town, he is here a mere puppet in the hands of the worst fanatics. He allowed us to visit the Bazaar, but gave us a guard of eight armed Albanians while we did so, and even then the appearance of the "Europeans" in the streets caused such a ferment that the Pasha dared not allow us to re-enter the Tcharshi, or even to visit the Serbian school (though we succeeded in seeing that when subsequently leaving the town). The Patriarshia or Monastery (the former seat of the Serbian Patriarchs of Ipek before the exodus of Arsenius Tcharnojevich) we found in much the same state as that of Dečani. The state of terrorism is such that three fourths of the normal congregation dare not attend the church, the Christians being set on,

---

³² Опширно о проблемима са којима се суочавао манастир Дечани видети у монографији Д. Батаковић, *Дечанско питање*, Београд 1989.

³³ Али паша Шабанагић Гусињски (1828-1888), један од првака Призренске лиге; мутасариф Пећког санцака 1881-1888.

shot at, and beaten by the Arnaouts on their way thither. The doors of the monastery itself are perfectly riddled with bullet-holes, and more than one murder has been committed in its immediate precincts. There are several house-fathers who dare not so much as venture outside their own yards. In this district alone there have been over 150 murders since the Treaty of Berlin, some of them mere children. I have been supplied with data regarding 92 cases, and I am assured that in no single instance has the murderer met with the punishment from the authorities. During the days I was at Ipek a great murder of a Serb occurred in the village of Gorazdova, where there have been recently two previous cases, and in the village of Trebovica there was a case of abduction of a characteristic kind. A Turk (Arnaout) persuaded a young Christian girl of 16 or 17 to marry him and turn Mahomedan. The girl's parents refused their consent. The authorities interfered so far as to seize the mother and convey her to the prison at Ipek (where she was when I left), while the Arnaout carried off her daughter. There have been five or six similar cases, and one of the leading Arnaouts here* commits with impunity outrages of a still grosser nature.

From what I heard there can be no room for doubt that there is an organized attempt by repeated acts of violence and robbery to drive out the whole Orthodox Serbian population that still exists in this nahia³⁴. Those who know the country best informed me that the Arnaouts, wild and lawless as they are, would not behave as they have been behaving unless they had got the wink to do so from those in power. The chief instigator of the worse outrages is universally recognized to be Mullazeg³⁵, a very wealthy Arnaout, who, with a knot of kindred spirits, has the Pasha and the local Government entirely under his thumb. The oppression being more than can be borne the Christian population are at the present taking to flight whole villages at a time, and making their way towards the Serbian frontier. The greater part of the inhabitants of the following villages have already fled: Budisavac, Ruhac, Gjurgjevich, Plaoljani, Sverk, Kijevo, Osojani, Zablači, Kruševo, Zač, Josanica, Novoselo, Ottomaci, Dolac, Drsnik, Radulovci, Koš, Naglavka, Draguljeva, Istok, Gjurakovac, Nabržje and a part of the inhabitants of Gorazdovac. The refugees have mostly reached the Serbian frontier: all hope to be able to return whenever this tyranny is overpast.

---

* Regja Balich.

³⁴ Термин нахија се односи заправо на Пећку казу.

³⁵ Хаџи Мула Зека (1832-1902), албански главар; члан Призренске лиге, организатор и вођа Пећке лиге 1899; један од најутицајнијих албанских главара у Косовском вилајету.

One result of the lawless defiance of all authority on the part of the Arnaouts is that the tax-farmers who have to drop a certain sum and who often can not get their due from the Albanian part of the population make the unfortunate Serb villagers pay for their oppressors as well as themselves. The “*vergija*“ or land-tax especially is frequently demanded twice or three times over and so no receipt is given, the villagers have no security against these extortionate demands. In committing these extortions the tax-gathers find every assistance from the authorities (who are entirely in the Arnaout interest), and several Christians are at this moment in prison at Ipek for refusing, or being unable, to pay the same tax twice, or may it be three times over.

The Serb school at Ipek is not interfered with, though the schoolmaster³⁶ lives in peril of his life. The ottoman soldiers and officers in garrison here, although not used by the Porte as an instrument of order, are well disciplined, and their presence is rather welcome by the Christian inhabitants. On the other hand, there is abundant evidence of the close relations subsisting between some of the most abandoned Albanian ruffians and the Palace at Stamboul. Both here and at Prisrend, however, there are many worthy Mahommedans who would welcome any change that should put a stop to the present frightful anarchy.

In the neighbouring district of Kolašine³⁷ I learned that the same anarchic state prevailed, to which I myself was a witness, these two years since. The Christians are murdered and plundered there without redress, or the possibility of redress, as in the Ipek district.

On way from Ipek to Mitrovitza I passed the night in the small Serbian village of Banja. For six hours the road ran across the fertile and well-watered and formerly thickly-populated plain, which has been reduced to a desert entirely void of habitation or cultivation. At Banja I found the villagers debating weather they should fly the country at once. The whole neighbourhood is a scene of horrors. These days since a young Serb, Simo Lazarić, of the neighbouring village of Maidan was bathing in the tepid spring from which Banja derives its name, when he was shot in cold blood and out of the pure wantonness by an Arnaout from Dervišević. The day before in the village of Djakorice, which is also near here, another young fellow, Josif Pataković

---

³⁶ Лазар Николић, учитељ у основној школи у Пећи; К. Џамбазовски, *Грађа за историју македонског народа из Архива Србије IV-1*, бр. 118; С. Недељковић, *наведено дело*, 195.

³⁷ Ибарски Колашин; био је у саставу Митровачке казе, која је крајем 1883. или почетком 1884. пребачена из састава Новопазарског санцака у Приштински санцак, М. Јагодић, *наведено дело*, 6.

(aet.[as] 20), was shot in the same way, and another Serb badly wounded. The church is in ruins. The inhabitants spent six months in trying to restore it, but the “Turks“ destroyed it again. The school is also in ruins and no schoolmaster dares stay. One old cripple asked me with tremulous eagerness if there was any chance of a war.

At Vučitrn I found the school closed, as the schoolmaster is in prison, it is believed in Salonica; and the Serbian Pope here, Dančo, has been in prison two years.³⁸ At Janjevo, where the great bulk of the population is Catholic, the people had not so much to complain of bodily violence and murder as of illegal extortion. Here again, taxes are demanded as much as three times over for the benefit of the surrounding Arnaouts, who, to a great extent, go scot-free. The Crypto-Catholics, of whom there are large numbers in the Karadagh about Gilan, are perpetually trying to get some assurance of protection for the free exercise of their belief; the Gilan “Turks“, with the connivance and sympathy of the local Governor,* declaring their intention to murder them and burn their villages, should they openly profess Catholicism. The Franciscans at Janjevo have again and again appealed to the Porte to secure them the requisite protection, but the Porte has again and again put them off. The hold of the fanatical Mussulman party on the Palace is too strong for the Porte to act in the matter, even if it be liberally inclined. The Catholic monks here, as at Prisrend, corroborated the fact that the Pravoslaves are infinitely worse treated than the “Latins“. And the news just arrived of a horrible murder of two Serbs, one shot and the other hung to a tree by Arnaouts, in a village near Gilan, sufficiently illustrates the fact.

In considering possible remedies to the present state of things in these regions, the following observations suggest themselves:

1. The first and most crying necessity, and about this I found an universal agreement of opinion, is a thorough-going disarmament of the Arnaouts. Those well acquainted with the country assured me that this might be effected with far greater ease than I was at first inclined to suppose. In the presence of resolute acts of authority the Arnaout shows a submissiveness astonishing to those who know him in his fiercer moments. The whole history of the “Albanian League“ shows, indeed, how easily he may be guided. On the other hand, it is extremely doubtful whether the Turkish Government can be

---

³⁸ Јосиф Студић, учитељ у Вучитрну, и прота Данче Фрутунић били су осуђени од стране војног суда у Приштини 1882, и то Студић на осам година робије, а прота на доживотну робију, К. Џамбазовски, *Грађа за историју македонског народа из Архива Србије IV-1*, бр. 113; С. Недељковић, *наведено дело*, 170-171.

* So, at least, the Franciscans were convinced.

induced to put forth such an exercise of authority. The intimate relations between many of the Chiefs and the Palace are notorious, and the greater part of these Arnaout desperadoes are armed with *Turkish Government Martinis*.

2. No settled Government can be hoped for while the worst malefactors are allowed to swagger about unpunished. The execution of a score or so of the worst characters, and those not the humbler instruments, but the practical Governors of the country – men like Mullazeg and his compeers – is at least as necessary as disarmament. But these leading offenders are precisely those who have most influence at Stamboul.

3. I observe that the Franciscans, who take their cue from Austria, are all in the favour of some kind of Albanian Principality. Whether such has been the Austrian view or not, of course, I have no means of knowing; but if it has been so in the past, it is sufficiently evident that the growth of Slavonic influence in Austria will make it henceforth impossible for that Power to place south Slavonic holy places, viz., Dechani and Ipek – the goals of Orthodox ambition from the Drave to the Macedonian borders – in Albanian keeping. At the present moment, although the Albanians have everywhere the upper hand, the balance between the numbers of the Serb and Albanian population in the Kossovo and Metochia district is, as far as I can judge, pretty even. Whenever settled Government supervenes this will be no longer the case. The deserted plains will be again tilled, not by Albanian, but by Slavonic colonists. The tide of Slavonic colonization is already flowing up the Morava Valley into the part of Arnaoutluk acquired by Serbia at Berlin.³⁹ The re-Slavonization of the Kossovo and Metochia plains is only a question of time. By converting them into a desert the Turks have really been playing the Serbian game.

4. Apart from all economic considerations, and having solely regard to the tranquilization of the country, the importance of securing railway communication with the great plain of Metochia (at present the scene of worst terrorism) deserves the most serious attention. I learned that a trace of a line leading from Scodra (Scutari d'Albania) across the Albanian Alps to the neighbourhood of Prisrend and Djakova has already been made, and presents serious difficulties only at one point. This line of communication is really of the highest eventual economic importance, as it would give the plains and highlands of Dardania – the chief mineral treasury of the peninsula – direct access to the Adriatic port. It would also find a continuation in Morava Valley line to Nisch etc. and would coincide with a great line of Roman road,

---

³⁹ О насељавању нових крајева Србије видети М. Јагодић, *Насељавање Кнежевине Србије 1861-1880*, Београд 2004, 131-144.

undertaken primarily as an engine of pacification and civilization amongst the wild forefathers of the Arnauts. The comparative security for life and property in the immediate neighborhood of the existing line from Mitrovitza shows the great desirability of railway communication with the districts at present plunged in apparently hopeless anarchy.

5. The abolition of forced labour (“angaria“) and “requisitioning“ would remove one of the principal grievances of the rayahs. It is, however, the last thing that the Turkish authorities will consent to. Were any local Governor to attempt to carry out such a reform and tax Mahomedan and Christian impartially, he would be at once intrigued against at Stamboul. As it is, the forced labour is practically a tax levied in the country districts where the Christians are in a majority (and almost exclusively on the *Christian* villagers) for the benefit of the towns where the “Turks“ are in a majority.

Uskup (Skopia), August 11, 1883.

Miloš Jagodić

TWO REPORTS BY ARTHUR EVANS ON OLD SERBIA IN 1883

(Summary)

The article presents two reports written by British archeologist Arthur Evans on Old Serbia (Vilayet of Kosovo and Sanjak of Prizren) in 1883 and sent to Foreign Office officials. The reports are based upon author's direct insight in domestic affairs of the region after his two months stay there. First report, dated July 1883, describes Sanjak of Skoplje, while second, dated August 11th 1883, is dedicated to areas north of Shar Mountain range. Evans in both reports wrote about current political, social and economical issues. He showed special interest in mutual relations between Christian and Muslim population. In report on Sanjak of Skoplje Evans stressed mismanagement and abuse of power on the side of local Turkish authorities. In the latter report, however, he emphasized the terrible position of Orthodox Serbs due to various unpunished crimes inflicted on them by local Albanian tribesmen. Therefore, Evans concluded that there was doubtlessly an ongoing organized attempt to eradicate Serbian population from the region. In the end, he proposed few measures (disarmament of Albanians, bringing criminals to justice, railroads construction etc.) which could, in his opinion, improve matters he had previously discussed.

Keywords: Kosovo, Vilayet, Turkey, Arnaouts, Serbs.

Сузана РАЈИЋ
Филозофски факултет
Одељење за историју
Београд

ГУВЕРНАДУРСТВО ГЕНЕРАЛА ЈОВАНА МИШКОВИЋА 1890-1893.*

Анстракт: Забелешке гувернера краља Александра Јована Мишковића представљају прворазредни историјски извор за проучавање васпитања и образовања последњег владара династије Обреновић. Овај извор, поред оцена краљевих способности, навика и карактера, садржи драгоцене податке о школским предметима, фонду часова и предавачима.

Кључне речи: краљ Александар, краљ Милан, намесници, предавања, професори, часови.

Генерал Јован Мишковић (Неготин, 1844 – Београд, 1908) завршио је Војну академију у Србији, а усавршавао се у Француској. Током свог радног века стекао је највиша војна и научна звања. У миру је био шеф штаба и командант окружне војске, командант бригаде, начелник Штаба Команде активне војске (1883-85), командант дивизијских области (Ваљево, Крагујевац), начелник Генералштаба (1888-90, 1893-96), министар војни (1878-80, 1896-97). У ратовима 1876-78. био је на дужности начелника штаба Ибарске војске, командант бригаде, наченик штаба Тимочког кора и начелник Оперативног одељења Штаба Врховне команде. У рату 1885. командовао је Дринском дивизијом. Покренуо је часопис *Ратник*.

Мишковић је спадао међу најученије људе свога доба и поседовао је огромну радну енергију. Заслужан је за корениту организацију српске војске, војног школства и војне науке. Више од пола века бавио се књижевним и научним радом. Био је члан *Српског ученог друштва* и

---

* Рад настао као резултат истраживања на пројекту Министарства за науку и технолошки развој *Друштвене институције српског народа од 16. до 20. века: континуитет и дисконтинуитет* (Ев. бр. 147015).

председник Српске Краљевске академије од 1900. до 1903, затим Председник *Друштва Црвеног крста*. Објавио је више од педесет научних радова, од којих чак 19 књига. Неке од најзначајнијих су: *Грађа за етнографију и историју Србије*, *Војна удружења и беседе код нас*, *Облик пешадиске борбе*, *Рат Србије са Турском за ослобођење и независност*, *Грађа за новију историју Србије са 6 карата*, *Српска војска и војевање за време устанка од 1804 до 1815*. и др.

Изузетна марљивост у послу, оданост позиву, радозналост и истрајност истраживача и научника, биле су главне особине које су препоручиле Мишковића за одговорну и високу функцију гувернера малолетног краља Александра. Он је на тој дужности био две године и шест месеци. Овом важном сегменту каријере и живота посветио је цело поглавље у белешци под називом „Дневник мога министарског и гувернерског рада и ванредне мисије и дата. Од 1. октобра 1878. до 19. октобра 1880. 1886-1890/3 – 1896. и 1899. год“. *Дневник се чува у Архиву Српске академије наука и уметности, у Историјској збирци, под бројем 7241*. Писан читко, у свесци формата А 4, он представља прворазредни историјски извор за проучавање васпитно-образовног процеса кроз који је прошао последњи владар династије Обреновић краљ Александар, а такође је значајан извор података за његову десетогодишњу владавину.

Део рукописа који објављујемо, представља III поглавље *Дневника*, носи назив *Моје гувернадурство. Од 17. септембра 1890. до 2. априла 1893*. и има укупно 22 стране. То је, заправо, концизан преглед краљевог образовања до Мишковићевог ступања на дужност, за време његове дужности и завршна оцена која се односи на краљев успех у учењу, карактерне особине, мане и врлине, те на услове у којима је дошло до првог државног удара 13. априла 1893.

Структура и метод рада са малолетним краљем, ниже изложен, даје истраживачима сигурну основу за реконструкцију времена краљевог одрастања и сазревања, о којем постоје кратке и уопштене оцене у историографији.¹ Ту су побројани готово сви краљеви предавачи, распоред и фонд часова, оцене краља не само у знању, већ и у пажњи на часу и понашању. Близак краљу, а директно надређен свим наставницима, Мишковић је контолисао наставни процес, планове и програме и постављао непосредне задатке наставницима.² За свој рад био је директно одговоран краљевом оцу, екс краљу Милану.

¹ Слободан Јовановић, *Влада Александра Обреновића I*, Београд 1990.

² Архив српске академије наука и уметности, Историјска збирка, бр. 13278/1, (даље, АСАНУ, ИЗ). Поред „Дневника мога министарског и гувернерског рада“

Приређивач је настојао да интервенције сведе на најмању могућу меру. Уједначено је писање великих и малих слова, одвојеног и састављеног писања речи. Начешће су додавани интерпункцијски знаци, знаци навода, а скраћено написане речи допуњене су у угластим заградама. Све мале заграде пренете су из оригинала, као и датуми који су по старом календару. Датуми у предговору и напоменама усаглашени су са данашњим рачунањем времена.

Моје гувернадурство. Од 17. септембра 1890. до 2. априла 1893.

На Крстовдан, 14. септембра, по налогу био сам на служби у дворској цркви, и после службе, краљ Милан³ позва ме, и, пошто ми саопшти преписку између њега и Докића⁴, понуди ми место краљевског гувернера, наводећи похвално моје досадашње радове, способност и службе.

Како на овај велики и одличан положај нисам никад ни помишљао, то нисам ни имао куражи, да свој пристанак без размишљања дам, с тога ми краљ остави 24 часа на промишљање.

После подне био [сам] код Ј. Ристића⁵, да чујем његов савет у овом питању и он ми одлучно рече, да следујем позиву, јер се и он слаже са тим избором.

Сутрадан предстадо краљу и изјављивах моје шкрупеле за тај положај; али, кад краљ апелова на мој патриотизам, дао сам пристанак и

у истом архиву, под бројем 7242, налази се 40 свезака дневничких забележака Јована Мишковић (*Бележници генерала Јована Мишковића из времена његова службовања*), од којих се свеске XXIV-XXVII односе на период његовог гувернерског рада. У њима је гувернер из дана у дан водио дневник, који обилује детаљима о краљевим свакодневним активностима.

³ Милан Обреновић (1854-1901), кнез (1868-1882) и краљ (1882-1889) Србије.

⁴ Лазар Докић (1845-1893), лекар; професор анатомије, физиологије и зоологије на Великој школи од 1878; васпитач, лекар и гувернер престолонаследника Александра од 1886 до 1890; председник владе и министар просвете и црквених дела 1893; члан Државног савета од 1888.

⁵ Јован Ристић (1831-1899), државник. Начелник у Министарству унутрашњих дела 1861; дипломатски агент Србије у Цариграду од 1861 до 1867, министар иностраних дела 1875, од 1876 до 1878, председник владе и министар иностраних дела 1867, 1873, од 1878 до 1880, 1887. Један од тројице намесника од 1868 до 1872, за време малолетства кнеза Милана и од 1889 до 1893, за време малолетства краља Александра.

предстао младом краљу Александру⁶, који ми захвали, сто сам се примио ове дужности.

О моме наименовању за гувернера краљ Милан послао је намесницима писмо ове садржине:

„Господо краљевски намесници!

Као што Вам је познато, гувернер Мога узвишеног сина и господара, др. Лаза Докић, изјавио ми је жељу, да га разрешим од гувернерске дужности. Краљевском намесништву познати су такође разлози, са којих сам био принуђен уважити му оставку на ту дужност поднешену.

Позван нарочито земаљским Уставом да водим бригу о васпитању свога узвишеног сина и имајући у виду потребу васпитну, да поред краља као гувернер буде војник, ја сам изабрао за ту дужност ђенералштабног пуковника Јована Мишковића.

Да би се пуковник Мишковић могао искључиво предати важном и часном задатку који га очекује и да би могао мом позиву као активни официр одазвати се, то молим краљевско намесништво да би изволело својим путем учинити да се г. пуковник Мишковић ослободи својих дојакошњих дужности и што пре постави у могућност, да предузме послове дужности гувернера Његовог Величанства краља Александра I.

Молим краљевско намесништво да изволи примити уверење мога поштовања

Краљевских намесника

искрени пријатељ

Милан с. р.“

Услед овога писма изашао је 18. септембра, а у броју 205 „Српских новина“ следећи Указ:

„Да се ђенералштабни пуковник Јован Мишковић разреши од дужности начелника Главног ђенералштаба и вршиоца дужности инспектора пешадије и стави на службу Његовом Величанству краљу Александру I.

Наш војни министар нека овај Указ изврши.

Потписани намесници: Ј. Ристић, К. С. Протић⁷ и Ј. Бели-Марковић⁸, као и председник Министарског савета министар

---

⁶Александар Обреновић (1876-1903), краљ Србије (1889-1903).

⁷Коста Протић (1831-1892), генерал, начелник штаба Врховне команде у српско-турском рату 1877/78, министар војни од 1873 до 1875, 1888/89; председник владе и министар војни 1889; министар грађевина од 1883 до 1886; један од тројице намесника краљу Александру Обреновићу од 1889 до 1892.

⁸Јован Белитарковић (1827-1906), генерал; професор у Артиљеријској школи; министар војни од 1868 до 1872; министар грађевина 1872/1873, један од намесника краљу Александру Обреновићу од 1889 до 1893.

иностраних дела и заступник министра војног, ђенерал С. Грујић⁹.

Истог дана добијем од краља Милана ово писмо:

„У Београду, 18. септембра 1890.

Драги г. Мишковићу,

Гувернер мога узвишеног сина и господара др. Лаза Докић изјавио ми је жељу да га разрешим од његове досадање дужности, и ја сам његову оставку уважио.

Позван нарочито земаљским Уставом да водим бригу о васпитању свога сина и краља, ја сам вас изабрао за вршење те важне и часне дужности. Познавајући издавна ваше особине, ценећи ваше знање и ваш рад на пољу војеном и просветном, ваше заслуге за отаџбину, престо и народну династију Обреновића, милу и верну војску, ја сам уверен да ћете потпуно одговорити задатку који вас очекује, да, под мојим врховним надзором или под мојим упутствима, спремите Србији владаоца задахнутог оданошћу према најсветијим интересима препорођене српске државе, храброј и дичној краљевској војсци врховног команданта, скроз украшеног свима војничким врлинама и дубоко упознатог са потребама војске, условима њеног трајног развитака и јачине, а уједно стећи симпатије свога узвишеног ученика, поверење краљевског намесништва, захвалност моју.

На основу права, која ми даје члан 72 земаљског Устава¹⁰ ја вас постављам за гувернера мога сина, Његовог Величанства краља Александра I.

Ваш поштоватељ искрени

Милан с. р.“

27. септембра био је скуп свију досадашњих краљевих професора и под председништвом краља Милана састављен је нов распоред предавања краљу Александру за наступајућу 1890/1. школску годину.

⁹ Сава Грујић (1840-1913), генерал, политичар, дипломата. Службеник у крагујевачкој тополивници од 1869 до 1873. Министар војни од 1876 до 1878, 1887, 1893, председник владе и министар иностраних дела од 1889 до 1890, председник владе и министар војни 1887/1888, 1906; председник владе, министар иностраних дела и министар војни 1890/1891, 1893/1894, председник владе и министар без портфеља 1903/1904. Члан Државног савета од 1888 до 1910. и посланик у Софији од 1879 до 1882, Атине од 1882 до 1885, Петрограду од 1885 до 1887, од 1897 до 1899, Цариграду од 1891 до 1893, од 1900 до 1903.

¹⁰ Члан 72 Устава из 1888. год. гласи: „О васпитању малолетнога краља стараће се намесници, ако је малолетни краљ наследио преминулога краља; ако ли је пак он дошао на престо по одступању Краљевом, о његовом ће се васпитању старати краљ који му је предао власт“, М. Радојевић, *Српски уставни од 1835. до 1990*, Београд 2004, 108.

Истог дана преселих се на становање у двор, у исту собу са Њ.[еговим] В.[еличанством] краљем Александром, а догле је краљ био у Бањичком логору, због вежбања са пешадијом.

До мог доласка за гувернера настава и васпитање краљево* овако је изведено:

1876 – 1880. година

Краљ Милан венчао се с краљицом Наталијом¹¹ 5. октобра 1875, а 2. августа 1876. рођен је краљевић Александар.

Њега је доила 14 месеци дојкиња Љубица Цветковићка.

Одбијен је веома лако у октобру 1877. године.

Кад је почео да говори, најпре је српски научио, а одма после и француски [је] почео да говори.¹² Немачки је почео да говори у 1880. години.

1881. (од 5 година)

У августу почео да учи читање француског са својом гувернантом Францускињом, у Франценсбаду. Ово је читање наставио преко целе зиме.

1882. (од 6. година)

У новембру почео је да учи читање српског језика са доктором Докићем. Упоредо учио је краљевић код Докића: рачун и основна знања из земљописа и српских земаља.

Почетак читања немачког језика са гувернантом. Наставак француског језика.

Играње и гимнастика са капетаном Ф. Михоковићем¹³, почето у октобру.

1883. (од 7 година)

Од 3. октобра Стева Д. Поповић¹⁴ почео је да предаје: Српски, Рачуницу и Земљопис.

---

* Ове ми је податке казивао сам краљ Александар.

¹¹ Наталија Обреновић (1859-1941), кнегиња (1875-1882) и краљица (1882-1888) Србије, мајка краља Александра Обреновића.

¹² У продужетку стоји прецртан текст „са својом гувернантом Францускињом“.

¹³ Фердо Михоковић, наставник Борења и Гимнастике у војним школама Кнежевине и Краљевине Србије (1863-1887).

¹⁴ Стеван Д. Поповић (1839-1902), политичар и педагог. Био министар просвете и црквених дела 1884/1885, 1885/1886, министар финансија 1895/1896, 1897/1898. и члан Државног савета од 1898.

Француски и немачки говорио је и практички учио с гувернантом; а енглески језик почео је учити од своје мајке, краљице Наталије. Гимнастику [држао] Михоковић.

1884. (од 8 година)

Исте предмете предавао Ст.[тева] Д. Поповић. Француски и енглески као у прошлој години. Од 6. маја Докић је почео правилно предавање немачког језика. Гимнастику [држао] Михоковић.

1885. (од 9 година)

Исти предмети као и прошле године, само додата Српска историја. И остало све исто, сем што је умрлог Михоковића заменио Ђ. [?]ујић¹⁵ за телесно вежбање и Гимнастику. Дневно су предавања трајала обавезно по четири часа и даване оцене. У децембру почело је систематско учење енглеског језика, а предавао Љ.[убомир] Недић.¹⁶

8. априла отпочето Јахање; наставник Ал.[ександар] Константиновић¹⁷.

1886. (од 10 година)

Све остало исто као у прошлој години. Предавања трајала су по четири часа дневно, а сем тога отпочело је и учење увече, ради спреме за јутрашње лекције.

1887/8. (од 11/12 година)

Немачки, Српски, Рачуница и Религија – предавао Ст.[тева] Д. Поповић. Латински и Географија Јов.[ан] Ђорђевић¹⁸. Природна историја Л. Докић. Енглески, Француски и Гимнастика као и прошле године. До краја априла Јахање.

За два месеца у Јалти Докић и Ј.[ован] Ђорђевић предавали су све предмете; а две госпође француски и Енглески.

За два месеца у Бадену три тамошња професора предавала су: Немачки, Француски, Латински и Енглески, а остале Докић.

---

¹⁵ Нечитко – Вујић или Ђујић.

¹⁶ Др Љубомир Недић (1858 – 1902), књижевни критичар, професор Велике школе. Предавао психологију, логику и историју филозофије.

¹⁷ Александар Константиновић (1848-1930), син тетке краља Милана, Анке (1821-1868) и Александра Константиновића (1803-1858).

¹⁸ Јован Ђорђевић (1826 – 1900) књижевник, оснивач Народног позоришта. Од 1888. професор Опште историје на Великој школи у Београду.

У Флоренцији од 27. октобра [1887.] до 20. априла 1888. предавали су: Ст.[теван] [Д.] Поповић Религију, Рачуницу, Географију, Немачки и Српски језик; Докић Природну историју.

Четири тамошња професора : Француски, Латински, Енглески и Гимнастику.

У Висбадену, од 6. маја до 30. јуна 1888. учио Музику и Цртање.

На путу у Тоблах и Абацију, од 22. јуна до 8. октобра [1888.] Ј. Ђорђевић предавао је све предмете.

Тек после ових путовања настављено је систематско образовање краљевићево.

1888/9 (13 година старости)

	број часова	
1. Религија*	1	арх.[имандрит] Фирмилијан ¹⁹
2. Рачуница	3	Ст.[тева] [Д] Поповић
3. Српски језик	3 ²⁰	
4. Српска историја	1	
5. Земљопис	2	
6. Зоологија и ботаника	1	Сава Урошевић ²¹
7. Физика	1	
8. Латински језик	4	Јов.[ан] Ђорђевић
9. Француски "	3	А. [лфонс Дезире] Магру ²²
10. Немачки "	3	[Херман] Резнер ²³
11. Енглески "	2	Љ. [убомир] Недић
12. Пешачка правила с вецбањем	3	кап.[етан] Јов.[ан] Павловић ²⁴

---

* Религија је предавана недељом, или цртање.

¹⁹ Фирмилијан Дражић (1851-1903), професор Богословије од 1880; администратор Скопске епископије (1897-1899), епископ скопски (1899-1903).

²⁰ Када је наставник предавао групу предмета Мишковић обично није писао знак за понављање. Значи, Стева Д. Поповић је предавао предмете закључно са Земљописом, а Сава Урошевић поред Зоологије и ботанике и Физику.

²¹ Сава Урошевић (1863 - 1930), минералог и петрограф, проф. на Великој школи, касније на Универзитету.

²² Алфонс Дезире Магру, професор француског језика и литературе на Великој школи.

²³ Херман Резнер, професор на Катедри за германистику, књижевност и немачки језик на Великој школи (1890-1901).

²⁴ Јован Павловић, професор Тактике у војним школама Краљевине Србије од 1884. до 1888.

13. Цртање	1	А.[лександар] Машин ²⁵
14. Музика	6	[Јосиф] Свобода ²⁶
15. Гимнастика и борење	4	Ђ. [?]ујић
16. Јахање	6	шталмајст.[ер] ²⁷
Свега	44	

1889/90 (од 14 год. старости)

	број часова	
1. Религија	½	
2. Математика		
(алгебра и геометрија)	3	Ср.[етен] Стојковић ²⁸
3. Српска синтакса	2	
4. Српска историја	2	Љуб.[омир] Ковачевић ²⁹
5. Историја општа (стари век)	3	Ст.[еван] Ловчевић ³⁰
6. Хемија и минералогија	1	Сава Урошевић
7. Физика	1	[Исти]
8. Наука о оружју	1	Д.[амјан] Влајић ³¹
9. Пешачка правила с вецбањем	4	Јов.[ан] Павловић
10. Латински језик	5 ³²	

²⁵ Александар Машин (1857 – 1910), генералштабни пуковник, министар грађевина у влади генерала Цинцар –Марковића, када је извршено убиство Александре и Драге Обреновић и један од главних актера Мајског преврата у ноћи између 10. и 11. јуна 1903.

²⁶ Јосиф Свобода (1856 – 1898), чешки композитор, диригент, музички педагог.

²⁷ Stalmeister, нем., настојник штала.

²⁸ Сретен Стојковић, професор алгебре у Првој београдској гимназији.

²⁹ Љубомир Ковачевић (1848-1918), историчар, професор Велике школе од 1894. до 1901, министар просвете и црквених дела 1895/1896, 1901/1902, члан Државног савета од 1912.

³⁰ Стева Ловчевић (1855 – 1930) средњошколски професор, предавао Општу историју у Ужицу, Пожаревцу, Београду. Био директор Друге београдске гимназије и Женске гимназије у Дому ученица средњих школа. Био је дугогодишњи начелник у Министарству просвете.

³¹ Дамјан Влајић, предавач у војним школама Краљевине Србије 1882-1920 (са прекидима). Предавао предмете Артиљерија с балистиком и Наука о оружју с теоријом гађања.

³² Мишковић није обележио посебним знаком да су предмете од Латинског до краја списка предавали исти наставници као у прошлој години.

Сузана Рајић

---

11. Француски "	3
12. Немачки "	3
13. Енглески "	1
14. Цртање и писање	½
15. Музика	5
16. Гимнастика и борење	3
17. Јахање у манежу	6
<hr/>	
Свега	44

Довде је био гувернер, доктор и саветник Лаза Докић.
Од почетка мога гувернерства били су ови распореди:

1890/91. (од 15 година)

	број часова	
1. Религија	½	
2. Математика с геометр.[ијским] цртањ.[ем]	4	[Сретен] Стојковић
3. Српска историја (новија)	3	Љуб.[омир] Ков.[ачевић]
4. Општа историја (средњи век)	3	Стев.[ан] Ловчевић
5. Физика и хемија	2	Сав. Урошевић
6. Тактика (основна)	1	Ј.[ован] Павловић
7. Наука о оружју	1	Д.[амјан] Влајић
8. Артиљеријска правила	2	Мих.[аило] Рашић ³³
9. Латински језик	3	Јов.[ан] Ђорђевић
10. Француски "	3	[Албер] Мале ³⁴
11. Немачки "	3	Х. Резнер
12. Енглески "	1	Љ. Недић
13. Цртање и писање	½	мајор А.[лександар] Машин

---

³³ Михаило Рашић (1858 - 1932), генерал, стручњак у артиљеријском роду војске. Био је човек од поверења краља Милана, његов лични ађутант и маршал двора за време владавине Александра Обреновића (1893-1900). Мада у пензији, истакао се у борбама у балканским ратовима и Првом светском рату. Био је делегат при савезничкој Врховној команди у Француској од 1916 до 1918. год.

³⁴ Сигурно се ради о грешци. Мале је дошао у Србију 1892. године. Професор француског био је Алфонс Дезире Магру, који је француски језик и литературу предавао на Великој школи.

14. Музика и играње	5	[Јосиф] Свобода
15. Гимнастика и борење	3	Ђ. [?]ујић
16. Јахање у манежу	3	—
Свега	38	

1891/92 (од 16 год.)

		број часова
1. Религија (морално богословље)	½	арх.[имандрит] Фирмилијан
2. Математика (алгебра и геометрија) ³⁵	3	Срет.[ен] Стојковић
3. Историја српске књижевности	1	Јов. Бошковић ³⁶
4. Литерарни облици (теор.[ија] књижевности)	2	Петар Ђорђевић ³⁷
5. Историја општа (нови век)	2	Стев.[ан] Ловчевић
6. Психологија (I семестар)	2	Мих.[аило] Шљивић ³⁸
7. Логика (II семестар)	1	[исти]
8. Енциклопедија права (I семестар)	3	Андра Ђорђевић ³⁹
9. Римско право (II семестар)	4	Гл.[игорије] Гершић ⁴⁰

³⁵ По Мишковићевом извештају намесницима краљ Александар је 4. јуна 1892. полагао стереометрију (*геометр.* наука о просторним величинама за чије је представљање потребно више од једне равни) и тригонометрију (*геометр.* део геометрије који се бави решавањем троуглова, тј. који помоћу довољног броја датих елемената једног троугла изналази, рачунским путем или конструкцијом, његове остале елементе). Краљ је на испиту оцењен одличном оценом. Испит из Алгебре је полагао 10. фебруара 1892, и положио га, такође, одличном оценом, АСАНУ, фонд Јована Ристића, к. XXVIII/2, док. 25. и 28, извештаји Јована Мишковића намесницима о успеху краља на испитима у фебруару и јуну 1892. (даље, Ј.Р...)

³⁶ Јован Бошковић (1834-1893), филолог, професор Велике школе, министар просвете и црквених дела 1892, члан СКА.

³⁷ Петар Ђорђевић (1855 - 1902), књижевник, академик, државни саветник.

³⁸ Михаило Шљивић (? - 1897), професор логике и психологије на Великој школи.

³⁹ Андра Ђорђевић (1854-1914), правник, политичар; професор римског и грађанског права на Великој школи, министар правде и министар просвете и црквених дела 1894, од 1897 до 1900; члан Сената 1902/1903.

⁴⁰ Глигорије Гершић (1842-1918), правник, политичар; професор римског и међународног права на Великој школи од 1866; министар правде 1887/1888, 1889/1890, 1891/1892. Један од оснивача Народне радикалне странке.

10. Тактика (нижа)	3	Јован Павловић
11. Пољска фортификација	1	Свет.[озар] Станковић ⁴¹
12. Коњичка правила и јахање	3	Мих.[аило] Кумр.[ић] ⁴²
13. Латински језик	1	
14. Француски "	3	исти ⁴³
15. Немачки "	2	
16. Енглески "	1	
17. Руски "	1	
18. Музика и играње	3	
19. Гимнастика и борење	3	
Свега	35 ½	⁴⁴

Наставна 1892/93. (од 17 год. старости)

	број часова	
1. Историја српске цркве	1	
2. Српски језик	1	П.[етар] Ђорђевић
3. Историја опште књижевности	1	Свет.[омир] Николајевић ⁴⁵
4. Грађанско право с грађ.[анским] поступ.[ком] а укратко: трговачо, менично и стецно право с поступком	3	Никола Крстић ⁴⁶

⁴¹ Светозар Станковић (1882 – 1907), инжењеријски пуковник, државни саветник, професор на Војној академији. Њега је у току школске године заменио инжењеријски капетан I класе Боривоје Нешић. Детаљније о предметима и предавачима за 1891/92. год. видети: АСАНУ, Ј.Р, к. XXVIII/2, док. 28.

⁴² Михаило Кумрић (1853 – 1909), коњички пуковник, био ађутант Милана, па Александра Обреновића.

⁴³ Односи се на стране језике латински, француски, немачки и енглески, предавачи исти као у претходној години

⁴⁴ Грешка у сабирању, укупно 39 ½

⁴⁵ Светомир Николајевић (1844-1922), књижевник, политичар. Професор историје књижевности на Великој школи од 1873. Министар унутрашњих дела 1894, председник владе и министар унутрашњих дела 1894, члан Државног савета од 1893. Члан Радикалне странке до Тимочке буне 1883.

⁴⁶ Никола Крстић (1829 - 1902), правник, државни саветник, књижевник и добротвор. Водио драгоцене дневник, један од незаобилазних извора за историју Србије друге половине 19. века, Београд 2005 – 2007, приредили Александра Вулетић и Милош Јагодић.

5. Кривично право с поступком	2	Гргур Миловановић ⁴⁷
6. Народна економија с политиком	2	Мих.[аило] Вујић ⁴⁸
7. Дипломатска историја држава (на француском језику)	2	А.[лбер] Мале ⁴⁹
8. Стратегија с примерима	1	Дим.[итрије] Ђурић ⁵⁰
9. Виша тактика с примерима	2	Јов.[ан] Павловић
10. Стална (градска) фортификација	1	Св.[етозар] Станковић
11. Војна географија (нарочито Балканског полуостр.[ва] и сусед.[них] држава)	2	Свет.[озар] Радојчић ⁵¹
12. Француски "	2	А.[лфонс] Магру
13. Немачки "	2	Х.[ерман] Резнер
14. Енглески "	1	Љ.[убомир] Недић
15. Руски "	1	Љ.[убомир] Стојановић ⁵²
16. Јахање (у манежу и теренско)	3	Мих.[аило] Кумрић
17. Гимнастика и борење	6	Мил. Мишковић ⁵³
18. Музика и певање	3	[Јосиф] Свобода
Свега	36	

⁴⁷ Гргур Миловановић (1842 – 1924), правник, професор кривичног права на Правном факултету у Београду и два пута декан, државни саветник. Студирао у Хајделбергу, Лајпцигу и Паризу.

⁴⁸ Михаило Вујић (1853-1913), политичар, економиста, професор Велике школе од 1879 до 1887, министар финансија 1887, 1887/1888, 1889/1890, 1890/1891, 1891, 1893, 1893/1894, 1896/1897; заступник министра просвете и црквених дела 1890; министар иностраних дела 1901. и председник владе и министар иностраних дела 1901/1902, 1902.

⁴⁹ Албер Мале (1864 - 1915), француски историчар. Дошао у Србију 1892, на позив српске владе, да буде предавач малолетном краљу Александру. О свом боравку у на двору Обреновића и у Србији оставио драгоцене мемоаре, *Дневник са српског двора 1892 – 1894*, Београд 1999, приредила и превела Љиљана Мирковић.

⁵⁰ Димитрије Ђурић (1838-1893), генералштабни пуковник. Био управник Војне академије 1887/1889, 1891/1892, 1892/1893, министар војни 1889/1890, 1892. и војни писац. Од 1893. генерал.

⁵¹ Светозар Радојчић (? - 1918), генералштабни пуковник, дипломата. Умро у Ници.

⁵² Љубомир Стојановић (1860 - 1830), политичар, историчар и филолог, професер на Великој школи и академик. Један од челника Самосталне радикалне странке, а после Првог светског рата са Ј. Жујовићем и Ј. Продановићем основао Републиканску демократску странку.

⁵³ Можда се ради о грешци, такву личност, предавача гимнастике и борења, нисмо пронашли у лексикграфским издањима и литератури. Пронашли смо, међутим, име Светислав Мишковић, који је предмет Гимнастику предавао у војним школама, в. *Официри у високом школству Србије 1804 – 1918*, Београд 2000, група аутора, прилог бр. 8. (Предавачи у војним школама Кнежевине/Краљевине Србије).

Овај програм одлучен је у седници, у којој су учествовали : гг. Краљевски намесници Јов.[ан] Ристић и Јов. [ан] Бели Марковић, председник Министарства Ник.[ола] Пашић⁵⁴, министар војни, пуковник Дим.[итрије] Ђурић, министар просвете Андра Николић⁵⁵, стараоц Њег.[овог] Величанства Лаз.[а] Докић и Његов.[ог] Величанства гувернер, пуковник Јов.[ан] Мишковић.

Али овај програм није цео извршен због државног удара 1. априла 1893, када је краљ примио управу земље у своје руке, а чиме су и редовна предавања била прекинута.

У истој седници био је утврђен програм и за последњу наставну годину, који се састојао у овоме:

1893/94. (од 18 година)

1. Српско црквено право с каноничним
2. Историја опште књижевности
3. Наука о државној администрацији
4. Државно право опште и Србије
5. Међународно право (опште и разно)
6. Финансија и статистика
7. Дипломатска историја држава (на француском језику)
8. Начела војне администрације
9. Генералштабна служба
10. Војна историја
11. Француски језик
12. Немачки "
13. Енглески "
14. Руски "
15. Јахање
16. Гимнастика и борење
17. Музика, певање и играње

---

⁵⁴ Никола Пашић (1845-1926), политичар; у Краљевини Србији председник владе и министар без портфеља 1891-1892, 1909-1911, 1918; министар иностраних дела 1892, 1904, 1904-1905, 1906-1907, 1907-1908, 1908, 1912-1914, 1914-1917, 1917-1918; посланик у Петрограду 1893-1894; у Краљевини СХС председник владе и министар иностраних дела 1921-1922; а председник владе и министар без портфеља 1922-1924, 1924-1926; један од оснивача Народне радикалне странке.

⁵⁵ Андра Николић (1853-1918), политичар, професор Београдске гимназије. Министар просвете и црквених дела 1890-1892, 1896-1897, 1904-1909, министар иностраних дела 1893, 1903-1904; члан Државног савета од 1890. Припадао тзв. умереним радикалима.

Испити (полугодишњи и годишњи) вршени су из свакога предмета једнога дана. Испитивање трајало је по читав час, и пропитивање је било из целог предмета.

Испиту су присуствовали: краљевски намесници и стараоци, председник министарства и министар просвете и стручним: митрополит из Религије; председник и потпредседник Скупштине (када је ова на окупу) и краљев гувернер.

Предавања су трајала од почетка октобра до краја маја следеће године.

Испити су вршени у јуну месецу.

Јул, август и септембар употребљени су на: логоровање и практична вежбања с трупом, на путовања по Србији и иностранству (Русији, Француској и Швајцарској).

Краљ је веома био пажљив на часовима предавања. Спремао се доста марљиво, али није волео писање. Памћење је имао одлично и то му је много помагало за успех, који је следећих година био следећи:

Наставна година	Пажња и владање	Успех годишњи	Успех испитни
1889/90.	4	3,8	3,9 ⁵⁶
1890/91.	4,96	4,59	4,96
1891/92.	4,99	4,69	4,88

Краљевић је у тежини тела овако напредовао:

		килограма
У септембру	1884.	25
У јулу	1887.	35
У мају	1888.	39
У септембру	1888.	44
У августу	1890.	60
У фебруару	1891.	66
У децембру	1891.	79

⁵⁶ Број 3, 9 је у тексту прецртан, а изнад њега стављен знак питања.

А у висину растао је овако:

	сантиметара
1883. године био је висок	115
1885.	130
1887. у марту	150
1888. у јулу	162
1890. у августу	172
1891. у фебруару	174
1891. у децембру	175

8. октобра 1890. јавио се на службу у двору нови краљеви лекар Др. Ђока Јовановић,⁵⁷ кога је сам краљ Милан изабрао.

Доктор је детаљно у кревету прегледао краља Александра и нашао да је потпуно здрав. Само је приметио да му је танак јастук под главом, што утиче на вид, јер је краљ био кратковид. И од септембра месеца по оцени др. Павла Поповића⁵⁸, а нахођену краља Милана, носио [је] наочаре, јер иначе за командовање није био способан.

Доктор је наредио дебљи јастук, топлију воду за купање ујутру и дијету у јелима.

Ја сам при доласку већ променио положај краљевог писаћег стола у учионици, те му је светлост долазила с леве руке, уместо с преда, како је пређе, до мога доласка било. С овом променом сложио се је и доктор Јовановић.

Кратковидост краљева чудновата је кад му родитељи имају врло добар вид. Да не би навика на околину из малена утицала на промену његова вида, јер су и гувернанта Францускиња и гувернер Докић били кратковиди.

Ја сам ноћивао с краљем у једној соби, кревет од кревета растављен само за један метар. Пазио сам на целокупно његово понашање и радње и дању и ноћу и отклањао све што би штетно утицало како на његово здравље, тако и на васпитање. Никада га ноћу нисам остављао; доручковао, ручао и вечера увек заједно с њим, и само после ручка, за време одмора, и то сваког другог дана (од ½ - 3) одлазио својој кући на виђење са женом и дететом. Ја сам се о краљу бринуо као о своме рођеном детету, и заволео сам га истинито.

---

⁵⁷ Ђорђе Јовановић (1860-1902), лекар, професор на Великој школи.

⁵⁸ Павле Поповић, лекар. Вршио дужност краљевог лекара пре др. Јовановића, до 1890. год.

Краљ има добро срце и племенитост, али због нервозне природе излази из такта кад се раздражи и постаје јогунаст. Код њега су управо две природе: редовна, блага и племенита, а ванредна сурова и јогунаста; али после љутине брзо повратљив и заборавља увреде.

Имао је ове погрешне навике:

Велика пажња јелима;

Велика заинтересованост у играма за добитком, која је прелазила чак и у неправилности;

Непрекидна радња прстима, кидање и савијање артица, а често и грицкање ноктију;

Одвратност [према] писању и хитња у томе послу;

Врло велика љубопитљивост;

У ходу мала погуреност и накривљеност, а на коњу затуреност десног рамена, покретљивост десне ноге и дизање руку.

Општа карактеристика:

Бистар и даровит; досетљив и лукав; памћење одлично; немаран и неуредан, штедљив; јогунаство и пристрасност у игри; доброта срца и племенитост; повратљив иако нервозно раздражљив.

Краљево пунолетство по Уставу имало се да наврши тек 2. августа 1894, али приватни рачуни његова оца краља Милана учинили су, да је краљ постао пунолетан пре 16 месеци.

Бивши намесник ђенерал Протић причао је радикалним министрима из доба Намесништва (г. М. Вујић казао ми је, да се је краљ Милан због своје абдикације на брзо покајао, и да је хтео опет да влада. Ту је жељу исказао краљ Милан намеснику Протићу у септембру 1890, али се је овај показао одлучно противан, и с тога краљ Милан није тада остварио своју намеру.

Али што није онда учинио извршио је 1. априла 1893.⁵⁹ године. Радикали били су озлојеђени на кабинет либерални Ј. Авакумовића⁶⁰ и ступе у споразум с краљем Миланом, који позове доктора Лазу Докића на састанак и с њиме уговори цео план за обарање Намесништва и састав радикалнога кабинета. У то је био посвећен млади краљ, и као што се после сазнало, главни фактори за извршење овога плана били су краљеви ађутанти.

⁵⁹ Делови текста у курсиву, у оригиналу су подвучени.

⁶⁰ Јован Авакумовић (1841-1928), правник и политичар. Начелник у Министарству унутрашњих дела од 1868 до 1872, од 1876 до 1878, министар правде 1880, 1887, председник владе и министар иностраних дела 1892/1893, председник владе 1903. у два наврата. Члан Касационог суда од 1881. до 1887. Члан Народно-либералне странке.

Мени та намера није била саопштена, јер су знали, да ја не бих одобрио, а како ми је тих дана син Војин тешко болестан био, тако да је његово оздрављење било сумњиво, то сам ја био веома збуњен и нисам приметио договарања с краљем за извршење преврата.

Због слабости мога сина био сам принуђен да први пут ноћим код своје куће 30. марта, а то сам учинио и следећа два дана.

31. марта отворена је либерална скупштина, а тога дана од 11 до 12 часова, пре подне, краљ је полагао испит из Грађанског права с поступком и положио га *одлично*, по општој оцени присутних, а ти су били: намесници (Ристић и Белимарковић), министар правде Ј. Авакумовић, старешина Правног факултета на Вел.[икој] школи Стојан Марковић⁶¹, надлежни професор и ја.

На краљу нису се приметили никакви знаци узбуђености.

Државни преврат 1. априла (четвртак) краљ замолио намеснике да му пре подне дођу, да им нешто саопшти односно скупштинских резолуција о његовим родитељима⁶². А под видом истог саопштења, а по удешеном раније плану са Докићем, позвао је и намеснике и министре у двор.

Ја сам због тешке болести Војина, отишао кући на вечеру и преноћиште и нисам био присутан овом државном преврату, који се је углавном овако извршио:

Кад је печење донето било на сто Краљ је устао, узео чашу у руке, захвалио намесницима на досадашњем раду и изјавио, да прима управу земље у своје руке, па захтевао да даду оставке. Затим је наредио мајору Ћирићу⁶³ да врши добивени налог раније.

Намесник Ристић је на то изјавио, да је то крупно питање, и да намесници оставку могу дати само Великој народној скупштини.

Кад је краљ изашао, из трпезарије је отишао у спаваћу собу, отворила су се врата на суседним собама, где су стајали питомци артиљер.[ијске] подофицирске школе са пушкама „на руку“, и узвикивали „Живео краљ“. Кад су намесник Бели Марковић и министар војни

---

⁶¹ Стојан Марковић (1833-1903), правник, професор Велике школе.

⁶² В. *Зборник закона и уредаба Краљевине Србије*, 47, стр. 392 и 48, стр. 66. Најпре је састављен споразум између краља Милана и владе, написмено, 30. марта/11. априла 1891. Потписали су га Милан, намесници, сви министри и стараоци краља Александра. Милан је дао изјаву да се неће враћати у Србију до краљевог пунолетства, а Скупштина сутрадан 31. марта/ 12. априла доноси Резолуцију да се ова изјава узима на знање, а влади се даје пуномоћје да „издејствује“ код краљице да поступи исто и оде из земље, С. Јовановић, *Александар Обреновић*, 1, 153.

Богичевић⁶⁴ покушали да изађу, командир чете капетан Милутин Мишковић узвикнуо је: „Натраг господо Ђенерали, да не падне крв у краљевском двору“, држећи револвер у руци.

У авлији двора била је цела краљева гарда, а код Батал-џамије⁶⁵ коњички пук под командом мајора Љуб.[омира] Христића⁶⁶. У другом салону већ је било искупљено ново Министарство: Председник и [министар] просвете Ј. Докић, војни пуковн.[ик] Драг.[омир] Франасовић⁶⁷, унутрашњих [дела] Свет.[озар] Милосављевић⁶⁸, финансија Мих.[аило] Вујић, спољних послова и заступ.[ник] [министра] правде Андра Николић, грађевина потпуковник С.[ветозар] Станковић; привреде Раша Милошевић⁶⁹. Дивизијара пуковника М. Остојића заменио пуковник Кока Миловановић⁷⁰.

Краљ је са својом свитом још те ноћи обишао касарне пешадијске, коњичку и жандармерију и прокламовао ново стање. Намесници и министри у 2 сата ноћи преведени су били у Нови двор⁷¹, јер нису хтели дати оставке и тамо су били под војном стражом.

Осванула је краљева прокламација народу, ново Министарство и стављање намесника и министара на расположење. Сутрадан (2. априла,

⁶³ Илија Тирић, пуковник, ађутант краља Александра.

⁶⁴ Антоније Богичевић (1838-1916), генерал 1887; министар војни 1892/1893; члан Државног савета од 1894 до 1903.

⁶⁵ То је простор бивше Савезне скупштине у Београду, где данас заседа Републички парламент. Џамија је подигнута крајем 16. века, али су је српски устаници поселили већ у борбама за Београд 1806/7. год.

⁶⁶ Љубомир Христић, мајор, један од синова Николе Христића.

⁶⁷ Драгутин Франасовић (1842-1914), пуковник. Био ађутант Милана Обреновића од 1879, министар војни 1885/1886, 1893, 1895/1896, министар иностраних дела 1886/1887, 1887/1888. Генерал од 1894. године.

⁶⁸ Светозар Милосављевић (1845-1921), политичар. Био је директор Београдске гимназије 1881/1882, министар народне привреде 1887, министар унутрашњих дела 1887/1888, 1891, 1892, 1893, 1893/1894, 1908/1909, 1909, министар просвете и црквених дела 1889/1890.

⁶⁹ Раша Милошевић (1851-1939), политичар. Министар народне привреде 1893, 1893/1894, директор Српског бродарског друштва од 1895 до 1904, управник Државних монопола од 1904 до 1919. Био је један од оснивача Радикалне странке.

⁷⁰ Константин-Кока Миловановић (1847-1905), генерал, предавао предмете Артиљерија и Наука о оружју на Артиљеријској школи, усавршавао се у Берлину. Постављен 1/13. априла 1893. за команданта Дунавске дивизије, а 1894. унапређен у чин генерала.

⁷¹ Нови двор, данас Скупштина града у улици Краља Милана, саграђен између 1881. и 1884. године, према нацрту архитекте Александра Бугарског. Служио је за балове и пријеме, док су Милан и Александар Обреновић живели у Конаку (тзв. Симићева кућа). Када је 1922. на месту срушеног Конака подигнут Нови двор, двор Обреновића је називан Старим двором.

петак) тек ујутру сазнадох за ове велике промене и у 9 часова одем у двор, где у мојој канцеларији затечем краља и Докића. Кад ме краљ упитао шта мислим о свршеном чину, одговорио сам пред Докићем да се стим не слажем, и да сам знао не би га у томе делу потпомогао, а који му је то саветовао, да му није добра учинио и да ће се за то љуто некада кајати.

Истог дана изашао је Указ о распуштању скупштине; наређени [су] избори за 18. мај, а сазив Скупштине за 1. јуни. Намесници стављени у пензију и ја [сам] предао дужност гувернерску краљу и сва акта, и разрешен. Краљ обишао град, пешад.[ијску] подофиц.[ирску] и В.[ојну] академију. Избачено 101 топ са града због ступања краљевог на владу. Око подне пуштени намесници и министри својим кућама, али су их жандарми осматрали.

4. априла изашао је Указ у 73. броју „Српских новина“ о моме стављању на расположење, а истог дана добих краљево писмо са Орденом С. Саве I реда, ове садржине:

„Београд 4. IV [18]93.

Господине пуковниче,

Желећи вам дати знак признања за вас одличан труд и вашу неуморну бригу око мог васпитања, одликовао сам вас Орденом Светог Саве I Степена.

Ја вам још једаред захваљујем за ваше старање за мене, поред свих ваших породичних неприлика.

Ја сам пуковнику Франасовићу рекао да вам да одсуство колико хоћете. Како је ваш син, је ли му што-год боље.

Примите моје искрено честитање.

Ваш Александар“

Истог дана захвалио сам краљу писмом ове садржине:

„Ваше Величанство,

Усрдно благодарим Вашем Величанству на великом знаку благовољења, одликујући ме Орденом Св. Саве I степена, за старање и труд око Вашег васпитања.

Садашње тешко стање мога болесног сина не дозвољава ми, да могу одма Вашем Величанству и лично изјавити захвалност на овом великом одликовању; а имаћу част то да учиним чим болест мог сина буде дозволила.

И овом приликом молим В.[аше] Величанство да увек рачуна на моју искрену и верну службу краљу и отаџбини.

4. IV 1893.

У Београду

Вашем Величанству

понизни и одани

Јов. Мишковић

Г.[енерал]штабни пуковник“

У бр. 76 „Српских новина“ изашао је указ о моме одликовању са овим изразом:

„Желећи дати доказа Нашег високог благовољења одликујемо....“

На Указу потписан је и в.[ојни] министар Франасовић.

б. *априла* јавио се парадно краљу и добио неодређено одсуство.

С каквим је лукавством краљ припремао државни преврат, а то од мене крио, може се видети из овог писма које сам добио 1. априла, када сам због синовље слабости био код своје куће:

„Господине пуковниче,

Ја сам јуче добио једно писмо од маме, које ми је она упутила преко Франасовића, који га је дао Тирићу. Желео бих да га саопштим намесницима и министрима. Најбоље ће бити да их позовемо на вечеру у 8 сати. Ја сам Тирићу већ наговестио и рекао да се спреми. Зато би вас молио, да известите о томе г. Ристића и да га замолите да дође вечерас с министрима у 8.

Мени ту мама пише како је била код цара⁷² и од њега има нешто врло важно и пријатно за мене. И зато бих желео да се видим још вечерас с намесницима и министрима, јер ми је мама писала да треба њима прво то да саопштим, и то што пре то боље.

Ваш Александар

Како ли је ваш син“

Ја сам, наравно, у забуни због детиње слабости, ништа несумњајући, известио г. Ристића, као што сам и други пут чинио, и тако је, без икаквог мога знања и учешћа, извршен био *државни удар* у ноћ 1. априла, као што је напред изложено.

За време мога гувернадурства путовао сам с краљем:

1891. год. у Русију цару Александру II⁷³; у Ишл цару аустријском⁷⁴ и у Париз председнику Републике Карноу⁷⁵. (О томе види Бележник, XXIV). Том приликом ноћивао сам у Зимској царској палати и у Бургу царском у Бечу. 1892. пропутовао Швајцарску и Рајну (види Бележник XXVI)

Остали рад види у књижицама обележеним на челу „Гувернадурства“.

---

⁷² Александар III Романов (1845-1894), цар Русије (1881-1894).

⁷³ Грешка, руски цар Александар други II настрадао је у атентату 1881. године, а наследио га је на престолу његов син Александар III.

⁷⁴ Франц Јозеф I (1830-1916), цар Аустрије (1848-1867) и Аустро-Угарске (1867-1916).

⁷⁵ Сади Карно (1837-1894), четврти председник Треће републике 1887-1894.

Suzana Rajić

**GENERAL JOVAN MIŠKOVIĆ'S GOVERNORSHIP
BETWEEN THE YEARS 1890 AND 1893**

(Summary)

On the basis of the written records of King Alexander's school curriculum, class scheme and professors, taken by governor Jovan Mišković, the researchers will be able to examine more extensively the educational and upbringing process undertaken by the last ruler of Obrenović dynasty. The data this source offers might lead to completion of the concise and global appreciation of King Alexander's education, already existing in historical science, and enlighten the issues concerning school curriculum authors as well as professors who represented King's nearest environment in the period ranging from 1890 to 1893, when the king, being a minor, lived at Court alone, without his parents. Around the clock companionship that emerged between the king and the governor allowed for Mišković to observe his student throughout quotidian situations and follow his behaviour and reactions while communicating with people, at play but also in performing his school tasks, which endows this document with a specific and authentic value.

Keywords: King Alexander, King Milan, regents, lectures, professors, classes.

Ненад МИЛЕНОВИЋ
Историјски институт
Београд

МИЛЕНКО ВЕСНИЋ НА КОНФЕРЕНЦИЈИ О БОЛНИЧКИМ БРОДОВИМА У ХАГУ 1904. ГОДИНЕ*

Апстракт: У периоду између одржавања Конференција мира у Хагу 1899. и 1907. Србија је учествовала на још једном међународном скупу који се бавио питањима међународног права. Била је то конференција одржана у Хагу 1904. на којој је Србију представљао њен посланик у Паризу – Миленко Веснић. На овој конференцији разматран је статус болничких бродова током ратних сукоба, прецизније њихово ослобађање од такси и накнада које су у лукама убиране у корист државе. У раду је приређено неколико значајнијих докумената о овој конференцији. Они се чувају у Архиву Србије у фонду Министарства иностраних дела (Политичко одељење). Посебно су значајни Веснићев завршни извештај о учешћу на овој конференцији, као и текст усвојене *Конвенције о болничким бродовима*. Ови извори су значајни како у погледу међународног положаја и активности Србије у поменутом периоду, тако и у погледу дипломатске каријере Миленка Веснића. Наиме, Србија је у периоду релативне дипломатске изолације добила изврсну прилику да учествује на једном међународном скупу, и представи се као држава свесна важности принципа хуманости у међународним односима. С друге стране, ови извори бацају светло на мало познату епизоду из Веснићевог живота – успешно учешће на овој конференцији било је важан корак у каријери који је допринео јачању његовог угледа у дипломатским круговима.

Кључне речи: Миленко Веснић, Србија, Хаг, 1904, конференција, болнички бродови, поморски рат, конвенција, ослобађање од накнада и такси.

Деценију и по европске и светске историје уочи избијања Првог светског рата обележиле су, између осталог, и Конференције мира у Хагу 1899. и 1907, на којима је учествовала и Краљевина Србија.¹ Децембра

* Рад настао као резултат истраживања на пројекту Министарства за науку и технолошки развој *Српско друштво од друге половине 17. века до краја Првог светског рата. Постојаност и промене* (Ев. бр. 147027).

¹ Ненад Миленовић, *Србија и Друга конференција мира у Хагу 1907. године*, Историјски часопис LVII (2008) 375-411.

1904. у овом холандском административном седишту одржана је још једна међународна конференција. Она је по суштини проблема којима се бавила била слична Конференцијама мира, али је била мања по броју држава учесница, делегата и обиму посла. Ову конференцију је на иницијативу француске владе сазвала Холандија у циљу разматрања питања које је директно проистекло из рада Прве конференције мира у Хагу, и за које се морало наћи одговарајуће решење. На тај начин је на конференцији одржаној 1904. настављено разматрање статуса болничких бродова током ратних сукоба, односно њихово ослобађање од постојећих такси и накнада у пристаништима. Тежило се проналажењу прихватљивог решења којим би био направљен важан корак у овој области међународног права, и комплетиран посао започет пет година раније.

Наиме, на Првој конференцији мира усвојена је 29. јула 1899. *Конвенција о примени на рат на мору принципа Женевске конвенције од 22. августа 1864.* Одредбама које су се односиле на болничке бродове правно је регулисана интервенција Црвеног крста током ратних операција на мору.² Рат на Далеком истоку између Русије и Јапана (1904-1905), који је обиловао поморским сукобима, указао је на бројне проблеме које је било неопходно решити. Није било важно само прецизније регулисање ове врсте ратног сукоба, већ и достизање већег степена хуманости остваривањем што бољих услова за збрињавање рањених и болесних.³ Ово се могло постићи омогућавањем безбедног и несметаног деловања болничких бродова током ратних сукоба на мору. То је било регулисано поменутих конвенцијама усвојеним у Хагу 1899. и 1907, док је конкретан задатак конференције одржане 1904. био закључивање додатне конвенције којом би се још више олакшало и унапредило деловање ових бродова. Болнички бродови који су испуњавали услове утврђене

---

² Већ на међународној конференцији у Женеви 1868. покушало се с проширењем принципа Женевске конвенције (1864) и на рат на мору. Том приликом усвојена је 20. октобра 1868. конвенција од 15 чланова која никада није ратификована. Ови чланови ипак су примењивани у појединим ситуацијама (1871, 1898). Циљ је остварен тек 1899. када су чланови бр. 6-15. конвенције из 1868. послужили као основа *Конвенцији о примени на рат на мору принципа Женевске конвенције*. Већ 1906. усвојена је ревидирана *Женевска конвенција* за ратне операције на копну, па је на Другој конференцији мира 1907. било неопходно усвојити и нову конвенцију о примени тих принципа и на рат на мору.

³ Регулисање ратних операција на мору ће касније бити један од важнијих предмета рада Друге конференције мира, као и том проблему посебно посвећене Конференције у Лондону 1908-1909.

члановима бр. 1-3. поменуте Конвенције из 1899. били би изузети, само у случају рата, од плаћања накнада и такси које су у лукама уведене у корист државе.⁴ Конференција је започела са радом 13. децембра, а окончана је 21. децембра 1904. усвајањем *Конвенције о изузећу болничких бродова, у случају рата, од плаћања свих накнада и такси уведених за добит државе*. Ступила је на снагу 26. марта 1907, и још увек је на снази, пошто након 1904. није закључена ниједна нова конвенција о истом питању.⁵ Одређене конвенције и протоколи закључени касније (1907, 1949, 1977) само су повећали област примене ове конвенције проширивањем дефиниције *болничког брода*.

Краљевина Србија је 19. октобра 1904. добила холандски позив да учествује на Конференцији о болничким бродовима у Хагу као држава–учесница на Првој конференцији мира и потписница тада усвојених конвенција, а посебно *Конвенције о примени на рат на мору принципа Женевске конвенције од 22. августа 1864*. Ове конвенције Србија је ратификовала 1900. и депоновала у Хагу 1901, па је испуњавала услов да буде позвана. Влада је 20. октобра 1904. за делегата Србије на овом међународном скупу одредила посланика у Паризу Миленка Веснића (1863-1921). Холандија је 26. новембра обавестила Србију да ће Конференција почети са радом 13. децембра, што је и сам Веснић сазнао у Паризу пар дана раније. С неопходним пуномоћјем, које му је послато 2. децембра, Веснић је дан пре почетка Конференције стигао у Хаг где је остао све до 23. децембра 1904. када се вратио у Париз. Холандија је 21. јануара 1905. послала Србији званичну комуникацију о закључцима Конференције заједно са копијама *Конвенције и Завриног акта*.⁶ Конвенција све до 1907. није ни ратификована, нити подношена на увид Народној скупштини Србије. Она је с њеним садржајем упозната тек 1907, и то приликом припрема за Другу конференцију мира.⁷ Нема података да је Србија ратификовала

⁴ У *Заврином акту* биће изражена жеља да државе-потписнице предузму мере да болнички бродови буду ослобођени и од намета које су убирале општинске власти, појединци или приватна друштва.

⁵ Dietrich Schindler, Jiri Toman, *The Laws of Armed Conflicts: a collection of conventions, resolutions and other documents*, Dordrecht 1988, 295-299.

⁶ Архив Србије, Министарство иностраних дела, Политичко одељење (у даљем тексту: АС, МИД, ПО), 1905, ролна број 290, Фасцикла-IX, Досије-IV, IX/181, пов. бр. 55, в. пов. бр. 33.

⁷ Детаљније видети у: Н. Миленовић, *Србија и Друга конференција мира у Хагу 1907. године*, 385-387.

Конвенцију о болничким бродовима,⁸ иако је Холандија неколико пута српској влади скренула пажњу на тај пропуст.⁹

У раду су критички приређени следећи извори: 1) пројекат *Конвенције о болничким бродовима* као пратећи елемент званичног позива холандске владе; 2) одлука српске владе о именовању Миленка Веснића за представника Србије на конференцији; 3) Веснићев завршни извештај о учешћу на конференцији; 4) текст усвојене *Конвенције о болничким бродовима*. Ови извори се налазе у Архиву Србије као део фонда Министарства иностраних дела (Политичко одељење). Њиховим приређивањем настојимо да скренемо пажњу на један мало запажен догађај, и допринесемо стварању потпуније представе о међународним активностима Србије почетком 20. века. Наиме, попут учешћа Србије на Конференцијама мира у Хагу 1899. и 1907, тако је и њено учешће на Конференцији о болничким бродовима 1904. неоправдано запостављено у савременој српској историографији. Мора се признати да историјски значај ове конференције, за разлику од Конференција мира, није велики, док је усвојена конвенција једна од мање познатих у области међународног права. Ипак, ова чињеница не оправдава одсуство њиховог помена из анализа међународних активности Србије, као и студија о животу и раду једног од најеминентнијих српских дипломата овог периода.

Од приређених извора посебно је значајан завршни извештај Миленка Веснића, и то не само с аспекта међународног положаја Србије у поменутом периоду, већ и у погледу његове дипломатске каријере. С једне стране, Србија је у периоду релативне дипломатске изолације, у којој се нашла након преврата 1903, добила извршну прилику да учествује на једном међународном скупу, и поново се (као и 1899) представи као држава свесна важности развоја међународног права и принципа хуманости у међународним односима. С друге, овај извор баца светло на мало познату епизоду из Веснићевог живота, изостављену из енциклопедија и биографија, али и других радова о његовој делатности и

---

⁸ Према обавештењу које је 1986. дало холандско Министарство спољних послова Србија је међу оним државама које су потписале конвенцију, али је није ратификовала— D. Schindler, J. Toman, *The Laws of Armed Conflicts*, 298-299. Исте податке даје и N. Ronzitti, *The Law of Naval Warfare. A Collection of Agreements and Documents with Commentaries*, Dordrecht 1998, 77-92.

⁹ АС, МИД, ПО, 1906, рол. бр. 303, Ф-IX, Д-V, IX/317, пов.1710, в. пов. бр. 1528, 30. октобар 1906; АС, МИД, ПО, 1907, рол. бр. 314, Ф-VIII, Д-I, VIII/1-2, № 5, 26. јануар 1907 ; Исто, VIII/72-73, № 116, к. пов. 717, 8. мај 1907. – Procès-Verbal о депоновању ратификација и ступања Конвенције на снагу.

дипломатској историји Србије у овом периоду. Веснић је са успехом представљао своју земљу у Хагу, иако су интереси Србије у поморским сукобима и питањима, из сасвим разумљивих разлога, били занемарљиво мали. Са доста такта допринео је решавању питања председавања, које је озбиљно претило да наруши атмосферу на самом почетку конференције. Није прошло незапажено ни његово правничко умеће исказано током рада на новом нацрту *Конвенције о болничким бродовима*. У одбору формираном у ту сврху учествовао је као једини представник неке од малих држава. Успешно учешће на овој конференцији било је важан корак у Веснићевој дипломатској каријери. Оно је несумњиво допринело јачању његовог угледа у иностранству, а посебно у дипломатским круговима.¹⁰ Тога је и сам био свестан, па није пропуштао прилику да, често и нескромно, истакне пажњу која му је указана на конференцији.¹¹ Управо је велики углед који је уживао, уз неспорну способност, велико искуство и темељно познавање проблематике, био један од разлога што ће Веснић до краја свог живота готово неизоставно представљати Србију на сваком важнијем међународном скупу. Само пар година касније биће одређен за једног од представника Србије на Другој конференцији мира (1907), мада ће те дужности на сопствени захтев ипак бити разрешен.¹² До краја свог живота учествоваће и на још две изузетно важне мировне конференције – у Лондону (1912/13) и Паризу (1919/20) – мада ће оне бити сазване у циљу окончања, а не спречавања ратних сукоба.

Језик и правопис у приређеним изворима нису мењани. Честе скраћенице разрешене су употребом угластих заграда. И сам Веснић на појединим местима користи угласте заграде, али се јасно види у којим случајевима смо их ми употребили ради разјашњења скраћеница.

---

¹⁰ Холандска краљица га је на пријему 22. децембра 1904. похвалила због *знатног удела у раду Комисије*. – АС, МИД, ПО, 1904, Ф-III, Д-IX, рол.бр.271, сн.бр. 786-789, III/697-698, пов.бр.2855, Веснић Пашићу 11/24. децембра 1904.

¹¹ Веснић у писму од 4/17. децембра 1904. каже Пашићу: „*Знам да ће Вам и као председнику и као пријатељу бити мило, те Вам с тога овако приватно јављам, да је представник Србије на овој Конференцији био одликован особитом пажњом и поверењем, јер је једини од мањих држава узет у Комисију, ма да ми на жалост с односима на мору немамо за сад никаква посла. Уз то је о његовом правничком мишљењу при решавању појединих питања вођен најозбиљнији рачун.*“ – АС,МИД,ПО, 1904, Ф-III, Д-IX, рол.бр. 271, сн.бр. 782-785, III/694-696, пов. бр. 2852.

¹² АС, МИД, ПО, 1907, Ф-VIII, Д-VI, рол. бр. 315, VIII/405-406, пов.бр. 2595, Веснић Пашићу, Париз 14. мај 1907.

1.

**Пројекат Конвенције о болничким бродовима упућен Србији
уз званични позив холандске владе за учешће
на Конференцији о болничким бродовима¹³**

Projet de Convention

Les soussignés, Plénipotentiaires des Puissances signataires de la Convention conclue à La Haye le 29 juillet 1899 pour l'adaptation à la guerre maritime des principes de la Convention de Genève du 22 août 1864, dûment autorisés à cet effet par leurs Gouvernements;

Considérant que les articles 1, 2 et 3 de la première de ces Conventions ont consacré le principe de l'intervention de la Croix Rouge dans les guerres navales par la neutralisation des bâtiments de secours;

Sont convenus des dispositions suivantes:

Article unique.

Les bâtiments hospitaliers mentionnés dans les articles 1, 2 et 3 de la Convention du 29 juillet 1899 pour l'adaptation à la guerre maritime des principes de la Convention de Genève du 22 août 1864, et qui auraient reçus à cet effet une Commission officielle de leurs Gouvernements et dont les noms auraient été notifiés d'avance aux Puissances, en temps de guerre, du prélèvement de tous droits et taxes, à l'exception de ceux qui sont établis pour l'usage des différents services des ports, tels que les droits de pilotage.

Les navires en question seront soumis à la visite et au contrôle, prévus par les lois et règlements du lieu en vue de prévenir le transport de la contrebande de guerre.

(АС, МИД, ПО, 1905, Ф-ІХ, Д-ІІ, рол. бр. 290, ІХ /90-91, к. пов. бр. 1753.)

---

¹³ Холандска влада је позив упутила преко свог посланства у Букурешту, јер су односи са Србијом били у прекиду. – АС, МИД, ПО, 1905, Ф-ІХ, Д-ІІ, рол. бр. 290, ІХ /88-89, пов. бр. 1753, в. пов. бр. 1250.

2.

**Одлука српске владе о именовању Миленка Веснића
за представника Србије на Конференцији о болничким бродовима
у Хагу 1904. године¹⁴**

Г[осподину]. Др. Мил[енку] Веснићу,

Краљ[евском] Посланику, Париз

Г[осподине] П[осланиче]

Писмом од 6. окт[обра] т[екуће] год[ине] деловођа холандског посланства у Букурешту, по налогу своје владе, замолио је Краљ[евску] Владу да одреди једног или више заступника за Конференцију која ће се држати у Хагу у току месеца декембра ове године, ради закључења међународног споразума, којим би се, у смислу чл. 1., 2., и 3. уговора потписаног у Хагу 29. јула 1899. год[ине], болнички бродови, за време рата, ослободили наплате уобичајених такси приликом њиховог бављења у појединим пристаништима.

Краљ[евска] Влада примила је позив холандске владе, и одредила је Вас, Г[осподине] Посланиче да је заступате на поменутој Конференцији.

Шаљући Вам под / пратећа писма деловође холандског посланства, са прилогом, част ми је саопштити Вам, да сам под данашњим¹⁵ известио хол[андску] владу о Вашем избору, и да ћу Вам у своје време послати даља упутства.

Изволите

7. X 1904.

високо¹⁶

Министар

Г[осподину] М. Барјактаровићу

Краљ[евском] Отправнику послова, Букурешт

Г[осподине] О[тправниче] П[ослова]

(преписати из писма г[осподину] Веснићу означено)

---

¹⁴ Влада је одлуку о именовању донела 7/20. октобра 1904. Истог дана одлука је у облику концепта достављена Политичком одељењу Министарства спољних послова, које је 9/22. октобра 1904. званично депешом обавестило како самог Веснића у Паризу, тако и српског отправника послова у Букурешту.

¹⁵ Вероватно је требало да стоји „под данашњим даном“, али је реч „даном“ случајно изостављена.

¹⁶ Као што смо напоменули ради се о концепту. Формалан и узвишен тон којим би се обично завршавале званичне депеше гласио је „Изволите примити уверење о мом високом поштовању“ и слично.

Ненад Миленовић

Краљев[ска] Влада примила је позив холандске владе, и одредила је г[осподина] Др. Мих[аила] Веснића, Краљ[евског] Посланика у Паризу, да је заступа на поменутој Конференцији.

Саопштавајући Вам ово, част ми је замолити Вас, Г[осподине] Отпр[авниче] Посл[ова], да ~~изволите о пристанку~~ избору г. Др. Мих[аила] Веснића известите жерана¹⁷ хол[андског] посланства у Букурешту.

Примите _____ одлично¹⁸
7. X 1904. Министар

(АС, МИД, ПО, 1905, Ф-IX, Д-II, рол. бр. 290, IX /92, пов. бр. 1753, в. пов. бр. 1250)

3.

Завршни извештај Миленка Веснића о учешћу на Конференцији о болничким бродовима у Хагу 1904. године

Пов. Бр. 321

Париз,
11. децембар 1904. год.

Господине Министре,

Сходно Вашим писмима Пов. Бр. 1753 од 7. октобра т. год и Пов. Бр. 2058 од 18. новембра, ја сам 29. пр[ошлог] м[есеца] у подне отпутовао у Хаг, да представљам Његово Величанство и Србију на међународној конференцији, коју је на захтев француске владе сазвала влада Њеног Величанства Краљице Вилхелмине, у циљу проширења одредаба Црвеног Крста од 1864 год[ине] на болничке бродове у поморским ратовима, а у духу закључака конференције мира од јула 1899. год.

Из Хага сам имао част кратким брзојавима извештати Вас о раду конференције.¹⁹

Како сам се синоћ вратио у Париз (четвртак сам преко очекивања морао остати у Хагу због ручка у двору и пријема код Њеног Величанства Краљице Матере), то ми је част поднети Вам у редовима што иду завршни извештај о раду и закључцима ове конференције.

¹⁷ Од француске речи *le gérant* што значи *управник*, али и *деловођа* или *отправник послова* амбасаде.

¹⁸ Као и у напомени бр.16, али би овде пун текст био „Примите моје одлично поштовање“ или слично.

¹⁹ АС, МИД, ПО, 1905, Ф-IX, Д-III, рол. бр. 290, IX /115, пов.бр. 2147, в.пов.бр. 2123, 30.11.1904; Исто, IX /118, пов.бр. 2154, в.пов.бр. 2151, 30.11.1904; Исто, IX /119, пов.бр. 2160, в.пов.бр. 2154, 1.12.1904; Исто, IX /122, пов.бр. 2177, в.пов.бр. 2171, 3.11.1904; Исто, IX /123, пов.бр. 2187, в.пов.бр. 2177, 4.12.1904.

На конференцији су биле заступљене двадесет и две државе и то: Аустро-Угарска, Белгија, Гватемала, Грчка, Данска, Италија, Јапан, Кина, Кореја, Луксембург, Мексиканске државе, Немачка, Персија, Португал, Румунија, Русија, Сијам, Србија, Уједињене Америчке државе, Француска, Шпанија, Холандија.²⁰

Од осталих држава заступљених на Хашкој конференцији мира²¹, Турска није ни звата, јер није ратификовала њене закључке; Бугарска на позив није ништа одговорила, нити је послала представника на Конференцију. Инглеска се уздржала од суделовања у конференцији стога, што у њеним пристаништима – сем два – таксе и намети нису у рукама државе, већ долазе у надлежност самоуправних власти или особитих привилегованих приватних друштава, те она не би могла узети на себе предложену обавезу, док не измени своје законодавство [Видети прилог 2. уз записник друге седнице: писмо инглеског посланика у Хагу холандском Министру Спољних Послова од 9. дец[ембра] 1904]²². Шведска и Норвешка нису узеле удела у раду конференције, мада су начелно пристале на француски предлог, с тога што с обзиром на Норвешку стоје зато препреке уставне природе, које претходно ваља отклонити. Њихов Министар Спољних Послова изјављује међутим, да ће накнадно приступити Конференцији односно њеним закључцима [Прилог 3. уз записник друге седнице: писмо шведско-норвешког Министра Спољних Послова посланику Холадније у Штокхолму од 6. дец[ембра] т[екуће] год[ине]]²³. Португалска влада [Писмо уз записник друге седнице: писмо португалског отправника послова у Хагу холандском Министру Спољних Послова од 1. нов[ембра] т[екуће] год[ине]] пристала је на конференцију с једном оградом: она жели задржати државној власти право прегледа дотичних бродова.²⁴ Све ове ограде а нарочито разлози одсуства Инглеске у чијим рукама је највећи део пристаништа, морали су се узети у најозбиљније разматрање те је с тога предложени једини члан нагодбе [прилог 1. уз записник друге седнице]²⁵, који је имао служити за основицу рада конференцији, морао бити подвргнут, још од почетка

²⁰ Делегат Гватемале је опозван након отварања конференције и није учествовао у њеном даљем раду.

²¹ У питању је конференција одржана у Хагу 1899, па се зато наводи само као Хашка конференција мира.

²² АС, МИД, ПО, 1905, пол. бр. 290, Ф-IX, Д-III, IX/150–ANNEXE 2 au Procès-verbal № 2.

²³ Исто, IX/149 – ANNEXE 3 au Procès-verbal № 2.

²⁴ Исто, IX/146 – ANNEXE 4 au Procès-verbal № 2.

²⁵ Исто, IX/148 – ANNEXE 1 au Procès-verbal № 2.

најозбиљнијем проучавању и изменама. Ради тога је на другом састанку [од 1/14 дец[ембра] видети записник број 2]²⁶ изабран ужи одбор у који су ушли најпре гг: Асер, Мартенс и потписани као стручњаци, а затим Гарет, Гиљом, Селир, Туђини, Шлецер, Зенил и Сабад-Кан као чланови,²⁷ и који је имао задатак да конференцији предложи нову редакцију, с којом би био сачуван дух француског предлога, али којом би се у исто време олакшало силама које нису на конференцији заступљене, да приступе њеним одлукама.

Пре свега међутим ваљало је конференцију отворити и у њој се конституисати. Записник бр. 1 (од 30. нов[ембра]=13. дец[ембра])²⁸ даје Вам о томе довољно јасну слику те се ја на тој формалности не морам задржавати. Сматрам ипак за своју дужност саопштити Вам да је спрема ове прве свечане седнице имала једну приличну тешкоћу коју је створио старешина дипломатскога тела у Хагу аустро-угарски посланик госп[один] Околичани. Он је на име био предложио председништво конференције представнику Холандије г[осподину] Асеру без и најмањег претходног споразума са својим колегама изасланицима осталих држава. То је изазвало незадовољство, и то прво зато што се с разлогом нашло, да је г[осподин] Околичани присвојио себи једно право које није изкључиво његово, а друго и зато што се налазило да према обичају, утврђеном на Хашкој конференцији мира, председништво у овој прилици припада представнику Француске, као земље која је потстакла сазив конференције. Цело јутро су вођена саветовања код разних представника о овоме, и представнику Србије, с једне стране као незаинтересованом, а с друге као старом знанцу Асеровом, додељено је било да ове противности измири. Тако је заједнички нађен излаз те је конференција понудила почасно председништво холандском Министру Спољних Послова г[осподину] барону Мелвилу ван ден Линдену, стварно председништво француском посланику при холандском двору г[осподину] У. Р. де Монбелу и подпредседништво г[осподину] Асеру. И цео свет је у главном био задовољан.

Одбор је држао три доста дуге седнице, и то 1, 2. и 3. ов[ог] мес[еца] по подне, и на њима је после исцрпног обавештења [прилог 1. уз

---

²⁶ У Архиву Србије поменути записник се не налази као прилог Веснићевом извештају.

²⁷ Тобијас Асер, Фредерик Мартенс и Веснић су били правници, док су остали били дипломате. Гарет је био вршилац дужности посланика САД у Холандији, Гиљом белгијски, Туђини италијански, Шлецер немачки и Мирза Самад Кан персијски посланик у Холандији. Зенил је био посланик Мексика у Бечу.

²⁸ АС, МИД, ПО, 1905, рол. бр. 290, Ф-IX, Д-III, IX/147 – Procès-verbal № 1. Нажалост, записник ове седнице није комплетан у достављеном прилогу.

записник треће пуне седнице]²⁹ израђен нов нацрт нагодбе [прилог 2. уз исти записник]³⁰, који је био предмет претресања, обавештавања и закључака [прилог 3. уз исти записник]³¹ на седници конференције од 4/17. ов[ог] м[есеца], на којој су изасланици Немачке, Русије и Данске (ст. 8-9 и 13-14) учинили уз то још и врло важне изјаве у име својих влада на које ми је част свратити Вашу пажњу.

Као што ћете из ових прилога, као и из прилога 1. записнику четвртом изволети видети од првобитно предложеног јединог члана одбор је разрадио, и конференција је примила нагодбу од пуних шест чланова, што међутим ипак не мења суштину ствари. Ако у нови текст мало ближе загледате видећете да само прва два члана садрже у себи нове одредбе, које су израђене у духу францускога предлога и с обзиром на изјаве Инглеске, Португалске, и Шведске и Норвешке; докле је садржај остала четири члана или понављање сличних одредаба онима из год[ине] 1899. или обезбеђивање основа утврђених у прва два члана.³²

Сматрам за дужност свратити Вашу нарочиту пажњу и на завршни чин конференције [прилог 2. уз четврти записник]³³, у коме је изјављена жеља да све државе уговорнице пораде на томе да у будућности ослободе ове бродове не само од државних већ и од свих осталих намета, који би долазили од самоуправних јединица особних друштава или повлашћених појединаца. Додаћу још да су захтеви узајамности од стране Немачке упућени нарочито на адресу Инглеске, и да представник Русије г[осподин] проф[есор] Мартенс није стран њиховом стилизовању.

Захтев представника Русије, Италије и Србије коме се је придружио и представник Персије, да се ове одредбе прошире и на болничке бродове по међународним рекама, језерима и прокопима, узет је у одбору на повољно знање; али се засада још није могао формално уносити у нагодбу, пошто се сматрало да би се тиме далеко изишло из делокруга, који је француским подстицајем био намењен конференцији.

Према свему изложеном, и узев у обзир да ова цела нагодба неможе још за дуго повлачити за собом никаквих стварних жртава од наше отаџбине, ја сам сматрао да је према датом ми пуномоћју могу потписати, и част ми је предложити Краљевској влади да је у своје време

²⁹ АС, МИД, ПО, 1905, рол. бр. 290, Ф-IX, Д-III, IX/153 – ANNEXE 1 au Procès-verbal № 3.

³⁰ Исто, IX/154 – ANNEXE 2 au Procès-verbal № 3.

³¹ Исто, IX/152 – ANNEXE 3 au Procès-verbal № 3.

³² Исто, IX/155 – ANNEXE 1 au Procès-verbal № 4.

³³ Исто, IX/156 – ANNEXE 2 au Procès-verbal № 4.

Ненад Миленовић

и сама одобри одн[осно] ратификује. Ово ће моћи бити тек крајем наредне године, пошто је остављена могућност потписивати је чак до 1. октобра, из обзира на државе које нису могле бити заступљене на конференцији.

Како из подручног Вам Министарства нисам примио никаквих ни писмених ни усмених упутстава за овај посао, то сам сматрао да ћу радити у смислу Ваших и у опште намера Владе Његовог Величанства, држећи се на конференцији, где је то било потребно, са силама пријатељски расположеним према Србији.

Излишно је, чини ми се и напомињати, да сам се на сваком кораку трудио брижљиво чувати углед Владаоца и земље које сам имао част представљати, у тежњи и да им искрено послужим и да оправдам поклоњено ми поверење.

Са задовољством могу истаћи да је представнику Србије на овој конференцији са свих страна указивана најљубазнија пажња и предусретљивост.

Молећи Вас, Господине Министре, да пред Његовим Величанством и пред Његовом Владом будете тумач моје дубоке захвалности на овом високом одликовању, мени још остаје једино да Вас уверим о своме најодличнијем поштвању.

др Миленко Веснић
Примљено 16. XII 1904.

Узето на
знање; у акту 4. I 1905.

(АС, МИД, ПО, 1905, рол. бр. 290, Ф-IX, Д-III, IX/141-156, пов.бр 2267, в.пов.бр. 2235.)³⁴

---

³⁴ Прилоге које је Веснић доставио у оквиру свог завршног извештаја нисмо приредили пошто неки од њих нису сачувани у целости, а поједини немају нарочиту важност. Ипак, у напомени смо навели сигнатуру сваког од тих прилога.

4.

Конвенција о болничким бродовима и Завршни акт потписани на Конференцији о болничким бродовима 21. децембра 1904. године

CONVENTION

*) .....
.....³⁵

Considerant que la Convention conclue à La Haye le 29 juillet 1899 pour l'adaptation à la guerre maritime des principes de la Convention de Genève du 22 août 1864, a consacré le principe de l'intervention de la Croix Rouge dans les guerres navales par des dispositions en faveur des bâtiments hospitaliers;

Désirant conclure une convention à l'effet de faciliter par des dispositions nouvelles la mission des dits bâtiments;

Ont nommé comme Plénipotentiaires, savoir:

*) .....
.....³⁶

lesquels, après s'être communiqué leurs pleins pouvoirs, trouvés en bonne et due forme, sont convenus des dispositions suivantes:

Article premier.

Les bâtiments hospitaliers, à l'égard desquels se trouvent remplies les conditions prescrites dans les articles 1, 2 et 3 de la Convention conclue à La Haye le 29 juillet 1899 pour l'adaptation à la guerre maritime des principes de la Convention de Genève du 22 août 1864, seront exemptés en temps de guerre dans les ports des Parties contractantes de tous droits et taxes, imposés aux navires au profit de l'Etat.

Article 2.

La disposition de l'article précédent n'empêche pas l'application, au moyen de la visite et d'autres formalités, des lois fiscales ou autres lois en vigueur dans ces ports.

³⁵ Списак држава-потписница Конвенције дат по абecedном реду имена држава.

³⁶ Списак представника држава-потписница Конвенције дат по абecedном реду имена држава.

Article 3.

La règle contenue dans l'article premier n'est obligatoire que pour les Puissances contractantes, en cas de guerre entre deux ou plusieurs d'entre elles.

La dite règle cessera d'être obligatoire du moment où, dans une guerre entre des Puissances contractantes, une Puissance non contractante se joindrait à l'un des belligérants.

Article 4.

La présente Convention qui, portant la date de ce jour, pourra être signée jusqu'au premier octobre 1905 par les Puissances qui en auraient manifesté le désir, sera ratifiée dans le plus bref délai possible.

Les ratifications seront déposées à La Haye. Il sera dressé du dépôt des ratifications un procès-verbal, dont une copie, certifiée conforme, sera remise après chaque dépôt par la voie diplomatique à toutes les Puissances contractantes.

Article 5.

Les Puissances non-signataires sont admises à adhérer à la présente Convention après le premier octobre 1905.

Elles auront, à cet effet, à faire connaître leur adhésion aux Puissances contractantes, au moyen d'une notification écrite, adressée au Gouvernement des Pays-Bas et communiquée par celui-ci à toutes les autres Puissances contractantes.

Article 6.

S'il arrivait qu'une des Hautes Parties contractantes dénonçât la présente Convention, cette dénonciation ne produirait ses effets qu'un an après la notification faite par écrit au Gouvernement des Pays-Bas communiquée immédiatement par celui-ci à toutes les autres Puissances contractantes. Cette dénonciation ne produira ses effets qu'à l'égard de la Puissance qui l'aura notifiée.

En foi de quoi, les Plénipotentiaires ont signé la présente Convention et l'ont revêtue de leurs cachets.

Fait à La Haye le vingt et un Décembre mil neuf cent quatre, en un seul exemplaire qui restera déposé dans les archives du Gouvernement des Pays-Bas et dont des copies, certifiées conformes, seront remises par la voie diplomatique aux Puissances contractantes.

[signatures]

certifié pour copie conforme,
Le Secrétaire-Général
du Ministère des Affaires Etrangères
[signature]

(АС, МИД, ПО, 1905, рол. бр. 290, Ф-IX, Д-IV, IX/183-184, пов. бр. 55, в. пов. бр. 33)

ACTE FINAL

Au moment de procéder à la signature de la Convention ayant pour but d'exempter les bâtiments hospitaliers, en temps de guerre, dans les ports des Parties contractantes de tous droits et taxes imposés aux navires au profit de l'Etat, les Plénipotentiaires signataires du présent Acte émettent le vœu, qu'en vue de la mission hautement humanitaire de ces navires, les Gouvernements contractants prennent les mesures nécessaires afin d'exempter, dans un bref délai, ces navires également du paiement des droits et taxes, prélevés dans leurs ports au profit d'autres que l'Etat, notamment de ceux qui sont perçus au profit des communes, des compagnies privées ou des particuliers.

En foide quoi, les Plénipotentiaires ont signé le présent procès-verbal qui, portant la date de ce jour, pourra être signé jusqu'au premier octobre 1905.

Fait à La Haye le vingt et un Décembre mil neuf cent quatre, en un seul exemplaire qui restera déposé dans les archives du Gouvernement des Pays-Bas et dont des copies, certifiées conformes, seront remises par la voie diplomatique aux Puissances signataires de la Convention précitée.

[signatures]

certifié pour copie conforme,
Le Secrétaire-Général
du Ministère des Affaires Etrangères
[signature]

(АС, МИД, ПО, 1905, рол. бр. 290, Ф-IX, Д-IV, IX/185-186, пов. бр. 55, в. пов. бр. 33)

Nenad Milenović

**MILENKO VESNIĆ AT THE CONFERENCE
ON HOSPITAL SHIPS IN THE HAGUE, 1904**

(Summary)

In the intermediate period between the First and the Second Hague Peace Conferences Serbia took part in the proceedings of another international congress, which dealt with similar issues of international and humanitarian law. This was a conference held in The Hague in 1904 where Serbia's only delegate was its ambassador in Paris – Milenko Vesnić. The main aim of the conference was unquestionably further to help the work of hospital ships – whose mission is essentially humanitarian – by exempting them, in time of war, from all dues and taxes imposed on vessels for the benefit of the State, in the ports of the Contracting Parties. In the period of relative diplomatic isolation Serbia received outstanding opportunity to participate in an international conference and present herself as the state fully aware of the significance of the principles of humanity in international relations and international law. On the other hand, successful participation at this conference was an important step in Vesnić's career, the one that contributed to the growth of its reputation in diplomatic circles. This paper provides several documents regarding the conference, its outcome and the role played by Milenko Vesnić. These documents are kept in the Archive of Serbia, in the fund of the Ministry for Foreign Affairs. We put an emphasis on the importance and historical value of Vesnić's final report about the conference, which gives us important insight into proceedings, main issues, Vesnić's own position and role, his perception of it, etc.

Key words: Milenko Vesnić, Serbia, The Hague, 1904, conference, hospital ships, maritime war, convention, exemption, dues, taxes.

Божица МЛАДЕНОВИЋ
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет
Департман за историју
Ниш

СПИСАК СРПСКИХ ЂАКА НА ШКОЛОВАЊУ У ФРАНЦУСКОЈ У 1916. ГОДИНИ*

Анстракт: Приредили смо за штампу спискове српских ђака који су из Грчке отпутовали за Француску у пролеће 1916. године ради наставка школовања. Спискови су у објављени у листу „Велика Србија“ који је од априла 1916. године излазио у Солуну. Пописано је девет група ученика, различите бројности, са подацима о месту у које су упућени да би похађали наставу.

Кључне речи: Српски ђаци, Француска, школовање.

Први број листа „Велика Србија“ појавио се у Солуну 8. априла 1916. године. У продаји се могао наћи свакога дана по подне. Уредништво овог дневног листа обратило се читаоцима у уводнику: „Молимо читаоце да имају у виду, да је издавање новина на српском језику у Солуну скопчано с огромним тешкоћама. Ми се надамо, да ћемо у најкраћем времену располагати одабранијим техничким материјалом. Нарочито је тешко било сложити први број, који и нама служи као проба.“¹ На страницама ових новина нашло се мноштво тада актуелних тема. Међу њима и школовање српске деце која су избегла из отаџбине.

У избеглиштву је српска власт улагала много напора да омогући и обезбеди школовање деци и омладини. Државе из блока Антанте (Француска, Велика Британија и Италија) и неутрална Швајцарска пружиле су велику помоћ, примајући српске ђаке и студенте у своје школе и на факултете.

---

* Рад настао као резултат истраживања на пројекту Министарства за науку и технолошки развој *Српско друштво од друге половине 17. века до краја Првог светског рата. Постојаност и промене* (Ев. бр. 147027).

¹ *Велика Србија*, Читаоцима, бр.1, 8. април 1916, 1.

Од ових земаља најважнија је била Француска. Народна скупштина Републике Француске је још у новембру, а влада почетком децембра 1915, донела одлуку да српски ђаци и студенти могу да се уписују на школовање. Ради организације и вођења свих послова, 7. децембра 1915. створен је мешовити француско-српски „Универзитетски одбор српске младежи“ чији је председник био професор Луј Лијар, ректор Универзитета у Паризу. Са српске стране су у одбор ушли професор Јован Жујовић, председник Српске академије наука, професор Ђорђе Станојевић, тадашњи ректор Београдског универзитета и Милета Новаковић, професор Београдског универзитета. Такође је 21. јануара 1916. била створена посебна добротворна српско-француска организација под именом „Српска нација“ која је имала два председника, Миленка Веснића у Паризу и Огиста Бопана у Крфу.

Превожење српских ђака са албанских обала текло је споро. Само је једна група, од око стотинак ученика, укрцана у Валони 28. децембра 1915. и одмах упућена у Француску. Већина је морала чекати и после неколико недеља била транспортована преко Италије. Група ученика и ученица која се повукла у Грчку, била је пребачена из Солуна у Марсеј већ крајем 1915. године. Рачуна се да је средином марта на тлу Француске било око 3.000 основаца, средњошколаца и студената. У лето 1916. Французи су регистровали 1.606 ученика, од којих 288 девојчица и 431 студента.²

Известан број ђака стизао је у Француску у мањим групама или појединачно и током пролећа 1916. године. Уредништво „Велике Србије“ је у неколико бројева објавило спискове ових ђака. Објављено је укупно девет спискова, први 19. априла, а последњи 10. маја 1916. године. На списковима је набројано 230 ученика; у првој групи 25, другој 20, трећој 10, четвртој 25, петој 24, шестој 25, седмој 33, осмој 44 и деветој 24. Ђаци су били из различитих места, широм Краљевине Србије. Било их је и из других, суседних држава. Наведени су: Битољ, Тетово, Прилеп, Врање, Ниш, Велес, Кавадар, Скопље, Београд, Радовиште, Штип, Башино Село, Јагодина, Ђевђелија, Призрен, Кратово, Чачак, Берово, Ломница, Гостивар, Охрид, Шабац, Крагујевац, Петровац, Зајечар, Подгорица, Сјеница, Горњи Милановац, Краљево, Велика Бањица, Душановац, Кичево, Свилајнац, Маричић, Градиште, Ужице, Параћин, Крушевац, Браљина, Куманово, Крњево, Сушак, Пирот, Пожаревац, Цетиње, Вршац, Андријевица, Лесковац, Јенице Вардар и Дубровник. Највише ђака је било из српске престонице и из градова и села тадашњег југа Краљевине

² Андреј Митровић, *Србија у Првом светском рату*, Београд 1984, 288-291.

Србије, односно територија које су прикључене после балканских ратова. Из Београда је био 71 ученик и ученица, док је са југа Србије било 63. За четири ученика није уписано место у коме су живели. Шесторица су били из Црне Горе и тадашње Аустро-Угарске. Остали, њих 86, били су из различитих градова и села са територије прекумановске Србије.

Списак српских ђачких група у Француској³

1. Група у „Ecole Primaire Superieure Professionnelle“, Pons (Charente)

Шеф групе г./осподин/ Владимир Јованчевић, учитељ.

Миливоје Тричковић из Битоља, Бранко Јовановић из Тетова, Јован Братоножић из Прилепа, Лазар Братоножић из Прилепа, Милан Калчић, син пок./ојног/ Косте, трговца из Врање, Александар, Риста и Сима Васиљевић из Ниша, Радован Радуловић из Велеса, Тихомир Змајић из Битоља, Божидар Ђорђевић из Кавадара, Момчило Достанић из Скопља, Милутин Јовановић из Београда, Јован Милојевић из Београда, Ранко и Михајло Ђурић из Радовишта, Милан и Божидар Вељић из Велеса, Илија и Миодраг Милосављевић из Тетова, Радојица Достанић из Штипа, Андреја и Спасоје Загорчић из Прилепа, Анђелко Бошковић из Башиног села и Милан Достанић из Јагодине.

Списак српских ђачких група у Француској⁴

2. Група у „Ecole Superieure de filles“, Brignoles (Var)

Шеф групе: гђа Наталија Д. Ценића, учитељица

Даринка, Десанка и Љубица Атанасијевић из Београда, Вукосава Марковић из Ђевђелије, Василија и Јелица Милојковић из Призрена, Видосава Стајић из Кратова, Даница Лазић из Чачка, Вера и Стевана Богићевић из Битоља, Зорка и Полмира Зисић из Београда, Милица и Стаменка Милутиновић из Београда, Јордана и Марија Карчевић из Берова, Марија Русиминовић из Ниша, Милева Тутулић из Ломнице, Сиди Павловић из Ниша, Надежда Цонић.

---

³ *Велика Србија*, бр. 10, 19. април 1916, 3.

⁴ *Велика Србија*, бр. 11, 20. април 1916, 3.

Списак српских ђачких група у Француској⁵

3. група у „College de Sisteron (Basses Alpes)

Шеф групе: г./осподин/ Драгутин Цветковић, наст./авник/ гимназије
Славко Маринковић из Гостивара, Марко и Бранко Ђокић из
Охрида, Владимир и Мирослав Валента из Битоља, Радивоје и Станко
Марјановић из Срема, Синиша Благојевић из Битоља, Јован Вергловић из
Шапца, Милорад Благојевић из Ниша.

Списак српских ђачких група у Француској⁶

4. група у „College de Meaux“, Meaux.

Шеф групе г./осподин/ Михаило Бобић, директор гимназије
Миодраг Митић из Шапца, Чедомир Марковић из Београда,
Божидар Петровић из Београда, Властимир Адамовић из Јагодине,
Светислав Бобић из Београда, Бора и Мома Николић из Београда, Јован
и Ђорђе Лукић из Београда, Ђурађ Бошковић из ?, Никола и Радоје
Кнежевић из Београда, Сава Бошковић из Београда, Сава и Милета
Обрадовић из Београда, Владета Рајичић из Крагујевца, Мирослав и
Витомир Јевремовић из Београда, А. Јевремовић из Петровца, Павле
Павићевић из Београда, Бора Милојевић из Ниша, Михајло Дамњановић
из Крагујевца, Драгољуб Николић из Београда, Душан и Љубомир
Јовановић из Београда.

Списак српских ђачких група у Француској⁷

5. група у Колежу „Claude Bernard“, Villefranche.

Шеф групе: г./осподин/ Мих./ајло/ Ђ. Миладиновић, проф./есор/
Љубинко Благојевић из Битоља, Младен Цинцар Јанковић из Београда,
Драгутин и Милутин Дамјановић из Зајечара, Димитрије и Милан

---

⁵ Велика Србија, бр. 12, 22. април 1916, 3.

⁶ Велика Србија, бр. 15, 24. април 1916, 3.

⁷ Велика Србија, бр. 16, 25. април 1916, 3.

Списак српских ђака на школовању у Француској у 1916. години

Дединац из Битоља, Марјан и Миодраг Димитријевић из Битоља, Ксенофон Шаловић из Охрида, Марко Милосављевић из Пожаревца, Тирило Пандоровић из Битоља, Јован Петровић из Неготина, Љубиша Петровић из Битоља, Милош и Славко Рајковић из Д./оњег/ Милановца, Душан Савић из Охрида, Василије Стефановић из Оморана, Јордан Сахмаревић из Прилепа, Ђорђе Ставрић из Охрида, Александар и Константин Стоиљковић из Битоља, Наум Трајановић из Битоља, Милан и Михаило Вемић из Битоља.

Списак српских ђака у Француској⁸

6. група у „College de Libourne“, Libourne (Gironde)

Шеф групе г./осподин/ Панта Аранђеловић, професор тргов./ачке/ школе Јован Ристић из Бабушнице, Братислав Жунуић из Битоља, Владан и Дамњан Жунуић из Битоља, Александар Јовановић из Зајечара, Милутин Лапчевић из Битоља, Иван Стевановић из Зајечара, Драгомир Ивановић из Зајечара, Трифун Јовановић из Подгорице, Милан Сотировић из Прилепа, Светислав и Драгољуб Божовић из Београда, Никола Црвенчић из Сјенице, Анастас и Богољуб Милошевић из Битоља, Петар Трифуновић из Г./орњег/ Милановца, Бранимир Милосављевић из Краљева, Градимир Ристић из Зајечара, Никола Раденковић из Вел./ике/ Бањице, Никола Ачковић из Прилепа, Коста Цапуловић из Душановца, Лазар Ристић из Битоља, Серафим Поповић из Кичева, Стеван Лалковић из Свилајнца, Душан Ђукић из Маричића.

Списак српских ђачких група у Француској⁹

7. група у „Lucee Mignet“ (Lix en Provence)

Шеф групе г./осподин/ Павле Мајзнер, директор гимназије Атанасије Бајић из Градишта, Александар Димић из Београда, Александар Радуловић из Београда, Велибор Пешић из Београда, Војислав Костић из Београда, Василије Шуменковић из Охрида, Војин Срећковић, Драгомир Димитријевић из Ниша, Драгољуб Љујић из

---

⁸ Велика Србија, бр. 22, 2. мај 1916, 3.

⁹ Велика Србија, бр. 27, 6. мај 1916, 3.

Београда, Душан Пећанац из Београда, Јордан Аћимовић из Врања, Јован Митровић из Ужица, Јован Јакић из Призрена, Лука Јовановић из Параћина, Милош Гавриловић из Крагујевца, Милутин Митић из Ниша, Милош Симић из Београда, Милосав Брачинац из Крушевца, Милош и Светислав Капетановић из Београда, Никола Витановић из Браљине, Коста и Предраг Стефановић из Београда, Радомир Поповић из Београда, Стојан Х. Павловић из Куманова, Трајко Божановић из Куманова, Станимир Милосављевић из Свилајнца, Тихомир Живановић из Крњева, Драгослав Милосављевић из Краљева, Милан Митровић из Крушевца, Душан Кусовац из Црне Горе, Петар Стошић из Врања, Светолик Здравковић из Зајечара.

Списак српских ђачких група у Француској¹⁰

8. група у „College Carnot“, Fontenblau.

Шеф групе г./осподин/ Свет. Петровић, професор гимназије
Александар Нешић из Шапца, Антоније Нешић из Шапца, Благоје Павловић из Ниша, Богдан Благојевић из Београда, Велибор Т. Васојевић из Битоља, Велибор В. Гођевац из Београда, Видан О. Благојевић из Београда, Владислав С. Новаковић из Београда, Војин И. Рајковић из Београда, Дража А. Петровић, Драгиша Поповић из Ниша, Драгомир Јовановић из Скопља, Драгомир П. Петровић из Београда, Драгослав О. Благојевић из Београда, Душан В. Манојловић из Шапца, Душан С. Протић из Београда, Душан С. Славковић из Београда, Зденко В. Моравац из Сушака, Илија К. Паранос из Београда, Јован В. Марковић из Београда, Лазар С. Швабић из Београда, Љубомир Д. Поповић из Свилајнца, Љубомир Ј. Савић из Зајечара, Милан С. Поповић из Пирота, Миливоје Ј. Илић из Пожаревца, Миливоје Д. Катић из Крушевца, Миливоје И. Хибловић из Београда, Милија А. Пироћанац из Београда, Милорад М. Ђуровић из Београда, Миодраг С. Новаковић из Београда, Миодраг Д. Поповић из Београда, Мирко Т. Ранчић из Свилајнца, Младен Б. Павловић из Ниша, Младен М. Радосављевић из Београда, Предраг Б. Павловић из Ниша, Радован Н. Марковић са Цетиња, Радомир Ј. Савић из Зајечара, Синиша Ј. Илић из Пожаревца, Слободан Ј. Гођевац из Београда, Станоје Р. Поповић из Свилајнца, Стеван Т. Васојевић из Битоља, Теофило Р. Марковић из Битоља, Тихомир Ј. Костић из Зајечара, Миодраг М. Митановић из Београда.

¹⁰ *Велика Србија*, бр. 30, 9. мај 1916, 3.

Списак српских ђачких група у Француској¹¹

9. група у „Lucee Lakanal“ Sceaux, (Leine)

Шеф групе г./осподин/ Миодраг Ибровац, проф./есор/ гимн./азије/
Бајлони Јаков и Димитрије из Београда, Барјактаревећ Миодраг из
Ниша, Вишацки Љубиша из Вршца, Димитријевић Стојан из Врања,
Ђолевић Радомир из Андријевице, Ђокић Лазар из Београда, Јанковић
Сава из Врања, Јовановић Владислав из Београда, Крстић Радивоје из
Врања, Луковић Лука и Миливоје, Митић Коста из Лесковца, Михел
Станислав из Београда, Николић Сава из Београда, Новаковић Војислав из
Ниша, Поповић Младен из Скопља, Ристић Ванђел из Јенице Вардара,
Ристић Јован из Београда, Свилокос Иво из Дубровника, Станојевић
Драгољуб из Ниша, Стојановић Апостол из Врања, Туфегџић Лука и
Ђорђе из Београда, Чохаџић Миодраг из Ниша.

---

¹¹ *Велика Србија*, бр. 31, 10. мај 1916, 3.

Božica Mladenović

**LISTING OF SERBIAN PUPILS HAVING RECEIVED
SCHOOL EDUCATION IN FRANCE IN THE YEAR OF 1916**

(Summary)

The journal «Velika Srbija» dedicated significant amount of its content to schooling of Serbian children and youth having escaped from their homeland in the autumn of 1915. Thus were the listings of Serbian pupils having continued their school education in France, starting from spring 1916, published in nine issues of this daily newspaper. Two hundred and thirty pupils from all the regions former Kingdom of Serbia consisted of were registered. The majority of them came from Belgrade and the towns situated in the area that got attached to Serbia after the Balkan Wars.

Keywords: Serbian pupils, France, school education.

Срђан РУДИЋ
Биљана ВУЧЕТИЋ
Историјски институт
Београд

**О ЛАЖНИМ ДИНАСТИЈАМА И ВИТЕШКИМ РЕДОВИМА
- НЕКОЛИКО ПИСАМА ИГОРА ЛАУНИЦА НИКОЛИ РАДОЈЧИЋУ -***

„Династије тешко изумиру. Редовно се налазе или добронамерни занешењаци или опасне варалице који се издају за потомке изумрлих династија”
Н. Радојчић, *О Немањинима*, Прилози ЛМС, књига I, свеска 1. (1928), 7-8.

Апстракт: У раду су објављена писма и дописнице које је, у периоду између 26. марта 1939. године и 12. априла 1940. године, Николи Радојчићу упутио Игор Лауниц, наводни потомак Комнена и Палеолога, који се представљао као Magnus Magister витешког реда Ordo Imperialis Constantinianus Militaris Sancti Georgii.

Кључне речи: Ordo Imperialis Constantinianus Militaris Sancti Georgii, Igor Duc de Gothie, Baron de Launitz, Никола Радојчић, Никола Капоне.

У Архиву САНУ под сигнатуром 13641 и насловом „Лажне династије и лажни витешки редови” чува се неколико писама и дописница упућених Николи Радојчићу. Овом приликом објавићемо текстове пет писама и две дописнице, насталих између 26. марта 1939. године и 12. априла 1940. године, које је Радојчићу упутио, како се потписивао, Igor Duc de Gothie, Baron de Launitz (Игорь, баронъ де Лауница, Герцог вся Готхii).

Игор Лауниц се представљао као Magnus Magister витешког реда Ordo Imperialis Constantinianus Militaris Sancti Georgii. Ред је, како верују

---

* Рад настао као резултат истраживања на пројектима Министарства за науку и технолошки развој *Између европских узора и спереотипа: Српска национална интеграција 1804-1918.* (Ев. бр. 147036) и *Привредни, друштвени и културни развој српских земаља средњег века* (Ев. бр. 147030А)

његови припадници, основао 312. године цар Константин Велики, а 1191. године га је оживео и обновио цар Исак II Анђео.¹ Његова наводна историја је од XVII века па све до данас пружала повод за манипулације бројним фалсификаторима и ловцима на титуле. Појединци који су се представљали као потомци царске породице Палеолог, претенденти на византијску царску титулу и наводни Велики мајстори Константиновог реда Светог Ђорђа, творци су читавог низа дела којима су доказивали своје тврдње.² Да поменемо само неке од њих. У Бечу је 1738. године умро извесни Јован Антоније Анђело Флавије Комнин Ласкарис Палеолог, наводни наследник Теодора, деспота Мореје, који се представљао као *Principes de genere Imperatorum Orientis* и сматрао потомком цара Исака II Анђела. Његов предак и наводно последњи Велики мајстор Константиновог реда Светог Ђорђа из ове породице био је Ђовани Андреа Анђело Флавије Комнин Ласкарис Палеолог, дукс Тесалије, принц од Македоније, гроф Дриваста итд. Како је био без потомака, он је своја овлашћења и ред преписао 1697. године Франческу I Фарнезију, војводи од Парме. Један од најплоднијих фалсификатора био је Димитрије Родоканакис, грчки трговац са Хиоса настањен у Лондону, који је током друге половине XIX века израдио мноштво измишљених генеалогских таблица и лажних докумената да би доказао своје право на византијски престо и титулу Великог мајстора Константиновог реда Светог Ђорђа.³ Најпознатији наводни Палеолог XX века био је Питер Френсис Милс из Њупорта на острву Вајт (умро 1988. године). Себи је приписао титулу „Његово царско величанство Петар I, деспот и автократор Римљана, принц Палеолог”. У заглављима његових писама била је одштампана титула Великог мајстора *Ordo Imperialis Constantinianus Militaris Sancti Georgii*.⁴

Један од претендента на положај Великог мајстора Константиновог реда Светог Ђорђа био је и аутор писама која овде објављујемо. Нисмо успели да сазнамо много о прошлости Игора Лауница. Породица му је пореклом била из Летоније. Према подацима које су, на разним сајтовима објавили његови потомци, Igor Baron Schmidt

---

¹ Константинов ред Светог Ђорђа постоји и данас. Од 1697. до 1731. године године на челу реда биле су војводе од Парме. Од 1731. године на челу реда је породица Бурбон. О деловању реда може се сазнати преко мноштва сајтова, од којих издвајамо: <http://www.constantinianorder.org> и <http://iosg.org.uk/imperial-order-palaeologi.php>.

² Д. Никол, *Бесмртни цар*, Београд, Бања Лука 1997, 138.

³ Д. Никол, *Бесмртни цар*, Београд, Бања Лука 1997, 141-142.

⁴ Д. Никол, *Бесмртни цар*, Београд, 148.

von der Launitz рођен је 10. октобра 1895. године у Риги. Отац му је био капетан барон Iwan Alexandrowitsch Schmidt von der Launitz⁵, који је убијен 1926. године у затвору у Москви. Игор Лауниц је био ожењен Елзом са којом је имао сина који се такође звао Игор и кћерку Нину Изабелу. Наследио је очеву титулу, која је, према Елзином сведочењу, гласила Igor Prince Comnène Palaéologue, Duc de la villa Theodora et de la toute Gothie, Baron de la Launitz. После Другог светског рата Игор је напустио Елзу због млађе жене, али су њихова деца Игор и Нина Изабела наследила очеву титулу.

Током 1917/1919. године Игор Лауниц је активно учествовао у борбама против бољшевика на Криму, што наводно потврђују и неки недавно пронађени документи. Од децембра 1917. до јануара 1918. године управљао је извиђачким одељењем у штабу Кримских трупа. Од јуна до новембра 1919. године био је официр у служби кримског премијера генерала Силкевича.⁶

Игор Лауниц се појавио 1920. године међу руским избеглицама у Цариграду, где је савезничким властима био пријављен као варалица. Касније је прешао у Рим где је успео да се приближи Владимиру Абрикосову, прокуратору Руског Егзархата. Игор је у Риму прошао курс Папског источног института и почео да се бави организацијом руских католика. Временом је почео да сплеткари против Абрикосова и да га приказује као антиримокатолика, бољшевичког агента и човека сумњивог морала. У томе је имао подршку језуита. Игор Лауниц је на крају протеран из Италије. Према неким подацима Руси у Риму га нису нарочито ценили и сматрали су да његово понашање није било у складу са титулом коју је носио.⁷

⁵ Иван Лауниц је носио титулу: Prinz Komnin Palaolog, herzog der Stadt Theodoro und von ganz Gothien, Herr der Lande der Chunchos, in der Montana, der Muzus und Chiquitos.

⁶<http://boards.tiscali.ancestry.co.uk/localities.scan-balt.latvia.general/52.445.453/mb.ashx>

⁷ Владимир Абрикосов (1880-1966), био је истакнути поборник ширења римокатоличанства у Русији. Иако је био православни свештеник, 1909. године, заједно са женом Аном, прешао је у римокатоличанство. Рукоположен је 1917. године за свештеника. Био је ухапшен, али је 1922. године пуштен на слободу. Отишао је у Рим где је исте године био у аудијенцији код папе Пија XI. Постављен је за прокуратора Руског егзархата. Подаци о Игору Лауницу и Владимиру Абрикосову преузети су са сајтова: http://en.wikipedia.org/wiki/Vladimir_Abrikosov; <http://vselenstvo.narod.ru/library/histdest.htm> (текст: S. Golovanov, *The historical destiny of the russian catholic tradition of the Byzantine rite 1917-1919, the point of view of a russian priest*); <http://vselenstvo.narod.ru/library/wrangel1924.htm> (текст: Письмо барона К. К. Врангеля о клевете на о. Владимира Абрикосова с комментариями князя П. М. Волколскога).

Нисмо нашли податке о даљем деловању Игора Лауница све до 1939. године. Из писама која објављујемо јасно је да је 1939. године живео у Тангеру у Мароку, а 1940. године у Порту у Португалу. Једно време је провео у Немачкој коју је напустио након Другог светског рата. Одатле је отишао у Шпанију и на крају се нашао у Рио де Жанеиру у Бразилу. Игор Лауниц се бавио и писањем радова и брошура којима је доказивао своје тврдње. На разним сајтовима се могу наћи неки од наслова чији је аутор био: *Der falsche St. Lazarus-Ritterorden* (Berlin 1910), *Igor prince Comnéne* (1965), *Ordem Imperial Constantiniana Militar de San Jago* (Rio de Janeiro, 1965), *Georg v. Krusenstjern* (1969).

Разлог због којег се Игор Лауниц обратио Николи Радојчићу изложени су већ у првој реченици писма од 26. марта 1939. године - ради се о његовом сукобу са још једним претендентом на место Великог мајстора Константиновог реда Светог Ђорђа. Други претендент био је Никола Капоне, адвокат из Напуља, који је тврдио да његова породица води порекло од владарских кућа Палеолога и Немањића, као и да је Велики мајстор Константиновог реда и реда Светог Стефана који је постојао у Србији. Капоне је оспоравао тврдње Игора Лауница да по женској линији потиче из породице Комнена Палеолога, дука Крима. У жељи да оповргне тврдње Капонеа и да га представи као преваранта, Игор Лауниц се, по савету грофа Н. С. Zeininger-а, витеза Великог Крста части Константиновог реда Светог Ђорђа, обратио за помоћ Николи Радојчићу.

Никола Радојчић је 1928. године објавио један чланак о Немањићима у којем се осврнуо и на њихове наводне потомке, породицу Капоне.⁸ Десет година касније опет се вратио на исту тему у чланку посвећеном једној лажној повељи цара Душана у којој се спомиње и витешки ред Светог Стефана. Ту сазнајемо да се након публикавања рада о Немањићима „принц” Никола Капоне обратио Николи Радојчићу и послао му литературу о себи и свом пореклу. На примедбу Радојчића да би своје тврдње морао да поткрепи не само писањем неколико италијанских писаца, него и старијим документима, Капоне му је одговорио да се ти списи налазе у Лећу, одакле му је била породица. Како Радојчић пише, Капоне му је литературу о себи предао „с дирљивом вером у своје високо порекло”.⁹

Не знамо да ли су Игор Лауниц и његови помагачи знали за контакте између Николе Капонеа и Николе Радојчића. Из писама се види

---

⁸ Н. Радојчић, *О Немањићима*, Прилози ЛМС, књига I, свеска 1. (1928), 1-14.

⁹ Н. Радојчић, *О лажној повељи цара Стефана Душана кир Датајку Медину*, Прилози за КЛИФ 18 (1938), 342-356.

да је Радојчић послао Игору Лауницу два горе поменућа чланка, на чему му је овај био захвалан јер је тако његово „оружје против господина Капонеа постало још јаче”. Ови чланци, као и научни углед који је имао, препоручили су Николу Радојчића као „помагача” Игору Лауницу и његовим подједнако фантастичним тврдњама. Права је штета што нам нису приступачна и писма која је Радојчић слао овом „наследнику” Комнена и Палеолога.

Сва писма су писана руком. На сваком писму, као и на сачуваним ковертама, ударена су два печата: један на коме је приказано знамење витешког реда *Ordo Imperialis Constantinianus Militaris Sancti Georgii* и други печат Великог мајстора са називом истог реда и деловодним бројем (Прилог I). Уз писмо бр. 2 послата је и фотографија која је посебно заведена у Архиву (Прилог II). Сачувана су и два коверта која су припадала писмима бр. 2 и бр. 5 Други коверат био је запечаћен печатом од црвенкастог воска (Прилог III).

1.

Архив САНУ 13642/1

ORDO IMPERIALIS CONSTANTINIANUS
MILITARIS SANCTI GEORGII
№ 92
MAGNUS MAGISTER

Tanger (Maroc), Hotel Villa Roma,
le 26 mars 1939.

Monsieur
le Professeur N. Radoitchitch,
l'Université,
Ljubljana,
Yougoslavie.

+

I. H. S. V.

Monsieur le Professeur,

Les amis d'un certain Mr. Capone avocat à Naples, ainsi que lui même, attaquent depuis des années moi et mon Ordre en affirmant que Mr. Capone soit un descendant des Maisons souveraines des Paléologues et des Némanitch, qu'il est un Grand Maître de l'Ordre Constantinien de la Colonne de St. Etienne, qui existait en Serbie, etc.

Ces Messieurs m'attaquent ensuite de ma descendance des Comnènes Paléologues, Ducs de Gothie (en Crimée).

Monsieur le Conte H. C. Zeininger, Chevalier Grand Croix d'honneur de mon Ordre m'a donné le conseil de m'adresser à vous, en vous priant d'avoir la bonté de m'envoyer un exemplaire de la „Letopis Matice srpske”, 1928, avec votre article „Les Némanitch”.

Ensuite de cela je vous prie de bien vouloir m'aider, en m'envoyant cet exemplaire. Si vous n'avez rien contre cela, alors votre article serait fait connu par les membres de mon Ordre partout en étranger. Vous pouviez m'écrire en allemand ou en serbe.

Veillez agréer, Monsieur le Professeur, l'assurance de mes sentiments distingués.

+ Igor Duc de Gothie, Baron de Launitz, G. M.

2.

Архив САНУ 13642/2

ORDO IMPERIALIS CONSTANTINIANUS
MILITARIS SANCTI GEORGII
№ 131
MAGNUS MAGISTER

Tanger (Maroc), Hotel Villa Roma,
le 20 avril 1939.

Monsieur
le prof. Dr. N. Radojčić,
Nunska 21/I,
Ljubljana,
Yugoslavie.

+

I. H. S. V.

Monsieur le Professeur,

Je vous remercie de votre aimable carte du 4 crt. et de la brochure „O lažnoj povelji цара Стефана Душана кир Датајку Медину”. C’est une très intéressante brochure, et très précieuse.

Mais selon mes sources l’empereur Etienne n’avait par institué ce célèbre Ordre de la Colonne de St. Etienne, mentionné chez Luccari (votre brochure pag. 347). Avez vous trouvé mention de cet Ordre aussi dans des autres sources?

Au XVIe siècle p. ex. l’historien italien Franciscus Sansovino qui ensemble avec les Anges (recte Francus), „Ducs et Comtes de Drivaste”, etc., avait inventé leur Ordre „Constantinien” (dont la continuation et l’Ordre actuel. Constantinien de Naples) avait pour faciliter aux Anges cette imposture; mentionné dans l’oeuvre publié par lui: „Fatti di Scanderbeg, de personnes et de faits fictifs.

Capone prétend être le grand maître de la branche aîné de l’Ordre des ces imposteurs „Anges” (recte Francus). Mais l’Ordre Constantinnen des „Anges” étant une invention et imposture – l’Ordre du Capone l’est aussi. Le premier des ces Anges qui débutait comme grand maître Constantinien, Jean-André Ange, s’avait approprié le nom de famille „Flavius”, le titre „princeps Macedoniae” et la dignité grand magistrale et

ob tale dilictum fuit missus per loca publica Civitatis (= de la ville de Roma) mitratus, insidens asino, et insuper condemnatus ad triremos (par la sentence du tribunal criminel papal à Rome du 8 août 1593, confirmée par une autre sentence du même tribunal du 26 septembre 1594)

Vide: Petrus Caballus, Resolutionum Criminalium centuriae tres, Francoforti' 1613, pag. 318; casu 176; Εξετασις in epistolam Scipionis Maffeji Marchionis del Gisbertum Cuperum, De fabula Equestris Ordinis Constantoniani, Venetiis 1725, pag. 35; Scipio Maffejus, De fabula Ordinis Equestris Constantiniani, Paris 1712, §15; etc.

Ce Jean-André avait falsifié beaucoup de privilèges papaux et imperiaux.

Ce Capone m'attaque, sans aucun motif de ma part, depuis 1936 d'une manière très indigne. Je suppose que n'étant point un Paléologue, et sachant que je descends de cette famille en ligne féminine, il craint d'être demasqué. Il le craint aussi quant au sa dignité, grand magistrale imaginaire. Et, en me craignant, il m'attaque le premier. Mais ces attaques ont prises maintenant une telle forme, que j'ai décidé de publier certains matériaux sur ce Mr. D'autre côté je veux faire partout connaître les resultats de vos recherches sur les prétentions de ce Capone. C'est pourquoi je vous prie, si ce serait possible, de m'envoyer non seulement un exemplaire de votre article „Les Némanitch”, mais plusieurs, de même de votre brochure, que j'ai déjà reçu. Car je voudrais déposer à un exemplaire de ces oeuvres aux bibliothèques principales à Berlin, el Portugal, Brésil et Argentine; et partout, où je le pourrai, - attirer l'attention de généalogist et historiens sur ces oeuvres. Mais si ce ne serait pas possible, alors je vous prie seulement un exemplaire de „Les Nemanitch”. – Mon adresse après le 1 Mai 1939 reste: Tanger (Maroc), Hotel Villa Roma. – Ci-joint une photographie (№ 4) du siège de mon Ordre à Tanger.

Agreez Monsieur le Professeur, l'assurance des mas sentiments distingués.

+ Igor Duc de Gothie, Baron de Launitz, G. M.

3.

Архив САНУ 13642/8

ORDO IMPERIALIS CONSTANTINIANUS
MILITARIS SANCTI GEORGII
№ 4

Château de la Merci, au cap Malabata, sur le rivage du détroit de Gibraltar, Zone Internationale de Tanger, Empire Chérifien, siège de l'Ordre Impérial Constantinien Militaire de Saint Georges.

A Mr. le Dr. Nikola Radojčić, Professeur à l'Université de Ljubljana, en en souvenir.
Tanger, le 20 avril 1939. + Igor magnus Mgstr.

4.

Архив САНУ 13642/3

ORDO IMPERIALIS CONSTANTINIANUS
MILITARIS SANCTI GEORGII
№ 155.
MAGNUS MAGISTER

Tanger (Maroc), Hotel Villa Roma,
le 12 mai 1939.

Monsieur
le Prof. Nicolas Radojčić,
Nunska 21 I,
Ljubljana,
Yugoslavie.

+
I. H. S. V.

Monsieur le Professeur,
J'ai bien reçu les Прилози Летопису Матице Српске avec votre excellent article sur les Némanitch, et je vous remercie sincèrement de votre

aimabilité. Maintenant mes armes contre ce Mr. Capone sont devenu encore plus fortes.

Je l'intention de publier aussi de ma part de certains matériaux relatifs à cette affaire. Je vous les enverrai alors.

Il serait très importants pour moi de savoir avec certitude de la part d'une personne si compétente comme vous, est-ce qu'il a existé en Serbie des Némanitchs un tel „Ordre Constantinien de la Collone de St. Etienne”. Selon mes informations un tel Ordre, et même aucun Ordre de chevalerie n'a jamais existé en Serbie antique, mais ayant adopté les coutumes, le cérémonial et certaines charges de la Cour de Byzance, les empereurs serbes créaient aussi des chevaliers, qui néanmoins n'étaient jamais réunis en un Ordre.

Alors d'où proviens, selon votre avis, cette notice relative à cet „Ordre” chez Luccari, page 56?

Votre avis sur ce point serait très précieux pour moi.

D'autre côté il serait pour moi d'une grande importance de savoir, où se trouve ce Копаоник en Serbie, et est-ce qu'il est possible selon les règles de la langue serbe, que le Копаоник pourrait provenir капоник et même Капоне. – Selon mes sources il s'agit dans ce cas du mont Купельник, (ъ прецртано) près de Scutari lequel les Venitiens appelait Coponicho, et il est assez invraisemblable, que les descendants des empereurs serbes s'appelleraient selon ce mont à la frontière vénitienne et même accepteraient son nom en forme italienne. Le nom Capone est un nom très répandu en Italie et purement italien.

Je ferai mon possible pour répandre partout, où je pourrai, à l'aide de mon Ordre, ce que vous avez publié concernant ce Mr. Capone.

Veillez agréer, Monsieur le Professeur l'assurance de ma considération très distinguée.

+ Igor Duc de Gothie, Baron de Launitz, G. M.

5.

Архив САНУ 13642/6

Mr le professeur
N. Radojčić,
Nunska 21/I
Ljubljana
Yougoslavie

Exp. Duc de Gothie, bon de Launitz, Hotel Villa Roma, Tanger, Maroc.

Танжеръ, 3го јуња 1939 г.
№ 167.

Многоуважаемый господинъ профессоръ!

Отъ души благодарю Васъ за присланный мной Вашъ трудъ о Нѣманичахъ, а также за Ваше открытое письмо отъ 18ого мая съ цѣнными для меня данными. На оборотъ видъ однойъ изъ заль здншьнаго дворца султана Мулай-Гафида. Сегодня выслалъ Я Вамъ бандеролью последній № здншьнаго журнала “Tanger-Riviera” съ заметкой о моемъ ордены.

Искренно Васъ уважающій
Игорь, баронъ де Лауница
Герцогъ вся Готхія

6.

Архив САНУ 13642/4

ORDO IMPERIALIS CONSTANTINIANUS
MILITARIS SANCTI GEORGII

№ 253.

MAGNUS MAGISTER

Tanger (Maroc), Hotel Villa Roma,
le 3 août 1939.

Monsieur
Dr. N. Radojčić,
Professeur à l'Université
Nunska 21/I,
Ljubljana,
Yugoslavie.

+

I. H. S. V.

Monsieur le Professeur,

J'espère que prochainement je pourrai publier un coup d'oeil historique qui sera sans doute très intéressant aussi pour vous. Il s'agit de Capone.

Voulant me référer à vos précieux oeuvres je vous prie de bien vouloir me faire part le plus tôt possible, comment écrit on en français:

1. О Неманьчима, Прилози Летопису Матице Српске, свеска 1, (додато другом руком: 1928, Нови Сад, 1-14.)

2. О лажној повелји цара Стефана Душана Кир Дамајку Медичу, Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, (додато другом руком: XVIII, 1938, Београд, 342-356.)

et comment écrit on cela en serbe mais avec des lettres latines (comme le font p. ex. les Croates), car le texte de mon coup d'oeil sera en français.

Eot puis – où furent imprimés:

a) О Неманьчима – (à Novy Sad ?)

b) О лажној повелји – (ibidem ?)

c) Luccari, Copioso ristretto etc. ? (додато другом руком: Luccari J, Copioso ristretto de gli annali de Rausa, In Venetia 1605.)

Agnéez, Monsieur le Professeur, l'expression des mes sentiments distingués.

+ Igor Duc de Gothie, Baron de Launitz, G. M.

P.S. A mon grand regret je ne pourrai pas venir en Alger, car je partirai probablement pour l'Europe. – Ici est un pays très intéressant pour un archéologue et pour un anthropologue. Mais on ne s'intéresse pas ici à des choses pareilles. La politique et le commerce sont plus intéressants pour les tangérais.

+ Igor, G. M.

7.

Архив САНУ 13642/5

ORDO IMPERIALIS CONSTANTINIANUS
MILITARIS SANCTI GEORGII

№ 1.

MAGNUS MAGISTER

Porto (Portugal),
Rua do Rosário 109,
le 2 janvier 1940.

Monsieur
le Dr. Nicolas Radojčić,
professeur à l'université
Nunska 21/I,
Ljubljana,
Yugoslavie.

+

I. H. S. V.

Monsieur le professeur,

Je vous envoie ci-joint un petit oeuvre du Comte H. C. Zeininger „Vanitas Vanitatum ou le trafic de décorations fantaisistes” que j'ai fait imprimer, il y a quelques jours, ici à Porto. La ville de l'impression n'est pas indiquée, car il y a beaucoup des raisons pourquoi je ne voudrais pas qu'on sache que c'est moi qui l'a fait imprimer.

Aux pages 12, 13 et IV vous trouverez mention de votre nom et de celui de Mr. Capone.

J'ai reçu récemment une communication officielle des Archives Nationales à Vienne confirmant mes soupçons que les privilèges impériaux sur lesquels se base l'„Orde Constantinien” de ce Monsieur, sont des falsifications.

Cette communication sera utilisé pour une nouvelle publication, plus grande, qui est en préparation, et que je vous enverrai aussi. Ce sera un petit oeuvre concernat tous les Orders, authentiques et faux, qui portent le nom de „Constantinien”! Vos travaux, dans lesquels vous demasquez Capone, y seront, naturellement, mentionnés.

J'ai bien reçu, encore à Tanger, votre aimable carte avec la traduction, en serbe, des titres des vos oeuvres. Je vous en remercie.

Le 4 septembre j'étais venu par avion de Tanger à Lisbonne (via Tétouan, Malaga, Séville), et le 30 septembre j'arrivair ici à Porto, où je resterai un certain temps. Mon adresse est la suivante:

Rua do Rosário 109,
Porto,
Portugal.

Mr. Capone est l'auteur et organisateur des toutes les attaques permanentes contre mon Ordre et moi depuis des trois années dernières. Pour ces attaques il se serve de la revue pseudo-historique „Rivista Araldica” de Rome, laquelle ne s'interesse pas de la teneur des articles qu'elle publie, mais seulement de ce – combien on payera pour cette publication. Cette revue „scientifique” est mentionnée à plusieurs reprises dans la brochare du Cte. Zeininger.

Les collaborateurs de la „Rivista” ne reculent devant aucun moyen pour défendre Capone. Ainsi, p. ex., dans le numéro de juillet de l'année passée, page 324, ils ont perverti le sens des mots de Mr. le professeur Banescu, de l'universite de Cluj (en Roumanie), en lui attribuant des affirmations diamétralement contraires à ce qu'il avait dit. C'est vraiment un scandale qu'on permette à Rome, qu'une revue de ce genre se nomme „scientifique”.

Je vous prie, Monsieur le professeur, de bien vouloir m'aider démasquer définitivement ce Monsieur Capone qui abuse du nom célèbre des Némanitch, en se nommant leur descendant et successeur légitime, de la même manière que les institutions officielles allemandes m'aident à lui prendre la possibilité d'abuser des noms des empereurs allemands en constatant que leurs prétendues privilèges, sur lesquels il se base, ne sont que de falsifications.

Dans le numéro d'octobre de 1938 de la même „Rivista Araldica” un des partisans de Capone Mr. le prof. Rodriguez (page 462) affirme que durant

les années dernières l'„Ordre” de ce Monsieur fut conféré „par son lieutenant Dossiteos, archevêque orthodoxe, de Sebastia” („in questi ultimi anni l'Ordine di Santo Stefano, di patronato della famiglia Nemagna – Paleologo, veniva conferito da Sua¹⁰ Beatitudine Monsignor Dossiteos, Archivescovo greco ortodosso di Sebastia, quale luogotenente del Gran Magistero”).

Autant que je sache „Sebastia” c'est la ville de Sivas en Asia Mineur (Turquie). Mais, peut-être, je me trompe? Peut-être „Sebastia” se trouve, ou se trouvait, en Serbie ou en Europe? Et puis-pourquoi „Sebastia” et non Sivas? J'ai pu constater que „Sebaste” c'est le nom ancien de Sivas. Mais est-ce que „Sebastia” et „Sebaste” sont des synonymes? Et alors pourquoi l'ordre Serbe du Capone a besoin d'un archevêque grec et n'a pas pu trouver un Serbe?

Il me serait nécessaire à constater, est-ce qu'à Sebastia il y avait, ou il y a, un siège d'un archevêque grec-orthodoxe, et est-ce que ce siège a été occupé; pendant des dernières années, par un Mgr Dossiteos (Досифеи).

De même, il m'est nécessaire à savoir, est-ce qu'il est possible qu'un archevêque orthodoxe serait un représentant et même le lieutenant de ce Mr. Capone qui est un catholique romain et dont les partisans, „chevaliers” de son „Orde” sont, de même, tous des catholiques romains. Car l'antagonisme entre les orthodoxes et les catholiques est donc très fort, et surtout en Proche Orient.

Et puis- est-il possible qu'un évêque diocésain serait un représentant, et même un lieutenant d'un petit avocat napolitain dont l'„Ordre” n'existe que dans sa fantaisie, étant fondé sur des documents faux.

D'autre part, les archevêques orthodoxes, autant que je sache, n'ont pas le titre de „Béatitude” (Блаженство). Ce sont les patriarches orientaux, auxquels est attribué ce titre, sauf le patriarche accuménique (grec-orthodoxe de Constantinople) qui a le titre de „Sa Sainteté”. Ou peut-être je ne suis pas bien informé?

Et enfin, un archevêque de Sivas (si un tel existe), n'est pas, comme les patriarches, le primat d'une église autonome (автокефалъная) et ne pourrait pas, selon mon avis, accepter la représentation, et même la lieutenance, d'un Ordre étranger, et surtout italien, sans la permission expresse du patriarche grec-orthodoxe de Constantinople et du gouvernement ottoman. Est-il possible qu'on lui aurait donné une telle permission? Autant que je sache, ni les turcs, ni les serbes, n'ont plus des grandes sympathies pour les italiens.

C'est pourquoi je suppose que les affirmations du prof. Francesco Rodriguez, mentionnés ci-dessus, sont fausses.

---

¹⁰ Овде почиње трећа страна писма на чијем врху се налази белешка: II feuille de la lettre ao Prof. Dr. N. Radojčić du 2. I. 1940 № 1.

Je vous prie, Monsieur le professeur, de bien vouloir me donner, si ce serait possible, des renseignements nécessaires.

Vous êtes, sans doute, orthodoxe, vous-même. D'autre part vous avez, sans doute, parmi vos connaissances des professeurs et des prélats (архиепи) qui pourraient m'aider à éclaircir cette question, importante pour pouvoir démasquer définitivement Mr. Capone et ouvrir les yeux aux professeurs italiens, induits en erreur par lui, car je dois donc supposer que ces professeurs font leur déclarations publiques bona fide. Il serait important pour moi d'obtenir des renseignements, sur ce sujet, d'une personne officielle ou d'une autorité compétente, ecclésiastique ou séculier.

Peut-être la chancellerie du patriarcat Serbe pourrait me donner des renseignements ou de me donner l'indications, où je me devrais adresser?

Savez vous l'adresse de la chancellerie du patriarche occuménique que fut transferée depuis des années de Constantinople dans une autre ville?

Auquel ministère ottoman sont soumises les affaires de l'église greque-orthodoxe, et quel est l'adresse de ce ministère?

Ici il n'y a qu'un consul honoraire turc qui est un portugais et ne peut pas donner de tels renseignements qu'après un long délai, s'ayant informé à Ankara. A lisbonne il n'y a pas de légation ottomane.

Et l'affaire est très urgente.

De ma part, si je pourrais vous être utile selon mes possibilités, je le ferai toujours très volontiers.

Je profite de cette occasion pour vous souhaiter une bonne et prospère Nouvelle Année.

Agréez, Monsieur le professeur, l'expression des mes sentiments très distingués.

+ Igor Duc de Gothie, Baron de Launitz, G. M.

Recommandé

1 annexe.

8.

Архив САНУ 13642/7

Monsieur le Dr. Nicolas Radojčić,
professeur à l'Université,
Nunska 21/I
Ljubljana
Yougoslavie

Duc de Gothie, baron de Launitz, Rua do Rosario 109, Porto, Portugal

Porto, le 12 avril 1940, № 18/p.

Monsieur le professeur,

Je vous suis très reconnaissant de votre carte du 15. I. 40. et j'ai déjà écrit au patriarche de Jerusalem en lui demandant de renseignements, je ne pourrait pas vous écrire plus tôt, car des 24. I – 9. IV j'étais alité.

Dans le „Wiener Reichsarchiv, Abteilung Haus – Hof – und Staats – Archiv”, Wien I, Minoritenplatz 1, sont conservés divers matériaux concernant Capone et Dataico Medin mais on ne possède pas votre brochure „O lažnoj povelji cara Stefana Dušana”, etc. J'y ai attiré l'attention et on s'en intéresse beaucoup. Peut-être vous y enverrez un exemplaire? Et aussi „O Nemanjčićima”? ces Archives considèrent l'uxore de l'empereur Stefan de 1350 (et non de 1355!) comme faux. Le même affirment les „Acta et Diplomata res Albaniae mediae aetatis illustrantia”, II, pag. 24, № 81. on m'a communiqué que Capone fut expulsé, environ en 1903 de Serbie car il y faisait mine d'un prétendant au trône. De même il jouait en Italie le rôle d'un prétendant au trône de Grèce et confisquait même les marchandises destinées au gouvernement de ce pays qui avait beaucoup de désagréments. Le gouvernement fasciste a mis terme à cette comédie. Les byzantinologues à Constantinople connaissent aussi C. Mais on suppose que ses prétentions sont juotes. Partout on s'intéresse beaucoup pour vos précieux oeuvres: „O Nemanjčićima” et „O lažnoj povelji” lesquels on ne connait pas malheureusement. Mais j'y attire partout l'attention de tant le monde.

Agréez, Monsieur le professeur, l'expression des mes sentiments très distingués.

Igor Baron de Launitz, Duc de Gothie.

Srđan Rudić – Biljana Vučetić

ON FALSE DYNASTIES AND EQUESTRIAN ORDERS

(Summary)

Letters and postcards Nikola Radojčić received from Igor Launic in the period from 26th of March 1939 to the 12th April 1940 were published in this work. Igor Launic claimed to be descendant of the Comnenian and Paleolog dynasties and Magnus Magister of the equestrian order Ordo Imperialis Constantinianus Militaris Sancti Georgii. Those letters represent an interesting source for the study of the pretensions of the presumed Paleolog dynasty descendants who claimed to be Grand masters of the invented Constantine's order of Saint George. Igor Launic addressed himself to Nikola Radojčić on the issue of his conflict with Nikola Kapone from Naples who claimed to be heir of the Paleolog and Nemanjić dynasties, as well as Grand master of Constantine's order and of the order of Saint Stefan that existed in Serbia. Nikola Radojčić mentioned the Kapone family and its members' invented claim to represent descendants of the Nemanjić dynasty in his scientific work. Due to this, Igor Launic addressed himself to him wishing to defeat his opponent by means of Radojčić' scientific authority.

Keywords: Ordo Imperialis Constantinianus Militaris Sancti Georgii, Igor Duc de Gothie, Baron de Launitz, Nikola Radojčić, Nikola Kapone.

Прилог I.

Заглавље писама Ивана Лауница са печатом на којем је приказано знамење витешког реда Ordo Imperialis Constantinianus Militaris Sancti Georgii и печатом Великог мајстора са називом истог реда и деловодним бројем.

Прилог II.

Фотографија са сигантуром 13642/8
послата уз писмо са сигнатуром 13642/2 и натпис на полеђини.

Прилог III.

Печат на коверти писма са сигнатуром 13642/5.

Славица МЕРЕНИК
Историјски институт
Београд

БИБЛИОГРАФИЈА
МЕШОВИТЕ ГРАЂЕ (MISCELLANEA)
I-XXX

Садржај по бројевима:

Мешовита грађа (Miscellanea) / уредник Илија Синдик. - (Грађа ; књ. 9)
Књ. 1 (1956)

Даница Миљковић, **Прилози расветљавању привредних односа Србије и Русије у XIX веку**, 1-87;
Првош Сланкаменац **Документа о првим школским законима у Србији у времену од 1833-1843. г.**, 89-120;
Милан Живановић, **Прилози за проучавање питања империјалистичких продирања Аустро-Угарске у Србију – Од Берлинског конгреса (1878) до закључења трговинског уговора (1881)**, 121-166;
Владимир Стојанчевић, **Прилози за познавање порекла становништва Источне Србије**, 167-173;
Иван Божић, **Француски дневник о походу Мустафе II 1696. године**, 205-214.
Résumé. – Регистри личних и географских имена уз сваки прилог.

Мешовита грађа (Miscellanea) / одговорни уредник Реља Новаковић. - (Грађа ; књ. 11)
Књ. 2 (1973)

Душанка Бојанић, **Фрагменти збирног пописа Видинског санцака из 1466. године**, 5-77, табле I-XXV;
Душанка Бојанић, **Фрагменти опширног пописа Видинског санцака из 1478-81. год.**, 79-177, табле I-XXV;
Радмила Тричковић, **Попис харача Крајине и Кључа за 1153. године по Хири**, 193-241, табле I-XVIII;
Радмила Тричковић, **Катастарски попис Крајине и Кључа из 1741. године**, 243-323, табле I-XXII.
Résumé.

Мешовита грађа (Miscellanea) / одговорни уредник Даница Милић. - (Грађа ; књ. 14)
Књ. 3 (1974)

Никола Петровић, **О приликама у Банату после слома османлијске власти (1716-1718)**, 7-40;
Срета Пецињачки, **Подаци о прописима и пореским дажбинама у Србији од 1717. до 1719. године**, 41-74;
Срета Пецињачки, **Прокламација генерала Енгелсхофена из 1737. године становницима Црне Реке и Тимочке крајине**, 75-80;
Илија Николић, **Мемоари Александре Петровић Мајзнер**, 81-130.
Регистар географских имена.

Мешовита грађа (Miscellanea) / одговорни уредник Даница Милић. - (Грађа ; књ. 15)
Књ. 4 (1976)

Глигор Станојевић, **Грађа за проучавање историје градских утврђења и тврђава у Далмацији и Боки Которској из средине XVIII вијека**, 7-106;
Василије Крестић, **Писма Антонија Орешковића генералу Иштвану Тиру (1864-1868)**, 107-133;
Драган Живојиновић, **Грађа о италијанској окупацији Далмације 1918-1920. године**, 135-219.

Мешовита грађа (Miscellanea) / одговорни уредник Даница Милић. - (Грађа ; књ. 16)
Књ. 5 (1977)

Глигор Станојевић, **Документи о нападу Млечана на Херцег-Нови 1572. године**, 7-18;
Војин Дабић, **Представке, жалбе и тужбе крајишника Банске крајине из прве половине XVIII века**, 19-51;
Срета Пецињачки, **Војна контрибуција југословенских и других земаља Аустријске царевине од 1700. до 1746. године**, 53-56, табела;
Срета Пецињачки, **Извештај К. А. Виртемберга о неким тврђавама и домаћој милицији аустријске „Краљевине Србије” у 1720. години**, 57-69;
Глигор Станојевић, **Грађа за привредну историју Боке Которске у XVIII вијеку**, 71-159;
Милан Ж. Живановић, **О последњем необјављеном рукопису Јована Ристића: „Дворска завера у Београду 1. априла 1893“**, 161-199.

Мешовита грађа (Miscellanea) / одговорни уредник Даница Милић. - (Грађа ; књ. 17)
Књ. 6 (1978)

Бранислав М. Недељковић, **Мешовита порота. Дубровачка документа XIV и XV века о пограничној пороти**, 7-180;
Азбучни регистар.
Душан Синдик, **Српске повеље у светогорском манастиру Светог Павла**, 181-205, 10 табли са репродукцијама.

Мешовита грађа (Miscellanea) / одговорни уредник Даница Милић. - Историјски институт ; Просвета. - (Грађа ; књ. 18)
Књ. 7 (1979)

Милан Стевчић и Милорад Радевић, **Петар А. Мркоњић (Петар А. Карађорђевић): Дневни записци једног усташа о босанско-херцеговачком устанку 1875-1876. године**, 7-148;
Именски регистар. – Регистар географских назива. - Résumé.
Васо Војводић, **Атанасије Николић: Опис радње по предмету општег споразумљења за устанак и сједињење**, 149-254.
Résumé.

Мешовита грађа (Miscellanea) / одговорни уредник Даница Милић. - Историјски институт ; Просвета. - (Грађа ; књ. 19)
Књ. 8 (1980)

Ненад Фејић, **Исправе которских нотара из XV столећа. Водени знаци у књигама Историјског архива у Котору XV век (SN III – SN XXII)**, 7-90;
Глигор Станојевић, **Спор око шкоља Свети Гаврило средином XVIII вијека**, 91-102;
Глигор Станојевић, **Документи о граничним сукобима на млетачко-турској граници на Црногорском Приморју**, 103-138;
Душан Синдик, **Тестаменти Саве Владиславића**, 139-159.

Мешовита грађа (Miscellanea) / одговорни уредник Даница Милић. - Историјски институт ; Просвета. - (Грађа ; књ. 20 [21!])
Књ. 9 (1981)

Радош Љушић, **Попис пореских глава, кућа и чланова мировних судова из 1839. године**, 7-192;
Даница Милић **„Непокретна каса“ : Из предисторије банкарства у Србији (Непокретна класа / Владимир О. Савић, 201-203)**, 193-239.

Мешовита грађа (Miscellanea) / одговорни уредник Даница Милић. - Историјски институт ; Просвета. - (Грађа ; књ. 22)
Књ. 10 (1982)

Ненад Фејић, **Документи о продаји и ослобађању робља из Босне и Дубровника у Каталонији (XIV и XV век)**, 7-32;
Душанка Бојанић, **Султанска акта издата на захтев Дубровачке републике (1627-1647)**, 33-202.
Списак личних имена. – Списак имена места.

Мешовита грађа (Miscellanea) / одговорни уредник Даница Милић. - Историјски институт ; Просвета. - (Грађа ; књ. 23)
Књ. 11 (1983)

Војин С. Дабић, **Грађа о бунама у Банији од краја XVII до половине XVIII века**, 7-38;
Милица Николић, **Три документа из Марсилијеве заоставштине у Болоњи**, 39-49;
Глигор Станојевић, **Статистика извоза из Боке 1724. и 1725. године**, 51-72 ;
Срета Пецињачки, **Царински приходи и расходи Краљевине Србије 1730-1732. године**, 73-133;
Драго Роксандић, **Три извора из француских архива с почетка XIX стољећа**, 135-158.

Мешовита грађа (Miscellanea) / одговорни уредник Даница Милић. - Историјски институт ; Просвета. - (Грађа ; књ. 24)
Књ. 12 (1983)

Марко Јачов, **Аутобиографија Никодима Милаша**, 7-130;
Даница Милојевић, **Пет писама Владимира Јовановића Ђорђу Стратимировићу 1864-1866 године**, 131-143.

Мешовита грађа (Miscellanea) / одговорни уредник Даница Милић. - Историјски институт ; Просвета. - (Грађа ; књ. 25)
Књ. 13 (1984)

Лепосава Цвијетић, **Попис становништва и имовине у Србији 1834. године**, 7-118;
Владимир Стојанчевић, **„Копија известија“ руских конзула о стању у Турској из 1864. године**, 119-135.

Мешовита грађа (Miscellanea) / одговорни уредник Даница Милић. - Историјски институт ; Просвета. - (Грађа ; књ. 27)
Књ. 14 (1985)

Глигор Станојевић, **Статистички подаци о извозу из Албаније у Венецију почетком XVIII вијека**, 7-20;
Глигор Станојевић, **Приручник о крајинама у Далмацији из 1783.**, 21-56;
Чарлс Јелавић, **Србија и Црна Гора у уводницима New York Times-а 1875-1878.**, 57-111;
Душан Т. Батаковић, **Сећања генерала Драгутина Милутиновића на командовање Албанским трупима 1915. године**, 113-143.

Мешовита грађа (Miscellanea) / одговорни уредник Даница Милић. - Историјски институт ; Просвета. - (Грађа ; књ. 28)
Књ. 15 (1986)

Бранка Кнежевић, **Делови збирног пописа Видинског санцака из 1466. године**, 7-12, табеле;
Глигор Станојевић, **Прва руска делегација у Венецији 1581. године**, 13-21;
Глигор Станојевић, **Један документ о Србима у Далмацији из 1790. године**, 23-31;
Марко Јачов, **Ученици српских православних школа у Далмацији од XVII века до 1919. године**, 33-98;
Илија Николић, **Белешке Љубомира Миљковића из српско-бугарског рата 1885. године**, 99-115;
Душан Т. Батаковић, **Мемоар Саве Дечанца о Високим Дечанима 1890. године**, 117-136;
Крунослав Спасић, **Дневник потпуковника П. В. Фурнијеа, француског војног аташеа за Србију и Црну Гору, о борбама за Битољ 1912. године**, 137-152.

Мешовита грађа (Miscellanea) / одговорни уредник Славенко Терзић. - Историјски институт ; Просвета. - (Грађа ; књ. 29)
Књ. 16 (1988)

Војин С. Дабић, **Записници крајишких судова у Карловачком генералату 1668-1738. године**, 7-48;
Глигор Станојевић, **Попис становништва и земље у околини Задра из 1756. године**, 49-126;
Славко Гавриловић, **Грађа о Хаџи-Продановој буни 1814. године**, 127-168;
Латинка Перовић, **„Мисли о свештенству“ Живојина Жујовића**, 169-187.

Мешовита грађа (Miscellanea) / одговорни уредник Славенко Терзић. - Историјски институт ; Просвета. - (Грађа ; књ. 30)
Књ. 17-18 (1988)

Бранислав Ђурђев и Олга Зиројевић, **Опширни дефтер Сегединског санцака**, 7-79;
Славко Гавриловић, **Списи из Ратног архива у Бечу о кријумчарењу оружја и муниције из Аустрије у Србију за време устанка 1815.**, 81-118;
Петар Крестић, **Нова грађа о Светозару Милетићу и Народној странци**, 119-160;
Владимир Стојанчевић, **Две аутобиографије Филипа Христића**, 161-177;
Славенко Терзић, **Рат против Турске или револуција у земљи : Aide-Mémoire Јована Ристића из 1876. године**, 179-183;
Душан Т. Батаковић, **Подаци српских војних власти о арбаншким првацима 1914.**, 185-206.

Мешовита грађа (Miscellanea) / одговорни уредник Славенко Терзић. - Историјски институт ; Просвета. - (Грађа ; књ. 31)
Књ. 19 (1989)

Милица Николић, **Српски летопис у заоставштини грофа Марсилија**, 7-22;
Ненад Фејић, **Предлог шпанском краљу из 1673. године за освајање Херцег-Новог и Котора и за покретање велике офанзиве против Турака**, 23-33;
Војин С. Дабић, **Упутство за региментског аудитора Карловачког генералата**, 35-43;
Војин С. Дабић, **Сењске градске повластице из 1727. године**, 45-50;
Славко Гавриловић, **Преводи турских фермана за регулисање односа са Аустријом у другој половини XVIII и почетком XIX века**, 51-72;
Даница Петровић-Милојевић, **Из „Мојих успомена“ Алимпија Васиљевића. У Русији 1850-1857, 1878, 1892-3 и 1894. године**, 73-103;
Владимир Стојанчевић, **Записи Тодора Станковића из балканских ратова**, 105-118;
Љубинка Трговчевић, **Дневник Станоја Станојевића (октобар 1915 - јули 1916)**, 119-154.

Мешовита грађа (Miscellanea) / одговорни уредник Славенко Терзић. - Историјски институт ; Просвета. - (Грађа ; књ. 32)
Књ. 20 (1990)

Олга Зиројевић, **Кроз новобрдске махале 1664/65. године**, 7-14;
Славко Гавриловић, **Извештај Јозефа фон Окла од 15. маја 1812. године**, 15-34;
Љубинка Трговчевић, **Студенти из Србије у Хајлбергу од 1844. до 1870. године**, 35-47;
Љубинка Трговчевић, **Студенти из Србије у Бону од 1870. до 1914. године**, 49-59;
Јагода Војводић, **Документи о покретању „Враголана“ и забрани четвртог броја из 1871. године**, 61-72;
Латинка Перовић, **Писма Пере Тодоровића и Драгише Станојевића краљу Милану**, 73-86;
Љубинка Трговчевић, **Студенти из Србије на универзитету у Цириху од 1905. до 1919. године**, 87-104;
Душан Т. Батаковић, **Мемоар француског вицеконзула у Скопљу о Арбанасима у Метохији 1908. године**, 105-114;
Убавка Остојић-Фејић, **Списак питомаца Serbian Relief Fund (1916-1918)**, 115-125;
Божица Младеновић, **Два извора о одговорности Косте Пећанца за рад у српској герили и током Топличког устанка**, 127-138.

Мешовита грађа (Miscellanea) / одговорни уредник Петар В. Крестић
Нова серија Књ. 21 (2003)

Недељко Радосављевић, **Породична историја проте Лазара Поповића из Субјела**, 9-20;
Радомир Ј. Поповић, **Исповест Стефана Стефановића Тенке**, 21-40;
Станиша Војиновић, **Нештампани спис Симе Милутиновића Сарајлије о Баковој буни**, 41-48;

- Петар Крестић, **Песма против „шваба“**, 48-56;
Петар Крестић, **Два писма Светозара Милетића**, 57-60;
Александра Вулећић, Љубинка Трговчевић, **Аутобиографске белешке Радивоја Милојковића**, 61-87;
Владимир Јовановић, **Белешка Матије Бана о Радивоју Милојковићу из 1876. године**, 89-93;
Миле Станић, **Коста Протић о Русима**, 95-101;
Александар Раствојић, **Британски вицеkonzул Бекер о положају Јевреја и Муслимана у Нишу 1879. године**, 103-120;
Сузана Рајић, **Милан С. Пироћанац : За моју децу Београд 1895.**, 121-147.

Мешовита грађа (Miscellanea) / одговорни уредник Петар В. Крестић
Нова серија Књ. 22 (2004)

- Сима Ћирковић, Ружа Ћук, Андрија Веселиновић, **Србија у дубровачким тестаментима у XV веку (I)**, 9-80;
Мирко Бабић, Гордана Томовић, **Старосрпски натписи из Бијељине**, 81-104;
Ружа Ћук, **Тестамент Мароја Буће**, 105-109;
Десанка Ковачевић-Којић, **Писмо Бартоломеја Зопија и Франческа Ардовинија браћи Кабуџићу у Пезару 26. јула 1426. године**, 111-116;
Марица Маловић-Ђукић, **Додељивање которског грађанства Николи Квистићу**, 117-122;
Ђуро Тошић, **Примјер брачне бигамије „More bosignanorum et patarinorum“**, 123-127;
Ђуро Тошић, **Изводи из благајничке књиге которске општине у XV вијеку**, 129-140;
Ђуро Тошић, **Уговор о закупу рударских постројења у мјесту Жеравице**, 141-149.
Регистар имена. – Регистар топонима.

Мешовита грађа (Miscellanea) / одговорни уредник Петар В. Крестић
Нова серија Књ. 23 (2004) : Овај број *Мешовите грађе* настао је поводом двеста-годишњице Првог српског устанка

- Славко Гавриловић, **Додатак „Грађи бечких архива о Првом српском устанку“**, 9-61;
Радомир Ј. Поповић, **Аутобиографске скице Лазара Арсенијевића Баталаке**, 63-87;
Недељко Радосављевић, **Извори за историју Првог српског устанка из породичне збирке Поповића**, 89-113;
Станиша Војиновић, **Бој суходолски из Србијанке Симе Милутиновића Сарајлије са коментарима његовог сина Драгутина**, 115-123;
Чедомир Антић, **Карађорђе и Велика Британија**, 125-135;
Љубодраг Поповић, **Мирољуб Јовановић, Стогодишњица Првог српског устанка 1904. године: документи Владе, Министарства народне привреде и просвете Краљевине Србије**, 137-179.
Именски регистар. – Географски регистар.

Мешовита грађа (Miscellanea) / одговорни уредник Петар В. Крестић
Нова серија Књ. 24 (2005)

Срђан Катић, **Попис прихода Београдске канцеларије из 1708. године**, 7-17;
Исидора Точанац, **Пет писама карловачког митрополита Вићентија Поповића из 1719. године**, 19-29;
Дејан Обрадовић, **О датуму рођења кнеза Милоша**, 31-34;
Недељко Радосављевић, **Пресуда о једној породичној деоби из 1835.**, 35-43;
Славко Гавриловић, **Предлог бечких српских трговаца С. Шићара и Т. Гереског из 1841. о унапређењу привреде Кнежевине Србије**, 45-50;
Владан Гавриловић, **Тужбе Георгија Зорића (1837) и његових кћери (1845) против кнеза Милоша Обреновића**, 51-60;
Даница Милић, **Бродолом на Црном мору**, 61-74;
Радомир Поповић, **Мемоар Ђорђа Протића из 1854. године**, 75-162;
Петар В. Крестић, **Три промеморије Ђорђа Стратимировића**, 163-188;
Јелена Пауновић, **Неколико докумената о предаји градова Србији из британских архива**, 189-202;
Момир Самарцић, **Статут Друштва Светог Саве из 1880. године**, 203-222;
Александар Растовић, **Тридесет осма глава књиге Владана Ђорђевића, Председник Општине београдске**, 223-254;
Сузана Рајић, **Из дневника Паје Михаиловића**, 255-276;
Божица Младеновић, Недељко Радосављевић, **Из ратних бележака потпоручника Иванка Обреновића (1915-1919)**, 277-286.
Именски регистар. – Географски регистар.

Мешовита грађа (Miscellanea) / одговорни уредник Петар В. Крестић
Нова серија Књ. 25 (2005)

Милан-Мито Ђуровић ; приредио Недељко Радосављевић, **Успомене (1900-1944)**, 5-146.
Регистар географских појмова. – Регистар имена.

Мешовита грађа (Miscellanea) / одговорни уредник Петар В. Крестић
Нова серија Књ. 26 (2005)

Душанка Бојанић-Лукач, Татјана Катић, **Османска документа о продаји турских имања кнезу Милошу Обреновићу**, 5-168.
Регистар личних и географских имена.

Мешовита грађа (Miscellanea) / одговорни уредник Петар В. Крестић
Нова серија Књ. 27 (2006)

Сима Ђирковић, **Студије о Душановом законику**, 7-41;
Небојша Порчић, **Један незапажени податак о властелинској породици Паштровић**, 43-55;

- Драгић Живојиновић, **Регеста грчких повеља српских владара**, 57-99;
Марица Маловић-Ђукић, **Тестамент Симона Миха Мекше**, 101-104;
Гордана Томовић, **Два старосрпска натписа из Косаничке Раче**, 105-129;
Ђуро Тошић, **Неколико примјера покатоличавања становништва из средњо-вјековне Босне**, 131-147;
Ружа Ђук, **Два тестамена породице Братославић**, 149-156;
Ђуро Тошић, **Примјер брачне бигамије (contre sacramentum matrimonii)**, 157-162;
Татјана Катић, **Трговиште у османским пописима Призренског санџака из 1530, с 1550. и 1571. године**, 163-174;
Срђан Катић, **Два извештаја о пословању рудника Мајданпек из 1566/67. и 1567/68. године**, 175-186;
Драгана Амедоски, **Два пописа Земунске нахије из 1578/9. и 1588-1596. године**, 187-234;
Срђан Катић, **Обнављање рудника Нови Безистан у Трепчи 1664. године**, 235-244;
Срђан Катић, **Отварање рудника Самоков и Мајданпек 1691. године**, 245-252;
Татјана Катић, **Попис османске дворске апотеке из 1714. године**, 253-271;
Драгана Амедоски, **Закуп риболова дунавске моруне у XVI веку**, 273-281;
Љиљана Чолић, **Бујурудлија Мухамед Салих Веџихи-паше**, 283-290.
Именски регистар. – Географски регистар

Мешовита грађа (Miscellanea) / одговорни уредник Петар В. Крестић
Нова серија Књ. 28 (2007)

- Исидора Точанац, **Општенародни тутори**, 7-20;
Владан Гавриловић, **Нови подаци о фрајкорском капетану Сави Демелићу**, 21-30;
Недељко Радосављевић, **Попис Тимочке епископије из 1836.**, 31-61;
Станиша Војиновић, **Цариградска писма Вукашина Радишића**, 63-109;
Недељко Радосављевић, **Два писма српског митрополита Михаила (Јовановића) Рилском манастиру**, 111-116;
Владимир Јовановић, **Распис о школским „каштигама“ из 1870. године**, 117-124;
Петар В. Крестић, **Аутобиографија Константина Пејчића**, 125-156;
Недељко Радосављевић, **Писмо видинске црквене општине српском митрополиту Михаилу (Јовановићу) из септембра 1872. године**, 157-163;
Милош Јагодић, **Извод ратних страдалника у Србији 1876. године**, 165-191;
Владимир Јовановић, **Писмо једног разочараног чиновника Јовану Ристићу**, 193-201;
Мира Радојевић, **Ивањдански атентат и млађа интелигенција – Случај Божидара В. Марковића**, 203-223;
Весна Зарковић, **Распоред учитеља у Рашко-призренској епархији за 1905/06. школску годину**, 225-246;
Александар Раствовић, **Неколико докумената о учешћу Србије на изложби у Лондону 1907. године**, 247-264;
Биљана Вучетић, **Сећања Антонија Тодоровића на револуционарну акцију српског народа у Турској 1904-1914. године**, 265-305;
Божица Младеновић, **Записи Животе Живковића**, 307-339;
Биљана Вучетић, Срђан Рудић, **Писма Милана Решетара Владимиру Ђоровићу (1919-1924)**, 341-364;
Божица Младеновић, **Живот и дела војводе Косте Пећанца (село Ђураковац)**, 365-377.
Именски регистар. – Географски регистар

Мешовита грађа (Miscellanea) / одговорни уредник Петар В. Крестић
Нова серија Књ. 29 (2008) 2009.

Невен Исаиловић, **Записници са суђења Михаилу Кабужићу**, 7-29;
Марица Маловић Ђукић, **Прилог историји мираза у Котору у првој половини 15. века**, 31-43;
Драгана Амедоски, **Крушевац у османском попису из 1536. године**, 45-54;
Срђан Катић, **Обнова Београдске тврђаве 1565. године**, 55-62;
Татјана Катић, **Дефтер овчарине и торовине кадилука Петруш из 1597/98. године**, 63-71;
Владан Гавриловић, **Фрагменти прометног протокола контумаца у Параћину (1723, 1731. и 1733)**, 73-80;
Јелена Илић, Невен Исаиловић, **Два надгробна натписа из Грабовице на Руднику из 1739. године**, 81-95;
Петар В. Крестић, **О убиству кнеза Михаила Обреновића**, 97-126;
Недељко Радосављевић, **Сећања бугарског добровољца Неша Брајкова на догађаје у Херцеговини из 1876.**, 127-140;
Владимир Јовановић, **Правила о Тајној полицији у Београду 1900. године**, 141-152;
Биљана Вучетић, **Извештаји обавештајца дипломати. Писма Богдана Раденковића Милану Ракићу (1907-1912)**, 153-169.
Именски регистар. – Географски регистар

Мешовита грађа (Miscellanea) / одговорни уредник Петар В. Крестић
Нова серија Књ. 30 (2009).

Станоје Бојанин, **Израчунавање Петровог месопуста поклада и поста према рукопису АСАНУ по 24**, 7-14;
Срђан Катић, **Заповест о производњи шалитре у Румелији 1521. године**, 15-22;
Татјана Катић, **Приходи кадилука Призрен од трговине свилом, рудника Корише и осталог (1525-1544 године)**, 23-39;
Драгана Амедоски, **Попис цизје вилајета Бован**, 41-54;
Гордана Гарић Петровић, **Постављање парохијалних свештеника: обавезе села**, 55-65;
Јована Шаљић, **О једном сукобу Срба и Турака у Београду августа 1834.**, 67-75;
Милош Јагодић, **Два извештаја Артура Еванса о Старој Србији из 1883. године**, 77-96;
Сузана Рајић, **Гувернадурство генерала Јована Мишковића 1890-1893.**, 97-118;
Ненад Миленовић, **Миленко Веснић на конференцији о болничким бродовима у Хагу 1904. године**, 119-134;
Божица Младеновић, **Списак српских ђака на школовању у Француској у 1916. години**, 135-142;
Срђан Рудић, Биљана Вучетић, **О лажним династијама и витешким редовима**, 143-162;
Славица Мереник, **Библиографија Мешовите грађе (Miscellanea) I-XXX**, 162-175.
Именски регистар. – Географски регистар

РЕГИСТАР ИМЕНА:*

- Амедоски, Драгана - 27, 29, 30
Антић, Чедомир - 23
Ардовини, Франческо - 22
Арсенијевић Баталака, Лазар - 23
- Бабић, Мирко - 22
Бан, Матија - 21
Батаковић, Душан Т. - 14, 15, 17-18, 20
Бекер, британски вицеkonzул - 21
Божих, Милан - 1
Бојанин, Станоје - 30
Бојанић-Лукач, Душанка - 2, 10, 26
Брајков, Нешо - 29
Бућа, Мароје - 22
- Васиљевић, Алимпије - 19
Веселиновић, Андрија - 22
Виртемберг, К. А. - 5
Владиславић, Сава - 8
Војодић, Васо - 7
Војводић, Јагода - 20
Војиновић, Станиша - 21, 23, 28
Вулетић, Александра - 21
Вучетић, Биљана - 28-30
- Гавриловић, Владан - 24, 28, 29
Гавриловић, Славко - 16, 17-20, 23, 24
Гарић Петровић, Гордана - 30
Герески, Т. - 24
- Дабић, Војин С. - 5, 11, 16, 19
Демелић, Сава - 28
- Ђорђевић, Владан - 24
Ђурђевић, Бранислав - 17-18
Ђуровић, Милан-Мито - 24
- Еванс, Артур - 30
Енгелсхофен, генерал - 3
- Живановић, Милан Ж. - 1, 5
Живковић, Живота - 28
Живојиновић, Драган - 4
Живојиновић, Драгић М. - 27
Жујовић, Живојин - 16
- Зарковић, Весна - 28
Зиројевић, Олга - 17-18, 20
Зопи, Бартоломео - 22
Зорић, Георгије - 24
- Илић, Јелена - 29
Исаиловић, Невен - 29
- Јагодић Милош - 28, 29
Јачов, Марко - 12, 15
Јелавић, Чарлс - 14
Јовановић, Владимир, либерал - 12
Јовановић, Владимир - 21, 28, 29
Јовановић, Мирољуб - 23
- Кабужић, Михаило - 29
Кабужићи, браћа - 22
Карађорђе Петровић - 23
Катић, Татјана - 26, 27, 29, 30
Катић, Срђан - 24, 27, 29, 30
Квистић, Никола - 22
Кнежевић, Бранка - 15
Ковачевић-Којић, Десанка - 22
Крестић, Василије - 4
Крестић, Петар В. - 17-18, 21-25, 28, 29
- Љушић, Радош - 9

---

* Бројеви поред имена се односе на број књиге Мешовите грађе.

Славица Мереник

- Маловић Ђукић, Марица - 22, 27, 29
Марковић, Божидар В. - 28
Марсили, гроф - 11, 19
Мереник, Славица - 30
Милан Обреновић, краљ - 20
Милаш, Никодим - 12
Миленовић, Ненад - 30
Милетић, Светозар - 17-18, 21
Милић, Даница - 1, 3-15, 24
Миловановић Пећанац, Коста - 20, 28
Милојевић, Даница в. Петровић-Милојевић, Даница
Милојковић, Радивој - 21
Милош Обреновић, кнез - 24, 26
Милутиновић, Драгутин, генерал - 14
Милутиновић, Драгутин - 23
Милутиновић Сарајлија, Сима - 21, 23
Миљковић, Даница в. Милић, Даница
Миљковић, Љубомир - 15
Михаило (Јовановић), митрополит - 28
Михаило Обреновић, кнез - 29
Михаиловић, Паја - 24
Мишковић, Јован, генерал - 30
Младеновић, Божица - 20, 24, 28, 30
Мркоњић, Петар А. в. Петар А. Карађорђевић
Мустафа II, султан - 1
Мухамед Салих Вецихи-паша - 27
- Недељковић, Бранислав М. - 6
Николић, Атанасије - 7
Николић, Илија - 3, 15
Николић, Милица - 11, 19
Новаковић, Реља - 2
- Обрадовић, Дејан - 24
Обреновић, Иванко, потпоручник - 24
Окл, Јозеф фон - 20
Орешковић, Антоније - 4
Остојић-Фејић, Убавка - 20
- Пауновић, Јелена - 24
Пејчић, Константин - 28
- Перовић, Латинка - 16, 20
Петар А. Карађорђевић - 7
Петровић, Никола - 3
Петровић-Мајзнер, Александра - 3
Петровић-Милојевић, Даница - 12, 19
Пећанац, Коста в. Миловановић
Пећанац, Коста
Пецињачки, Срета - 3, 5
Пироћанац, Милан С. - 21
Поповић, Вићентије, митрополит - 24
Поповић, Лазар, прота - 21
Поповић, Љубодраг - 23
Поповић Ђак, Милоје - 21
Поповић, Радомир Ј. - 21, 23, 24
Поповићи, породица - 23
Порчић, Небојша - 27
Протић, Ђорђе - 24
Протић, Коста - 21
- Радевић, Милорад - 7
Раденковић, Богдан - 29
Радишић, Вукашин - 28
Радојевић, Мира - 28
Радосављевић, Недељко - 21, 23-25, 28, 29
Рајић, Сузана - 21, 24, 30
Ракић, Милан - 29
Растовић, Александар - 21, 24, 28
Решетар, Милан - 28
Ристић, Јован - 5, 17-18, 28
Роксандић, Драго - 11
Рудић, Срђан - 28, 30
- Сава Дечанац - 15
Савић, Владимир О. - 9
Самарцић, Момир - 24
Симон Миха Мекша - 27
Синдик, Душан - 6, 8
Синдик, Илија - 1
Сланкаменац, Првош - 1
Спасић, Крунослав - 15
Станић, Миле - 21
Станковић, Тодор - 19
Станојевић, Глигор - 4, 5, 8, 11, 14-16

Станојевић, Драгиша - 20
Станојевић, Станоје - 19
Стевчић, Милан - 7
Стефановић Тенка, Стефан - 21
Стојанчевић, Владимир - 1, 13, 17-18, 19
Стратимировић, Ђорђе - 12, 24

Терзић, Славенко - 16-20
Тир, Иштван, генерал - 4
Тодоровић, Антоније - 28
Тодоровић, Пера - 20
Томовић, Гордана - 22, 27
Точанац, Исидора - 24, 28
Тошић, Ђуро - 22, 27
Трговчевић, Љубинка - 19-21
Тричковић, Радмила - 2

Ђирковић, Сима - 22, 27
Ђоровић, Владимир - 28
Ђук, Ружа - 22, 27

Фејић, Ненад - 8, 10, 19
Фурније, П. В., потпуковник - 15

Цвијетић, Лепосава - 13

Хаџи-Продан Глигоријевић - 16
Христић, Филип - 17-18

Чолић, Љиљана - 27

Шаљић, Јована - 30
Шићар, С. - 24

РЕГИСТАР ИМЕНА

А

Абдул Хамид – 79
Абрикосов, Владимир, прокуратор Руског
Егзархата - 145
Авакумовић, Јован, правник,
политичар – 113, 114
Agoston, G. – 15
Адамовић, Властимир, из Јагодине – 138
Akgündüz, A. – 16, 24
Александар II Романов, руски цар - 117
Александар III Романов, руски цар - 117
Александар Обреновић, краљ Србије –
97-102, 106-109, 111, 112, 114-118
Али (Али), спахија, сакупљач државних
прихода – 28, 32
Алија (Али), емин – 26, 29, 30, 34
Алија б. Јусуфа (Ali b. Yûsuf), спахија –
29, 34
Ана, жена Владимира Абрикосова – 145
Ange, Jean-André – 149, 150
Андон Јани, из Пруговаца - 43
Андон Јован, из Бобовишта - 44
Андон Петре, из Бована - 43
Андрија Пејо, из Кралевог Поља – 44
Андрија, свештеник, из Кралевог
Поља - 44
Аранђеловић, Панта, професор трго-
вачке школе – 139
Арсеније III Црнојевић, патријарх – 56,
83, 90
Асер, Тобијас, правник - 128
Атанасијевић, Даринка, из Београда – 137
Атанасијевић, Десанка, из Београда – 137
Атанасијевић, Љубица, из Београда – 137
Аћимовић, Јордан, из Врања – 140
Ахмет, гаваз - 69
Ачковић, Никола, из Прилепа – 139

Б

Бајазит II, турски султан – 16
Бајић, Атанасије, из Градишта – 139
Бајлони, Димитрије, из Београда – 141
Бајлони, Јаков, из Београда – 141
Бали Синан (Bâlî Sinân), емин – 26, 30
Balich, Regja - 91
Балшић, Ђурађ I – 24
Banescu, професор универзитета у
Клужу - 156
Барјактаревић, М., краљевски
отправник послова у Букурешту - 125
Барјактаревић, Миодраг, из Ниша – 141
Барта Јован, из Кикинаца - 49
Батаковић, Д. – 84, 90
Beldicaeani, N. – 24
Белимарковић, Јован, генерал,
министар, намесник – 100, 110, 114
Бело Јован, из Мајура - 46
Белоје Матеј, из Бобовишта - 44
Белча Иванов – 29, 33
Благојевић, Богдан, из Београда – 140
Благојевић, Видан О., из Београда – 140
Благојевић, Драгослав О., из Београда
– 140
Благојевић, Љубинко, из Битоља – 138
Благојевић, Милорад, из Ниша – 138
Благојевић, Синиша, из Битоља – 138
Бобић, Михаило, директор гимназије – 138
Бован, В. - 84
Богдановић Д. -7, 12
Богичевић, Антоније, генерал - 115
Богичевић, Вера, из Битоља – 137
Богичевић, Стевана, из Битоља – 137
Божан (Војан), емин – 29, 33
Божановић, Трајко, из Куманова – 140
Божидар Вуковић – 8

Боја Степан, из Бобовишта - 44
Бојанин, Станоје – 9, 11
Бојанић-Лукач, Д. – 15
 Бојка Кумаш, из Смиловаца - 43
 Бојо Пејо, из Кралевог Поља - 44
 Боп, Огист, председник добротворне организације ``Српска нација`` - 136
 Бошковић, Анђелко, из Башиног Села - 137
 Бошковић, Ђурађ - 138
 Бошковић, Јован, филолог, политичар - 107
 Бошковић, Сава, из Београда - 138
 Бранковић, Вук, српски великаш - 24
 Братован, Никола, свештеник - 27, 32
 Братоножић, Јован, из Прилепа - 137
 Братоножић, Лазар, из Прилепа - 137
 Брачинац, Милосав, из Крушевца - 140
 Брзак, Никола - 70, 71, 73
 Бугарски, Александар, архитекта - 115
 Бурбони, француска владарска породица - 144

В

Вака Батрика, из Рутевиваца - 47
 Валента, Владимир, из Битоља - 138
 Валента, Мирослав, из Битоља - 138
 Васиљевић, Александар, из Ниша - 137
Васиљевић, Ј. Х. – 84, 85
 Васиљевић, Риста, из Ниша - 137
 Васиљевић, Сима, из Ниша - 137
 Васојевић, Велибор Т., из Битоља - 140
 Васојевић, Стеван Т., из Битоља - 140
 Вата Кроја, из Дражеваца - 45
 Велари Јован, из Мозгове - 48
 Велари Јован, из Бујмира - 47
 Велисав Вук, из Станаца - 46
 Велиша Јован, из Смиловаца - 43
 Вељић, Божидар, из Велеса - 137
 Вељић, Милан, из Велеса - 137
 Вемић, Милан, из Битоља - 139
 Вемић, Михаило, из Битоља - 139
 Вергловић, Јован, из Шапца - 138
 Верко Андрија, из Огло Главе - 44

Веснић, Миленко, правник, политичар, дипломата - 119, 121-123, 125, 126, 128, 130, 134, 136
 Ведићи-паша, Мехмед - 67, 70, 72-74
 Вилхелмина, холандска краљица - 126
 Виндхем, Џорџ Хјуз, британски амбасадор у Цариграду - 81
 Витановић, Никола, из Браљине - 140
Витковић, Г. – 60-62
 Витодан Тодор, из Шуматоваца - 44
 Вићентије Јовановић, митрополит - 56, 57, 63
 Вишацки, Љубиша, из Вршца - 141
Влајинац, М. – 57
 Влајић, Дамјан, предавач на војним школама Краљевине Србије - 105, 106
 Влчо Андрија, из Смиловаца - 43
 Влчо Андрија, из Станаца - 46
 Влчо Андрија, из Алексинаца - 45
 Влчо Андрија, из Бована - 43
 Влчо Андрија, из Дражеваца - 45
 Влчо Андрија, из Липоваца - 47
 Влчо Андрија, из Огло Главе - 44
 Влчо Јани, из Пруговаца - 43
 Влчо Јован, из Бобовишта - 44
 Влчо Јован, из Дражеваца - 45
 Влчо Коста, из Бобовишта - 44
 Влчо Матеј, из Бобовишта - 45
 Влчо Матеј, из Липоваца - 47
 Влчо Матеј, из Попшинаца - 46
 Влчо Нана, из Станаца - 46
 Влчо Пејо, из Попшинаца - 46
 Влчо Петре, из Бобовишта - 44
 Влчо Петре, из Липоваца - 47
 Влчо Петре, из Огло Главе - 44
 Влчо Петре, из Пруговаца - 43
 Влчо Петре, из Шуматоваца - 44
 Вујић (Ђујић), Ђ., наставник гимнастике - 103, 105, 107
 Вујић, Михаило, економиста, политичар - 109, 113, 115
 Вук Јован, из Мокреша - 48
 Вук Пејо, из Смиловаца - 43
 Вука Јован, из Попшинаца - 46
 Вукашин Мрњавчевић, српски краљ - 24

Вулетић, Александра - 108
Вучко, пандур - 70

Г

Гавриловић, М. – 68
Гавриловић, Милош, из Крагујевца – 140
Гарет, вршилац дужности посланика САД у Холандији - 128
Георгије Амартол – 8
Георгије Веселиновић, свештеник у Радбину – 61
Георгије, сиколски свештеник – 59
Гершић, Глигорије, професор, политичар – 107
Гиљом, белгијски посланик у Холандији - 128
Гођевац, Велибор В., из Београда – 140
Гођевац, Слободан Ј., из Београда – 140
Гочуцизаде, Ахмед Шехрија (Göçücüzâde, Ahmed Eş-şehriy) – 27, 31
Гроздановић-Пајић, М. – 7
Грујић, Ј. - 88
Грујић, Р. – 57, 59,
Грујић, Сава, генерал, политичар, дипломата - 101

Д

Дабижив Раја, из Липоваца - 47
Дамјан Наста, из Бована - 43
Дамјановић, Драгутин, из Зајечара – 138
Дамјановић, Милутин, из Зајечара – 138
Дамњановић, Михајло, из Крагујевца – 138
Даничић, Б. – 8
Дано Матеј, из Рујишта - 48
Дединац, Димитрије, из Битоља – 138, 139
Дединац, Милан, из Битоља – 138, 139
Дели-Мехмед, гаваз – 69
Дерала, Хасан - 78
Дервиш-паша – 78, 82, 84
Димитре Андрија, из Огло Главе - 44
Димитри Андрија, из Дражеваца - 45
Димитри Андрија, из Липоваца - 47

Димитри Боја, из Смиловаца - 43
Димитрије Живковић, из Великог Села – 57, 64

Димитрије, свештеник у Бадњу - 61 -
Димитријевић, Драгомир, из Ниша – 139
Димитријевић, Марјан, из Битоља – 139
Димитријевић, Миодраг, из Битоља – 139
Димитријевић, Стојан, из Врања – 141
Димић, Александар, из Београда – 139
Димо Андрија, из Дражеваца - 45
Димо Андрија, из Мајура - 46
Димо Андрија, из Огло Главе - 44
Димо Јани, из Дражеваца - 45
Димо Јани, из Липоваца - 47
Димо Јани, из Пруговаца - 43
Димо Матеј, из Дражеваца - 45
Димо Матеј, из Липоваца - 47
Димо Матеј, из Станаца - 46
Димо Нана, из Шуматоваца - 44
Димо Никола, из Бобовишта - 44
Димо Пејо, из Бована - 43
Димо Пејо, из Добрујеваца - 45
Димо Пејо, из Липоваца – 47
Димо Пејо, из Огло Главе - 44
Димо Пејо, из Пруговаца - 43
Димо Петре, из Станаца - 46
Димо Петре, из Добрујеваца - 46
Димо Петре, из Кралевог Поља - 44
Димо Петре, из Попшинаца - 46
Димо Петре, из Рутевиваца - 47
Димо Риза, из Злокућана - 47
Димо Срда, из Рутевиваца - 47
Докић, Лазар, лекар, министар, председник владе – 99-104, 106, 110, 112-116
Dossiteos (Досифеи), архиепископ - 157
Достанић, Милан, из Јагодине – 137
Достанић, Момчило, из Скопља – 137
Достанић, Радојица, из Штипа – 137
Дражић, Фирмилијан, скопски епископ, професор Богословије - 104, 107

Ђ

Ђокић, Бранко, из Охрида – 138
Ђокић, Лазар, из Београда – 141

Токић, Марко, из Охрида – 138
Болевић, Радомир, из Андријевице – 141
Бон Андрија, из Огло Главе - 44
Борђевић, Андра - 107
Борђевић, Божидар, из Кавадара – 137
Борђевић, Јован, књижевник, професор - 103, 104, 106
Борђевић, Петар, књижевник, академик, државни саветник – 107, 108
Букић, Душан, из Маричића – 139
Бурета Стане, из Пруговаца – 43
Бурин Сава, из Добрујеваца - 46
Бурић, Димитрије, генерал, министар – 109, 110
Бурић, Михаило, из Радовишта – 137
Бурић, Ранко, из Радовишта – 137
Буришић, Никола - 85
Буровић, Милорад М., из Београда – 140

Е

Еванс, Артур Џон – 77, 80, 81, 86-89, 96

Ж

Живан, свештеник у Сремској Митровици – 55
Живановић, Тихомир, из Крњева – 140
Живко Вељко, из Кикинаца - 49
Живко Јован, из Суботинаца - 48
Жујовић, Јован, геолог, политичар, академик – 109, 136
Жунић, Братислав, из Битоља – 139

З

Загорчић, Андреја, из Прилепа – 137
Загорчић, Спасоје, из Прилепа – 137
Zdraveva M. – 15
Здравковић, Светолик, из Зајечара – 140
Zeininger, H.C., гроф – 146, 148, 155, 156

Зенил, мексички посланик у Бечу – 128
Зисић, Зорка, из Београда – 137
Зисић, Полмира, из Београда – 137
Змајић, Тихомир, из Битоља – 137

И

Ибровац, Миодраг, професор у гимназији – 141
Иван Петре, из Злокућана - 47
Иванишевић, В. – 24
Иванко Петко, из Кралевог Поља - 44
Ивановић, Драгомир, из Зајечара – 139
Ивуло, Петре, из Алексинаца - 45
Илић, Миливоје Ј., из Пожаревца – 140
Илић, Синиша Ј., из Пожаревца – 140
Иљаз-паша – 78
Исак II Анђео, византијски цар - 144

Ј

Јагодић, Милош – 77, 79, 84, 92, 94, 108
Јакић, Јован, из Призрена – 140
Јаков Јован, из Бујмира - 47
Јаков Јован, из Мозгове - 48
Јаков Пејо, из Липоваца - 47
Јани Јован, из Алексинаца - 45
Јанковић, Н. Ђ. – 8
Јанковић, Сава, из Врања – 141
Јастребов, И.С. - 88
Јевремовић, А., из Петровца – 138
Јевремовић, Витомир, из Београда – 138
Јевремовић, Мирослав, из Београда – 138
Јиречек, К. – 24
Јован Андон, из Кралевог Поља - 44
Јован Андрија, из Добрујеваца - 45
Јован Андрија, из Бована - 43
Јован Андрија, из Бујмира - 47
Јован Андрија, из Дражеваца - 45
Јован Андрија, из Липоваца - 47
Јован Андрија, из Попшинаца - 46
Јован Андрија, из Станаца - 46
Јован Андрија, из Шуматоваца - 44

- Јован Антоније Анђело Флавије Комнин Ласкарис Палеолог - 144
 Јован Богдан, из Пруговаца - 43
 Јован Дуја, из Пруговаца - 43
 Јован Ђура, из Алексинаца - 45
 Јован Миладин, из Пруговаца - 43
 Јован Михаиловић, митрополитски егзарх – 61
 Јован Михал, из Дражеваца - 45
 Јован Михал, из Огло Главе - 44
 Јован Павле, из Глоговаца - 48
 Јован Пејо, из Бобовишта - 44
 Јован Пејо, из Рутевиваца - 47
 Јован Петре, из Дражеваца - 45
 Јован Петре, из Бобовишта - 45
 Јован Петре, из Злокућана - 47
 Јован Петре, из Липоваца - 47
 Јован Петре, из Попшинаца - 46
 Јован Петре, из Пруговаца - 43
 Јован Петре, из Станаца - 46
 Јован Срдив, из Огло Главе - 44
 Јован Тодор, из Попшинаца - 46
 Јован, свештеник у Гроцкој – 56
 Јовановић, Александар, из Зајечара – 139
 Јовановић, Бранко, из Тетова – 137
 Јовановић, Владислав, из Београда – 141
 Јовановић, Драгомир, из Скопља – 140
 Јовановић, Душан, из Београда – 138
 Јовановић, Ђорђе, лекар, професор на Великој школи – 111
 Јовановић, Лука, из Параћина – 140
 Јовановић, Љубомир, из Београда – 138
 Јовановић, Милутин, из Београда – 137
Јовановић, С. - 114
Јовановић, Слободан – 98
Јовановић, Т. – 8
 Јовановић, Трифун, из Подгорице – 139
 Јованчевић, Владимир, учитељ – 137
- К**
- Казимировић, Н. Ст. – 13*
 Калчић, Коста, трговац из Врања – 137
 Калчић, Милан, из Врања – 137
- Камперелић, Ђорђе – 84, 88,
 Капетановић, Милош, из Београда – 140
 Капетановић, Светислав, из Београда – 140
 Капоне, Никола – 146, 148, 150, 152, 154, 156-160
 Капоне, породица у Италији - 146
 Карађорђе Петровић – 72, 73
Караџић, В. С. – 11
 Карно, Сади, француски председник – 117
 Карчевић, Јордана, из Берова – 137
 Карчевић, Марија, из Београда – 137
 Катић, Миливоје Д., из Крушевца – 140
Катић, Срђан – 16, 25
 Кнежевић, Никола, из Београда – 138
 Кнежевић, Радоје, из Београда – 138
 Ковачевић, Љубомир, историчар, професор - 105, 106
Ковачевић, М. – 8
 Комнини, владарска породица у Византији – 146, 160
 Константин Велики, византијски цар - 144
 Константиновић, Александар, син тетке краља Милана, Анке - 103
 Константиновић, Александар, супруг тетке краља Милана, Анке - 103
 Константиновић, Анка, тетка краља Милана - 103
 Коста Јани, из Мајура - 46
 Коста Јован, из Дражеваца - 45
 Коста Михал, из Станаца - 46
 Костић, Војислав, из Београда – 139
Костић, М. – 60
Костић, П. – 84
 Костић, Тихомир Ј., из Зајечара – 140
 Крстић, Никола, правник, државни саветник - 108
 Крстић, Радивоје, из Врања – 141
 Куманов Петре, из Огло Главе - 44
 Кумрић, Михаило, коњички пуковник, ађутант Милана и Александра Обреновића – 108, 109
 Кусовац, Душан, из Црне Горе – 140

Л

Л.М. – 58, 59
Лазар Брагована, из Глоговаца - 48
Лазар Бугар, из Бујмира - 47
Лазар Бугар, из Мозгове - 48
Лазар Панајото, из Кралевог Поља - 44
Лазар Цветко, из Огло Главе - 44
Лазарић, Симо – 92
Лазих, Даница, из Чачка – 137
Лалковић, Стеван, из Свилајнца – 139
Лапчевић, Милутин, из Битоља – 139
Лауниц, Елза - 145
Лауниц, Иван (Launitz, Iwan Aleksandrowitsch Schmidt) – 145, 161
Лауниц, Игор (Igor Prince Comnéna Palaéologue), син Игора Лауница - 145
Лауниц, Игор (Igor Duc de Gothie, Baron de Launitz) – 143, 144, 145, 146, 147, 148, 150, 152, 153, 155, 158, 159, 160
Лауниц, Нина Изабела - 145
Лијар, Луј, ректор Универзитета у Паризу - 136
Линден, Мелвил ван ден, барон - 128
Ловчевић, Стева, професор историје у средњој школи - 105, 106, 107,
Лукић, Ђорђе, из Београда – 138
Лукић, Јован, из Београда- 138
Луковић, Лука, из Лесковца – 141
Луковић, Миливоје, из Лесковца – 141
Luccari, J. – 152, 154

Љ

Љуба Пеја, из Бована - 43
Љујић, Драгољуб, из Београда – 139
Љушић, Р. – 69

М

Магру, Алфонс Дезире, професор француског језика - 104, 106, 109
Mais, С. - 159
Мајзнер, Павле, директор гимназије – 139

Мале, Албер, француски историчар - 106, 109
Мало Јани, из Дражеваца – 45
Мало Матеј, из Дражеваца - 45
Мало Петре, из Дражеваца - 45
Мано-Зиси, К. – 8
Манојловић, Душан В., из Шапца – 140
Maretić, T. – 43-46
Марика Јарина, из Бована - 43
Маринко Матеј, из Дражеваца - 45
Маринковић, Славко, из Гостивара - 138
Марјановић, Радивоје, из Срема – 138
Марјановић, Станко, из Срема – 138
Marco, don - 89
Марко Јован, из Станаца - 46
Марко Мартире, из Дражеваца - 45
Марко, пресељец, из Кикинаца - 49
Марко Селари, из Суботинаца - 48
Марко, бадањски кнез - 61
Марковић, Вукосава, из Ђевђелије – 137
Марковић, Јован В., из Београда – 140
Марковић, Радован Н., са Цетиња – 140
Марковић, С.Г. – 80
Марковић, Стојан, правник, професор на Великој школи – 114
Марковић, Теофило Р., из Битоља – 140
Марковић, Чедомир, из Београда – 138
Мартенс, Фредерик, правник – 128, 129
Maffejus, Scipio - 150
Махмуд б. Јусуф (Mahmûd b. Yûsuf), улуфеџија – 27, 31
Машин, Александар, генералштабни пуковник, министар - 105, 106
Мевлана Бедредин (Mevlânâ Bedreddîn), призренски кадија – 27, 29, 32, 34
Мевлана Махмуд (Mevlânâ Mahmûd), призренски кадија - 27, 31
Мехмед (Mehmed), емин – 29, 33
Мехмед II, турски султан – 16
Мијановић, Б. – 8
Микић, Ђ. - 84
Миладин Ковач, из Бована - 43
Миладиновић, Михајло Ђ., професор – 138
Милан Обреновић, краљ Србије – 97-103, 106, 108, 111-115, 118

- Милаш, Н.* – 55-57
 Миленко, пасторак Ђорђа Нанића – 69
Миленовић, Ненад – 119, 121
 Милија Костић, из Великог Села – 57, 64
Милићевић, М. Ђ. – 13
 Миловановић, Гргур, правник, државни саветник – 109
 Миловановић, Константин Кока, пуковник - 115
 Милојевић, Бора, из Ниша – 138
 Милојевић, Јован, из Београда – 137
 Милојковић, Василија, из Призрена – 137
 Милојковић, Јелица, из Призрена – 137
 Милосављевић, Бранимир, из Краљева – 139
 Милосављевић, Драгослав, из Краљева – 140
 Милосављевић, Илија, из Тетова – 137
 Милосављевић, Марко, из Пожаревца – 139
 Милосављевић, Миодраг, из Тетова – 137
Милосављевић, П. – 68
 Милосављевић, Светозар, политичар - 115
 Милосављевић, Станимир, из Свилајнца 140
 Милош Обреновић, српски кнез – 67-72, 74
 Милошевић, Анастас, из Битоља – 139
 Милошевић, Богољуб, из Битоља – 139
Милошевић, Р. – 9, 12, 13
 Милошевић, Раша, политичар - 115
 Милс, Питер Френсис - 144
 Милутиновић, Милица, из Београда – 137
 Милутиновић, Стаменка, из Београда – 137
 Мирко, отац Николе Братована – 27, 32
Мирковић, Л. – 9
Мирковић, Љиљана – 109
 Митановић, Миодраг М., из Београда – 140
 Митић, Коста, из Лесковца – 141
 Митић, Милутин, из Ниша – 140
 Митић, Миодраг, из Шапца – 138
Митровић, Андреј - 136
 Митровић, В. - 84
 Митровић, Јован, из Ужица – 140
 Митровић, Милан, из Крушевца – 140
 Михадин (Никадин, Никодим), митрополит – 27, 32
 Михаило Велимировић, свештеник у Сиколи - 61
 Михаило Милошевић, свештеник у Товарнику – 60
 Михал Јован, из Попшинаца - 46
 Михел, Станислав, из Београда – 141
 Михоковић, Фердо, наставник гимнастике - 102, 103
 Мишковић, Војин, син генерала Јована Мишковића - 114
 Мишковић, Јован, генерал српске војске – 97-100, 104, 105, 107, 110, 116, 118
 Мишковић, Мил., наставник гимнастике – 109
 Мишковић, Милутин, капетан - 115
 Мишковић, Светислав, наставник гимнастике - 109
 Мојсије Петровић, митрополит – 55, 56, 58, 62, 65
 Монбел, У.Р., француски посланик при холандском двору – 128
 Моравац, Зденко В., из Сушака – 140
 Мулай-Гафид, султан - 153
 Мурат, писар – 28, 33
 Муса (Musa), закупац прихода - 29, 34
 Мустафа (Mustafâ), емин, мултезим - 25, 26, 28-34
 Мустафа (Mustafâ), писар – 28, 32
 Мустафа (Mustafâ), силахдар – 28, 32, 33
 Мустафа б. Ризаци Хаџи (Mustafâ b. Rizâci Hâci) – 28, 32
- Н**
 Нанић, Ђорђе, механџија - 69
 Неда Мирковић, из Великог Села – 57, 64
 Недељко Вукомановић, из Великог Села – 57, 64
 Недељко, доселац, из Бобовишта - 45
Недељковић, М. – 11
Недељковић, С. - 84, 92, 93

- Недић, Љубомир, професор, књижевни критичар - 103, 104, 106, 109
Немањићи, српска владарска породица – 146, 148, 151, 153, 157
Нешић, Александар, из Шапца – 140
Нешић, Антоније, из Шапца – 140
Нешић, Боровоје, инжењеријски капетан – 108
Никол, Д. - 144
Никола Матеј, из Станаца - 46
Никола Илијин, свештеник у Градишту - 61
Никола Јани, из Липоваца - 47
Никола Јани, из Смиловаца - 43
Никола Јован, из Глоговаца - 48
Никола Лаушевић, из Великог Села – 57, 64
Никола Матеј, из Добрујеваца - 45
Никола Матеј, из Бујмира - 47
Никола Матеј, из Огло Главе - 44
Никола Матеј, из Прасковча - 48
Никола Матеј, из Рујишта - 48
Никола Матеј, из Станаца - 46
Никола Нана, из Липоваца - 47
Никола Пејо, из Алексинаца – 45
Никола Пејо, из Дражеваца - 45
Никола Пејо, из Липоваца - 47
Никола Пејо, из Пруговаца - 43
Никола Петре, из Дражеваца - 45
Никола Петре, из Мајура - 46
Никола Петре, из Попшинаца - 46
Никола Петре, из Пруговаца - 43
Никола Петре, из Рутевиваца - 47
Никола Петре, из Алексинаца - 45
Никола Тодор – 26, 30
Никола, свештеник у Великом Селу – 55, 57, 63, 65,
Николај, свештеник у Вишњици – 61
Николајевић, Светомир, књижевник, политичар – 108
Николић, Андра, политичар – 110, 115,
Николић, Бора, из Београда – 138
Николић, Драгољуб, из Београда – 138
Николић, Лазар, учитељ у Пећи – 92
Николић, Мома, из Београда – 138
Николић, Сава, из Београда – 141
Новак Дура, из Мајура - 46
Новак Јован, из Мокреша - 48
Новаковић, Владислав С., из Београда – 140
Новаковић, Војислав, из Ниша – 141
Новаковић, Милета, професор Београдског универзитета - 136
Новаковић, Миодраг С., из Београда – 140
Новаковић, С. – 8
- О**
- Обрадовић, Милета, из Београда – 138
Обрадовић, Сава, из Београда – 138
Обреновић, Драга, српска краљица - 105
Обреновић, Наталија, српска краљица - 102, 103
Омер – в. Ђуришић, Никола
Остојић, М., пуковник -115
- П**
- Павел, свештеник у Звижду - 59
Павићевић, Павле, из Београда – 138
Павле Јовановић, свештеник - 61
Павле Пејо, из Станаца - 46
Павле Срдина, из Добрујеваца – 46
Павле Степан, из Прасковча - 48
Павловић, Благоје, из Ниша – 140
Павловић, Д. – 60, 61,
Павловић, Јован, професор војне тактике - 104, 105, 106, 108, 109
Павловић, Младен Б., из Ниша – 140
Павловић, Предраг Б., из Ниша – 140
Павловић, Сида, из Ниша – 137
Павловић, Стојан Х., из Куманова – 140
Пајсије, скопски митрополит – 85
Палеолози, византијска владарска породица – 144, 146, 148, 157, 160
Пандоровић, Ђирило, из Битоља – 139
Пантелејмон Љубинковић, свештеник у Добановцима - 61
Паранос, Илија К., из Београда – 140

- Патаковић, Јосиф – 92
 Паун Петре, из Добрујеваца - 45
 Пашић, Никола, државник, политичар – 110, 123
 Пејо Језмир, из Шуматоваца - 44
 Пејо Павле, из Дражеваца - 45
 Пејо Петре, из Бобовишта - 44
 Пејо Тодоров – 27, 29, 31, 33
Перић, Д. – 58
Перуничкић, Б. – 70
 Петар I, деспот и автократор Римљана, принц Палеолог – в. Милс, Питер Френсис
 Петко Јован, из Мокреша - 48
 Петре Јован, из Прасковча – 48
 Петре Матеј, из Дражеваца - 45
 Петре Петко, из Глоговаца - 48
 Петровић, Божидар, из Београда – 138
 Петровић, Драгомир, из Београда – 140
 Петровић, Дража, из Ниша – 140
Петровић, Б. – 15
 Петровић, Јован, из Неготина – 139
 Петровић, Љубиша, из Битоља – 139
Петровић, М. С. - 69
 Петровић, Свет., професор у гимназији – 140
 Пећанац, Душан, из Београда – 140
Пешикан, М. – 8
 Пешић, Велибор, из Београда -139
 Пије XI, папа - 145
 Пироћанац, Милан - 88
 Пироћанац, Милија А., из Београда – 140
Поповић, Д. – 62, 63
 Поповић, Драгиша, из Ниша – 140
Поповић, Ј. – 84
 Поповић, Љубомир Д., из Свилајнца – 140
 Поповић, Милан С., из Пирота – 140
 Поповић, Миодраг Д., из Београда – 140
 Поповић, Младен, из Скопља – 141
 Поповић, Павле, лекар - 111
 Поповић, Радомир, из Београда – 140
 Поповић, Серафим, из Кичева – 139
 Поповић, Станоје Р., из Свилајнца – 140
 Поповић, Стеван Д., педагог, политичар – 102-104
 Преја Дебре, из Мајура - 46
 Продан Ивко, из Пруговаца - 43
 Продановић, Јаша, публициста, политичар - 109
 Проја Вака, из Липоваца - 47
 Протић, Душан С., из Београда – 140
 Протић, Коста, генерал, министар, председник владе, намесник – 100, 113
 Протопоповић, Атанасије, свештеник у Голупцу - 59
- Р**
- Раденковић, Никола, из Велике Бањице – 139
 Радиша, доселац, из Алексинаца - 45
Радојевић, М. – 101
 Радојчић, Никола – 143, 146-149, 151, 153-155, 157, 159, 160
 Радојчић, Светозар, генералштабни пуковник, дипломата - 109
Радонић, Ј. - 60
 Радосављевић, Младен М., из Београда – 140
Радосевић, Н. – 8
 Радука Ивко, из Бујмира - 47
 Радуловић, Александар, из Београда – 139
 Радуловић, Радован, из Велеса – 137
 Рајин Вака из Мајура - 46
 Рајин Петре, из Смиловаца - 43
 Рајин Рока, из Алексинаца - 45
 Рајич Петре, из Станаца - 46
 Рајичић, Владета, из Крагујевца – 138
 Рајковић, Војин. И., из Београда – 140
 Рајковић, Милош, из Доњег Милановца – 139
 Рајковић, Славко, из Доњег Милановца – 139
 Ранчић, Мирко Т., из Свилајнца – 140
Растовић, А. – 80, 87, 89
 Рашић, Михаило, генерал - 106
 Резнер, Херман, професор германистике - 104, 106, 109
 Риза Петре, из Липоваца - 47

Rizaj, Skender – 24, 81
Риста Лав Петар, из Злокућана - 47
Ристић, Ванђел, из Јенице Вардара – 141
Ристић, Градимир, из Зајечара – 139
Ристић, Јован, из Бабушнице – 139
Ристић, Јован, из Београда – 141
Ристић, Јован, министар, председник владе, намесник – 99, 107, 110, 114, 117
Ристић, Лазар, из Битоља – 139
Родоканакис, Димитрије – 144
Rodriguez, Francesco – 156, 157
Ronzitti, N. - 122
Руварац, Д. – 55-57, 59-62
Русимировић, Марија, из Ниша – 137

С

Савић, Душан, из Охрида – 139
Савић Лазар, из Кралевог Поља - 44
Савић, Љубомир Ј., из Зајечара – 140
Савић, Радомир Ј., из Зајечара – 140
Самад Кан, Мирза, персијски посланик у Холандији – 128
Sansovino, Franciscus - 149
Сахмаревих, Јордан, из Прилепа – 139
Свилокос, Иво, из Дубровника – 141
Свобода, Јосиф, композитор, музички педагог – 105, 107, 109
Селим I, турски султан – 16
Селир, посланик у Холандији - 128
Симић, А. - 69
Симић, Милош, из Београда – 140
Ситон-Вотсон, Р.В. - 80
Славковић, Душан С., из Београда – 140
Сотировић, Милан, из Сјенице – 139
Сперански, М. Н. – 8
Сретоје Павле, из Шуматоваца - 44
Срећковић, Војин, из Ниша – 139
Ставрић, Ђорђе, из Охрида – 139
Стаја Марковић, из Великог Села – 57, 64
Стајић, Видосава, из Кратова – 137
Стамат – 29, 33
Станко Петровић, ешкут – 57, 64
Станковић, Радоман – 7

Станковић, Светозар, инжењеријски пуковник, државни саветник – 108, 109, 115

Станковић, Т. – 84

Станојевић, Драгољуб, из Ниша – 141
Станојевић, Ђорђе, ректор Београдског универзитета - 136

Стевановић, Иван, из Зајечара – 139

Степан Андрија, из Липоваца - 47

Степан Вујо, из Огло Главе - 44

Стефан Душан, српски цар – 146, 149, 159

Стефан, свештеник у Великом Селу – 57, 62, 63

Стефан, свештеник у Параћину – 56

Стефановић, Василије, из Оморана – 139

Стефановић, Коста, из Београда – 140

Стефановић, Предраг, из Београда – 140

Стоиљковић, Александар, из Битоља – 139

Стоиљковић, Константин, из Битоља – 139

Стојан Јован, из Алексинаца - 45

Стојан Куман, из Бобовишта - 45

Стојан Петре, из Прасковча - 48

Стојан Петре, из Рујишта - 48

Стојан, свештеник у Великом Селу - 62

Стојановић, Апостол, из Врања – 141

Стојановић, Љ. – 8, 12, 13

Стојановић, Љубомир, историчар, филолог, политичар - 109

Стојанчевић, В. – 67, 68

Стојковић, Сретен, професор – 105-107

Стошић, Петар, из Врања – 140

Студић, Јосиф, учитељ у Вучитрну - 93

Сулејман I Величанствени, турски султан – 16, 21

Сулејман б. Абдулаха (Süleymân b. Abdullâh) – 28, 32

Сулејман, закупац прихода - 28, 33

Schindler, Dietrich – 121, 122

Т

Теодор Палеолог, морејски деспот - 144

Теодор, буковачки свештеник – 59

Toder Mileo – 84

Тодор Андрија, из Дражеваца - 45
Тодор Јани, из Бована - 43
Тодор Јован, из Дражеваца - 45
Тодор Јован, из Шуматоваца - 44
Тодор Матеј, из Бобовишта – 44, 45
Тодор Матеј, из Дражеваца - 45
Тодор Матеј, из Кикинаца - 49
Тодор Матеј, из Огло Главе - 44
Тодор Матеј, из Станаца - 46
Тодор Михал, из Станаца - 46
Тодор Пејо, из Бујмира - 47
Тодор Пејо, из Станаца - 46
Тодор Петре, из Пруговаца – 43
Тодор Петре, из Станаца - 46
Тодор Петре, из Бобовишта - 45
Тодор Петре, из Бујмира - 47
Тодор Петре, из Добрујеваца – 45
Тодор Петре, из Дражеваца - 45
Тодор Петре, из Липоваца - 47
Тодор Петре, из Огло Главе - 44
Тодор Петре, из Попшинаца - 46
Тодор Петре, из Пруговаца - 43
Тодор Петре, из Рујишта - 48
Тодор Петре, из Смиловаца - 43
Тодор Петре, из Шуматоваца - 44
Тола Нана, из Суботинаца – 48
Toman, Jiri – 121, 122
Трајановић, Наум, из Битоља – 139
Трифунковић, Ђорђе – 7, 9, 11
Трифунковић, Петар, из Горњег
Милановца – 139
Тричковић, Миливоје, из Битоља – 137
Туђини, италијански посланик у
Холандији - 128
Тутулић, Милева, из Ломнице – 137
Туфегџић, Ђорђе, из Београда – 141
Туфегџић, Лука, из Београда – 141

Њ

Њирић, Илија, пуковник, ађутант
краља Александра – 114, 115, 117
Њирко Стаић, из Великог Села – 57, 64,

У

Урошевић, Сава, минералог, петрограф,
професор – 104-106

Ф

Фарнези, Франческо I, војвода од
Парме - 144
Филип Живко, из Глоговаца - 48
Филип Јован, из Мозгове - 48
Филип Неделко, из Шуматоваца - 44
Фицморис, Едмунд – 81
Flavius, владарска породица - 149
Франасовић, Драгутин, генерал,
политичар – 115-117
Франц Јозеф I, цар Аустрије и Аустро-
Угарске – 117
Фрутунић, Данче, свештеник - 93

Х

Харило Апостол, из Пруговаца - 43
Хагвани, Ахмед (Hatvani, Ahmed) – 28, 33
Хаџи Мула Зека, албански главар - 91
Hadžibegić, H. – 41, 42
Хаџи-Васиљевић, Ј. – 79
Хибловић, Миливоје И., из Београда – 140
Храбак, Б. – 79
Христић, Љубомир, мајор – 115
Христић, Никола, политичар - 115
Хусам (Hüsâm), чауш Високе Порте –
26, 30

Ц

Caballus, Petrus - 150
Цапуловић, Коста, из Душановца – 139
Цветко, Вуков син – 27, 31
Цветковић, Драгутин, наставник у
гимназији – 138
Цветковић, Љубица - 102

Ценић, Наталија Д., учитељица – 137
Цинцар Јанковић, Младен, из Београда
– 138
Цинцар-Марковић, Димитрије, генерал
- 105
Цонић, Надежда – 137
Црнојевић, Ђурђе – 8

Ч

Чохаџић, Миодраг, из Ниша – 141

Џ

Џамбазовски, К. - 84, 92, 93

Ш

Шабанагић, Али-паша Гусињски – 78, 90
Шаин Ока, из Бована - 43
Шаловић, Ксенофон, из Охрида – 139
Швабић, Лазар С., из Београда – 140
Шлецер, немачки посланик у Хо-
ландији - 128
Шљивић, Михаило, професор логике и
психологије – 107
Штављанин-Ђорђевић, Љ. – 7
Шуменковић, Василије, из Охрида – 139

МЕШОВИТА ГРАЃА, XXX (2009)
MISCELLANEA, XXX (2009)

РЕГИСТАР ГЕОГРАФСКИХ ПОЈМОВА

А

Абација - 104
Акра (Acre) - 84, 85
Albanian Alps - 94
Albanian district - 82
Албанија (Albania) - 80, 83, 94
Alger - 154
Александрија - 84
Алексинац - 43-49
Андријевица - 136, 141
Ankara - 158
Argentine - 150
Arnaoutluk - 94
Asia - 84, 88
Asia Mineur в. Мала Азија
Атина - 101
Аустрија в. Хабзбуршка монархија
Аустро-Угарска б. Хабзбуршка монархија

Б

Баден - 103
Балкан (Balkan Peninsula) - 80, 90
Банат - 60
Банја - 92
Бањани - 86
Бачка - 62
Башино Село - 136, 137
Белгија - 127
Београд (Belgrad) - 59, 62, 67, 69-72, 75, 84, 88, 101, 103, 105, 109, 115, 116, 136-142, 154
Београдска епархија - 55-57, 59, 60, 65
Берлин - 85, 89, 91, 94, 115, 150
Берово - 136, 137
Беч (Vienna) - 117, 128, 144, 156
Битољ - 136-140

Битољски вилајет (Vilayet of Monastir)
- 77, 81-83, 85
Бихор (Biher), кадилук - 27, 31
Бобовиште - 44
Бован, вилајет - 41-43, 50
Бован, село - 43, 49
Босна - 80
Бразил (Brésil) - 146, 150
Браљина - 136, 140
Budisavac - 91
Бугарска (Bulgaria) - 80, 84, 127
Бујмир - 47
Букурешт - 124-126
Byzance - 152

В

Вајт, острво - 144
Валона - 136
Ваљево - 97
Велика Бањица - 136, 139
Велика Британија (Инглеска) - 77, 80, 81, 127, 129, 135
Велико Село - 55, 57, 59, 60, 62-65
Велес (Velles) - 85, 136, 137
Venetia - 150, 154
Vienna в. Беч
Вилајет в. Косовски вилајет
Vilayet of Monastir в. Битољски вилајет
Винча - 62
Висбаден - 104
Вишњица - 62
Врање - 136, 137, 140, 141
Вршац - 136, 141
Вршачка епархија - 59
Вучитрн - 93

Г

Гватемала - 127
 Genève в. Женева
 Гетинген - 80
 Gilan - 93
 Gjurakovac - 91
 Gjurgjevich - 91
 Глоговац - 44
 Глоговица (Глоговце) - 48
 Голубац - 59
 Gorazdova - 91
 Gorazdovac - 91
 Горња Мутница - 56
 Горњи Милановац - 136, 139
 Гостивар - 136, 138
 Gothie в. Крим
 Градиште - 61, 136
 Гроцка - 56, 62
 Грчка - 78, 127, 135, 136
 Gussinje - 82, 90

Д

Далеки исток - 120
 Данска - 127, 129
 Dardania (Turkish Serbia) - 81, 85, 87, 94
 Dardania, римска провинција - 83
 Дебар - 42
 Дебарски санџак - 77, 78
 Dervišević - 92
 Djakova в. Ђаковица
 Djakorice - 92
 Djarbekir - 85
 Добановци - 56, 57, 65
 Добрујевац (Добрујевце) - 45
 Dolac - 91
 Доњи Милановац - 139
 Драгачево - 62
 Draguljeva - 91
 Дражевац (Дражевце) - 45
 Дриваст (Drivaste) - 144, 149
 Drsnik - 91
 Дубровник - 80, 136, 141

Дукађински санџак - 25
 Душановац - 136

Ђ

Ђаковица (Djakova) - 78, 80, 87, 89, 90, 94
 Ђевђелија - 136, 137

Е

Европа (Europe) - 7, 155, 157
 Египат - 84
 Empire Chérifien в. Мароко

Ж

Женева (Genève) - 120, 131

З

Zablači - 91
 Зајечар - 136, 138-140
 Заč - 91
 Злокућан - 47

И

Ибараски Колашин (Kolašine) - 92
 Illirian Kingdom - 83
 Инглеска в. Велика Британија
 Ирек (Реč) district - 90
 Истанбул (Ýstanbul, Stamboul, Constantinople, Цариград) - 16, 17, 19, 23, 25, 26, 30, 42, 68, 78, 79, 81, 83, 92, 94, 95, 99, 101, 145, 157-159
 Istok - 91
 Источна Румелија - 80
 Италија - 127, 129, 135, 136, 145

Ј

Јагодина - 136-138
 Јалта - 103
 Јанјево - 93
 Јапан - 120, 127
 Јенице Вардар - 136, 141
 Jerusalem - 159
 Josanica - 91
 Јужна Морава - 44
 Yugoslavie - 148, 149, 151, 153-155, 159

К

Кабаш в. Свети Петар
 Кавадар - 136, 137
 Karadagh - 93
 Карловци (Сремски) - 55, 56, 58
 Кијево - 91
 Кикинце в. Ђићина
 Кина - 127
 Кичево - 136, 139
 Кључ - 59
 Кнежевина Србија в. Србија
 Кносос - 80
 Ковиљ (Кобил) - 62
 Kolašine в. Ибарски Колашин
 Конјех - 85
 Копаоник (Cорониcho, Купелњик) - 152
 Кореја - 127
 Кориша (Koriš), село - 24, 25, 35, 88
 Корман, село - 44
 Косово (Kosovo) - 77, 94
 Косовски вилајет (Вилајет, Vilayet of Kosovo) - 77-79, 81-84, 91, 96
 Косовска Митровица в. Митровица
 Kosovo and Metochia district - 94
 Kosovo district - 87
 Кочане, кадилук - 82
 Кош - 91
 Крагујевац - 97, 136, 138, 140
 Крајина - 59
 Краљевина Србија в. Србија
 Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца - 110

Краљево, град - 136, 139, 140
 Краљево (Краљево Поље), село - 44
 Кратово, град - 136, 137
 Кратово, кадилук - 82
 Крива Паланка, кадилук - 82
 Крим (Gothie, Crimée) - 145, 146, 148
 Крит - 80
 Крњево - 136, 140
 Кроја - 42
 Krouša - 88
 Крушевац, вилајет - 42, 50
 Крушевац, град - 136, 140
 Крушевачки санџак - 41, 50
 Kruševo - 91
 Крф - 84, 136
 Куманово (Kumanova), град - 85, 136, 140
 Куманово, кадилук - 82

Л

Лајпциг - 109
 Лесковац - 136, 140
 Лика - 80
 Липовац (Липовце) - 47
 Lisbonne - 156
 Ломница - 136, 137
 Лондон - 120, 123, 144
 Луксембург - 127

Љ

Ljubljana - 148, 149, 151, 153-155, 159
 Ljuma - 88
 Љума, кадилук - 81

М

Maidan - 92
 Мајуре (Мађере) - 46
 Македонија (Macedonia) - 81, 144, 149
 Мала Азија (Asia Mineur) - 84, 157
 Malabata - 151

Malahoča - 88
Маричић - 136, 139
Мароко (Maroc, Empire Chérifien) - 145, 148-151, 153, 154
Марсеј - 136
Мексико (Мексиканске државе) - 127, 128
Metochia - 87, 94
Месса - 85
Миријево - 62
Митровица (Косовска) - 78, 87, 92, 95
Митровица (Сремска) - 55
Мозгово (Мозгова) - 48
Мокреш - 48
Mogava Valley - 94
Москва - 145
Мрштаљ - 42, 44

Н

Nabržje - 91
Naglavka - 91
Напуљ (Naples) - 146, 148, 149, 160
Неготин - 139
Немачка - 127, 129, 146
Ница - 109
Ниш (Nisch) - 88, 94, 136-141
Нишки санџак - 77
Нова Шумадија в. Стретиновце
Нови Пазар (Novipazar) - 77, 78, 83
Нови Сад (Novoy Sad) - 154
Новопазарски санџак - 77
Novoselo - 91
Норвешка - 127, 129

Њ

Њупорт - 144

О

Обла глава - 44
Огло Глава - 44

Оксфорд - 80
Оморан - 139
Османско царство (Османска држава, Турска, Turquie) - 15, 16, 21, 23, 25, 35, 41, 50, 77-79, 88, 96, 127, 157
Osojani - 91
Ottomaci - 91
Охрид - 136, 138, 139
Ошљани - 63, 65

П

Панонски басен - 16
Параћин - 56, 136, 140
Париз (Paris) - 109, 117, 119, 121, 123, 125, 126, 134, 136, 150
Парма - 144
Паша санџак - 25
Персија - 127
Петровац - 136, 138
Петроград - 101
Пећ (Љек), град - 25, 78, 80, 87, 91, 92
Пећ (Ўрек), кадилук - 27, 31, 32
Пећки санџак - 77, 78, 89, 90
Пирковац - 42, 49
Пирот - 136, 140
Плањане - 25, 35
Ploaljani - 91
Пљеваљски санџак - 77
Подгорица - 136, 139
Пожаревац - 61, 105, 136, 139, 140
Попшица (Попшинце) - 46
Порт (Porto) - 146, 155, 159
Португал - 127, 129, 146, 150, 155, 159
Прасковче - 48
Призрен (Prizrin, Prisrend), град - 23-32, 35, 78, 80, 83, 87-90, 93, 94, 136, 137, 140
Призрен (Prizrin), кадилук - 23, 27-29, 31-33, 35, 81, 91
Призренски санџак (санџак Призрен, Prisrend) - 23, 26, 25, 30, 35, 77, 78, 81, 92, 96
Прилеп - 83, 136, 137, 139
Приштина (Prishtina) - 77, 78, 81, 84, 85, 87, 93

Приштински санџак - 77
Прогор (Progor), махала у Тетову - 27, 32
Proche Orient - 157
Пруговац (Пруговци) - 43

Р

Радбин - 61
Радовиште, град - 136, 137
Радовиште, кадилук - 82
Radulovci - 91
Ражањ - 43, 46, 48
Рајна - 117
Раковица - 62
Рига - 145
Рим (Roma) - 145, 148, 150, 156
Рио де Жанеиро - 146
Ритопек - 62
Romanie - 156
Рујиште - 48
Румелија, вилајет - 24
Румелија (Румелијски елајет, Rumeli) - 15-18, 21
Румунија - 127
Русија - 111, 117, 120, 127, 129, 145
Руски егзархат - 145
Рутевац (Рутевивце) - 47
Ruhat - 91

С

Sverk - 91
Свети Петар (Кабаш) - 25, 35, 88
Свилајнац - 136, 139, 140
Sebastia - 157 в. и Sivas
Séville - 156
Сечуј - 62
Sivas - 157 в. и Sebastia
Сијам - 127
Сиколe - 61
Сирија - 84
Сједињене Америчке Државе (Уједињене Америчке државе) - 127, 128

Сјеница - 77, 139
Скопље (Uskup), град - 77, 80, 82-87, 136, 137, 140, 141
Скопље, кадилук - 82
Скопска Црна Гора - 86
Скопски санџак (Mutessariflik of Uskup) - 77, 80, 82, 87, 96
Сланци - 63, 65
Смедеревска (Хасан-пашина) паланка - 62, 65
Смиловац (Смиловци) - 43
Солун (Salonica) - 85, 87, 93, 135, 136
Сомбор - 62
Софија - 101
Србија (Serbia, Sèrbie) - 7, 60, 67, 68, 74, 77, 79, 80, 83-85, 88, 94, 97, 99, 101, 102, 104-106, 108-111, 114, 119, 121-124, 126-130, 134, 136, 137, 142, 146, 148, 151, 157, 160
Срем - 138
Сремска епархија - 56, 57, 65
Сремска Митровица в. Митровица
Stamboul в. Истанбул
Станци - 46
Стара Србија - 77, 79, 80, 84, 96
Стрегиновце (Нова Шумадија) - 25, 35
Суботинац (Суботинце) - 44, 48
Сушак - 136, 140
Scodra (Scutari d' Albania) - 94, 152
Scodra district - 82

Т

Табачка махала у Призрену - 28, 32
Тангер - 145, 148-151, 153-155
Ташмајдан - 68
Тесалија - 144
Тетово (Kalkandelen), град - 25, 27, 31, 32, 78, 83, 136, 137
Тетово (Kalkandelen), кадилук (каза) - 27, 32, 81
Тоблах - 104
Трговиште (Tirgovište), нахија - 27, 31
Trebisonde - 85

Trebovisa - 91
Тркање (Тркан, Теркан), село - 42, 49
Турска в. Османско царство

Њ

Њићина (Кикинце) - 49

У

Угарска - 83
Ужице - 105, 136, 140
Уједињене Америчке државе в. Сје-
дињене Америчке Државе
Урошевац (Феризовић) - 78
Uskup в. Скопље

Ф

Феризовић в. Урошевац
Фестос - 80
Флоренција - 104
Францесбад - 102
Francofortus - 150
Француска - 97, 106, 111, 127, 128, 135,
136, 142

Х

Хабзбуршка монархија (Аустрија, потом
Аустро-Угарска) - 57, 60, 84, 89, 94,
117, 127, 137
Хаг (La Haye) - 119-128, 131, 132, 134
Хајделберг - 109
Хасан-пашина Паланка в. Смедеревска
Паланка
Хиос - 144
Холандија - 120-122, 127, 128

Ц

Цариград в. Истанбул
Central Africa - 87
Цетиње - 136, 140
Cluj - 156
Constantinople в. Истанбул
Сrimée в. Крим
Црна Гора - 78, 80, 137, 140

Ч

Чагљан - 62
Чачак - 136, 137

Ш

Шабац - 136, 138, 140
Шар планина (Shar range) - 77, 79, 82,
87, 96
Швајцарска - 111, 117, 135
Шведка - 127, 129
Шпанија - 127, 146
Штимље - 78
Штип, град - 136, 137
Штип, кадилук - 82
Штокхолм - 127
Шуматовац, локалитет - 44
Шуматовци, село - 44

УПУТСТВО ЗА АУТОРЕ

Текст доставити на адресу Редакције издања Историјског института,
Кнеза Михаила 36/II, Београд, e-mail: istorinst@hi.sanu.ac.rs.

Рукописи у компјутерском слогу предају се у једном примерку у штампаном и електронском облику у фонту Times New Roman, величина фонта 12. Размак између редова је 1.5, а напомене се налазе на крају сваке стране, резиме се штампа на енглеском језику. Аутори могу предати радове и на страном језику (енглески, француски, немачки), са резимеом на српском језику.

Осим основног текста са напоменама (уређеним према упутству), рад треба да садржи апстракт на језику на коме је написан рад и кључне речи на језику на коме је написан резиме.

Апстракт се налази испод наслова рада и треба да садржи до 100 речи.

Кључних речи треба да буде највише десет. Дају се на српском и на језику на коме је написан резиме.

Резиме је написан на другом језику у односу на језик основног текста. Резиме не може имати више од 1.200 словних знакова.

Прилози (фотографије) предати у електронској форми у .tiff формату и то црно беле у резолуцији од 150 dpi, колор – 300 dpi.

Напомене се налазе на крају сваке стране. Пишу се језиком и писмом на ком је дело штампано.

Посебна издања:

Име аутора се пише иницијалом, са размаком између имена и презимена, обичним словима. Први пут цитиран наслов књиге пише се у целини, без скраћеница, курзивом (италик), место издања и година издања пишу се иза наслова, без запете између. Цитиране странице пишу се на крају без скраћене ознаке за страну.

Примери:

С. Рудић, *Властела Илирског грбовника*, Београд 2006, 44-46.

Поновљено издање књиге:

К. Јиречек, *Историја Срба*, I, Београд 1978², 30.

Чланци у часописима:

име аутора иницијалом, размак до презимена, наслов рада курзивом, име часописа (пун или са скраћеницом из приложеног списка скраћеница), место издања (по потреби), број (арапским цифрама), година у загради и цитирана страна.

Примери:

Т. Живковић, *Легенда о Павлимиру Белу*, ИЧ 50 (2003) 15.

П. Пузовић, *Увођење општежића у Хиландару 1933. године*, ИЧ 45-46 (1998-1999) 2000, 245

(начин за часописе где је година за коју се односе различита у односу на годину изласка часописа)

С. Божанић, *Брвеник у средњем веку*, Рад Музеја Војводине 47/48 (2006) 86.

Г. Томовић, *Трагови старог рударења у топонимији пљеваљског краја*, Гласник Завичајног музеја. 3 (Пљевља 2002) 2003, 58.

(начин за часописе са истим називом а различитим местом издања, мање познате, ретко доступне часописе)

Чланак у зборнику радова

име аутора иницијалом, размак до презимена, наслов рада курзивом, наслов зборника, место издања и година, број страна целог чланка (од-до) и цитирана страна. Код сваког следећег навођења цитирати само конкретне стране.

Примери:

Р. Ћук, *Почеци рударства и привредни успон Србије*, Краљ Владислав и Србија 13. века, Београд 2003, 103.

М. В. Лутовац, *Бихор и Корита*, Насеља и порекло становништва 40, Београд 1967, 74.

Поглавље у колективној публикацији

Назив публикације (курзивом) и том, место и година издања, број страна целог поглавља (од-до) и цитирана страна и име аутора поглавља у загради.

Пример:

Историја српског народа, 6-1, Београд 1983, 98 (Д. Ђорђевић).

Извори

Примери:

Доментијан, *Живот Светога Симеуна и Светога Саве*, изд. Ђ. Даничић, Биоград 1865, 97.

Monumenta Serbica, ed. Fr. Miklosich, Viennae 1858, 352.

С. Б. Скокнић, *Моје успомене из Првог светског рата*, прир. М. Ј. Милићевић, Београд 2003, 63.

Уколико издање извора прво има наслов, па онда аутора издања, навести прво наслов, па онда приређивача:

Actes de lavra III, par P. Lemerle, Paris 1979, ...

После првог помена пуне библиографске јединице у напоменама, током наредних цитирања даје се скраћени облик, односно понавља се презиме аутора и скраћени наслов или презиме аутора и одговарајуће скраћенице: *нав. дело, нав. delo, op. cit.*

Код узастопног навођења аутора и дела: исто, isto, ibid.

Код навођења истог места у делу: нав. место, нав. mesto, loc. cit.

У ћирилици употребљава се скраћеница уп. а у латиници cf.

Напомене се скраћују са нап.

Не употребљавају се скраћенице стр. односно р. и pp.

Датуми се пишу на следећи начин, нпр. 17. март 2007.

Бројеви већи од троцифрених треба да буду куцани са тачкама, а не са размацима, нпр. 10.000

Аутори контролишу и уносе **лекторске интервенције** у електронску верзију текста. Уколико се не слажу са неком од лекторских интервенција то морају видно означити на штампаној верзији текста.

МЕШОВИТА ГРАЂА
Miscellanea
НОВА СЕРИЈА Књ. XXX

Издавач
Историјски институт Београд

За издавача
Др Тибор Живковић, директор

Лектура и коректура
Мелита Живковић

Регистар
Милица Јованчићевић
Гордана Гарић Петровић

Превод резимеа
Бојана Радовановић

Секретар Редакционог одбора
Снежана Ристић

Компјутерска припрема за штампу
Слободан Симић

Штампа
Чигоја штампа
Студентски трг 13, Београд
office@chigoja.rs

Тираж
500 примерака

ISBN 978-86-7743-080-1

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

93/94

МЕШОВИТА грађа = Miscellanea / Одговорни
уредник Петар В. Крестић. - 1956, књ. 1-1990, књ. 20;
Н.С. 2003, књ. 21-. - Београд : Историјски институт,
1956-1990 ; 2003- (Београд : Чигоја штампа). - 24 cm

ISSN 0350-5650 = Мешовита грађа

COBISS.SR-ID 14717954